

ՄԱՐԿՈՆ ԳՐԱՄԱՆԻԿԱՆ

ՓԱՅՆԵՐԱԶԱՐԿ

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ո Յ

Ը Ն Տ Ի Ր Գ Ր Ո Ւ Ա Ծ Ո Յ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՑ

ԱՐՁԱՆ ԵՒ ՈՑԱՆԱԵՒՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼԵԶՈՒՄԻ

ՄԱՍՆ Բ.

Պ. Նուպրուբյան

(ՈՐԵՓՈՆԵՑԵԱՅ)

Կ Պ Ո Ւ Մ

ԵՐԱՅԵՐԱՅԻՆ Բ. ԿԱՅԻՆԱՆ

1901

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Ի Ն Գ Ո Ր Ծ Ե Ր Ը

1. **ՓՆՋԻԿ**, նախապատասխան շարի հայերէն արտասանութեանց, զարգարուած բազմաթիւ սիրուն պատկերներով, հետեւողութեամբ ՄՕԱՅԻ ձկնաբանութեան Ա. Տարիս զաստորրին, էջ 102, տպ. 1894, Գին 3 զրշ.
2. **ՓՈՐՔՐԻԿ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ**, պատկերազարդ, Ա. Տարի. Նէլէ-Լի Բ. Ընթերցարանին հետեւողութեամբ:
 1. Մանկական հանրագիտակ:
 2. Ընթերցում եւ գիր:
 3. Իրագիտութիւն բազմաթիւ պատկերներով:
 Մեծ դիրքով էջ 70, տպ. 1901, Գին 3 զրշ.
3. **ԲԱՐԵՆԵՐԹ ԱՂՋԻԿ**, Պատկերազարդ միակ ընթերցարան ազգականց վարժարաններու յատուկ, Յրանաբէնէ Սարգս. էջ 200, տպ. 1900, Գին 5 զրշ.
 Լաժակագով 7¹/₂, Լաժակագով ոսկեգօծ 10 զրշ.
4. **ՆՈՐ ՆԱՂԱՔԱՂ**, Հաւարածոյ աշխարհիկ լեզուաւ. պատկերազարդ. էջ 138, տպ. 1898, Գին 4 զրշ.
5. **ՀԱՒԱՔԱՆՈՅ** ընտիր գրուածոյ ազգ. և օտար մատենագրաց, արձակ և ոտանատր, աշխարհիկ լեզուաւ. Ա. տարի, Գ. տիպ, բարեխոխուած, էջ 172, տպ. 1900, Գին 5 զրշ.
6. **ՆՈՅՆ**, Բ. Մասն, Գ. տիպ, պատկերազարդ, բարեխոխուած, էջ 320, տպ. 1901, Գին 7¹/₂ զրշ.
7. **ԳԵՐԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆ** (ՆՈՐ) ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱԲԱՐ ԼԵՉՈՒԻ, 260 Հրահանգք. 6¹/₂ զրարար Հատուածք: էջ 369, տպ. 1897, Գին 7 զրշ.
8. **ՆԱՄԱՆԱՆԻ ԱՌՉԵՈՒՆ**, Նամակազրուածան վստահելի առաջնորդ մը, որ կը պարունակէ նամակներու բազմաթիւ նոր օրինակներ սանուն աշխարհարարով մը գրուած. Բ. տիպ, էջ 272, տպ. 1901, Գին 7 զրշ.
9. **ՆՈՐ ԲԱՌԱԳԻՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՉՈՒԻ**, Կը պարունակէ 30,000 բառեր, ոճեր, ատուածիւններ, նորարանութիւններ, զաւառական բառեր, և ըն. էջ 672, տպ. 1892: Մէն մի օրինակ ընտիր լաժակագով: Գին 15 զրշ.

Հեղինակին Հասցեն՝

Կ. Պոլիս, Հաճօրուչօ խան, թ/ս 24

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԳ

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ո Յ

Ը Ն Տ Ի Ր Գ Ր Ո Ւ Ա Ծ Ո Յ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՑ

ԱՐԶԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱՒՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԱԻ

A 11684
1894

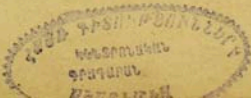
Մ Ա Ս Ն Բ .

Ք . Տպագրութիւն
(ԲԱՐՆՓՈՆՈՒԱԾ)

Կ . Պ Ո Ւ Ի Ս
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե . ՄԱՏՔԼԱՍԵԱՆ

1901

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԵՐԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱԹԱՆՈՑ

Յ. ՄԱՏԹԻՆՅԱՆ,

Պայպրի-Հատիգ - Կոստանդնուպոլիս

معارف نظارت جلیله سنک ۱۱ محرم ۳۱۹ و ۱۷ یسان ۳۱۷
تاریخی و ۷۰ نومرولی رخصتنامه سبله طبع اولمشدر

Նորք եւ ազնիւ ճաշակի իբր օրինակ ընծայել, գրական գեղեցկութիւններով, նորութիւններով օժտել ու ճոխացրել Հաւաքածոյն: Ահա միշտ մեր տիրոջ բաղձանքը, նոյնպէս այս նոր սպարոքեան անքիւ: Եւ արդեւ մեր գրքին վայելած համբաւը կը տրամադրէ գեղգեղ նախորդներէն գերազանցած վիճակի մէջ հրատարակել մեր գործն:

Գտնուածքներն զիրքն է այս, դարձուածքներն որ կ'ուզէ ինչ շատ ծանօթանալ գրական շարժումին, դեռ նոր գրիչ շարժելու ակնդ համբաւին, որուն ահա կը ներկայանան գրքիս միջոցաւ խումբ մը հայ եւ օտար գրագէտներ. այս կաճանն է որ գանձի պիտի յորդորէ շատ գրելու արուեստին, շատ գրելու հաճոյքին, ճաշակի ազնուութեան, ինչ որ գործոյս հեղինակին աչ անկեղծ փափակն է:

Ուշադիր եղանակ կարելի եղածին չափ Հաւաքածոյիս հասունացներուն մէջ չեզուրի միութիւնը յարգել տալու: Այս պատճառաւ ստիպուեցանք մերժել նախորդին ինչ ինչ գրաբարսխառն գրութիւններ: Գրաբարի նախադրութեանց գործածութիւնը՝ որմէ այնքան կը խորշի աշխարհաբարեան մը, շատ ինչ բացառութեանը կ'երեւի այս հաստի մէջ: Իսկ ուր որ գործածուած են անոնք, ծանօթութեանց շարքին մէջ անոնց բացառութեանը հարթած եւն ուսանողին առջեւ ելնելու դժուարութիւնները:

Եւ ճիշդ՝ գործողիցից այս մասնին, շատազունին հասնելու ետանդով, պիտի գնահատուի անշուշտ այսուհետեւ աչ մեր ակնկալած փառաբանութեանը:

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Է Ա Ի Ա Ք Ա Ս Ո Յ

ԸՆՏԻՐ ԳՐՈՒԱԾՈՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՅ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ԴՐՈՒՄԻՆ ՄԻՋՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԵԼՆԻՍ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Մն մարդ այնպէս կ'երեւի ինչպէս որ է . հոն իր առաջին ձկառամներուն անկեղծ համարձակութիւնը եւ ոչ մէկ արուեստով քողարկուած է : Մէկն հեզ եւ բարեհամբոյր պատժուելէ ետք՝ կը թողու որ մէկ խօսքով իր կարճատեւ բարկութիւնն հանդարտի . խնդաղով կը սրբէ իր արցունքի վերջին կաթիլը . նախաափնք մը զինք կը գրգռէր, ժպիտ մը զինաթափ կ'ընէ : Ուրիշ մը , հաստատամիտ ու անողոք՝ ցուրտ արհամարհանք մը ցոյց կուտայ եւ ստամբակ

լուծիւն մը կը պահէ յամառութեամբ . բայց ահա խաղի
ժամը կը հնչէ . դիտեցէ՛ք զանոնք զարծեալ այդ խաղե-
րուն մէջ՝ ուր բնազգումը իր առաջին թռիչք կ'առնու :
Մին իբր նոր մէկն Ռուպինս՝ զեռ աշակերտ՝ պատին

վրայ ամուխով կը սեւցնէ , ու-
րիշ մը՝ նոր Եւրոպեացի մը՝ շար-
ժուն գեանին կը յանձնէ իր քա-
ռակութիւններն , հողմոց խաղա-
լիկ . ուրիշ մ'ալ իր զգեակ-
ները կը շինէ եւ կը քակէ .
միւսը գեղի առասպելներ ըսող
պատմարանն է . մէկն ալ առանց
իր ապագայ վիճակին վրայ
խորհելու՝ գոհ կ'ըլլայ , եթէ
անդեղեւուն բազկով արձակ-
ուած կոպիճ մը ջուրերուն վրա-
յէն ընթանայ ոստոտելով , կամ եթէ յաջողակ հողմով
իր թռուցիկը բարձրանայ : Երբ բարեգիպութեամբ մը
ձեր աչքին երեւան դայ այդպիսի պատուական սերմ
մը , փութացէ՛ք օգուտ քաղել . այսպէս դեռափթիթ շա-
հոքրամներ լուսոյ մէկ ճառագայթին , արշալուսոյ մէկ
արցունքին կը սպասեն բացուելու համար . այսպէս անա-
պասներու խորն բարձրացող անինամ շուշանի մը ա-
նոյշ բուրմունքը օդին մէջ կը կորսուին . այդ մատաղ
տունկերը մշակուելով պաշտպանուելով ձեր բարեպա-
տեհ օգնութեամբ պիտի աճին ձեր խնամոց տակ : Անոնց
պտուղները ձեր շնորհիւ վաղահաս , աւելի քաղցր պիտի
ըլլան եւ անոնց յաջողութեան պատիւը ձեզ պիտի
դառնայ :

ՌԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Իր առաջին քռիչը կ'առնու, փոխարեքա-
կան ասացուածք, այսինքն առաջին անգամ երեւան կուգայ:

Պօղոս Ռուպիկն, Ֆլամանտայի նկարիչներուն ամենէն նշանաւորը,
ծնած 1557ին, մեռած 1640ին:

Եկղիճեան, երեւելի յոյն մաղեմադիկոս, որ կ'ապրէր 329ին Քրիս-
տոսէ առաջ, իր գործերուն մէջէն չափազիտուՅեան վրայ խօսող մասը
տակաւին իրր ուսուցման հիմ կը ծառայէ:

ԴԵՂՆՍՈՐԿ ՐԱՆՔ. — Ո՞րն է մահուրը, մանկան աղօթքը քե
ծաղկին բոյրը. ծաղկին բոյրը կը ցնդի, մինչ աղօթքն երկինք
կը հասնի:

(Անտիպ)

Պ. ԴԱՐԵՍԱՆ

ՄԱՐԴՈՒՆ ԼԱՅՔ

Մարդն, հազիւ աշխարհ եկած . . . Դրբախաէն,
Վարդայան երախայ,
Անդէա թէ՛ ուստի՞, ս'ւր գայ — եւ արդէն
կուլա՛յ ու կուլայ:

Սանձարու բներու մէջ ջինջ ու փափուկ
Բարձերու վըրայ,
Երբ ծըծէ իր մօր կաթն անուշ, տաքո՛ւկ,
կուլա՛յ ու կուլայ:

Երկամեայ մանկիկ, գողարիկ, գայթ ի գայթ,
Երբ ոտքի կ'ելլայ,
— Ո՛չ հոգեր ունի, ս'չ ալ, . . . խղճի խա՛յթ —
կուլա՛յ ու կուլայ:

Մանուկ մ'է կայտառ, թըռչնոյ դայլայլիկ
Ու խա՛նդն ունի նա . . .

Բայց չեն տար իրեն , պտուղ , խաղալիկ ,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Արթուն պատանի , ուսման ու մրցման
Տե՛նդը կ'ուճենայ ,

Նիշի՛ մը համար , մերթ արդու նրման ,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Երբոր կը հասնի իր արբուն հասակ ,
Պայքարը ճանչնայ

Կը կըրէ զրկանք , ցա՛ւ բաղմատեսակ .
Կուլա՛յ ու կուլայ :

« Ահ , սի՛ն են բոլոր վայելք աշխարհի ,
« Կեղծիք անխընայ :

« Երկինք անգամ չեն արդար ու բարի . . . »
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Յաւոց շղթայ մ'է երկար , կեանքն համակ ,
Որ կը ծանրանայ . . .

Եւ Մարդն , ա՛լ անզօր ծեր կորաքամակ ,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Եւ երբոր կ'զգայ թէ՛ ժամն հանգստեան ,
Մահը մերձենայ ,

Թէ պիտ' հողին տակ թաղուի՛ յաւիտեան
Կուլա՛յ ու կուլայ :

. . .

Կը մեռնի . . . Հողին թռչի՛ վեր : — Աստուած
Գոչէ , « Ո՞վ է դա . . . »

— Մեռելին դէմքը , գո՛հ , մըխիթարուած ,
Կարծես կը խնդա՛յ . . . :

Ք Յ Ա Ն Ը

(ՀԷՔԽԱՐ)

Մայր մը կար :

Իր էրկանը մեռնելէն ի վեր անհուն վշտեր ունեցած էր . երկար աշխատութիւններու եւ յոգնութիւններու քաժանքը , մեծցնելու համար իր մէկ հատիկ տղան , որ իրեն ժառանգ մնացած էր իրենց ամուսնութեան երջանիկ օրերէն : Ասօրեայ կեանքի սրամաշուք տառապանքը , ու հայրազուրկ տղուն ապագային համար նիւթուած հնհնութիւն մտցնել տուած էին այդ մօր , իր ամուսինին մահուան տուզը : Որդեպաշտ գգուանքի գերին , իր մայրական մտածումները ու սէրը նուիրած էր իր տղուն , որուն վրայ կը հսկէր գիշեր ու ցօրեկ :

Գիւղին մէջ ամէն մարդ յարգանքի հետ խառնուած համակրութիւնով մը կ'արտասանէր այդ այրիացած մօր անունը , երբ անիկա իր որբին ձեռքէն բռնած եկեղեցի կ'առաջնորդէր :

Բաւական տարիներ անցած էին արդէն :

Մայրը կը տեսնէր թէ իր գգուանքին տակ երբեմն փշրուելու արամազիւր սղու մարմինը օրէ օր կազմակերպուելու եւ առողջանալու վիճակ մը կ'ստանար . կարմրուկ այտերը սկսած էին երխամանրիկ կ'որովը արջապաշտել , եւ պիտերը՝ սեփ սեւ ցցունքով՝ իր դէմքին նոր հրապոյրներ կ'աւելցնէին : Հիմա նոր բազմանք մը կը ծնէր իր մէջը , — իր մարած օճախին վերակազմութիւնը , տղուն ամուսնութիւնովը : Գեղացի մայրեր թոնիրին զլուխը նստած՝ ձմեռ գիշերները , մտովի իրենց ազգիկները կը պատրաստէին , խնամութիւն մը ձեւացնելու համար այդ բարի մօրը հետ , առանց նայելու անոր ազքատ վիճակին :

Իրիկուն մը մայրն ու տղան վերջնական հզրակացութեան մը հասած էին , կատարուելիք ամուսնութեան առթիւ : Գիւղին մէկ անկիւնը աղջիկ մը կար , իրենց պէս աղքատ ծնողքի զաւակ , որ հազիւ թէ իրիկունն մթնշաղին դուրս կ'ելնէր տունէն , մտտակայ ազրիւրը երթալու համար :

Ոչ ոք կրնար ըմբռնել թէ լոյսէն փախչող ու դրացնութենէ խոյս տուող այդ գեղուհին բուռի մը արքշիտէրունէր : Բայց մայրը իր բարի արամադրութիւններովը ուժովցած , բարութեան մը խորհուրդներովը ուզեց մեկնել աղջիկը վարագուրող խորհրդաւորութիւնը :

Եւ ահա օր մը յանկարծ գիւղը ամբողջ ողբերուած էր շինական երաժշտութիւնով , որուն կ'ընկերանար թմբուկին զղրղիւնը :

Որբին ամուսնութիւնը սեղի կ'ունենար : Եւ այրին՝ կեանքի գժուարութիւններուն եւ ցուրտ խաղերուն յաղթած մօր մը գոհունակութիւնը կ'զգար իր մէջ , տղուն ամուսնութեան առթիւ :

Մայրը՝ սրգեպաշտ սիրոյն այդ ինքնատպան թիթեռնիկը՝ դեռ նոր պիտի զգար՝ իր կեանքի ծայրացած օրերուն ամէնէն յուսահատ վախճանը : Հարսը հազիւ թէ ոտքը ներս դրած այդ բարի մօր սեմին , կեսրոջ գոյութիւնը անտանելի էր իրեն համար : Բայց հակառակ իր կրած յուսախարութեանը՝ կ'ուզէր համբերել ամէն բանի . իր տղուն սէրը իրեն համար ստեղծած էր կաշկանդող գերութիւն մը , զոր մտադրած էր տանիլ որքան ալ ծանր թուէր ան : Տղան , սակայն , շուտով մոռցաւ իր մանկութեան օրերը , եւ կնոջը թեւերուն մէջ օրօրուած , թողուց որ անիկա տիրէ իր զգացում-

ներուն ։ Գիշեր մը կինը հրահանգեց իր էրիկը , որպէս զի աստուն իր մայրը անյայտացնէ ։

Երկուքը միարանած էին խորհրդով ։

• • •

Աստուն կանուխ մայրը իր տղուն սովորական համբոյրին կը սպասէր ։ Եկաւ տղան եւ հրաւիրեց մայրը որ միասին անտառը երթան ։ Ու երբ անտառը հասան ,

— Մայր , ըսաւ տղան , որպէս զի ես երջանիկ ապրիմ , պէտք է որ հիմա քեզ այրեմ խարոյկի վրայ ու մոխիրներդ տարողնեմ հովին ։

Մայրը չի բողոքեց բնաւ այս անիրաւ ոճիրին դէմ , չուզեց իր տղուն յիշեցնել մանկութիւնը , իր թափած արցունքները , իր շոյլած սէրը , տղուն հետ փայտ ժողվեց , պատրաստեց խարոյկը ու ինքզինքը բոցերուն յանձնած ատեն ։

— Տղա՛ս , ըսաւ անոր , պիտի կրնա՞ս արգեօք զըտնել մէկը , որ քու մօտք իմ սեղս բռնէ ։

Բոցերուն մէջ անյայտ եղաւ մայրը , ու երբ իր անձինացած մարմնէն ա՛լ բան մը չի մնաց , տղան՝ կատարեալ պաղարիւնութիւնով տարողնեց խարոյկին մոխիրները , եւ իր ոճիրին հետքը ծածկող մարդու մը գոհունակութեամբ դէպի տուն սկսաւ վերադառնալ ։

Տղան ո՛րչափ կը հեռանար անտառէն , այնչափ դալկութիւնը կ'ուրուագծուէր իր դէմքին վրայ ։ Ծամբան խորտուբորտ էր կարծես . յանկարծ քարի մը կատչեցաւ իր ոտքը , ու ինքը գետինը տասպալեցաւ ուժով ։

Այդ ցաւատանջ անկումին , դաշտերու ամայութեան մէջէն կարծեց լսել միայն իր մօրը ձայնը , ցաւակցող շեշտով ։

— Վա՛խ , դաւա՛կս . . .

Տղան սարսուաց իր ցաւերուն մէջ. մանկութեան օրերու ձայնն էր լսածը, մայրասպան տղուն մէջ արթնցաւ զաւկի խիզճը, զգաց մօր մը թողած պարսպը, իր մանկութեան օրերուն վայելած մայրական սիրոյ աղապատանքը: Իր ինկած տեղը գամուած, Աստուծա՛նն ինդրեց որ պատիժ մը սահմանուի իրեն, այն ոճիրին համար:

Երկինքի խորէն մինչև իր խզճին հասնող ձայնը ըսաւ .

«— Որպէս զի քու արդար պատուհասդ ունենաս, ոչնչացումէդ թո՛ղ բուսնի քթանը. մայրեր թո՛ղ ծեծեն քեզի, ու ցօղուն մարմինդ թող կտարանն քակերու տակ, մամուլներու մէջ, ծեծուած ցօղունէդ թափթփած կտորուանքը թող այրեն ու տարազնեն հովերուն, մինչև աշխարհի վերջը »

Տղան անյայտ եղաւ. յանկարծ իր տեղը բուսաւ քթանը, երկնագոյն ծաղիկներով: Այն օրէն մայրեր կը թակեն զանիկա ու կը ծեծեն, անզգալաբար ու անզիտակցարար արդար վրէժխնդիրը հանդիսանալով այրուած մօր մը:

(Մասիս)

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՌԱՅԱՏԵՆԻ ՐԱՌԵՐ. — Տաժանք, տառապանք, յոգնութիւն. — Առողջանալ, զօրանալ. — Արտափայլել, երևցնել. — Արքիոք, ցնորք. — Աղապատանք, գուրգուրանք. — Թակ, (բօքմաք):

Բ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

Իմ աչքերէս փախեր է քուն . . .
Նոր կը բացուի դոնական այգուն ,
Ու պատաստուն ամպոց մէջէն
Վարդի խուրձեր կը բողբոջեն :

Հոս հորիզոնը կարմրի ,
Հոն լուսընկան կը մարմըրի ,
Բիւր ազամանդ շողեր կարծես
Կը բեկրեկեն ծովուն երես :

Լերանց մէջքին կապոյտ գօտի
Լայն ծալքերով կը փոթփոթի ,
Խօլ ձեւերով դաշտին վըրայ
Շուքն երկարի ծառոց հսկայ :

Ճըլվումներով՝ թըփոց տակէն
Սարեկներն ալ դուրս կը ցատկեն . . .
Բայց ի՞նչ փոյթ ինձ լոյս եւ շողեր ,
Զիս պաշարեն վախ ու դողեր :

Զեփիւսին շունչ ու ծաղկանց բոյր
Ս'լ ինձ համար չունին հրապոյր ,
Սարեկներուն հրճուանքն ի՞նչ փոյթ ,
Զըւարթ երգերն ինձ տան ձանձրոյթ :

Զի միտքս իրմով միշտ կը զբաղի
Ու կուլ կուտամ արցունք աղի ,
Ո՛հ , կարօան է փուշ մը թաքուն . . .
Իմ աչքերէս փախեր է քուն :

ԱՐՁԱԿԻ ՎԵՐԱՄՈՒՆՆԵՐ. — Ամէն կողմ զեղեցկութիւններ կը տեսնեմ, երբ զիշերային տքնութենէ մը վերջ կ'ենեմ անկողնէս : Տեսէ՛ք, դեռ նոր առաւօտ է, ու ոսկեզոյն ամպերու մէջէն կարծես վարդի խուրճեր կը ծլին : Հոս հորիզոնը կը կարմրի, մինչդեռ անդին լուսինը կը նուազի. հապա ի՞նչ դիւթական է սա ծովուն երեսը, ուր կարծես աղամանդներ, շողեր կը ցլան : Լեռները իրենց մէջքը կապոյտ գօտի մը կապած են փոթ փոթ լայն ծայրերով և դաշտին վրայ խօլ ձեւերով մեծամեծ ծառոց շուքը կ'երկարի : Ի՞նչ անոյշ պահ մ'է այս, երբ սարեակները Թիոց տակէն ճըլ-վումներով դուրս կը ցատկեն . . . : Բայց ի՞նչ փոյթ ինձ այս լոյսն, այս շողերն, որովհետև սիրտս վախով ու դողով յուզուած է :

Աւա՛ղ, այլ եւս ինձ համար շունին հրապոյր զեփիւս և ծաղիկ . ի՞նչ փոյթ ինձ սարեակներուն հրճուանքն, որովհետև զուարթ երգեր զիս կը ձանձրացնեն :

Ինչո՞ւ :

Որովհետև միտքս անով, որ հեռուն է, միշտ կ'զբաղի, և կը կլլեմ աղի արցունքս : Ո՛հ, յիրաւի, կարօտութիւնը զաղտնի փուշ մըն է, և ատով քունս աչքերէս փախած է :

Ժ Ա Ն Ո Յ Ե Ի Գ Ո Լ Է Ն

Շատ արժանահաւատ անձեր տեսած են ժանոն եւ Գոլէնը Օվեանիոյ Իսոար քաղաքին մէջ : Ժանոյ ջորիներու համբաւաւոր վաճառականի մը որդին էր, եւ Գոլէն զաւակ էր շրջակայ վայրաց ժիր հողագործի մը, որ չորս ջորիներով կը վարէր երկիրը, եւ որ իր հարկերը վճարելէն յետոյ տարւոյն վերջը բան մը չէր ունենար : Ժանոյ եւ Գոլէն շատ կը սիրէին զիրար : Իրենց ուսմանց ընթացքը աւարտելու մօտ էր, եւ ահա դերձակ մը ժանոյի բերաւ եռագոյն վերպատէ զգեստ մը, Լիոնի բարեձեւ բաճկոնակով մը, եւ ասոնց հետ Լաժանոզիէսի ուղղուած նամակ մը : Գոլէն սքանչացաւ զգեստին վրայ

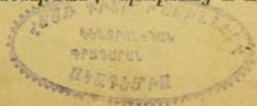
և չնախանձեցաւ . այլ ժանոյ մեծութեան կերպարանք մը ցցուց՝ որու մասին վշտացաւ Գողէն : Այն վայրկեանէն ժանոյ չէր սորվեր , այլ միշտ հայելին կը նայէր , և կ'արհամարհէր զամենք : Քիչ մը ժամանակէն սենեկապանը կը հասնի փութով , և ուրիշ նամակ մը կը բերէ Լաժանողիէն իշխանին , որուն մէջ անոր իշխանազն հայրը կը պատուիրէր իր որդին Փարիզ բերել : Ժանոյ ելաւ թեթե կառքը , Գողէնի ձեռք կարկառելով և ազնուական պերճութեան ժպտտով մը : Այն ատեն Գողէն հասկըցաւ իր նուաստութիւնը և լացաւ . ժանոյ մեկնեցաւ մեծ շքով :

Ընթերցողք՝ որ կը փափաքին տեղեկանալ , պէտք է գիտնան թէ հայրն ժանոյ շուտով ստացաւ առեւտուրի մէջ մեծ հարստութիւն : Եւ խեղճ կոչուեցաւ Լաժանողիէն և վեց ամսէն գնելով պատուոյ անուն մը , իր իշխանիկ որդին դպրոցէն հանեց և մացուց զանի Փարիզու ազնուականաց մէջ :

Մանուկ իշխանին ծնողքը կարգեցին նախ դատարակ մը տգէտ որ և չկրցաւ իր աշակերտին բան մը սորվեցնել : Պատանւոյն միտքը շուտով խանգարեցաւ և կատարելապէս ամէն բանի անպիտան եղաւ : Մեծամեծ ծախքեր ըրաւ , մինչ անոր ծնողքը՝ անկէ աւելի գէշ՝ ինչքերը կը սպառէին , մեծ իշխանաց հետ կեանք վարելով : *

(Ինչ որ պիտի ըլլար եղաւ , առաւօտ մը եկան իմացընել անոր թէ իր ծնողքը բոլորովին փճացած էին , և թէ պարտատէրները գրաւեցին ամէն բան : Այս լուրին վրայ վաղեց անոնց քով , հայրն արգէն բանտարկուած էր . բոլոր սպասաւորները փախած էին . անոր մայրը մինակ էր հոն , անօգնական , անմխիթար և արցունքով ողողուած . միայն մեծութեան , սխալանաց և անմիտ

1891
A

չապլութեան յիշատակը կը մնար անոր քով : Թշուառ պատանին անտարբերութեամբ և ծանրութեամբ ընդունելութիւն գտաւ ամէն բարեկամներէն և իր կենաց բոլոր ժամանակներէն աւելի լաւ եւս կէս օրուան մէջ ճանչցաւ մարդիկը :

Երբ այս անյուսութեան մէջ ընկզմած էր, տեսաւ որ կը մօտենար երկանիւ դեսպակ մը, հին ոճով, չորս կողմէն ծածկուած տեսակ մը սայլ, մաշկեղէն վարագոյրով : Դեսպակին մէջ կար գեղջուկ հանդերձներով

երխտասարդ մը, այլ դէմքով առոյգ և կայտառ, և հոն քաղցրութիւն և զուարթութիւն նկարուած . իր թխամորթ փոքրահասակ կինը անոր քով էր : Դեսպակը չէր երթար պճնասիրաց կառքին պէս : Ըննապարտորդը մտադրութեամբ դիտեց իշխանը անշարժ կեցած և վըշտաց մէջ խորասուզուած : «Ո՛վ Տէր, աղաղակեց, կարծեմ թէ դա ժանոյ է» : Այդ անունէն իշխանը աչքերը վեր կ'առնու և կ'առքը կը դադրի . «Դա ժանոյ է, ինքն իսկ ժանոյ» : Իսկոյն փոքրահասակ մարդը կառ-

քէն վար կ'իջնէ , կը վազէ գրկել իր վաղեմի ընկերակիցը : Ժանոյ ճանչցաւ Գոլէնը , ամօթ և արցունք երեսը ծածկեցին : «Դու լքիր թողուցիր զիս , կ'ըսէ Գոլէն , բայց ս'ըքան մեծ իշխան մը ըլլաս , միշտ քեզ պիտի սիրեմ» :

Ժանոյ ամօթապարտ և յուզուած , պատմեց հառաչանքով մասամբ իր անցքերը : Եւ կ'ըսէ Գոլէն . «Եկո՛ւր իմ տունս ուր կը բնակիմ , և հոն պատմէ մնացածը , և երթանք Սիւսսին ճաշել» Ամէնքն ալ հետի կ'երթան , իրենց պայուսակները ետեւնուն : «Եւ ի՞նչ է այդ բոլոր կարասին , միթէ քո՛ւկդ է» : — «Այո՛ , իմ և իմ կնոջս են : Կուզանք մեր երկրէն և ես տէր եմ պղնձի և դրուագեալ երկաթի գործարանի մը : Ինձ կին առի հարուստ վաճառականի մը աղջիկը : Շատ կ'աշխատինք և Աստուած զմեզ կ'օրհնէ . մենք մեր վիճակը երբեք չփոխեցինք , երջանիկ ենք , պիտի օգնենք մեր Ժանոյ բարեկամին : Զգէ՛ մարգիզութիւնը , աշխարհի բոլոր մեծութիւններ չեն արժեր բարի բարեկամ մը : Ինձ հետ պիտի գաս մերձերկիրը , և քեզ՝ պիտի սորվեցնեմ իմ արուեստն , որ չէ դժուարին , խառնձին տեղ մը պիտի դնեմ զքեզ և պիտի սպրինք զուարթութեամբ աշխարհի այն մասին մէջ՝, ուր ծնած ենք» :

Ժանոյ այլայլած , կ'զգար ինքնին ցաւ խառն ուրախութեամբ , գորովանքով և ամօթով , և կ'ըսէր իր մտքէն . «Բոլոր իմ առ երեսս պերճ բարեկամներս մատնեցին զիս , իսկ Գոլէն՝ զոր արհամարհեցի՛ , կուգայ ինձ օգնութեան կը՛հասնի՞ , ի՞նչ խրատ» : Գոլէնի՞ ոգւոյն լաւութիւնը՞ Ժանոյի սրտին մէջ զարգացուց ընդարդոյս բարւոյ բողբոջն՞ զոր տակաւին խաշխարհ խեղդած չէր : Զգաց թէ կարելի չէր որ նա լքանէր իր հայրը և մայրը : Եւ կ'ըսէ Գոլէն . «Խնամենք քու մայրդ . իսկ՞ քու պար-

զամիտ հօրդ համար, որ բանտն է, քիչ մը տեղեակ եմ կենցաղական իրերու, տեսնելով պարտատէրներն թէ նա բան մը չունի, կը զիջանին քիչով զոհանալ: Իմ վրայ կառնում այդ ամէն հողը»: Եւ այնչափ բան ըրաւ Գոլէն մինչև յաջողեցաւ բանտէն հանել հայրը:

Ժանոյ դարձեալ դարձաւ իր երկիրը ծնողացը հետ որոնք վերստին իրենց նախկին արուեստին ձեռնարկեկեցին: Եւ նա կին առաւ Գոլէնի քոյրը, որ եղբօրը նման բարք ունենալով՝ զանի շատ երջանիկ ըրաւ: Եւ հայրն ժանոյ և մայրն և որդին տեսան թէ երջանկու թիւնը անտօի պերճութեան մէջ չկայանար:

ՎՈՒԴԵՌ

ՎԵՐԼՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒԱԾՔՈՆ. — Հարձուտ ես, մի՛ պարծենար զանձերուդ վրայ. զիտցիր Թէ «երզանկութիւնը անտօի պերճութեան մէջ չկայանար»:

Գուցէ բախտին մէկ խաղը զքեզ կործանէ. եղիր զոհ ամէն վիճակիդ մէջ և երջանիկ պիտի ըլլաս: Գոլէնի սիրտն ունեցիր և աշխարհ զքեզ պիտի մեծարէ և հիացմամբ պիտի տեսնէ յառաջդիմութիւնդ:

ՎԵՆԱԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — ՎՈՒԴԵՌ (Ֆրանսուա — Մարի Արուէ —) ծնած է Բարիզ 1694, մեռած 1778ին, ԺՔ. դարու ամենեւեմ մեծ մատենագիրներէն մին եղաւ. այնպէս որ այն դարը կոչուեցաւ իսկ Վոյդեռի դար: Եւ եղաւ միանգամայն փիլիսոփայ, պատմագիր, բանաստեղծ. և ևնի 70 հարորէ աւելի գրքեր: Յիշենք ի մէջ ալլոց Բրուսոս, Մերոպէ, ողբերգութիւններ, Ժանոյ և Գոյկն, փիլի-

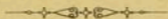
սոսեցաւ իսկ Վոյդեռի դար: Եւ եղաւ միանգամայն փիլիսոփայ, պատմագիր, բանաստեղծ. և ևնի 70 հարորէ աւելի գրքեր: Յիշենք ի մէջ ալլոց Բրուսոս, Մերոպէ, ողբերգութիւններ, Ժանոյ և Գոյկն, փիլի-

ստիայական վեպեր, Դար Լուի ժԳ.ի, Պատմութիւն Կարոլոս ժԲ.ի, պատմական գործեր, և այլն:

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Իմաստասիրական վեպն ի հանդէս կը բերէ այնպիսի անձեր, որոնք նպատակ ունին յայտնել ճշմարտութիւն մը, հերքել մոլորութիւնն և կռուիլ նախապաշարմանց դէմ: Վերոգրեալն օրինակ է իմաստասիրական վէպի:

ՐԱՏԱՏՐԵԱՒ ՐԱՌԵՐ. — Եռագոյն, երեք գունով. — Պերձ, հարուստ. — Ընդարոյս, բնական. — Բողոքոյ, ծիլ:

ԱՌԱՆ. — Յորչափ բախար կըլլայ ինզի բարեկամ,
Բարեկամներ տու բոլորսից ման կուզան.
Ջուարք օրերդ սքիտուր անպե՛ր պատեցիև,
Այ ծախ նայե՛, մնացիտ ես առանձին:

Ժ Ա Ն Ե Ա Կ Ն Ե Ր Ը

— Ծատ նինար է, շատ ալ տրժգոյն, — կ'ըսէին,
Երբ փողոցէն կ'անցնէր իր սեւ մեկննցով,
Մէջքը սեղմած լարերուն մէջ ֆռսէին,
Աչքն ալ հովէն պատըսպարած ակնոցով:

Լայն գլխարկին թուխ ու քաւոս փետրոց տակ՝
Կ'անճետանար իր կիսադէմքը փափուկ,
Եւ թաւիչէ ըզգեսանն ալ մութ կապուտակ
Կ'ըստուերիտ ցուքն իր այտերուն խուճափուկ:

Իր քաղաքի արդուզարդոյնն ապերախտ
Գեղանի շէր բնաւ այդ կիւնն աննրման,
Ջոր դիտելով իսկ կ'ըլլայինք բարերախտ
Երբոր պարի սրբահին մէջ կուգար ման:

Ի՛նչ աղւոր էր օթեակին մէջ՝ երբ ճերմակ
Ժանեակով մը լոկ կը սքօղէր իր թեւեր ,
Եւ ուսերուն , լանջքին վրայ անդիմակ՝
Բեհեզի մը թեթեւ ծաւրը կը քեւեր :

Մարած , հալած երանգներու մէջ պէսպէս ,
Իր սեփհական փայլը կ'առնէր դէմքն անոր ,
Եքերայիկն , անծիր , աննիւթ ամպի պէս ,
Միշտ աննւսոյց , անըրջայիկ և միշտ նոր :

Ժանեակներու այդ փրփուրներ թափանցիկ ,
Ծակտիքն անոնց , ցանցը բարակ օդային ,
Եւ մետաքսէ ծրփանքն ալ թոյլ ցոլացիկ
Բոլոր անձին դիւքիչ բան մը կուտային :

Ճառագայթ մը , լոյս մը , աւիւն մը կեանքի
Մութ նայուածքին մէջ հրապոյր մը կ'արծարծէր ,
Խորին անդունդ առանց ելքի ու յանգի ,
Որուն գաղտնիքն ունին շանթերն ու կայծեր :

Եւ ժրպիտ մ'ալ , չըքնաղ փրթթում մը վարդի,
Կուգար բանալ զողտրիկ չրթանցը թերթեր ,
Ինչպէս արեւն իր ըզզեստովը զարդի ,
Որուն առջեւ կը բացուին այգն ու եթեր :

Եւ կը բացուէր սիրտն երազի մը հեշտին ,
Այդ ժանեակէ մթնոլորտին մէջ տարտամ ,
Ջերմ , հրմայող զարկ մը տալով իր շեշտին ,
Ջոր կը պաշտէր քերթողն , իշխանն ալ փարթամ :

Այլ ամենուն համար էր ինք անտարբեր ,
Լոկ կը սիրէր իր ժանեակներն ըսպիտակ ,

Ոյց շքնորճիւ միշտ կը գտնէր տարուբեր
Այնքան սրբաւեր , այնքան խուճկեր ոտքին տակէ՛ :

Կը փայտայէր զանոնք տենչով մը անճառ ,
Կեանքը դրբած անոնց վրայ հողանի ,
Կրքոտ սէր մը , ուր կար հոգին ու հանճար ,
Խնչպէս զիտեն սիրել կանայք գեղանի :

Սեւ առտու մը սակայն հազով մ'արթընցաւ ,
Իր ժանեակէ բարձերուն մէջ կըրթընած ,
Մէջքին վրայ , կողին վրայ կ'զգար ցաւ .
Ու կը հեւար , յոգնած , դեղնած , քրտորնած :

Թատրոնին մէջ ցուրտ էր առեր , կը յիշէր .
Երբ օթեակին դուռը բացուեր էր ետին .
Դեկտեմբերի հով մը սաստիկ այն գիշեր
Կը դըղըրդէր անդուլ երկինքն ու գետին :

Ու չէր ուզեր առնուլ մեկնոցն ուսերուն ,
Իր ժանեակներն անհետելու երկիւղով ,
Նըջուլագեղ ոստայն ճերմակ ու սիրուն
Խնչպէս աստղով լեցուն ձիւնէ մի կողով :

Եւ մեռա՛ւ այն ժանեակներուն փաթթըւած ,
Վերջին շունչին հետ եղաւ հուսկ իր կրտակ .
Ժանեակներով պըճնել իր մահ , սեւ քերթուած ,
Եւ անոնցմով թաղել մարմինն հողին տակ :

— Ի՛նչ աղւոր է , կ'ըսէին , ի՛նչ մանկամարդ —
Երբ փողոցէն կ'անցնէր զագազն ողբական ,
Եւ երգերու՝ բուրվառներու մէջէն ցարդ
Կը ժըպտէր իր ժանեակներուն սիրական :

ԲԱՅԱՏՐԵՆԻ ԲԱՌԵՐ. — Մեկնոց, վերարկու. — Թաւուռ, խիտ-
 — Ստուերել, ծածկել. — Անդխանակ, թրաց. — Թուեշ, շքուչիլ. — Երանգ,
 գոյն. — Երբերային, երկնային. — Անծիր, անսաման. — Անմատոյց,
 անմատչելի. — Անրշային, երագային. — Դիւրիչ, հրապուրիչ.

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իր մանկութեան ատեն Հանրի Մարթին տկար և
 փափուկ կազմուած մը ունէր, սակայն և այնպէս ու-
 նէր նա բաւական աշխոյժ և փոքր ինչ ցասկոտ բնա-
 ւորութիւն մը : Իր դպրոցի ընկերներն՝ որ նկատած էին
 զայն՝ զինքը բարկացնելու համար անոր հետ իշնալով
 կ'զրօսնուին . որովհետեւ իրենք անկէ աւելի ուժեղ էին,
 փոխանակ վախնալու՝ անոր զայրութով կը զուարճա-
 նային : Սակայն մեծերէն մին անոր հետ բարեկամու-
 թեամբ կապուեցաւ, վասն զի զանի տկար և ճնշուած
 կը տեսնէր . պաշտպան հանդիսացաւ զինք հալածողնե-
 րուն գէմ, ի հարկին անոր համար կռուեցաւ և մինչև
 անգամ իր պարտականութեանց մէջ անոր օգնեց : Մար-
 թին այսպէս օգնութիւն և քաջալերութիւն գտնելով՝
 սկսաւ բուժուիլ երբեմն զինքն բռնող բարկութենէն, յե-
 տոյ այդ ժրաջան բարեկամին առաջնորդութեամբ եւս
 աշխատեցաւ : Առանց այսպիսի բարեգէտ ճանդիպման,
 գուցէ չատ գէշ կերպով պիտի աւարտէր իր ուսմունք,
 ինչպէս որ գէշ սկսած էր :

ՄԷՋԻԷՌ

ԲԱՅԱՏՐԱԹԻՒՆՔ. — Հանրի Մարթին, Անդղիացի բնապատու, որ
 վերջին դարու մէջ կ'ապրէր :

Կազմուած, անդամներու և զործարաններու ընդհանուր վիճակի
 ի հարկին, ինչպէս որ հարկը կը պահանջէր :

Ժ Ա Մ Ա Յ Ո Յ Յ Ն

Սորվեցընէ իմաստութիւն
Ժամացոյցն՝ որ ոչ հնչէ՛նդ վայր .
Երթեւեկէ ճօճանակն յար .
Պիտի տեսնե՞նք վազն ալ շարժուն :

Մանուկ կամ ծեր , շունենանք բնաւ
Մեծ խորհուրդներ ազագայի .
Մինչ կը յամենք , ժամը սահի ,
Զի դադրեցներ նա իր արշաւ :

Մանուկ , ուսումն որ նեղէ քեզ՝
Լառութեանց մէջ հոգիդ կրթէ .
Ի զո՞ւր խնդրես եթէ ո՞ւր է
Այն դիպող ժամն զոր լըքանես :

Յոյց տուր , ո՞վ մարդ , փոյթ և վաստակ՝
Երկրագործին դասն ի միտ ա՛ն .
Լաւ յիշէ՛ թէ կեանքիդ ամառ
Հնձոց արդեանց է եղանակ :

Ծե՛ր , կ'ըստասէ քեզ դասն հարուած ,
Վայլէ՛ օրերդ ու մի՛ հաշուեր ,
Եթէ փութալ կարող ես դեռ ,
Օ՞ն վայելէ՛ կեանքիդ մնացուած :

Ճօճանակին վազքն անայլայլ
Է ամենուն բաղդի դուշակ .
Հանապազօր ձախողն այն սլաք
Նըշանակէ դէպ ի մահ քայլ :

Սորվեցնէ իմաստութիւն
 Ժամացոյցն՝ որ ոչ հնչէ՝նդ վայր ,
 Երթեւեկէ ճօճանակն յար .
 Պիտի տեսնե՞նք վաղն ալ շարժուն :

ԼԵՄՕՆԻԷ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒԱԾՔԻՆ. — Ո՛չ, ոչ որ վստահ է վազուան վրայ. և այս պատճառաւ պէտք է ներկայ ժամանակը լաւ գործածենք: Եւ սակայն նոյն իսկ այս ժամանակն ի՛նչ արագութեամբ կը սահի: Երբեք նա չկենար իր ընծացքին մէջ, երբեք նա մեզի չսպասեր: Ահա ինչ որ մեզի կը յիշեցնէ ժամացոյցն իր ճօճանակին յարատեւ երթեւեկութեամբ: Երիտասարդութեան ատեն այն կը նշանակէ մեզի կանոնաւոր կերպով այն ժամերն զորս պարտինք ուսման համար, ուսման՝ որ ունի իր զժուարութիւնները և իր տաղտկութիւնները, և որ միայն կրնայ մեզ ընել պարկեշտ և օգտակար անձեր: Հասուն հասակի մէջ մեզ կ'ստիպէ որ շուտով հնձնք ինչ որ սերմանած ենք մեր երիտասարդութեանը. վասն զի հնձոց աշխատութիւնը սերմանց աշխատութեան պէս գործունէութիւն կը պահանջէ: Վերջապէս ձերութեան մէջ այն կը հրաւիրէ զմեզ վայելել մեզի մնացած մի քանի օրերը, և ասոնք առանց աւելի հաշուելու, այսինքն փուճ մորմօքումներ և անբանաւոր յոյսեր ունենալու: Այս չէ որ կը կոչուի իմաստութիւն սորվեցնել: Աւրեմն միշտ ուշադիր աչքով նայինք ժամացոյցին: Հետեւինք անոր շարժումներուն, Կ'մտիկ ընենք անոր ձայնին. արժուն բարեկամութի մ'է, անխոնջ խրատոտ մը, որ մեզ ձեռնտու կ'ըլլայ աշխարհի վրայ մեր ճակատագիրը շնուչ:

ՐԱՅԱՏՐՈՒ ԲԱՌԵ. — Ընդվայր, պարսպ տեղ. — Հաւուքիւն, առաքիւնութիւն — Դիպող, յարմար — Չախող, աղիտաւոր

ԱՌԱՄ. — Ժամանակի կորուստէն աւելի գեշ բան չի կայ:

ԹԷՊՐՈՍ

Զ Մ Ե Ռ Ը

Անձրեւը կուգայ անդուլ անընդհատ , իր շխրտուքը ցանկելով չորս կողմ : Հովը կը փչէ ուժգին յորձանքներով , վիթխարի՛ անապառ հեւքի մը պէս : Զիւնը ամէն կողմ կը տարածէ իր յուսահատեցուցիչ ճերմակ պատանքը անտահման : Յուրօր կը կծկէ անդամները , ու երկինքը , անորոշ գոյնով մը , զոր ազնիւ սիկառի մութին պիտի ուզէիր նմանցնել , գլխուդ վրայ կը ցածնայ Բնութեան ծիծաղէն յետոյ , բնութեան ծամածուծ թիւնն է հիմա , ժպիտէն յետոյ , դառն ծալքը :

Բնութեան մահն է , կ'ըսէ բանաստեղծը :

. . .

Այդ բնութեան մահը , պիտի ըսէ իմաստասէրը , մարդուն յարութիւնն է : Յարութիւնը ներքին ամենէն ազնիւ ու ամենէն սուրբ զգացումներուն , ներքին թաքուն էակին՝ որ երբեմն երբեմն անդրադարձնալ կուտայ մարդուս՝ իր կեանքին ուղղութեանը և ամէն գործերուն վրայ :

Այդ ցուրտին ու ձիւնին է որ մարդս կ'զգայ իր երակներուն մէջ հոսիլը կրակէ արիւնի մը՝ որ պիտի վանէ երկարատե թմրութիւնը և ընդարեւացումը : Առողջ ու առողջ կ'զգաս ինքզինքդ , լաւ և ամուր որոշումներ տալու կարող : Աշխատելու փափաք մը կը զօրացնէ զքեզ : Աշխատութիւնը կը թուի քեզ ոչ թէ իրբ խոնջութիւն մը այլ բնական կարողութեանցդ ազատ կիրառումը :

. . .

Ու երբ ձիւնը կ'իջնայ հատիկ հատիկ , սրտին մէջ

ալ կ'իջնէ քիչ քիչ՝ անոյշ ցօղի մը պէս՝ գթութեան ու կարեկցութեան զգացումը : Որչափ ալ ինքզինքդ վարժեցուցած ըլլաս մտածելու թէ ամէն ատեն ու ամէն տեղ ազքատութիւնը կայ, ամենէն չաւելի կը խորհիս այն թշուառներուն վրայ, որք, անլոյս սենեկին մէջ ցուրտէն կծկած կը դողզզան : Սիրտդ, մէկէն, անոնց կ'երթայ : Ու այդ կարեկցական զգացման քով, կը սպրդի ուրիշ զգացում մը, — ազքատութեան տեսարաններուն ազգած կսկիծը, որ սիրտդ կը սեղմէ և մտածել կուտայ քեզ :

Տխրութեան եզանակն է ձմեռը :

Առողջ ու գիտակից տրխութեան, որ

ոյժ մըն է, որ բարոյական նկարագիրը կը շինէ :

Այս այն տխրութիւնը չէ որ կամքը կը քայքայէ և գործունէութեան շրջանակէն կը հեռացընէ մարդը, որ հառաչներու մէջ կը սկսի և տարտամ ըղձանքներու մէջ

կը կորսուի , այլ այն խորունկ ու զօրեղ զգացումը որ յառաջ կուգայ իրերու և մարդերու ճշմարիտ գիտակցութենէն ու հասկացողութենէն : Բնութենէն ելած տխրութիւնը անհատին վրայ կ'ազդէ ու ինքն իր վրայ մտածել կուտայ անոր : Այդ տխրութիւնը առնական ու կորովի զգացում մըն է , որ մարդս կը պատրաստէ խորհրդածութեան :

*
*
*

Ձմեռը՝ բարոյախօսին համար ինչ մեծ օժանդակ , ինչ անհուն բաց մատեան ուր պիտի սորվեցնէր լաւ սկզբունքները :

L F.

ԲԱՅԱՏՐԵԱԼ ԲԱՌԵՐ. — Վիրխարի, շատ մեծ. — Անդրադառնալ, քր վրայ դառնալ, խորճողածել. — Ընդարձացում, բարիք. — Խոնջութիւն, յոգնութիւն :

ԱՌ ԱԳԱԷՆ. — Մահու նշանակեալն ոչ դիւրու
 Հոգին արկղէն դուրս առաւ ,
 Կռուոյ սեւմը հոս քողուց .
 Ունայնութիւն հետ տարու :

Յ. Ոսկան

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ԿՈՅՈՐ

Կէս գիշեր է . սենեակիս մէջ միայնակ՝
 Կանգեղ չունիմ , ոչ ալ աստեղք ունին շող .
 Իր լոյսն յետին մարեց պալատն ու տընակ ,
 Եւ մընացի իմ խոհերուս հետ մաշող :

Կը թափառին շուրջս ըստուերներ հոժ ի հոժ ,
 Մերձենալով հեռանալով յամբարս ,
 Եւ կը լքեմ իրենց վայիւնն ողբակոժ ,
 Երբ կանգ առնուլ կուգան յոգնած ու մուրս :

Տըխուր մտքիս ուրուականներն են համակ ,
Յընորք հոգւոյս հազիւ հասած արքունիք ,
Եւ մինչ կ'անցնին օրերս ցուրտ ու ցամաք՝
Անոնք կուտան ինձ բախտիանք արցունքի :

Զի մինակ եմ հոս դէմքերու հետ տրտում ,
Կոյսերու հետ , ոյց մեռած է իղձն ու խանդ ,
Որոց ձայնին վանկերն , աղօթք անպատում ,
Կը խորտակեն երազս ու յոյսս մանաւանդ :

Ապրիլ կ'ուզեմ , անոնք երկինք ցոյց կուտան՝ ,
Սիրել կ'ըզձամ , կը դռնն . «Մէր է Աստուած» :
Եւ կը պատմեն Գաւիթը , Յորն ու Յուգան .
Կ'ըսեն . «Միայն մահուան համար ենք հասուած» :

Զճւր կը վառէ երկինք արեւն ու լուսին ,
Զօնեղով կեանք ծաղկին , դաշտին ու մարդուն ,
Ես կը դառնամ գիւղին համեստ տանց լուսին՝
Որուն ներքե կը հըսկէ աչք մը արթուն :

Բոցեղ շունչ մը կը խնդրեմ ես , սիրտ մը տաք
Որ խաւնուի աննդոտ հոգւոյս յորձանքին .
Եւ սաղմոս կը դնեն , ա՛հ , բարձիս տակ ,
Խաչ մ'ալ փայտէ ընդդէմ սրտի փորձանքին :

Այդ փորձանքներն ես կ'երազեմ անդադար .
Կեանքի բոյսը մեծ սրայքարներն , հուրն ու բոց ,
Աշխարհի մէջ չընչին բաժինս իմ արդար .
Եւ կը թողում երկնից վայելքն՝ իր սրբոց :

(Մասիս)

ԶԱՊԷԼ ՏՕՆԷԼԷԱՆ

ՈԱՍՍԵՐԵԼԵ ՈԱՌԵՐ. — Խոն , մտածում . — Հոծ ի հոծ . խիտ ,
բազմաքի . — Յանտարար , կամաց կամաց . — Արքունիք , երիտասար-
դութիւն . — Հասուած , ստեղծուած . — Զօնեղ , նուիրելի :

ՇՈՂԵԿԱՌՔՆ

Ստեփեկեարն . . . ստուգիւ ի՞նչ մեծ մարդ և ի՞նչ մեծ ծառայութիւն մարդկութեան . Ընջել միջոցն, երկրագնդի մարմնոյն վրայ տիւեղ կենսատար երակաց նորանշան մանուածապարս ցանց մը , խնայել ժամանակն՝ հարստութեանց առաջինն , արագ հաղորդակցութեան մէջ դնել ժողովուրդներն , լեզուներն , կրօնքներն , քաղաքակրթութիւններն , կործանել ազգաց նախապաշարումները՝ միմեանց վրայ , տալ անոնց ճանչնալ և սիրել զիրար , պատրաստել ուղին ազգերու դաշնաւորութեան , ազգերու եղբայրութեան , հա որպիսի է օգուտ այն շողեշարժ մեքենային , որ երբ իր ետեւէն կառավարոց երկայն շար մը ձգած , իր կողերէն հուր ու ծուխ ժայթքելով և գազաթին վրայ կրելով շողեց երկնակարկառ գարգնանակ մը , սուլելով ու շշելով , որոտընդոտ վիշապաձայն կը սուրանայ կայծակներն թաց դաշտերու և լեռանց մէջէն , զիւղեր քաղաքներ կոխելով անցնելով մի քանի վայրկենի մէջ , կը թուի ըլլալ նոր ժամանակաց յառաջդիմութեան բողաչունչ ողին , որ կ'ընթանայ արագ , ոչ աջ նայելով եւ ոչ ահեակ , փշրելով իր ոտից տակ ամէն խոչընդոտ , հարթելով առապարներն , լընլով ձորերն , ստանլով անդնդոց վրայէն , փոթորկելով

Սգեճէճարն

զերկիր և զերկին, ազգէ ազգ, աշխարհէ աշխարհ
թռչելով եւ զամէնքը ընդզրկելով ընդխառնելով իր
հսկայազօր թեւոց մէջ :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ՐԱՅԱՏԵՐԻՆ ԲԱՌԵՐ. — Ողեժեմքն, անգղիացի մեքենագործ և
երկրաբան, հնարիչ վայրայարժին (1781-1819). — Նորանշան, զար-
մանալի. — Մանուածուցատ, ծուռումուռ. — Երկնակարկառ, երկինք
երկնցած. — Գարգմանակ, սաղասարտի զվարկի զարդ. — Հարթի,
տափարակ բնի.

ԳԵՂԵՏԻԿ ԲԱՆԹ. — Գիտութիւնը վառած շահ կը բռնէ, իսկ
կրօնն Աստուծոյ փողը կը հնչեցնէ.

Մ Ա Տ Ո Ւ Ռ Ը

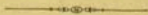
Բլրոյն վրբայ կանգնի մատուռ,
Հովիտն ի վար կը հայի լուռ.
Վարը, մարգին ւ՛ առուին եզերք
Հովուիկն երգէ զուարթ մի երգ :

Հնչէ սղընձին թինդ սրգաւոր
Ու մահերգակ անցնի թափօր.
Լքուէ ուրախ խաղը տըղուն
Եւ ունն ուղղուի լերան գլխուն :

Հո՛ն, վերն, հողը դընել տանին
Ձայնս ոյք հովտին մէջ խնդային.
Հովիւ մանուկ, հովիւ մանուկ,
Հո՛ն վերն օր մ'ալ քեզ կ'առնուն սուգ :

Թարգմ. Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ԼՈՒՏՎԻԿ ՈՒԼԱՆՏ

լով , ջրին վրայ իր շարժմանց դիրքութիւնն և իր ազ-
նուական անհոգութիւնը տեսնելով մարդ պէտք է զայն
համարի ո՛չ միայն իրրե թեւաւոր ջրագնացներու գըլ-
խաւորը այլ նաև իրրե գեղեցկագոյն օրինակ , զոր
բնութիւնը մեզ ընծայած է նաւարկութեան արուեստին
համար : Իր բարձր վիզը , և իր ուռուցիկ և գեղապա-
րոյր կուրծքը կը նմանին արդարեւ նաևու ալեհերձ նա-
ւառաջքի . իր լայն ստամոքսը կը ներկայացնէ նաևուն
փորը , նաևելու համար դէպ յառաջ հակած մարմինը
յետուստ դէպի վեր կը բարձրանայ և կ'ուղղուի իրրե
նաւու խելք . իր պոչը ճշմարիտ զեկ մը , սոսներն լայն
թիակներ են և իր մեծ թեւերն հովին դէմ կիսարաց և
մեղմիւ ուռուցիկ են առագաստներն , որ կը մղեն կեն-
դանի կուրն , նաև և նաևուղիղ միանգամայն :

Պիւճան

Հպարտ իր ազնուու-
թեան համար , նախան-
ձոտ իր գեղեցկութեան
համար , կարասիք անձ-
նացոյց կ'ըլլայ իր բոլոր
առաւելութեանց . նա
կը թուի հետամուտ ըլ-
լալ հաւանութեան նը-
շաններ ընդունելու ,
գերելու նայուածքներ ,
և արդարեւ կը գերէ
զանոնք , թէ այն պա-
հուն երբ հեռուէն կը
տեսնուի թեւաւոր նա-
ւատորմին խմբովին նա-

ւելը ջուրերուն բացերը , և թէ երբ բաժնուելով այդ
խմբէն և զինք կոչող նշաններուն վրայ մտենալով և-

զերքին կուգայ աւելի մօտէն հիանալի հանդիսանալ , պարզելով իր գեղն և յայտնելով շնորհքն հազարումէկ քաղցր ալեծածան և գողտրիկ շարժումներով . կարապը կ'ուզէ ըստ հաճոյս ջուրերուն վրայ պտըտիլ , ցամաքն ելնել , բացերն երթալ , կամ օփունքէն երթալով գալ պատասպարուիլ եզերքին վրայ , կնիւններու մէջ պահուըտիլ , մխիլ ամէն հեռաւոր խորշերուն մէջ , յետոյ առանձնութիւնը թողլով՝ դառնալ ընկերութեան եւ վայելել այն բերկրութիւնն զոր կը թուի զգալ և ճաշակել մօտենալով մարդուն , միայն թէ դտնէ մեր մէջ ընկալուչներ :

Նախնիք շատացած չէին նկատելով կարապն իբրեւ հրաշալի երգիչ մը , մահուան մօտենալուն վրայ դողացող բոլոր էակաց մէջէն միայն նա կ'երգէր տակաւին իր ոգեւորութեան պահուն և դաշնակաւոր նուագներով կը յօրինէր նախերգանք իր վերջին շնչոյն : Բնապատմական և ոչ մէկ կեղծիք , ոչ մէկ առասպել նախնեաց մէջ աւելի հոշակուած , աւելի կրկնուած և յարգ գտած է . Յունաց վառվոռն և զգայուն երեւակայութեան տիրած էր այն . բանաստեղծք , ատենաբանք , նոյն իսկ իմաստասէրք զայն ընդունած են իբրև այնչափ օխորժելի ճշմարտութիւն , որ չպիտի ուզէին տարակուսիլ անոր վրայ . պէտք է անոնց ներել իրենց առասպելներուն համար . անոնք սիրուն և յուզիչ էին , տխուր ու ցամաք ճշմարտութեանց արժէք ունէին , քաղցր խորհրդանշաններ էին :

ՊԻԻՖՈՆ

ԿՂՆՍԱԿՐՈՒԹԻՒՆ. — Պիւֆոն, ծնած ի Մոնթպառ. (Côte d'or) 7 սեպտեմբեր 1707. մեռած 16 ապրիլ 1788. Քրանսական գրականութեան ամենէն մեծ մատենագիրներէն մին է : Իր ամբողջ գործերն 36 հատոր՝ նուիրուած են բնութեան պատմութեանը, իր կենդանեաց

նկարագրութիւններն կատարեալ արուեստի մը փառուն օրինակներն են. 1733ին Գիտութեանց Ակադիմիոյ և 1853ին Ֆռանսական Ակադեմիոյ անդամ եղաւ :

ՎԵՐԼՈՒՄՈՒԹԻՒՆ. ԿՐՈՒԱԾՔԻՆ. — Ի՞նչ գոյտը, զաշնակաւոր և ճշմարիտ նկարիչ մ'է Պիւֆոն: Թող խօսի առիւծուն, ձիուն, շան, Թռչնաճանճին վրայ՝ իսկոյն իր ոճն կ'առնու գոյնը, նկարագիրն այն նիւթոյն, որուն վրայ կը խօսի նա և կ'ըլլայ պարագային համեմատ՝ խիտ, ուժղին, քաղցր կամ Թեթև:

Կարապին համար ըրած այս կենդանագրին մէջ իր պարբերութիւնները կը յայտնեն քաղցրութիւնն, հպարտութիւնն այս հրապուրիչ Թռչնոյն որ «կը պարզէ իր զեղն ու շնորհքն հազարամէկ քաղցր այեծածանն զողտրիկ շարժումներով, բայց որ կը սիրէ զգտնել մեր մէջ ընկալուչներ և բարեկամներ» :

Հատուածին երկրորդ մասին մէջ Պիւֆոն աւելի գերազանցած է: Ճըշմարիտ երգ մ'է մեռելական, անարատ և սրտաղբաւ մելամաղձութեամբ, որուն բոլոր ծանօթութիւնները ականջի ախորժ կուզան, ուր ամէն ինչ կը մրցի կատարեալ ամբողջութիւն մը կազմելու համար:

ԳՐԱԿՒՑՈՒԹԻՒՆ. — Կենդանագիր կամ նկարագիր. — Ընդհանրապէս կենդանագիրը անձի մը, կենդանոյ մը նկարագրութիւնն է դէմքի, քնաւորութեան և վարուց վերաբերմամբ: Երբ կենդանագիրը միայն ունակութիւնները, Թերութիւնները կամ բարեմասնութիւնները դիտէ, առաւելապէս նկարագիր կը կոչուի. ինչպէս նկարագիրք Լապոնիյերի:

ՌՃԱՏՔՐՈՒ ՌԱՌԵՐ. — Ճկուն, ծռող. — Կուր, մակոյկ. — Կնիւն, սազ. — Ընկալուչ, ընդունող:

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ ԱՐԵՒԷ

Խոպանուկները փայլուն , զարդ կրանիդի ,
 Կ'ոսկեզօծեն վերջալոյսէն կարմրած
 Գերբուկ գաղաթն : Հեռո՛ւն , փրփրոտ ու տարած
 Կ'ըսկըսի ծովն հոն ուր ցամաքն անհետի :

Ոտքերուս տակ մութ է արդէն : Ամէն դի
 Լուռի՛նն . բոյներն անձայն , մարդիկ դարձած տուն :
 Կոչնակին ձայնը սոսկ մէզին մէջ թընդուն ,
 Ալիքներուն մարնչիւնին հետ կը ցընդի :

Կարծես խորունկ ձորերու մութ հովիտէն ,
 Կամ անդունդէ մը կը լրսուի այն ատեն
 Հեռալուր ձայնն հովիւներուն ուշացող :

Ա՛լ հորիզոնն ամբողջ պատած է խաւար .
 Ծօխ երկընքի մը դողն արեւն հոգեվար ,
 Կը դողէ շէկ իր հովահարն ոսկեձող :

Թարգմ. ԹՈՐԳՈՒՄ ՎԱՐԴ.

ԺՕԶԷ—ՄԱՐԻԱ ՏԸ ՇԷՐԷՏԻԱ

ՐԱԾԱՏԵՐԸ ԲԱԾԵՐ — Թոպանուկ , վայրի բուփ (հ—ըը ղի—) .
 — Գերբուկ , խորտուրորտ :

ԱՌ ՏԻԿԻՆ ՏԸ ԿՐԻՆԵԱՆ

(Այս նամակը հուշակատար է . որովհետև Ալէն Սիրի մէջ Եսթերի ներկայացումը կը պատճէ, բայց անողուտ է պատմական մանրամասնութեանց վրայ երկարել, զայն պատմելու միջոցին: Պէտք է մանաւանդ ի վեր հանել անոր մէջ եղած աշխուժութիւնն, խորամանկութիւնն և զուարթութիւնն):

Անցեալ օր Ալէն Սիրի մէջ արքունականաց՝ իմ մեծարանաց այցելութիւնս ըրի այնչափ ախորժելի կերպով, որչափ երբեք մտքէս չպիտի անցնէր: Շարաթ օր հոն գացինք, Տիկին տը Գուլանտ, Տիկին տը Պանեոլ, Թէտիւ արբան և ես: Մեզի յատկացեալ տեղերը պահած գտանք. պաշտօնակալ մը ըսաւ Տիկին տը Գուլանտի թէ Տիկին տը Մենթընոն իրեն համար աթոռ մը պահել տուաւ իրեն մօտ, կը տեսնէք, ի՞նչ պատիւ. «Մսկ դուք, Տիկին, ըսաւ ինձ, կարող էք ընտրել»: Տիկին տը Պանեոլի հետ դքսուհեաց ետե կերկրորդ նստարանին վրայ նստայ: Տրպէլֆոն մարաջախտն եկաւ իմ աջ կողմս նստիլ իր ընտրութեամբ. իսկ առջեւնիս նստած էին տիկնայք Տօլեոներ, տը Գուլէն և տը Սիւր: Մտիկ ըրինք ողբերգութիւնն՝ մարաջախտն և ես՝ այնպիսի մտադրութեամբ որ այլոց ուշք գրաւեց, և ահաւասիկ ինչ ինչ աղօտածայն պատշաճ գովեստներ, որ թերեւս ամէն տիկնանց Զոնթանտեան⁽¹⁾ գլխարկին ներքեւ չկային: Չեմ կրնար բացատրել այդ խաղին վերջին աստիճանի հաճելի հանդամանքը. այնպիսի ինչ է որ դիւրին չէ ներկայացնել և երբեք նմանը չպիտի ունենայ. երաժշտութեան, ստանաւորի, երգերու և անձանց այն-

(1) Գլխարկ, զոր Սրիորդ Զոնթանտ հնարած է.

պիսի կատարեալ և անթերի պատշաճ միաւորութիւն մը
ուզածիդ պէս՝ Աղջկունք որ անձեր կը ներկայացնեն ,
կարծես յատկապէս այդ խաղին համար են եղած : Ու-
շաղիր է ամէն ոք , և այսպիսի սիրուն խաղի մը վեր-
ջանալը տեսնելու ցաւէն դատ ուրիշ ցաւ չունի : Ամէն
ինչ պարզ է , ամէն ինչ անմեղ է , ամէն ինչ լիսեմ է
և սրտաուշ անոր մէջ : Սրբազան պատմութեան նկատ-
մամբ հաւատարմութիւնը յարզանք կ'ազդէ . բոլոր եր-
գերն՝ որ Սաղմուսաց և Իմաստութեան գրքէն առնուած
ու նիւթին խառնուած խօսքերուն կը յարմարին , այն-
պիսի զեղեցիկութիւն մ'ունին , որուն մարդ կարող չէ
առանց արցունքի դիմանալ . այս խաղին արուած հա-
ւանութեան շափը ճաշակի և ուշադրութեան շափն է :
Հմայուեցայ ես , նոյնպէս և մարաջախան որ իր տեղէն
եղաւ և դնաց թագաւորին յայտնել իր գոհութիւն և
թէ Եսթերը տեսնելու շատ արժանաւոր տիկնոջ մը բով
կը գտնուէր : Թագաւորն դէպի մեր տեղերն եկաւ և
գառնալով խօսքն ինձ ուղղեց և ըսաւ . «Տիկին , զիս
կ'ապահովցնեն թէ շատ գո՛հ եղած էք» : Ես առանց
այլ յայմէ ըլլալու պատասխանեցի . «Տէր արքայ ,
սիրացած եմ , զդացածս անպատմելի է» : Թագաւորն
ինձ ըսաւ . «Ռասին շատ մտացի է» : Կ'ըսեմ անոր .
«Տէր արքայ , նա շատ խելք ունի , բայց արդարեւ այս
դեռահաս աղջկունք ալ շատ մտացի են , նիւթին կը
թափանցեն , որպէս թէ իրենց գործը միայն այս ըլլար» :
Ըսաւ ինձ . «Ա՛հ , այդ իրաւ այդպէս է» : Եւ սորա նո-
րին Վեհափառութիւնը մեկնեցաւ և զիս թողուց նա-
խանձու նշաւակ , որովհետեւ գրեթէ միայն ես նորեկ
էի . ախորժ զդաց տեսնելով իմ անկեղծ զարմանքս
անձայն և առանց ցոյցի : Տէր իշխանն և Տիկին իշխա-
նուհին եկան մէկ մէկ խօսք ընել ինձ և Տիկին ար Մեն-

*Թընոն փայլակ մը : Մեկնեցաւ Թագաւորին հետ : Ամէ-
նուն մէկ մէկ բան պատասխանեցի , վասն զի բախտա-
ւոր էի :*

ՏԻԿԻՆ ՏԵ ԱԷՎԻՆԵԷ

ԱՆՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Տիկին *սը Սեվինեէ*, նշանաւոր նեղինակ
նամակներու , որոնք ժէ-
ղաբու բնախի մատենագրաց
մէջ տեղ մը տուած են իրեն .
ծնած 1626ին և մեռած
1696ին . Տիկին *սը Սեվինե-*
եէի նամակները աւելի ար-
ժանիք տեին , որովհետև
անոնց նեղինակը չէր մտա-
ծեր թէ որ մը անոնք լոյս
պիտի տեսնեն : Գրուած են
բնական և անփոք կերպով ,
որ կը պատշաճի այս գրա-
կան սեռին :

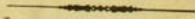
ՏԻԿԻՆ *սը* ԱԷՎԻՆԵԷ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ . —
Նամակագրական ոճ . — Նա-
մակագրական ոճը կամ նա-
մակաց ոճը գրելու այն եղա-
նակն է , որ կը պատշաճի նամակաց և մասնաւորապէս ընտանեկան կամ
մտերմական նամակաց :

Իր յատկութիւններն են բնական ըլլալ և ճշգրտաբան : Գէտք է որ
մէկն ինչ որ կը մտածէ՝ պարզութեամբ լսէ առանց սնտոսի շարդուց կամ
ընդլայնմանց :

ԴԵՂՆԵՏԻԿ ՐԱՆՔ . — Հանձար խաղաղութեան մէջ կը մեռանայ ,
իսկ բնաւորութիւնը՝ աշխարհի հոսանաց մէջ :

ԿԵՕՔԷ

Ա Ղ Օ Ք Ք Ը

Հովը ամենի՛ կէս գիշերին մօտ
Հարաւէն յանկարծ մօնչէր ջասկոտ
Ձաղկելով ըմբոստ ալիքներ ծովուն .
Աստուած ողորմի՛ ճամբորդին նաւուն :

Տիրամօր ժպտուն պատկերին գիմաց
Մայր մը աղօթքներ փսփսար կամաց .
Կանխեղն արծաթէ , մոմիկ մ'առննթեր
Սփռէին բեկբեկ անուշիկ շողեր .
Մատուռիկ մ'էր այն չքնազ խաղաղիկ
Ուր զուգակցէին մետաքս և ծաղիկ .
Եկեղճ կինը հողւոյն ալիքէն խեղդուկ
Հառաչ հանելով կ'արտասուէր դաւտուկ ,
Իր հաւատքն էր խոր՝ վշտին հաւասար ,
Կ'ուխտէր՝ հեծեծէր , սակայն կը յուսար :
Իսկ իր ամուսին գլխահակ տրտում
Հազիւ զսպելով սրտին վրդովում ,
Ցաւէն ընկճուած՝ հոգեկան տարբեր
Զգացումներով ան ալ տառապէր .
Դուրսը սուր ձայնով հովը կողկողէր
Ու ծովը ծեծէր այն նաւուն կողեր
Որ բերէր իրենց սիրական զաւակ .
Պատկերին առջև մայրը շարունակ
Աղօթէր՝ արցունք թափելով աղի
Որ հովը դադրի , ծովը խաղաղի :
Այրը՝ սէգ տիպար զարգացած մտքի ,
Վիշտն ունէր միայն՝ առանց հաւատքի ,
Ի զո՛ւր աղօթել փորձած էր շատ հեղ ,

Հովուն ունկնդրէր տենդոտ խեղայնդ ,
Ու նախանձելով նիանար նիմայ
Իր կնոջ անկեղծ հաւատքին վրբայ :
Երբ առտու եզաւ , յոգնած նուազուն
Մայրը մըրափէր ու դէմքն էր ժպտուն :
Աղօթքն էր փրկած նաւը ճամբորդին
Ու երազին մէջ համբուրէր որդին :

Արծաթ կանթեղին իւզն սպառած էր ,
Ու մարելու մօտ ճարճատուն կայծեր
Արձակէր փուշ փուշ . հայրը որ յամառ
Ու չոր աչքերով հսկէր ուժասպառ ,
Կանթեղին մօտիկ եկաւ ու՝ հպարտ
Ճակատը ծրուած իրբե յանցապարտ ,
Հապճեպով լեցուց ձէթի կաթիլներ ,
Համբուրեց դազտուկ Տիրամօր պատկեր ,
Յետոյ մրափեց , բայց իր դալկահար
Շըրթունքին վրբայ ժպտա մը ցոլար :

Հովը ամենի՛ն՝ առաւօտեան մօտ
Յանկարծ մեղմանար , կարծես ամաչկոտ
Փայփայէր կապոյտ ալեակներ ծովուն ,
Աստուած կ'սղորմէր նմղենին նաւուն :

(Մասիս)

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՐԱՅԱՏԵՐԱՒ ՐԱՌԵՐ. — Չաղկեղ , հարուածել . — Այլ , խորու-
քիւն . — Խեղայնդ , յիմարացած . — Հապճեպ , անասպարանք . — Նժդեհ ,
պանդուխտ .

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՆ

Արեւէն առաջ արտերուն մէջ են , արեւէն առաջ ծովերուն վրայ , այնքա՛ն հոգւով փարած են հովին , այնքա՛ն խանդով յարած են ջուրին , որ արտէն և ալեակէն հեռու՝ իրենց արդար հանգստեան սուղ ժամերուն մէջ՝ իրենց կարօտը կը քաշեն ալիք ու դալարիք :

Աքաղաղին հետ աշուրնին կը բանան , արշալոյսին հետ աշուրնին կը լուան և լուսոյ մկրտութիւնն իրենց աշուին և իրենց հոգին ամեն որ և ամենէն առաջ կ'ընդունին : Արեւը , որ արարածոց արարիչ երկնաւոր հօր կողմէն երկնքի մէջ կը պտըտի՝ հսկող և հոգացող մեր այս երկրագունտին , արեւն ամեն առաւօտ ամենէն առաջ կը տեսնէ դաշտի մարդն ու ծովու մարդը , և անոնց քրտնաջինջ անարատ ճակտին վրայ իրարու առողջարար համբոյրներուն խանդը կ'սպառէ :

Գիշերը կանաչ դաշտին անսահմանութիւնն երազեց հողագործ մարդը , գիշերը կապոյտ դաշտին անսահմանութիւնը՝ նաւալար մարդը . և առաւօտուն , աչքը հոգին մարդուն և աչքը ծովին մարդուն՝ երկինք նայելով երկնաւոր հօրը բոցափայլ պատկերին՝ կ'իջնեն կանաչ դաշտին ու կապոյտ դաշտին վրայ , ուր ոսկի սգենորոզ շողոյն բիւրապատկութիւնն ալ կ'իջնան աքաղաղին զարթնումէն մինչեւ աղաւնեկին թեւամփոփումը , մինչև արուսեակին երեւումը :

Տորեկը բոլոր , տուրնջեան ժամերը բոլոր , հովուն ու ծովուն վրայ բոլորանուէր կ'աշխատին բնութեան բարեաց այն անդրանիկ պարգեւառուները : Գողցես իրենց համար այնքան զուարթ է արեգակը , իրենց կանխազարթոյց սովորութեանը , իրենց անվճատ աշխատասիրութեանը ,

իրենց գոհութեան ու գոհարանութեան համար . իր դաւարն , իր արդասասարութիւնը գողցես իրենցմէ կ'առնէ հովը , իր ազն իր առուգութիւնը գողցես իրենցմէ կ'առնէ ծովը , մշակ մարդէն ու նաւազ մարդէն . — անջքան արեւին իրենց հաւատարմութենէն ոյժ և աշխոյժ առած են , անջքան արեւին իրենց հաւատարմութեամբ՝ տիեզերաց կենդանապարզ և աստղին նետ նոյնացած են անվթար մարդը հողուն , անվթար մարդը ծովուն :

Գրկարացութեան պէս շարժում մը հողը , գրկարացութեան պէս շարժում մը ծովը կ'ունենայ , երբ մշակն արտին մէջ երեւայ , երբ նաւազն ալեաց վրայ երեւնայ . — անջքան բնութիւնը կը սիրէ պարզ անվթար մարդը , անջքան բնութիւնը կը սիրէ աշխատութիւնը :

Եւ մշակն ու նաւազն Աստուծոյ ձայնը կը լսեն բնութեան ձայներուն նետ , Աստուծոյ գոհարանութիւն կ'ընեն իրենց առաւօտի և իրիկուան աղօթքին մէջ , կ'ապրին աշխատութեամբ ու հաւատքով և կը մեռնին առանց ոգեւարի , աչքերնին երկինք :

Ե. ՏԷՍԻՐՃԻՒԱՇԵԱՆ

ԱՇԵԱՏԱՌՓԻՒՆ . — Պէտք է ամէն որ աշխատի , որպէս զի հոգայ իր և իր ընտանեաց պէտքերը , որպէս զի նպաստ ամբողջ մարդկային ընկերութեան բարեկեցութեանը : Աշխատութիւնը հարկ մը չէ միայն , այլ պարտք մ'է , զոր ամէն որ , մեծ և փոքր , հարուստ և աղքատ պէտք է կատարէ իր կատարելագործութեան համար : Անգործութեամբ հոգւոյն և մտաց կարողութիւնները շատ շուտ կ'ընդարձանան : Աշխատութիւնը զանոնք կը հրահանգէ ու կը զարգացնէ . նա զմեզ աւելի զօրեղ և խելացի կ'ընէ : Միանգամայն զմեզ կը պահպանէ այն մտլութիւններէն՝ զորս ծուլութիւն ու անգործութիւն յառաջ կը բերեն :

Ամէն այս չէ տակաւին . աշխատութիւնն մեր երկրաւոր երջանկութեան տարբերէն մին է : Անշուշտ ան կը պահանջէ մենէ ճիգեր և յոյժութիւններ . բայց փոխադարձաբար ի՞նչ գոհունակութիւններ կ'ընծայէ : Երբ մենք խղճի մտօք մեր աշխատութիւնը կատարենք , մի՞՞ջ երջանիկ և հպարտ

չենք ըլլար, աւելի երջանիկ և աւելի հպարտ, որչափ այդ աշխատութիւնը
եղած է աւելի տաժանելի և աւելի երկար: Եւ հանգիստն ի՞նչ վարձք և
ի՞նչ հրապոյր չունի ի բնէ գործունեայ մարդուն համար:

ՓՈՔՐԻԿ ԾԱՂԱՅԱՅԻՆ

«Այ խեղճ տըղայ, ե՛լ և գընա՛ Ֆրբանսա,
ի՛նչ օղուտ սէրս, երբոր աղքատ մնացի ես,
Երջանկութիւն հեռու տեղ է, հոս՝ վիշտ կայ,
Գընա՛ տըղաս, բազդըդ անշուշտ կը շինես:

Քանի որ կախս քեզ կը լինէր բաւական,

Քանի որ ես կարող էի աշխատել,

Քու մէկ ժըպիտդ մօրըդ էր բազդ անտահման,

Մէկը կարող չէր այն ատեն ինձ բսել:

«Մի՛ համբուրեր այդ քու սիրուն երախան»:

Արդ՝ ես այրի, ոյժս, շէնութիւնըս կորան.

Հիւանդ, տըխուր՝ որո՞ւ դիմեմ ես սլտի

Քեզի համար, աղքատներէն ի՞նչ մուրամ,

Թո՛ղ խեղճ մարիկդ, փոքրիկ մանուկ Սալոյի,

Ե՛լ և գընա Տիրոջ ցուցած քեզ ճամբան:

Ո՛րչափ հեռուն ըլլաս, յիշէ՛ քաշուած տունս,

Ե՛կ անոր մէջ, վերջին անգամ մօրըդ գիրկ,

Ա՛ն մայրենի իմ գըրկախառն օրհնութիւնս,

Օրհնութեան տեղ մի ջերմ համբոյրն է հերիք:

Տե՛ս այն կազնին, որ հոն հեռուն է կանգնած,

Մինչեւ այն տեղ կրնամ գալու ես քու հետ,

Անկէ հայրիկդ, չորս տարի է որ գընաց,

Ես կը սպասեմ ի զո՛ւր անոր դարձին ետ:

Թէ հոս ըլլար , կ'առաջնորդէր քեզ տրդաս ,
Քու բաժանումդ ինձ չէր ըլլար այսպէս ծանր .
Տասը տարուան դեռ դուն չըկաս , այլ կ'երթաս ,
Աղօթելէ զատ ի՞նչ կրնամ քեզ համար :

Ի՞նչ կ'ընես դուն , թէ Աստուած քեզ չը սրտնէ ,
Չարերուն մէջ , — որք աշխարհի մէջ շատ կան . —
Մարիկդ քովդ չէ , որ՝ համբերել խրրատէ ,
Ա՛խ , ի՞նչ դժուար հաց չունենալս որ քեզ տամ :

Այլ ի՞նչ ընենք , թող Աստուծոյ կամք լինին ,
Բայց դուն մի՛ լար իմ սիրական աղաւնիս ,
Գո՛հ ցրցուր քեզ մեծամեծաց մօտ սեմին ,
— Թերեւս յիշես երբեմն մարիկդ՝ դորովիս , —
Այլ չէ՛ն երգէ՛ , որ հարուսաներն ախորժին :

Երգէ՛ , քանի որ դառնացած չէ քու կեանքդ ,
Մուկիկդ հեռդ առ և համբորդի փոքր ծըրար ,
Կրկնէ՛ երգերն , որոնք մայրիկդ սրտանքդ
Տատանելով , երգէր մեղմիկ սիրաբար :

Թէ առաջուան ունենայի ոյժս վըրաս ,
Չեռքէդ բընամ հեարդ ես ինքս կուզայի ,
Այլ իմ օրերս համբուած են արդ , տրդա՛ս ,
Ճանապարհին՝ գուցէ մահըն ինձ հասնի .
Բայց ես կ'ուզեմ մեռնիլ ուր որ եմ ծընած :

Արդ , այս վերջին խրրատս բրէ՛ լաւ մտիկ
Որ՝ Աստուած քեզ իր երեսէն չի ձրգէ՛ ,
Միշտ դո՛հ եղիր երբոր կուտան քեզ հացիկ .
Տիրոջ անուամբ , մեծամեծներն աղօթէ ,
— Հօրըդ խօսք է , — բարով երթաս երջանիկ » :

Արեւն մբտաւ մօտի լեռանց ետի դին ,
Մայրըն ըսաւ . « Հարկ է որդեակ բաժնուել » :

Կազնեաց ներքեւ կ'երթար տրդան առանձին ,
Մերթ կը դառնար , այլ չէր իշխեր արտասուել :

Բ.

«Անօթի եմ , ո՛վ անցորդներ , օգնութիւն ,
Կը տեղայ ձիւնն , բոլոր գետինն է սառած .
Ես կը դողամ , չով է , եղաւ իրիկուն .

Ծածկոյթ չունիմ , որ տեղ մ' քաշուիմ կըզկըտածս
Ձեր պալատներ հազար բարեօք են լեցուն ,
Շեմին վրայ ես ծունր դըրած կ'աղաչեմ .
Քըչիկ մը բան տուէք աղքատ , խեղճ տրդուն ,
Փոքրիկ դըրամ ինձ բաւական է արդէն :

Ինձի ըսին որ՝ կը գտնես Փարիզ հաց ,
Մեծամեծներն աղքատներուն միշտ կ'օգնեն ,
Կը պատմէին այդ բան մէջ մեր անտառաց ,
Արդ՝ ես աղքատ , դէպի ձեզ ձեռք կը պարզեմ :
Տուէք դուք ինձ սակաւիկ մի ուտելու ,
Հրաման ըրէք , կը վազեմ ես ուր ուզէք ,
Դողդոջ ձայնովքս պատրաստ եմ երգելու ,
Եթէ հաճոյ կ'ըլլան ձեզի իմին երգք :

Ո՛վ , չեն լըսեր , արագ կ'անցնի ու կ'երթայ
Լըմընցընել ցորեկի տօնն՝ իրիկուն ,
Կը լսուին չէն ուրախ ձայները ա՛հա ,
Մինչդեռ հարկ է ինձ ապաստան գիշերոյն ,
Մըտնալ ձրգուած այս խրդիս մէջ լացակայ :

Ա՛հ , երբ արդեօք հայրենի տունս կ'իսաքանդ
Պիտի գրանամ , ա՛հ , տուէք ինձ իմ խրճիթ ,
Երեկոյին չորցած պանիրն իրբ ահրատ ,
Ուրկէ վերջ մենք կ'աղօթէինք սիրտ ի թիւնդ ,
Յուսալով որ՝ չենք մընար միշտ տարաբախտ :

Ախ իմ մարիկս , դուն ինձ ըսիր «Նրջանիկ
 Ըլլաս որդիս և շուտով տուն դարձիր մեզ» :
 Աւա՛ղ , թէ որ այս տեղ մեռնիմ դեռ փոքրիկ ,
 Չըկրնալով ոչ մէկ ընծայ բերել քեզ :

Այլ ոչ . պէտք չէ մեռնիմ այսպէս ես արդայ ,
 Միրաբս կ'ըսէ . «Մի՛ լըքանիր , եղիր քաջ» :
 Ի՛շգր՛ւր յոյսեր , ս'վ իմ վրբաս կը դրթայ ,
 Մուկիկս քաղցած , ա՛հա մեռաւ իմ առաջ » :

Տրկարացած , գրլուխն դրբաւ գեանին վար .
 Ձիւնն տեղալով ծածկեց մարմնոյն կէսն յոգնած ,
 Ձինք արթընցուց մի մեղմիկ ձայն հողմավար .
 «Ելի՛ր , կ'ըսէր , որ չըսասոխ հոս թըմբած » :

«Թող մեղի դայ ապաստանի խեղճ անտունն .
 «Լալ պէտքը չէ՞» . հովին մէջէն կը լըսուէր ,
 «Ձի վասնդի մէջ պէտք է տանք օգնութիւն ,
 «Մեր զաւակունք են որք արդաքը՝ անտէր » :

Սըգահանդերձ երկու կիներ էին քոյն .
 Նա՛՝ հըսատակ անոնց ձայնին կանգնեցաւ .
 Նախ շըփոթած , ապա փայլուն տեսնալով
 Վարդարանի արծաթէ խաչն , սիրտ առաւ
 Ու գնաց հետերն , երեսը խաչ հանելով :

Քարգմ. Հ. Ք. ՔՈՒՇՆԵՐԵԱՆ

Պ. Ա. ԳԻՒՐՕ

ՆԱՆՍԱՎՐՈՒԹԻՒՆ. — Գիւրօ (Ազեքսանդր). ողբերգակ և եղեր-
 րգակ բանաստեղծ. ծնած 1788ին. մեռած 1917ին. Քրոզուց բացի
 արձակ և ոտանաւոր գրուածքներէ , որոնք լաւ գեանատուեցան,
 պատմական վիպասանութիւններ. իրենց փայլուն սճով և գեղեցիկ
 նկարագրութիւններով նշանատր:

ՎՐԱՎԵՏՈՒԹԻՒՆ. — Եղերեղոս քիւնն է ցառոց կամ ուրախութեան
 երգ մը. շնորհալի, Քգորովալիան, կրաշարժ. Վերոգրեալն օրինակ է եղեր-
 ւրգութեան:

Փ Ա Կ Ե Ա Լ Տ Ն Ա Կ Ն

Չատկի առաւօտն է : Նոր դարունը , սգնուած իր շքնաղ հրագոյրներով , կը խնդակցի քրիստոնէից և աօնել կ'ուզէ՝ կարծես՝ անոնց հետ Աստուածորդւոյն յարութիւնն : Պոլսոյ ճոխ արուարձաններէն միտն մէջ , որպէս ամենուրեք , կանուխ հնչած են զանգակք տաճարին : Սրտաթունդ , զուարթագին , ելած են բնակիչք և կը պատրաստուին երթալ եկեղեցի : Ահա՛ իրարու ևսեւէ կը բացուին տանց դռներն , ու դուրս կ'ելնեն արք և կանայք և մանկաի . նոր և գեղեցիկ հանդերձներ զգեցած են և ուրախութիւնը ձառագայթալիք կը լուսաւորէ իրենց դէմքեր : Փողոցք լի են հաւատացելոց բազմութեամբ , աղբիւրի առաւօտներու քաղցրահոտ զեփիւռօին կը խառնուի այն անոյշ բուրումն՝ որ կ'արձակի շքեղազարդ ափկնանց և օրօրոցայ հազուատներէն ու մազերէն : Մանկունք կը վազեն իրենց ծնողաց ասջեւէն՝ ձուռողելով բարձրածայն :

Բայց մինչ ամէն տանց դռներ կը բացուին ու դուրս կ'ելնեն փոյթեռանոցն անոնց բնակիչներ , հեռուն մի մենաւոր անակ կը մնայ փակ ու ո՛չ ոք կ'ելնէ անտի : Է՞ր արդեօք . քափուք ամայի՞ է այն և կամ հաւատոյ աղբիւրը ցաւքած է հոն բնակող ամբարիշտ սրտերու մէջ : — Ո՛չ երբեք . նա օթեկանն է մի բարեպաշտ առաքինի այրի կնոջ , հաւատքն անոր հողիէն աւելի չունի լաւագոյն խորան մը , ինքն ևս հրաջերս փափաքով կը փափաքի երթալ սուրբ սեղանոյն սուրբ և խառնուած հաւատացելոց բազմութեան՝ դռել ցնծութեամբ «Քրիստոս յարեւալ ի մեռելոց» :

Բայց ազգատ է չէքն . կարկաստուն են իր հան-
դերձներ , որք հազիւ կը բաւեն ծածկելու իր մերկու-
թիւն . կ'ամաչէ ցնցոտիներով ներկայանալ ճոխազարդ
այն ամբոխին մէջ : Քրիստոնեաներն սաճար հրախրող
զանգակին զուարթ թնդիւններ օխրազին կը հնչեն իր
հոգւոյն մէջ , կը կարծէ ինքզինքը հաւատացելոյ մարմ-
նէն կարուած ի բայ նետուած անդամ մը , կ'արտասուէ
դաւանագին :

Այլ ահա՛ կը խորհի , ո՞չ ազգաքէն ամենուտ կը
լսէ Աստուած բարեպաշտ հոգւոյն աղաղակն , ծունր կը
դնէ մերկ եւ խարխուլ տախտակամածին վրայ , աչքեր
և բազուկներ երկինք բարձրացուցած , եւ ազօթք ու
մազթանք ու օրհնութիւնք զիրար կը մղեն , եւ որպէս
խնկոց ամոլ ամոլ լուրհունք սրբազան լուրխաւէն ,
խոււն , ջերմագին , արտասուախաւան *կը սլանան իր
սրտի խորերէն : Մինչ խանդալատ կ'ազօթէ , արեւուն
ոսկեփայլ ճառագայթներն՝ խցկին պատուհաններէն ներս
թափանցելով՝ կ'ողողեն զայն լուսով եւ կը կերպարա-
նափոխեն վեհալայր սաճարի , եւ կը թուի այլոյն թէ
Աստուծոյ հայեցումն է որ լուսաժպիտ կը խոնարհի իր
վրայ : Երբ սուքի կ'եղնէ , իր զխմաց վրայ նկարուած կը
տեսնուի հոգեկան հեշտութեան մ'անբացատրելի պատ-
կերն : Երկնային փոփանաց ճառագայթն իջած է անոր
նսեմ ճակտին վրայ :

Այո՛ , մխիթարուէ՛ , կին դու , հոգերուդիս ազօթքդ՝
հրեշտակաց ալելուներու հետ խառն՝ հնչեց Անմահին
ականջին . մխիթարուէ՛ , զի նա որ սիրտ սուրբ եւ խո-
նարհ հոգի կը խնդրէ՝ աւելի հաճեցաւ հիքիդ մաղ-
թանքներէն քան անոնցմէ շատերուն՝ սրտնք եկեղեցի
զխմեցին , վասն զի շատեր իրենց փայլուն հանդերձնե-
րուն տակ դուռդ սրտի մ'ու սնափառ հոգւոյ մը տգե-

դու թիւնն ու նսեւնորիւնը միայն տարին պարզել սրբա-
զան խորանացն առջեւ :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ԳՐԱԿԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Երբեմն նիւթ մը բացատրելու յատուկ բառը
կը պահիսի և հարկ կ'ըլլայ ձեւաւոր բացատրութիւն մը գործածելու : Այս է
պիտականունորիւն. ինչպէս անդամ բառն որ մարմնոյ մէկ մասը կը նշա-
նակէ, վերի խօսքին մէջ անձի անկ գործածուած է :

ՐԱՅԱՏԵՐԱԾ ՐԱՅԵՐ. — Թափուր, պարսալ. — Նսեւնորիւն,
մքութիւն :

Մ Ո Վ Ը

Մ'ով դու ժպտուն, հրաշատեսիլ, կապոյտ ծով,
Աչքերս քեզի յառած մնամ ժամերով .
Երբ արեւուն հսկայ ամէն մէկ քայլին՝
Մշուշն ու ստուերք արշալուսին կը հալին .
Դու տարածուած լայնածաւալ ու խաղաղ
կը յօրինես արդուզարդեր քո չըքնաղ .
Երբ ալեակներդ օղակ օղակ թրթռան,
Ոսկի թեղէ հիւսուած ինչպէս մեծ ուռկան,
Նաւակներն ալ սուբան ճերմակ թեւերով,
Ու մանուկներ եղերքին մօտ՝ լոյծ ու դով
Բազուկներուդ մէջ նետուին ժիր ու անվախ,
Կեանք, լոյս, ծաղկունք փթթին ամէն կողմ ուրախ
Մ'ով դու ծիծղուն որ ծփծփասս ծուլարար
Աչքերս յառած քեզի մընամ ընդերկար . . .
Դու կանչեր ալ ունիս վսեմ՝ անննի,
Ու նաւաստին անփորձ որ քեզ վստահի :

Ջրգիտեր բնաւ թէ յոյզերովրդ՝ յաճախ
Դու յողորոյ կս , դարանակալ ու խարդախ .
Պակուցիչ են քո վտանգներ ու ահեղ ,
Երբ զայրացած փոթորիկներըդ՝ անմեղ
Կեանքեր թէպէտ լափեն անյազ ամէն օր ,
Բայց քո հմայք շատ աւելի են հզօր .
Գեղեցիկ ես , ծով անծայր , ծով ծիրանի ,
Թէ մոնչեա իրրեւ առիւծ վայրենի ,
Թէ մրմնջեա ծածանելով մեղկ ու հեղ ,
Ամէն սիրտ թարմ կամ մաշած , միշտ սիրէ զքեզ :
Մ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՐԱՍՏԱՏՐԵԱՆ ԲԱՌԵՐ . — Հրաշտեսիլ , հրաշալի տեսքով . — Ա-
մենի , կատալի . — Յողորոյ , փոփոխականք — Պակուցիչ , սոսկալի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

Կէս դար կայ որ բովանդակ Եւրոպա իր առաջին
ժողովակարիչը կը դաւանի Այվազովսքի : Եւ սուգը՝ զոր
այսօր կը զգանք , մեր ցեղին ամենէն գեղեցիկ ծագիկ-
ներէն մէկը հողին յանձնելով , մեզի հետ գրկած է նաև
գրեթէ բովանդակ աշխարհը , որովհետև արուեստը
հայրենիք հունի եւ ամէն արուեստագէտ իրեն ծնունդ
առող երկրին սպասկանելէ աւելի սեփականութիւնը կը
դառնայ անոր՝ որ մարդկութեան մեծ անունը կը կրէ :

Ապառաժուտ , ամենի ու մշտակոծ այիքներով ծեծ-
ուած քաղաք մը ծնունդ առած է Այվազովսքիին ,
Թէոդոսիան , Խրիմու թերակղզիին այդ լայնչի նաւա-

հանգիստը՝ որուն առջեւէն ծովը իր արհաւիրքը սլակաս շքներ, և յարածուն մոլեղնութեամբ ժամէ ժամ իր փրփրոտ համարոյրը կուտայ անմերձենալի, անմազլցելի խարակներու որոնց կողերուն վրայ ճայեր կը թեւածեն և որոց կատարին վրայ արծիւներ իրենց բոյնը կը շինեն ։ Զուրի ցայտքեր կը փրփրին օրն ի բուն, այդ ժայռերուն կողն ի վեր, հսկայ ալիքներ կը կազմուին ու կը փշուրին հոն անընդհատ, անվհատ, և քարերն են որ միշտ տեղի կուտան. սիրելու կերպ մըն է աս որով ծովը խարակները կը շոյէ առանց բնաւ անոնցմէ բաժնուիլ ուղելու, և արհաւրտ, անազնազդորդ հով մը հսկայ սիրերգը կ'երգէ այդ վայրի սիրոյն որ դարեր կը տեւէ ու դեռ չէ շիջած ։ Այդ սէրն է անշուշտ որ զիւթած է Այվազովսքին սղտիկուց ։

1817ին ծնած է հոն, արտասահմանէն գաղթած ծնողքէ որ քաղքին կարող դասակարգին չէր սլակասներ ։ Ու սղտիկ հասակէն գեղարուեստին համար ցոյց տուած է այն անվկանդ սէրը՝ որուն հաւատարիմ մնալուն շնորհին է որ կրցած է իր սպազայ փառքին հասնիլ ։ Այդ մանկութեան տարիներուն՝ իր առաջին փորձերը եղած են մատիտով ընդօրինակութիւններ, որոնց մէջ սակայն ընտանիքին բարեկամ ճարտարագէտ մը, Կօխ կրցած է տեսնել առաջին բողբոջումները սպազայ տաղանդի մը և քաջալերած է դայն, միեւնոյն ատեն perspectiveի դասեր տալով անոր ։ Այվազովսքի յաճախելով հանդերձ տեղւոյն դաւառական ուսումնարանը, ուր հայերէն, թուրքերէն և ռուսերէն կը սորվէր, կը հետեւի նաև Կօխի դասերուն, ու քիչ ատենուան մէջ ա՛յն աստիճան յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ որ Կօխ օր մը գաղափար կ'ունենայ զինքը քաղաքապետ իվանովիչ Կազնաչէէվի յանձնարարելու ։

ներկայացնելով նաև գծագրութիւններէն մէկ քանին ։
Քաղաքապետը պարզապէս կը հմայուի ու կ'ըսէ Կօխին .
— Բայց ես կը փափաքէի մօտէն ծանօթանալ այդ
պղտիկին հետ ։

Ներկայացումը կ'որոշուի և Կօխ , Այլազովսքին ու
հայրը առնելով կը բերէ քաղաքապետին՝ որ աղան
տեսնելուն պէս զարմացմամբ կը բացագանչէ .

— Բայց նոյն ինքը նախորդ շարժումն երաժիշտն է ։
Ու կը պատմէ թէ ի՞նչպէս , բաւական օրեր առաջ ,
տան մը առջեւէն անցած պահուն պատանի մը տեսած
էր՝ ջութակ զարնելու զբաղած ։ Պատանին որ Այլա-
զովսքին է եղեր , զինքը տեսնելուն պէս կը պահէ
նուազարանը , բայց քաղաքապետը կը յանձնարարէ որ
շարունակէ ու յիշ մը ատեն ալ զայն մտիկ ընելէ ետքը
կը հեռանայ ։

Նոյն օրը , քաղաքապետը պատանի Յովհաննէսին
կը նուիրէ ջրաներկի տուփ մը և գծագրութեան լա-
թուղթ . նուէրներ՝ որոնք շատ յարգի էին աղուն հա-
մար , քանի որ հօրը աղքատութիւնը առիթ չէր տար
իրեն ուզած ծախքը ընելու ։ Ասկէ զատ Կազնաչէէլ
կը գովէ անոր նախասիրութիւնը և զայն ուղղակի իր
պաշտպանութեան տակ առնելով կ'արածնէ զայն ա-
զատօրէն մանկ իր տունը և ընկերութիւն հաստատել
իր գաւկին հետ ։ †

Տարի մը ետքը , 1830ին Կազնաչէէլ Տաւրիկեան
նահանգներու նահանգապետ կ'անուանուի և կը փոխա-
գրուի Սիմբերօբօլ . բայց չուզելով իր հեռացմամբ Յով-
հաննէսը զրկել մինչև այն ատեն գտած պաշտպանու-
թենէն , հետը կ'առնէ ու իր գաւկին հետ զայն տեղ-
ւոյն գիմնապիտներ կը դնէ ։ Ծանօթներու շրջանակը
կ'ընդլայնուի հոն , և Յովհաննէս յարաբերութիւն կը

հաստատել ազնուական բարձր դասու պատկանող պատանիի մը՝ Ֆէոդոր Տիմիզրիէվիչի հետ, որուն օր մը կը նուիրէ պղտիկ նկար մը, «Ազօթքի զբաղած խումբ մը հրեաներ», և րիտասարդը նկարը մօրը կը ցուցնէ՝ որ զմայլած անոր բնականութեան և զեղեցկութեան վրայ, կ'որոշէ ինք ձեռք առնել Յովհաննէսին ապագայ մը պատրաստելու հոգը, և հաւաքելով անոր նկարները, կը դրկէ Մոսկուա, իր ծանօթներէն Տոնչի ճարտարապետէն խնդրելով որ արքունեաց ներկայացնէ զանոնք և բարեխօսէ տաղանդաւոր պատանիին համար: Ճարտարապետը իշխան Վօլկոնսկիի միջոցաւ կը կատարէ յանձնարարութիւնը և նկարները կը ներկայացուին:

Հմայքը՝ զոր Այվազովսքիի նկարները ներշնչած էին Սիմֆէրոպոլէն մինչև Մոսկուա, կը տարածուի նաև Բեդերսպուրկ և անմիջապէս կը հրամայուի իշխան Վօլկոնսկիի, պատանի Յովհաննէսը մտցնել Բեդերսպուրկի գեղարուեստական Ակադեմիան: Այվազովսքի, հազիւ Գիմնազիոնի միջին դասընթացքը աւարտած, կը փոխադրուի Բեդերսպուրկ և օգոստոս 23ին (1833) կը սկսի աշակերտիլ Գեղարուեստական Ակադեմիային:

Այդ Ակադեմիային մէջ Այվազովսքի է՛ն դասն ու էն փոխորկոտ շրջաններէն մէկը անցուցած է, որտի անվկանդ և անյողողղ արիութեամբ մը զխմպրելով բոլոր այն արգելքներուն, բոլոր այն պատուարներուն՝ որոնք իր դէմ յարուցուած են: Հոն ինք մաքառած է իր ընկերակիցներուն ատելութեան, քսութիւններուն և քիչ է մնացած որ իր բովանդակ ապագան խորտակի թունաւոր նախանձէն ֆրանսացի ուսուցչի մը որ զինքը գերազանցելը չէ ներած բնաւ իրեն:

Բայց իր հմայքոտ տաղանդը և այն հրաշալիքները՝ զորս Ակադեմիային մէջ նկարած է յաջորդաբար, ա-

մութ զօրավիզներ եղած են իրեն ու կրցած է գիմա-
 գրուել բոլոր այդ վատութեանց , — արեւը՝ անձրեւոս
 օրէ մը ետք շատ աւելի փազփուն , շատ աւելի ոսկե-
 յեռ կը ծածի : Նիքոլա կայսրը ի նշան իր գնահատման՝
 1000 բուսլի պարգեւելով Այվազովսքիին , զայն ու-
 ղեկից կը նշանակէ կայսերազուն իշխան Կոստանդին
 Նիքոլայէվիչի , որ 1836ի ամառուան մէջ նաւային
 պտոյտ մը սլափ կատարէր մինչև Ֆինսքիի ծովածոցը :
 Այդ շրջանէն ետքը կը սկսին Այվազովսքիի յաջողու-
 թիւնները . ա՛լ այնուհետև փառքը միշտ շրջապատած է
 տաղանդաւոր արուեստագէտը՝ որ հանճար մը ըլլալ կը
 խոստանար և հոչակը երգած է զինքը աշխարհի այս
 ու այն մասին մէջ , է՛ն ազուր , է՛ն նախշուն և է՛ն
 կեանքոտ ծաղիկներէն փառապսակ մը հիւսելով Այվա-
 զովսքիի անունին շուրջը : Այդ փառապսակը խամրել
 չէ գիտցած բնաւ :

Մասիս

Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ
(ՄԵՐՍԵՏԷՍ)

Ն Կ Ա Ր Ի Չ Ը

Աթէնքի մէջ նըկարիչ մի ,
 Խելօք մի մարդ , որ կը գործէր
 Փառքի համար քան թէ դրամի ,
 Իր Արէսեան դից մէկ պատկեր
 Ճաշակատէր անձի մը ցոյց
 Տալով՝ նորա կարծիքն հարցուց :

Անկեղծօրէն սա ըսաւ թէ
 Շատ հաճոյ չէր պատկերն իրեն ,

Ու լաւագոյն կ'ըլլար եթէ
Նրազ արուեստ ցոյց տար գրուին .
Ճարտարն իր գործ ջատագովէր ,
Միւսը սնդէր , այլ ի զո՛ւր էր :

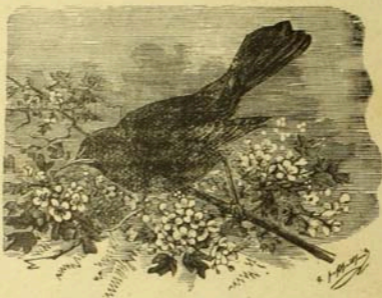
Երիտասարդ մ'անա յիմար
Ներս մտաւ յանկարծ , ու առաջին
Հայեցուածքին՝ «Մհ , ինչ նրկար ,
Գոչեց ճարտար , ո՛հ , ինչ վրձին ,
Գլուխ-գործոց մ'է սա աներկրայ .
Ինչ պերճութիւն , ինչ արուեստ կայ
Գլխանոցին , զէն ու զարդին
Վահանին մէջ , մինչ սոքերուն
Եզնգաց ծայր , Արէս ինքնին
Թըւի անձամբ զէ՛մբդ կանգուն» :

Արուեստագէտն ամօթահար
Քննադատին ողորմ կերպով
Գարձուց աչքը . գոչեց , «Արդա՛ր
Խօսեր ես դու , եմ ապահով : »
Մանձաղամիտն հազիւ մեկնած
Ջնջեց իրեն մարտի-աստուած :

Երբ քննադատն երկիդ չհաւնի՝ դա արդէն
Վատ նըշան է , բայց երբ գործըդ արխմարաց
Գովեստներուն կ'արժանանայ , այն ատեն
Ըսել է զայն ջնջելու ժամն է հասած :

Մ Ա Յ Ի Ս

Ահա մայիս , ամիս բուրմանց , ամիս նուազաց ,
ամիս՝ ուր ծառերն քնարի կը փոխարկուին , ուր քա-
րերն դալարի : Աչքերդ թոյրերով կը սպարարին , ուրն-
գունքդ՝ բոյրերով , ականջներդ՝ երգերով : Ա՛լ պէտք

չկայ բանաստեղծութիւն կարդալու . բանաստեղծու-
թիւնն՝ որ երկնքէն կը հոսի՝ ցօղի , մարդբոսի , շողի ,
ծիածանի ձեւով , թռչունի ձեւով , օրհնութեանց ձե-
ւով , բանաստեղծութիւնն որ երկրէ կը վերանայ՝ վարդի
բուրմունքէն և սոխակի զեղզեղանքէն բազկացած ,
բազկացած մեղրէն՝ զոր վարդ շրթունք մատակարա-
րեն , բազկացած հրանոյշ տենչերէն՝ զորս սիրտք կը
ծնին ու շրթունք կ'արտարերեն . բանաստեղծութիւնն
զքեզ կը սպարարէ վերէն և վարէն և ամէն կողմէն և
հոգիդ կը թափանցէ վեհագոյն բանաստեղծութիւնն
անգիր և անչափ և անհո՛ւն : Այդ ամենուն մէջէն , այդ

ներդաշնակութեանց և այդ փողփողմանց՝ անուն մը
կը փնտռես . Օրացոյցիդ մէջ կը գտնես զայն՝— Մայիս :
Քայց այդ անունն , *մի* , *մի* քան ալ քաղցր աղուագոյն
ըլլայ , զիս չգոհացնիր : Իմ էութեանս խորերէն աղա-
ղակ մը կ'ելնէ , որ տիեզերքէն կուգայ հոգւոյս և հո-
գիէս կ'անդրադառնայ տիեզերաց . այժ' , բոլոր զմայ-
լումս , բոլոր արբեցութիւնս , բոլոր սէրս , բոլոր իմաս-
տասիրութիւնս բառով մը միայն կրնամ յայտնել —
Աստուած :

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Յսակուրիւն ոճոյ մեք . — Յտակութիւնն ո-
ճոյ յատկութեանց առաջինն է : Ոճը յոտակ ըլլալու համար պէտք է . Ա.
Նիւթին բոլոր գաղափարները առաջուց ժողովել և զանոնք դասաւորել ա-
մենէն գոհացուցիչ կարգով : Բ. Խորշիլ երկարամիջ պարբերութիւններէ և
այն երկդիմութեանէ որ յտառչ կուգայ երբեմն յարարելական դերանուն մը
իր յարմար տեղը չդնելով : Գ. Չիչել որեւէ պարագայ՝ որ նիւթոյն հետ
առնչութիւն չունի : Դ. Բուն բառը միայն գործածել , այսինքն այն բառերն
որոնք արտայայտել ուզուած գաղափարը ճիշդ կը բացատրեն : Վերոգըր-
եալն ոճոյ յատկութեան օրինակ է :

ԱՍՈՒՊՆԵՐ

Կէս գիշեր է թափանցիկ
Հովը հեծէ հեղձուցիկ .
Ծովը ծածան տարուբեր
Ծոյլ ծոյլ ծեծէ իր ափեր :
Կէս գիշեր է հեշտալիբ
Ու լուսնկան կասկարմիր՝
Լերանց ետե պահուրտած
Հարս մը թուի ամօթխած :

Կէս գիշեր է ցողասուն
Եւ ասուպներ պըլպըլուն
Իրենց լըռիկ բոյներէն
Խուսափելով՝ կը սիրեն
Սահիլ թըռչիլ ժիրուժիր
Ու սուրալով լուսածիր
Պարապին մէջ՝ հըրեզէն
Խորհրդաւոր գիր գրեն .
Հետաքրքիր երբեմն ալ
Համարձակին մօտենալ ,
Ծըռին մինչև վար խոնարհ
Դիտել տրխուր մեր աշխարհ ,
Եւ , ո՛հ , արդեօք ի՞նչ ահեղ
Իրեր տեսնեն ի՞նչ տրդեղ .
Հո՞ն նըշմարեն անգութ սով ,
Որ ի՛ր չորցած ճիրանով
Ծերն ու մանուկ բըղըքտէ .
Հոն տառապեալ հընտախտէ
Թէ մեծատուն թէ աղքատ
Մէկտեղ մեռնին յուսահատ .
Կամ առագաստ հողմավար
Ովկիանու մէջ մօլար
Հսկայ ժայռի մը բախի
Բիւրեղի պէս ջախջախի
Եւ ասուպներն ահարեկ
Հոն կը մարին մէկ առ մէկ

. . .

Կէս գիշեր է զովարար
Ու շողշողուն գերդ գոհար
Ասուպներ ալ օդաչու

Կուգան մեզի այցելու ,
Ու կը դիտեն ասպնելով
Այս կապուտակ ժըպտուն ծով ,
Պարտէզներու զըւարթ շարք
Ու բարերեր դաշտն ու մարդ
Որք տարածուն միշտ դալար
Կզզիններէն Իւսկիւտար ,
Ոսկեզջիւրէն մինչ Վոսիօր ,
Ու զարդարուած բիւրաւօր
Հապտերներով ալ պէտպէս՝
Ծովուն երեսն է կարծես
Երկինք բացուեր աստղերով .
Եւ ասուպներն ասպանով
Գըրբախան հոս տեղ համարին
Ու հաճոյքէն կը մարին :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՊԻՉԸՐ-ՍԴՕՈՒ

Հէնրիէդ-Պիլըր 1811 յունիս 14ին ծնաւ ի Լիշդ-
ֆիլդ , Միացեալ-Նահանգներու Գոնէրդիքըդ նահան-
գին մէջ , ուր հայրը քարոզիչ էր : Մանուկ հասակէն ,
կրօնքով սնած , վարժուեցաւ լրջութեամբ նայելու
կեանքին վրայ : Տասներկու տարեկան էր երբօր տես-
րակ մը գրեց սա նիւթին վրայ . «Բնութեան մէջ կա-
րելի է ապացոյցներ գտնել հոգիին անմահութեան» :
Հօրենական տանը ձեզնայարկին մէջ , քարոզի գրքերու
և աստուածաբանական փոշոտած տետրակներու մէջ-
տեղ , օր մը Հազարուակի գիշերներու օրինակ մը գտաւ ,

զոր հիացմամբ ու յափշտակութեամբ կարգաց միշտ : Այսպէս կը տեսնենք Հէնրիէզ Պիչըրի նկարագրին կազմուիլը երկու ազդեցութեանց ներքե , որոնք պիտի տիրապետեն իր ամբողջ կեանքին : Մէկ կողմէ բողոքական խոտամբեր հաւատք մը , միւս կողմէ շատ բուռն ակտիւ մը հրաշալիին և վիպական երեւակայութեանց համար : Ան աստն ջղոտ , անհանդարտ ազջիկ մըն էր , որ ասանց պատճառի կուլար մինչև կէս գիշեր , չէր կրնար քնանալ՝ տարիքէն վեր խնդիրներով տանջուելով , յետոյ ցորեկը կը ջանար խենդութեամբ ազմուկ յարուցանել զուարթ երեւալու համար , այնպէս որ հայրը բարկանալով կը հրամայէր հանդարտ կենալ : †

Պ. Պիչըր Սինսինատի կոչուեցաւ իրր անօրէն քաղաքին հինաւորց զպրոցին : Հէնրիէզ հօրը հետ գնաց և հոն 1836ին ամուսնացաւ Բրոֆ. Սպուրի հետ : Ամուսնութեան առաջին տարիները խաղաղ անցան : Տիկին Սպուր ընտանեկան հոգերով և զաւակներուն դաստիարակութեամբը զբաղած էր : 1850ին , ամուսինը Պրունսլիքի Պոտուին Գոլէժին ուսուցիչ կարգուեցաւ , և կնոջը ու զաւակներուն հետ հոն գնաց : Հոն է որ Տիկին Սպուր գրեց Աղբար Թոլմասին սնակը , Ամերիկայի գերիներուն վարած կեանքէն սիրտը ճմլուած : Զայրոյթի ազալակ մըն էր այդ գիրքը , խանդոտ զգացման մը ինքնարուխ ստեղծումը , որ ամէն կողմ արձագանգ գտաւ : Ա՛յ իր ճամբան գտած էր Տիկին Սպուր , դատ մը ստանձնած էր , որուն ամբողջովին կրնար նուիրել ինքզինքը : Իր վերջին վէպին անհուն յաջողութիւնը պատճառ եղաւ որ Աւրոսպի ամէն կողմէն գինքը հրաւիրեն՝ հակադերեվարական հրատարակութիւններ ընելու համար : Այդ նպատակով Անգլիոյ և Սկոտլանդ մէջ կձտարած ճամբորդութիւնը երկար

յադիժանակ մը եղաւ : Հաճութեամբ կը տանէր ամէն յոգնութիւնները և կը հրճուէր անոնելով որ Ամերիկայի սեւամորթներուն զործք օրէ օր անհուն յառաջդիմութիւն կ'ընէ : Ամէն կողմէ կը մասնակցէին բացուած հանդանակութեան , ամենէն ազբասներն իսկ կուզային բերել իրենց լուծան : Պատաւ կոյր կ'նոջ մը հարցուցին իր նախնախնութեան պատճառը . «Ան ան վէպը գիտեմ , պատասխանեց . զուտկս կարգաց ինծի , ևս ալ կ'ուզեմ բէննիով մը նորասեւ հակազերելարական գործին» : Բարիզի մէջ , Տիկին Պիշրը Սոսու աւելի սրտայոյզ տեսարանի մը հանդիպեցաւ , զոր ինք սուպէս կը պատմէ .

«Հիմակ պատմութիւն մը պիտի ընեմ Չարլի զաւկիս համար : Աէնդ-Անթուան թաղին սղախիկ սղայքը ամենքն ալ բանուորի զաւկներ են , ամէն օր իրենց մօրմէն երկու սու կ'անոնեն նախաճաշի համար : Երբոր իմացան թէ վարժարանին պիտի այցելէի , այդ զուժարին կէսը իրենց յօժար կամքով ինծի տուին՝ խեղճ դերիներուն խրկելու համար : Այդ հինգ ֆրանքնոցը հիմակ իմն է : Անոր անդ հինգ տոլար վճարեցի : Կ'ուզեմ ծակել տալ զայն , որպէս զի Չարլի ճիտէն կախէ իրը միտալ : »

Երբոր քաջարի կինը , մինչև վերջը իր հրապարակախօսական պտոյտը կատարելու համար ըրած ճիգերէն պարտասօժ , Ամերիկա դարձաւ , երկար ատեն չմնաց ի Պրուենսիք : Իր վէպին հրաշալի յաջողութիւնը մեծ գումար վաստակեցուցած էր իրեն : Ֆլորիտայի մէջ գեղեցիկ ազարակ մը գնեց և ընտանիքովը հսն քաշուեցաւ : Ընտիժեան ճոխութեանց մէջանդ արժանաւոր հանդիսա մը վայելելու համար : Այդ մեզմ կլիմային տակ , հրճուանքով կը մտածէր անցեալ մաքառումներ

բուն, հակադերեվարական դատին յազթանակին զոր
ինք պատրաստած էր և զոր վերջնապէս վաւերացուց
Հարաւի և Հիւսիսի պատերազմէն ետքը 1865ին հրա-
տարակուած օրէնքը :

Այս է, համառօտակի, այդ մեծ սրտի տէր կնոջ
հանրային կեանքը : Իր զրջէն ելած վերջին խօսքը քաղ-
ուած է Պրնեանի արտակարգ գործէն, Ռիսաւորին
ճամբորդութիւնը, որ Տիկին Պիշքը-Սղօուի բարձին
վրայ էր միշտ. «Անա հօրս քով կը գտնուամ ու թէպէտ
չատ նեղուեցայ մինչև հոս հասնելու համար, ճամբոր-
դութեանս մէջ կրած տանջանքներուս համար չեմ ցա-
ւիր. իմ գործս կը թողում անոր որ ինչ ետքը կուգայ
նոյն ճամբուն վրայ» : Պարտականութեան գաղափարին
ասկից աւելի զօրեղ ըմբռնում մը կարելի չէ գտնել :
Աշխատէ՛, յոգնէ՛, տանջուէ՛, օգտակար ըլլալու համար,
ու եթէ քեզի շտրուի իսկ արդիւնքին հասնելու գերա-
զոյն մխիթարութիւնը, պարտքդ կատարած ըլլալու
գոհունակութիւնը պիտի մնայ քեզի, որ միւս ամէնքը
կ'արժէ :

L. F.

ՅՈՊՈՊ ԹՈՉՈՒՆ

(Աւանդավեպ)

Զբքնազ առտու մը գարնան
Յօղօտ, կիսալոյս,
Աղուոր ազջիկ մ'աննրման,
Հձբանցու մի կոյս :

Լողարանին մէջ մինակ ,
Անխոյթ պչրանքով ,
Կը լուացուի ու ճերմակ
Շուշան մ'է տեսքով :

Մազերն ըտիւն ոսկեզօծ
Կը սանտրէ անի ,
Ու կը սարսուան լանջքը հոծ
Ու սորան հոշանի :

Ու վարսերը կը ցրուին ,
Վիժակ՝ սրունապան՝
Ծըփալով շուրջն իր մարմինն ,
— Խորան մաքրութեան :

Այլ բաղնիքին կիսարաց
Դրոնէն՝ աղջրկան
Եզբօր աչքն է հանդիպած
Քրքոջ մերկութեան . . . :

Օ՛ն , ի՛նչ ամօթ , Աստուած իմ ,
Փըրկէ՛ , փըրկէ՛ զինք .
«Թռչուն մ'ըլլամ ու թռչի՛մ
Երկինքէ երկինք . . . : »

Եւ ազուորը սարսուազին
Յանկարծ կ'առնէ թե ,
Մոռցած սանտրը դեռ զլիսին
Մազերուն վերեւ :

. . .

Յուրոպ թռչունն է այսօր
Սիրուն աղջիկն այն

Բրբուկն ալ՝ սանարը անոր ,
Ըստ աւանդութեան :

Մասիս

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՅԱՆԱՏՐԵԱՆԻ ԲԱՌԵՐ . — Հոլմնի. մերկ — Վիժակ. ծածկոց. —
Սոննայան, սրտեքները ծածկող , բողբոջ :

ԱԹԷՆՔ ԵՒ ՍՊԱՐՏԱ

Ելլողայի բոլոր իշխանութիւններէն աւելի առանց
համեմատութեան զլիաւորներն էին Աթէնք և Սպարտա :
Աթէնք հաճոյցից հետամուտ էր , իսկ Սպարտայի
մէջ կեանքը խիստ և տաժանելի էր : Եւ երկուքն ալ
կը փափաքէին փառաց և յառաջադիմութեան :

Աթէնք ուրիշ կերպով կը փափաքէր տիրել , որուն
կը խրախուսէին զինք շահեր և փառքեր : Քաջ հմուտ
էր նաւարկութեան և ծովու կը տիրէր , և այն ծովերէն
կուգար անոր՝ բազում հարստութիւն : Եւ որպէս զի
միայն իշխէր վաճառականութեան , անոր համար ամէն
ինչ նուաճել կ'ուզէր . և իր հարստութիւնք՝ որ այս
իդձը կը ներշնչէին անոր , զայն գոհացնելու առիթն ալ
կ'ընծայէին : Իսկ Սպարտայի մէջ զբամբը արհամար-
հուած էր , և միայն զինուց փառքը կը հրապուրէր
Սպարտացին : Անով կը փափաքէր աշխարհակալութեան
և շահու անտեսող ըլլալով՝ փառամոլութեան անձնա-
տուր կ'ըլար :

• • •

Այս երկու տէրութիւնները թէ՛ բարքով և թէ՛
գնացքով իրարու հակառակ՝ կը խորհէին իրարու ար-

գելք ըլլալ Ելլադան աշխարհակալելու խորհրդոյ մէջ .
և միշտ միմեանց թշնամի էին իրենց շահերու հակառա-
կութեամբն , քան թէ իրենց ներհակ բնաւորութեամբ :

Յունական քաղաքները երկուքին ալ աշխարհակա-
լութենէն կը խորշէին Մանր էր սպարտական օրէնքը ,
կարծես թէ վայրենի էր այն ազգը : Անոնց խիստ վե-
րակացութիւնը և անընտանի կենցաղաւարութիւնը զա-
նոնք վայրագ , դաժան և անհամբոյր կ'ընէր : Կուզէին
Սպարտացիք ամենուն իշխել և բոլոր աշխարհ կը վախ-
նար անոնց տիրապետութենէն :

Աթենացիք ի բնէ մարդասէր էին և հեղահամբոյր :
Ամէն քաղաքներէ աւելի Աթէնք զբոսանքներով լի էր .
հոն անընդհատ էին խնջոյքներ և խաղեր : Բայց իրենց
գիւրափոփոխ ընթացքն անհաճոյ էր նիզակակցաց և
մանաւանդ անտանելի : Պէտք էր անսալ հրապուրիչ
ժողովրդեան մը այլանդակութեանց :

ՊՈՍԻԷ

ԿՆՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. —

Պոսիւկ (ժող - Պենիներ),
ծնած ի Տիծոն 27 սեպտեմբ.
1627ին. մեռած ի Փարիզ
12 ապրիլ 1701 , եղաւ քե-
մական ամենէն վսեմ և ա-
մենէն մեծ հռետորն. Լույս-
վիկոս ԺԳ. 1670ին անոր
յանձնեց իր որդւոյն դասափ-
արակութիւնը : Հետեւեալ
տարին Պոսիւկ ֆրանսական
Ակադեմիոյ մէջ կը մտնէր .
իր գլխաւոր գործերն են.
Դամբանական ճառերն և
Խօսքի վիպա ազգաց. կոչ-
ուեցաւ Մոյի արժիւն (այն
քաղաքին արքեպիսկոպոսն
էր.)

Պոսիւկ

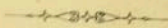
ՀԱՐԱՆԱՆՈՒԹԱՆ ՏՕՆԱՆՔԵՐ: — Արի հասուածը քաղուած է
Պարիսի գեղեցկագոյն մէկ գործին, որ է Իտալի վիպա ազգաց:

Անցնալը քաղցատու մեան կը դնէ երկու քաղաքները, որոնք հու-
մեան մէջ նշանաւոր գեր մը խաղաղցին: Ամէնք, որ կը մնայ տակաւին և
լակեղեման կամ Սպարտա, որ գոյումին չունին:

Պարզ, յստակ, և չգրիտ սեղ մը Պարիս կը գծէ այս երկու իշխանու-
մեանց քարքնքն և նկարագրին, և սկիզբէն հասկընալի է երկուքին մէջ
եղած ասքրերումիւն: Ամէնք իմաստումեամբ կը գերազանջէր և Սպար-
տա՝ արումեամբ: Ար երկու յատկումեանց և անոնց յարակից խումբ մը
ճերմեանց վրայ է որ հեղինակը ընդլայնում պիտի ընէ և այնպիսի տա-
ղանդով մը կ'ընէ որ հասուածին վերջը հասնելէ առաջ կը գուշակենք
Սպարտան իրբն քաղաք մը ուր ամենեղևաւ էին խնայցններ և խաղերս:

ՏՕՆԱՆՔՈՒԹԱՆ — Քաղցատու քիւն: — Քաղցատումիւնն համե-
մատումին մէ՛ որ կը քննուին երկու անձերու կամ երկու իրերու իրարու
մէջ ունեցած ասքրերումիւնները և նմանումիւնները:

ՔԱՅԱՔՐԱՆ ՔԱՌՍԻ — Արհեմ, մայրաքաղաք Յունաստանի այն
մասին՝ որ Ատտիկէ կը կոչուեր, արտօր բոլոր Յունաստանի մայրաքա-
ղաք: — Լակեղեման, կամ Սպարտա, Պելոպոնեսի կամ Մոռայի մայ-
րաքաղաք:

Պ Ի Ի Ղ Ի Ս Ճ Ս Մ Բ Ս Ն

Կեանքի նաւակն հետք չը թողուց իր ետին,
Մոռացումը առաւ ինձմէ՛ ամէն բան,
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին,
Յիշատակն ալ կ'անցնի երգի մը նման . . . :

Հողիս սակայն կը յիշէ քեզ,
Գու ծաղկաւէտ գիւղիս ճամբան,
Ուր քալէի՞նք դառնուկս և ես,

Դէպ ի պուրակն ու բուրաստան ,
Անմեղութեան երազին պէս :

Ու քովիկէդ գողգողագին
Մահէր աղուոր վճիտ առուն ,
Մերթ կամուրջին ու մերթ մարդին
Տակ պահուելով կ'երթար հեռուն ,
Ամայութեան իրրե ոգին :

Բարակ , նիհար , քանի մը ճիւղ ,
Կը գատուէին վտիտ բունէդ ,
Մին՝ կը դիմէր դէպ անշուք գիւղ
Կը տարածուէր , կ'ըլլար անհետ ,
Բողորելով խրճիթն ու հիւղ :

Մին՝ մազըլցէր բլուրն ի վեր ,
Միւսը կ'իջնէր ձորակէն վար ,
Ուր ուռենին կուտար ստուեր ,
Ու սրինգը իր ե'րզը կուլար ,
Չոր կրկնէին գարնան հովեր :

Չմրան ալ երբ ձիւնն սպիտակ
Կը գանէր մեզ շուրջ թոնիրին ,
Անհետ կ'ընէր իր ծալքին տակ
Մեր հին գիւղին վտիտ ուղին ,
Ինչպէս մարգերն ու մանիշակ :

Կեանքի նաւակն հեաք չը թողուց իր ետին ,
Մոռացումը առաւ ինձմէ ամէն բան ,
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին ,
Յիշատակն ալ կ'անցնի երզի մը նման . . . :

Մ Կ Ր Տ Ի Չ Է Մ Ի Ն

Մկրտիչ Էմին, աշակերտ Աւտալեանի և Թաղիադեանի և ամբողջ ազգին վարժապետ, յիսուն տարիներ անընդհատ գրիչ շարժեց ու շունչ սպասեց. յիսուն տարի հետազօտեց, հաւաքեց, բազդատեց, մտածեց, մատենագրեց, հրատարակեց և իր կենդանի բարբառովը նոր սերնդեան սիրտը գիտութեան սիրով վառեց, նորագեց բանասիրութիւնն, նոր լոյսեր սփռեց ազգային գրականութեան վրայ: Այսպիսի անձ մը պատմութենէն ի՞նչ ունի սպասելու, բայց եթէ ներբող: Ապրիլ 17ին (1886) այն վսեմ յարկին մէջ՝ ոյր անունն իր անունէն անրաժան է յաւէտ, Մկրտիչ Էմին լսեց այդ ներբողն: Ի՞նչ ուրախութիւն է մեծ գործիչին, մեծ գրագէտին ուրախութիւնն, երբ ժողովուրդն՝ ընտրելոյ մը կամ ընտրելոց բերնով՝ կը պանծացնէ յառաջգիմութեան վեհ գործաւորն, երբ կ'անձնաւորէ և կարգաւ կ'անցունէ գործողին առջեւէն իր գործերն՝ որք՝ իբրև զաւակունք մեծ մարդուն՝ կը հայցեն իրենց ծերունի բարի հօր օրհնութիւնն:

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԴԱՐԱՎԵՐՁԻԿ ՀԻՒԱՆԳԷ

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն
 Թափանցելով վարագուրին ճեղքն ի վար
 Մինչ կանթեղին յետին նըշոյլն երեբուն
 Դեռ հիւանդին մահճին վըրայ կը հեւար:

Մըփանուտ ծով մը վարսերու , մե՛ծ հեղեղ ,
Քարձին վըրայ կը թափթըփէր իր ոսկին ,
Որուն ալիք՝ գանգուր թելեր՝ զերթ բազեղ ,
Ճակատէն մինչև ծունգերն ինկած սողոսկին :

Ջըքնաղ ձեռքին վարդ մասներուն տակ փափուկ
Կը սահուըտի գէմք մ'անորոշ , թողորշի ,
Ինչպէս ծաղիկ մ'որ սրբահին խուսափուկ
Ըստուերին մէջ ծըլած լոյսէն կը խորշի :

Եւ կը նիրհէ շունչը սիւգի սէս բարակ
Մեզմ ու անուշ օրօրում մ'է բուրմունքի .
Երազային սիրոյ ցոլքեր նուրբ արագ
Ելեւէջներ կուտան լանջքին յուզմունքի :

Ամսէ մ'ի վեր տառապեցաւ , հէ՛ք աղջիկ ,
Ծաղկախտին սև բոցերուն մէջ հրախանձ ,
Չայն կը լիկէր տենդը փակած զերթ չըզջիկ
Իր լոյս մարմնոյն՝ որ միշտ կ'ազդէր մեզ նախանձ :

Մահն ալ անցաւ օր մ'իր քովէն սև , խաւար . . .
Տուրտ սարսուռ մը թափանցեց ներս իր սրտէն ,
Եւ նուազած աչերուն մէջ ոգեւար
Նայուածքի բոցն անհուն մարած էր արդէն :

Քայց կեանքի սէրն յանկարժ յազթեց իր ախտին ,
— Ապրի՛լ կ'ուզեմ , գոչեց , ծաղիկն եմ գարնան :
Ես չեմ վախնար հարուածներէն չար բախտին ,
Ի դ՛ուր շանթեր գլխուս վըրայ կը դառնան :

Դեռ շատ կըրակ ունին աչերս իմ ծաւի ,
Մեզրով լեցուն են շրթթունքներս հեշտարոյր ,

Սիրոսս ըզգացման մեծ բեռին տակ կը ցաւի ,
Եւ այսերէս կ'առնեն վարդերն իրենց թոյր : —

Իր բողբոջուն գեղովն այսպէս երջանիկ՝
Մանրիկ ոտքին տակ խորտակեց մահն իր զօր .
Հիմակ անուշ ցընորքներու խաղալիկ՝
Քունին մէջ ոյժ , աշխոյժ կ'առնէ օր քան զօր :

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն
Թափանցելով վարագուրին ճեղքն ի վար ,
Մինչ կանխեղին յեալն նըշոյլն երերուն
Դեռ հիւանդին մահճին վըրայ կը հեւար :

Արշալոյսէն շող մը փրթաւ շեշտակի ,
Եկաւ համրոյր մ'առնել ճակատէն այդ յըստակ ,
Եւ բացուեցան փպտուն աչքեր իր շեշտակի
Քաղցր յուզմունքով մ'այդ բոցավառ շրթանց տակ :

Նայուածքն ամեց մատղաշ աղջիկն շեշտօրէն
Ճօխ բարձերուն ու վերմակին սընդուսէ ,
Որոնց վըրայ իր փալիլուն մազերէն
Կաթիլ կաթիլ լուսոյ անձրեւ կը հոսէ :

Յետոյ ելաւ , վըրան ձրգեց վերարկուն ,
Մօտենալով դարաններուն ծանրագին ,
Որոնց վըրայ խոշոր հայլին կար կանգուն ,
Աւանդապահն իր շընորհաց իր մայքին :

Բայց . . . նազելի , ջինջ պատկերին տեղ , աւա՛ղ ,
Մակ ծակ փորուած գիւմակ մ'ելաւ իր առջին ,
Ճըճիներէ կերուած կըմախք մ'էր ճիւղալ ,
Ուր մեծ որդ մը կըրծած էր փոսն իր վերջին :

Ճիշ մ'ազեկէզ , սուր , ցաւագին , յուսահատ ,
Թըռաւ խորէն արիւնթաթաւ այդ սըրտին ,
Խաւարեցաւ խկոյն նայուածքն ու ճակատ ,
Ինքն ալ ինկաւ երազներուն հետ գետին :

Ու տենդն եկաւ նորէն տիրել իր որսին ,
Հըլու հիմակ , չոր տերեւի պէս տըկար ,
Ա'լ չէր սիրեր կեանքն ու հաճոյքն անոր սին ,
Ոչ ալ մահուան մըռայլ փոսէն կը սոսկար :

Մեծ վայելք մ'էր ըզգալ թէ ինք կը հասնի
Թէ գերեզմանն է վայր անել ու անանց ,
Ուր իր գէմքը պիտի պահէր միշտ գաղտնի
Սէ հողերուն վերմակին տակ անթափանց :

Մահը որ հոն դարանամուտ կը սպասէր ,
Գիշեր մ'եկաւ իր անկողնոյն քով տըրտում ,
— Ծաղկախսան առաւ , մըրմնջեց , գեղդ ու յոյսեր ,
Պիտի տանիմ ես ալ ցաւերդ անպատում : —

Ու անոր գիրկն ինկաւ ազջիկն այդ պահուն ,
Հոն իր բազդին վըրայ լացաւ ու լացաւ ,
Եւ համբոյրով մ'երկայն , խորունկ ու անհուն ,
Այդ քախճուքեան հեշտանքին մէջ հալեցաւ :

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն
Թափանցելով վարագոյրին ճեղքն ի վար ,
Դեռ կանթեղին յետին նըշոյլն երերուն
Հէք մեռելին մահճին վըրայ կը հեւար :

ՅԵՐԵՄԻԱՍՅԱՆ. — Շնորհք (սնին մեջ) . — Ոմին մէջ շնորհքը
փախուկ, հասոյախան և ազնիւ նկարներու խառնուրդ մ'է :

ՅԱՏԱՏԵՍԱԿ ԵՎ ՅԱՍՏ. — Բոլորչի, կտր. — Եստի, կապոյտ —
Թոյր, գոյն. — Սնդուս, (4-3 1/2). — Սին, սպարապ. — Թախծուրիւն,
տրամուրիւն:

Ժ, Ժ. ՌՈՒՍՕ ԱՌ ԿՈՄՍՆ ՏԸ ԼԱՍԹԻՔ

(Այնան մը կարագի առքիւ)

Փարիզ 20 Յուլի, 1754

Տէ՛ր ,

Թէև Ձեր ծանօթութիւնը վայելելու պատիւը չու-
նիմ, բայց կը յուսամ նամակս գէշ ընդունելութիւն
չգտնել, նկատելով որ չխնդանիք և գրամ ունիմ Ձեզ
մատուցանել :

Կ'իմանամ թէ Օրիորդ Քլէօի կողով մը զրկեր է
Պլուայէն բարի պառաւ կնոջ մը, տիկին Լըվաւէօս
անուամբ և այնքան ազքատ որ քովս առած եմ զայն
թէ այն կը պարունակէր, ի մէջ այլոց, քսան լիպրանոց
աման մը կարագ . թէ այդ կողովը չեմ գիտեր ինչպէս
եղեր է, ձեր խոհանոցն եկեր է, թէ բարի պառաւը այս
իմանալով՝ ամենայն պարզամտութեամբ Ձեզ զրկեր է
իր դուստրը իրեն զրկուած ծանուցման նամակին հետ,
ինչդեռ իմ կամ իր կարագը կամ անոր գինը . և թէ,
ըստ սովորութեան, Դուք և Ձեր տիկին ամուսինն ա-
նոր վրայ ծիծաղելէ վերջ՝ իրր միակ պատասխան, հրա-
ման ըրեր էք Ձեր ծառաներուն որ այդ ձագջիկը վաճն-

անն ։ Ջանացի մխիթարել վշտացեալ պառաւն՝ իրեն բացատրելով պերճ դասէ մարդոց և պերճ դաստիարակութեան կանոնները ։ իրեն ապացուցի թէ չէր արժեք ծառաներ պահել եթէ ասանց պաշտօնը չըլլար վնասել ազգասն՝ երբ զայ իր սեփնականութիւնը պահանջելու, և իրեն հասկցնելով թէ արդարութիւն և մարդկութիւն սրքան զեղջուկ բառեր են, վերջապէս կրցի զինքը համոզել թէ իրեն համար ամենամեծ պատիւ մ'է որ կոմսի պէս մէկը իր կարագը կերեր է ։ Ուստի այդ կինն ինձ կը յանձնարարէ, Տէր, Չեզ մատուցանել իր երախտագիտութիւնն այն պատուոյն համար, զոր Չեզ պատճառած է և յայտնել նաև այն ըզձանքը կարագին ձեզի համով դալու մասին ։

Իսկ եթէ իրեն ուղղեալ ծրարին համար բերողչէք վճարած էք, սիրով յանձն կ'աւնէ այդ գրամը վճարել Չեզ, ինչպէս արդարացի է ։

Այս մասին Չեր հրամաններուն կ'ապասեմ նորա դիտաւորութիւնները ի գործ դնելու համար և կ'ազաչեմ ընդունիլ այն զգացումները՝ որով պատիւ ունիմ ըլլալու

Չեր ամենախոնարհ ծառայ

ժ. ժ. ՌՈՒՍՈՅ

ԿՆԱՍԱԿՐՈՒԹԻՒՆ. — Ռուսոյ (ժան-ժազ) ծնած ի ժրճեվ 1712ին, մեռած 1778ին. Վոլգեակէ ևտրք ժէ. գարուն ամենէն մեծ մատենագիրն է. Սրխաստարդութիւնը բազմախնդրութեամբ անցոց և երեսուն և եօրր տարեկան հասակին գրելու սկսաւ ։ Իր գլխաւոր գործերն են Նոր Հելլոյից, Էմիլ, Դաշն ընկերական, Խոստովանութիւններ.

ՎՆՐԱՆՎՈՒԹԻՒՆ. ՆԱՄԱԿՆ. — Դժուարին է նամակի մը մէջ աւելի հեզեոզ և աւելի մտացի ըլլալ ։ Ինչ երգիծանք, ինչ նուրբ և կծու ժայրանք, նիւթին մէջ մտնելուն պէս կը տեսնուի թէ անգամ մը այդ սահմաններուն մէջ մտնելով հեղինակը մինչև վերջին տողը պիտի մնայ հոն սկը յուսամ, կ'ըսէ, թէ նամակս գէշ ընդունելութիւն չգտներ, նկատ

տելով որ չբռնեանք և զբամ ունիմ Ձեզ մատուցանելս : Առաջին ուղղակի սրարանութիւն, որ կը դիտէ հպարտութիւնն և յարիշտակողութիւնն այն մարդուն որ կ'ուզէ հարուածել. յետոյ կը յիշէ եղելութիւնը, Պատերազան պարագաները, զեղեցիկ դերը՝ կոմսին և անոր մարդոյ տալ կեղծելով. սակայն վերջերն է որ հեղնութիւնը սայրասուր և զկծիչ կ'ըլլայ. բարեմիտ պատախին հասկըցուցած է թէ արդարութիւն և մարդկութիւն ո՛րքան զեղջուկ բառեր են : Այսպէս ուրեմն պատուեալ և երջանիկ է որ կոմսը իր կարագը կերեր է, և կ'առաջարկէ բերողչէքն ալ վճարել : Եթէ պատուաւոր մարդ մը այսպիսի նստակ մը ընդունի, արիւնուշտ նախատինք մը պիտի նկատէր զայն :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Հեզնուրիւն ոճոյ մէջ. — Հեզնութիւնն է ոճի ձև մը, որ կը կայանայ ըստածրին հակառակ հասկցնել ծաղրանքով : Պուստոյ յաճախ կը զործածէ զայն իր երգիծարանութեանց մէջ :

ԲԱՅԱՏԵՐԼԻ ԲԱԾԵՐ. — Չմեղանի, արդարացում :

ՀԱՅՀՈՅՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՂՕՔԻ

Երբ Զբրհեզեզն գործեց իր գործ փրկութեան ,
 Նոյի որդիք երկրի վերայ բազմացան ,
 Իբր ի փնհուրս սիրամարգին՝ աչք ոսկի :
 Լիրանանու ծործորներուն մէջ յուռի
 Քեա և Սիդոն՝ այն ապիրատ Քամին ճեա՝
 Եկան մշակել ցորեան և հող այգեւէտ .
 Զօրանալով տիրոջ առջև ի պահի :

Սիդոն ծընաւ , սրնուց սերունդ բազմաթիւ .
 Տարի մը վերջ այրի մընաց Քեաացին .
 Զաւակ մ'ունէր՝ յոյսն ալեւոր հասակին .
 Սակայն հունձքի մ'իրկունն՝ երբ պազ խըմեց ջուր
 Քրքտնած մարմնով՝ տենդին բըռնեց զինք սարսուռ .
 Յետոյ մեռաւ , և այն օրէն հայրը միշտ
 Աստուծոյ դէմ՝ որ զինք կ'ընկճէր դառն ի վիշտ՝

Գրչուխ քաչած կը հայճոյէր . օն և օն :
 Ընդհակառակն՝ իւր սիրելեօքը Սիդոն
 Երջանիկ է , ժուժկալ , ըզգաստ և փարթամ .
 Միշտ կ'ազօթէ պահօք՝ զոնէ յարածամ .
 Գոլինն ծառայք զինքն իրրե մարդ երկիւղած :
 Օր մ'երկուքն ալ՝ երբ արեւէն հըրայրեաց՝
 Կ'աշխատէին իրենց արտին մէջ լըռիկ ,
 Ահարկու ամպ մը՝ որ բերէր փոթորիկ՝
 Սըրացաւ , ծածկեց երկինքն յանկարծ մըթագին .
 Գեա՛ զոր մաշէր անյուսութիւնը նախկին՝
 Բըռունցք ի վեր գոչեց . «Զա՛րկ , զա՛րկ , շա՛ր

աստուած .

Եւ թող ողկոյզ մ'իսկ շըմընայ հոս կախուած .
 Տիօն , կրնա՞ս գործել չարիք մ'աւելի ,
 Խլելէ յետոյ միակ որդիս սիրելի ,
 Է՛հ , թող ճայթէ կայծակդ , ընկնի գոռ կարկուտ
 Որդեակս ի հող իջեցընող Տէր անգութ .
 Անիրաւէ՛ դարձեալ Աստուած դու խաբող ,
 Ահա կեցեր եմ , ինձ չազդես ա՛ռ ու դող» :
 Ամպրոպն անցաւ , քանզի նոյն ինքն Ենօվա
 Գորովեցաւ այդ հայճոյող վըշտին վրայ ,
 Եւ Սիդոնի արտին վերե սաւառնէր .
 Սա ծընրադիր աղաղակեց .

«Արդար Տէր .

Ներէ՛ ինձ , ա՛հ , խնայէ հունձքիս իմ ամբաւ ,
 Չեմ տըրտնջած , չեմ նշկահած ըզքեզ բնաւ .
 Ես վեհութեանդ հանդէպ սարսիմ միշտ ի դող ,
 Ու դու պահես պիտի պահես ցորեանս ու խազող .
 Շա՛տ ժամանակ իմ մանկական հասակէս՝
 Ազօթք բրած և պահք բըռնած եմ , գիտե՛ս .
 Ամենազօր Աստուած , անմա՛հ տէր միայն ,

Գո՛հ չե՛ս ինձմէ , սեղանիդ վրայ ես ս'ըքան
երկնջներու արիւն ձեռքովս եւ՛ թափած .

Չարիք չըրի որ զիս պատժես յեղակարծ .

Ո՛հ , մի՛ թողուր որ ազերսեմ քեզ ի զս'ւր ,

Արքայդ երկնից , պահէ՛ գինիս ու ալիւրծ :

Սակայն աղօթքն՝ որ մատուցուի Աստուծոյ՝

Շահախնդիր ոգւով՝ չէ բնաւ իսկ հաճոյ .

Արբամսեցաւ Տէրն ագահին գէ՛մ լալիան ,

Եւ Սիդոնի վրայ ճայթեց ամպրոտն այն :

Թարգմ ե. ե. Դ.

ՖՈՒՆՍՈՒԱ ՔՈՒԷ

ԱՂՅՈՒՄԸ. — ակօժբը զերազանցապէս կրնային զգացնան յայտնութիւնն է. հոգւոյ բարբրացունն է. և Աստուած աղօթելն, ըսած է բարոյապէս մը . հրապարակաւ անոր խօսիլ չէ, անոր ուղղել չէ երկայն ճառեր և երկայն խնդրուածքներ : Իսկապէս իմաստնայն աղօժբը սրտին կատարելապէս թախով զխնունն է. ինչ որ կը խնդրէ նա Աստուծմէ, միշտ իր պարտքը կատարելու գորութիւնն է :

Սի՛մ անենակարոյ բարութիւն, ներոյ հայր, զՅած առաջնորդ, աւելցուր իմ մէջս այն իմաստութիւնն, որ ինձ կրնայ յայտնել իմ Շնորհաբա շահերս : Հաստատէ՛ զիս քու խորհուրդներուդ հետեւելու որոշման մէջ : Ընդունէ՛ այն ծառայութիւններն, զորս կրնամ հատուցանել քու միւս որդիներուդ իբրև նշան երախտագիտութեան, զոր կարելի է ինձ տալ քեզ, փոխան այն շնորհաց, զորս շնորհեցիր անդադարս :

ՃԵՐՈՒԹԻՑ

ՔԵՐԱՍԿԱՆԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ. — Ի փեսուրս, զբարարի յատուկ ձեւ . կը նշանակէ փեսուրեհերուն վրայ . — Ի պատիւ, ինչպէս նաև բիջ մը վարը ի վիշաւնայնպէս աւելի վար ի դող, կը նշանակեն պատուով, վշտով, դողով . զբարարի յատուկ ձեւեր են : Գրարարի մէջ ի կամ յ նախորդին անորոշ հայցական գործիականի նշանակութիւն ունի : — Ի հող, հողին մէջ, զբարարի մէջ ի կամ յ նախորդին հայցական շարժում ցուցնող բառերու քով կը գործածուի :

Ս Փ Ո Փ Ա Ն Ք Գ Ի Տ Ո Ի Յ Ե Ա Ն

Երանի՛ գիտունին :

Պատանի է դեռ , այլ վաղ իսկ անուշադիր իր շուքջ բոլորը պատող ունայն հրճուանաց հրաւէրներուն , ուրիշներէ աւելի հրճուանք կ'զգայ , երբ կուզան հետզհետէ պարզիլ իր առաջ համայն արարչութիւնը վարող անխախտելի օրէնքներն :

Նման անխորձ ճանապարհորդին՝ որու ամէն քայլ մի նորութիւն է , որու ամէն հայեացք աննշանք մը կը բերէ մօտենալ տեսնուած առարկային և չգոնանար երբէք մինչև չընտելանայ անոր հետ , ուսանողն գոնուհակութեան մի շունչ կ'առնու ամէն անգամ որ կ'զգայ իր միտքը պարարտիլ :

Կ'ուսանի անդադար , և անդադար իր ուսանելու արտօմն անյազելի կ'ըլլայ : Ժամանակին արտադրած և համբարած հմտութեան պաշարն է որ կը վայելէ :

Ժառանգն է նա ժառանգութեանց պատուականագունին՝ զոր սերունդներն դարէ դար , ուղեղէ ուղեղ կ'աւանդեն իրարու :

Աչքի առաջ ունի այն հոյակապ անձանց օրինակն , որք ուժգին և յանկարծական մի մղում առած են մարդոց վիճակը դէպի բարեխառութիւն տանելու համար զի դա՛ է ճշգրիտ գիտութեան արդիւնքն և ճշգրիտ գիտունին նպատակը :

Եւ կ'իմանայ որ իր անձն օր քան զօր կը բարձրանայ սովորական մարդոց մակերևոյթէն վեր , և սիրան արդէն յուսով և ցնծութեամբ լեցուն է :

Երանի՛ գիտունին : X

Չափահաս է և մշտական դորձաւոր մի շէնքի՝ որու հիմերն իսկ հազիւ թէ նախազծուած են :

Չրգիտեր թէ ի՞նչ աքնութիւնք և յուսախարութիւնք կըսողասն իր ճամբուն վրայ, և կը քայլէ միշտ կը բերկրի հողին ամէն անգամ որ խելամուտ կըլլայ տարերաց պէտզէս յատկութիւններուն և կը լուծէ աստիճանաբար փեղերային հանելուկներն, որք միմեանց կցորդ՝ անընդհատ մի շղթայ կը կազմեն : Գիտէ թէ բնութեան մէջ ծածկեալ սլփեր կան, զորս մարդ չէ կարողացած ակննկ տակաւին և թէ հանճարն երեւան պիտի բերէ մի օր :

Չըկայ իրեն համար գիտութեան մէջ մի մանրամասնութիւն որ արհամարհելի ըլլայ : Չըկայ պարզ մի օրէնք նիւթերու սեղհական, որ աւելի թաղմայօղ օրէնքներու լուծման շառաջնորդ է :

Սեւ աչսպէս ծանօթէն դէպի անձանօթը յառաջանալով՝ կը յանդի կենաց օրէնքներուն լուծման :

Սեւ գիտութեան ամէն յաղթանակը կը դորձածէ մարդկային կեանքն աւելի հեշտ և երկարատեւ բնելու : Երանի՛ գիտունին :

Նա տարածութիւնները կը սեղմէ, մարդկութիւնը մէկ խորձի մէջ կ'ամբիօթէ, շահերը կը հաւատարէ, համապարտ բնելով ամէնքը :

Նա կ'ընէ հողն աւելի արգաւանդ և անոր արտադրութիւններն ամենուն մատչելի :

Սեւ կը թուէ գիւտերու հեղհեաէ յառաջ բերած բարիքներն : Սեւ ի՞նչ անխառն սիտիանք իրեն, երբ կ'օրոշէ իր բաժինն այդ բարեգործ վաստակոց մէջ :

Երանի՛ գիտունին :

Կենաց աւօրեայ և միտրինակ տաղտկութիւններն չեն կարող երբէք կարօտութիւն բերել իր հողւոյն :

երեւան հագիւ թէ կը ժողտի , երբ կը տիւեն իր առաջ աչն հասարակ ցոյցերն , որք մնապարծններն եւեթ կը փառաւորեն :

Իր վարձքն ընդհանուրին յարզանքն է և երբեմն իսկ ազագային երախտագիտութիւնը :

Եւ վերջին ժամուն , երբ մեծ ճամբորդութեան ազդը կը արտի իրեն . վիշտ մը միայն կ'զգայ , որ չպիտի տեսնէ իր յաւէտ երազած մարդկային երջանկութիւնը : Բայց ինչն իր պարտքը հասուցած կը մեկնի :

Եւ դո՛ւ է յոյժ իր կեանքէն :

Երանի՛ր գիտունին :

S. ՓԷՇԵՄԱՆԻՆԻՆ

ԳՆՏՈՒԹԵԱՆ ԼԵՏԱՄՏՈՒԹԻՒՆ . — Մարդկութեան համար բարեբախտարար պիտի մնին միշտ հոգիներ . ճանաչելու զանկացոյ , զիտերու ոգիով տանուած , ուրիշ ամէն վայելքի անփոյժ . հարստութիւնը առ ոչինչ դրոյ , աշխատութեան ասկացոյ , գիտութեամբ անշաղ , անպարզ դէպի ճշմարտութիւն դարձոյ ինչպէս մազեղալը զէպի բեւեռային ասոցը :

ԿՆԳՆԵՐԻ ԲԱՆՔ . — Կրօնը միշտ լուրջ անկեղութեան մեջ է . երբեք չի ծերանար . իսկ զիւտրիւնն արդէն բարին ու յարը ճանչցած պիտը մըն է :

ՉԻՒՆԱԾԱՂԻԿ

Գիտէ՞ք ԼՆՔԱՅԵՐԿԻ ՀՈՒՄԱՆ , հեռու չէ Այթորֆէ . հոն կառուցուած է Նօար-Տամ-Տէզէնմիթի մատուռն :

Եթէ գիտէք դուք ԼՆՔԱՅԵՐԿԻ ՀՈՒՄԱՆ , անշուշտ

գիտէք նաեւ այն խրճիթ , ուր մեռաւ խարտիչագեղն կրէչէն :

Այն խրճիթ՝ ուր մեռաւ խարտիչագեղն կրէչէն , շինուած է դարեւանդի մը մէջտեղը նուրբ դալարեաց վրայ , անտառի մը հովանեոյն տակ , ապառաժներէ մէկ քանի մտանաչափ հեռի :

Ընդարձակ է անտառն և խորհրդաւոր , ժայռք կը ձեւացնեն հոն քարայրներ և խութեր , որոնց վրայ կը տեսնուի ջղուտ սոքերով քարայծին անցքն իրրե թըռչնոյ :

Այս ժայռից մէջ կայ դահաւանդ վիճ մը , ուր կը խորասուզի հեղեղ մը անագին շտուաչմամբ :

Գուք լսած էք այդ շտուաչիւնն և զզացած էք ձեր դալուկն , դուք որ գիտէք Էնքլըպէրկի հովիտն :

Այսպէս ուրեմն մէկ կողմէ ամէն ինչ որ բնութիւնն ունի անեղաչութեւ և վեհագոյն , միւս կողմանէ ամէն ինչ որ մարդկութիւնն յառաջ կը բերէ յոյժ պարզ և յոյժ անդորր , հովիտն Էնքլըպէրկի և խրճիթն կրէչէնի :

Չորեքտասամեայ որք խարտիչագեղն կրէչէն իր հանեոյն հետ կը բնակէր այս խրճիթն , հնգետասանամեայ մեռաւ հոն :

Կրէչէն միշտ եղած էր բարի , հեղահամբոյր , պարկեշտ , բայց ո՞վ պիտի յիշէր իր առաքինութիւնները , նոյն իսկ հանին ոչինչ կը յիշէր այլ ևս :

Հանին այնքան պառաւ էր , կը նմանէր ուրուականի մը որ կը շարժի կենաց մէջ :

Ահա այս պատճառաւ աշխարհի վրայ ոչ ոք ողբաց խարտիչագեղն կրիչէն :

Բայց այն ժամուն երբ հէք ազջիկն հողին կ'աւանդէր , հրեշտակ մը ներկայացաւ անոր :

Գողցես հրեշտակաց գեղեցկագոյնն էր , նա լերանց

ձեան նման սպիտակ էր , ունէր սակեշող լուսապսակ մը
և երբնագոյն շոգեատեսակ թեւեր :

Արթնցուց մատաղ օրիորդը՝ որ խորին հասաչ մը
արձակելով բացաւ աչքերն և ժպտեցաւ :

Արդեօք վա՞րձք մ'էր , արդեօք վերջին փո՞րձ մ'էր :

Ահա ինչ որ ըսաւ զեղեցիկ հրեշտակը կրէչէնի :

— Քենէ բան մը պիտի ապրի : Մարմնոյդ մաքրա-
գոյն մէկ մասը ծաղկի պիտի փոխուի : Անցեալ առա-
քինութեանցդ վարձքին համար Աստուած քեզ կը թողու-
ընտրութիւնն : Ո՞րն է այն ծաղիկ որ մտացդ ճշգրտա-
գոյն պատկերը կը կարծես :

— Կ'ուզե՞ս, աւելցուց հրեշտակը, որ մարմինդ չքնաղ
կակաջ մը ըլլայ :

— Ո՞չ , պատասխանեց դեռահասակ աղջիկն , կա-
կաջը չունի բոյր , զեղեցիկ է բայց չէ օգտակար :

— Հապա շուշան :

— Այն շատ կը բարձրանայ ուրիշ ծաղիկներէ . զե-
ղեցիկ է այլ չէ համեստ :

— Վա՞րդ մը :

— Փուշեր ունի այն , կը խոցէ այն ձեռքն՝ որ կը
մօտենայ դայն քաղելու , զեղեցիկ է , բայց բարի չէ :

— Եղիբ ուրեմն մանիշակ մը , աւելցուց քաղցրու-
թեամբ հրեշտակն , եղիբ ուրեմն : Այդ ծաղիկ ունի
քաղցր բոյր , չբարձրանար իր ընկերներէն վեր , չունի
զէնք խոցելու այն ձեռքն՝ որ կը մօտենայ դայն քաղե-
լու . օգտակար է , համեստ և բարի :

— Ո՞վ բարերար հրեշտակ , կրկնեց կրէչէն , չբար-
ինձ թէ քեզ թողուած է ընտրութիւնն :

— Անշուշտ :

— Օ՞ն ուրեմն , կ'ուզեմ որ իմ մահկանացու մասս
ըլլայ ձիւնածաղիկ :

— Ձիւնածաղիկ , կրկնեց զարմացմամբ հրեշտակն ,
կ'ուզե՞ս ապրիլ մինչ ամէն ինչ թառամած է , կ'ուզե՞ս
ծաղկիլ մինչ համայն բնութիւն մեռած է :

— Պիտի ազգարարեմ գարունն : Անոր՝ որ իր աչ-
քերն ինձ խոնարհեցնէ , պիտի ժպտիմ Յոյսի պէս :

ԳՐԱԳԻՅՈՒԹԻՒՆ. — Նշան կը կոչուին մեր զգայմանց եւ մեր գա-
զախարաց արտարին ցոյցերն :

Լեզուն մասնաւոր նշաններու ամբողջութիւնն է . երկու տեսակ է .
1. Բնական. 2. Արուեստական :

Բնական լեզուն է գիտաց շարժումը. բացազանչութիւններ, անյօդա-
ւոր ազդակներ :

Արուեստական լեզուն մարդկային հանճարոյ գործ է եւ կը պարունակէ
մեհմեհական պատկերներ կամ ձևեր , խորհրդանշաններ եւ խօսքեր , ինչ-
պէս վերի գրուածքին մէջ , վտարը գեղեցկութեան , շուշանը անմեղու-
թեան , մանիշակը պարկեշտութեան խորհրդանշաններ են :

ԳՆՆՆՆԻԿ ԲԱՆՔ. — Ի՞նչ պէտք վիճանման, ազնուական, բարի
եւ առաստմանն բլլոյ , այս յասկուրիւններով միայն կը արբերի
բոլոր միւս արարածներէն :

ստոյլ

ՅԵՏԱԴԱՐՉ ԱԿՆԱՐԿ

Քրտան թեթեւ գարուններով
Այս անտառին մէջ ճեմէի .
Ու այսօր նոյն գեղով շնորհով
Կը տեսնեմ զի՛նքք կենսալի ,
Անոյ՛ բուրէ նա խնկաւէտ ,
Իր առուակներ գլորին վէտ վէտ
Նա կը մնայ միշտ նորատի :

Կորովալից հանդարտ ոտքով
Անոր մէջէն դեռ կը քայլեմ ,
Դարձեալ կամքով , բարքով , մտքով
Ես միեւոյն նախկին մարդն եմ .
Սակայն հարկ է ըսել ինծի ,
Հա՛րկ է , աւա՛ղ , ցաւօք սրտի
Խոստովանիլ թէ մի այլ եմ :

Յար կենդանի ոփիփ , կաղնիք ,
Արմատներով լայն ու խորին ,
Էին ընկերքս ինձ նրմանիք .
Անգէտ էի ժամանակին ,
Պինդ ամբակուռ ժայռից նրման ,
Երակներուս մէջը համայն
Անմահութեան զգայի ոգին :

Ուրիշ մըն եմ , այո՛ , հիմայ ,
Մի բոյսն ալ չեմ ես պուրակին .
Եմ ուղեւոր մի փախստեայ ,
Ու կը խորհիմ լոկ ա՛յս բանին ,
Թէ իբր հովի շունչ մի և ես
Պարտիմ անցնիլ այս անտառէս , —
Ո՛վ կարճատե երազ կեանքին :

Թարգմ. Ռ. Յ. Պէ՛րՊէ՛րեան

ԿԻՒՍԴԱՎ ԵՎԱՊ

ԲԱՅԱՆՏՐԵԼԻ ԲԱՌԵՐ. — Ոփի, անպտուղ ծառ մը:

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(Աւարական գրոյց)

Երուսաղէմ հերկուած արօրադրուած դաշտ մ'էր . գետնին այն մասն՝ ուր կը բարձրանայ այսօր տաճարը , սեպհականութիւն էր երկու եղբարց : Մին այս եղբայրնեբէ ամուսնացեալ էր և ունէր բազում զաւակներ, միւսն կ'ապրէր առանձին . ընկերութեամբ ի միասին կը մշակէին այն արաը զոր իրենց մօրմէն ժառանգած էին : Երբ հնձոց ժամանակն հասաւ , երկու եղբայրներ կապեցին իրենց որաններն , և երկու հաւասար դէզեր կազմելով թողուցին արտին մէջ :

Գիշերը , երկու եղբայրներէն այն՝ որ ամուսնացեալ չէր, լաւ խորհուրդ մ'ունեցաւ , ըսաւ իւրովի . «Եղբայրս կին մը և զաւակներ ունի սնուցանելու . արդար չէ որ իմ բաժինս իրենին չափ մեծ ըլլայ . օ՛ն երթանք իմ դէզս առնունք մի քանի որաններ աւելցնելու համար անորիններուն վրայ . չպիտի նշմարէ նա այս բանը և այսպէս չպիտի կարենայ մերժել» : Եւ ըրաւ ինչպէս որ մտածած էր :

Միևնոյն գիշերը միւս եղբայրը արթնցաւ և ըսաւ իր կնոջ . «Եղբայրս երիտասարդ է , նա կ'ապրի միայնակ և առանց ընկերուհիի . ոչ զոք ունի իրեն օգնական ըլլալու համար իր աշխատութեան մէջ և սիտիելու զինքը իր խոնջոքիւններէն , արդար չէ որ մենք հասարակաց արտէն նոյնքան որայ առնունք որքան ինքն . ելննք , երթանք և զաղտնարար տանինք իր դէզին վրայ աւելցնել որայից մէկ մասն , չպիտի նշմա-

քէ նա վաղն և այսպէս չպիտի մերժէ» : Եւ ըրին ինչպէս մտածամ էին :

Հետևեալ օրն , եղբարց իւրաքանչիւրը արտը դնաց և շատ զարմացաւ տեսնելով որ երկու դէզեր դարձ-

եալ նման էին . ոչ մին և ոչ միւսն չէին կարող ներք-
 նապէս բացատրել այս հրաշալիքն : Նոյնպէս ըրին շատ
 գիշերներ շարունակ , բայց որովհետև անսնցմէ ամէն
 մէկը միեւնոյն թուով որաններ կը տանէր իր եզրօր դէ-
 ղին , գէղերը կը մնային համահաւասար , մինչև որ գիշեր
 մը , երկուքն ալ գէտ կենալով որպէս զի այդ գաղտն-
 եաց պատճառին հետամուտ ըլլան , մէկմէկու պատա-
 հեցան , իւրաքանչիւրն իր գրկին մէջ վերուցած այն
 որաները , զոր իրարու կը սահմանէին փոխադարձարար
 Արդ , այն վայրն , ուր ա՛յնքան բարբիտորօրդ մը ծա-
 գած էր միանգամայն և այնքան յարատեւութեամբ եր-
 կու մարդոց մտքին մէջ , էր անշուշտ Աստուծոյ հաճե-
 լի տեղ մը , և մարդիկ օրհնեցին զայն և ընտրեցին շի-
 նելու համար հոն Աստուծոյ սուն մը :

ԼԱՄԱՐԴԻՆ

ՆԵՆԱՍԿՐՈՒԹԵՆՆ. — Լամարգին (Ալֆոնս ար —) ծնած ի Մա-
 գոն 1790ին . մեռած 1867ին . ֆրանսական ամենեւ մեծ բանաստեղծ-
 ներէն մին . — Իր գործերն են , Մտածութիւնք , Դպրեակք , Ժօւրնէն ,
 Ելն . Արձակ գրուածոց մեզ զլլաստօրներն են . Ժեռօճեկանց պատմու-
 թիւն , ելն :

ՅԱՅԱՏՅՈՒ Ե ՅԱՅԵՐ. — Արտագրուած , հերկուած . — Դեզ , կոյս .
 — Խոնրութիւն , յոկուրիւն :

Ք Ո Ւ Ն Ը

Արրօր միտքն է խոնջ հոգերով տաղտուկ ,
 Սիրտը անշուշտ ցաւերով զաղտուկ ,
 Հէք արարածոց համար արդարեւ՝
 Քունն է անուշիկ Աստուծոյ պարգև :

Յաղապիկ է քուն՝ դարման սիրտիչ .
 Քունին մէջ հոգին կազդուրի մի քիչ .
 Կեանքին հետ դարձեալ յուսահատարար
 Հեռեւեալ առտուն կուռելու համար :

Մարդն ունի պէտքեր կամող՝ ազեղ ,
 Բայց պէտքը քունին հաճոյք մ'է անմեղ .
 Երբոր քրնանայ մանուկ կաթընկեր
 Մօրը բազկաց մէջ՝ ինչ սիրուն պատկեր :

Հաճոյք մ'է ձմրան եղանակին խիստ
 Կակուղ անկողնոյ մէջ թազուիլ հանգիստ .
 Իսկ ամրան տօթին՝ ծառոց հովասուն
 Շուքին տակ նիրհել հեշտանք մ'է անհուն :

Հեշտանք մ'է, այո՛, վարդադոյն բոյլ բոյլ
 Երազներով ալ որովոր իմ ծոյլ ծոյլ .
 Հեշտանք մ'է՝ հանդարտ խղճով քննանալ ,
 Ու մտնալ աշխարհին ու իր սրտարանին ալ :

Մասիս

Մ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊՕՂ ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԻԱ

Պօղ և Վիրգինիա չունէին ոչ ժամացոյց , ոչ սու-
 մար , ոչ ժամանակագրութիւնք և ոչ պատմական և խմաս-
 տասիրական գրքեր : Իրենց կեանքի պարագաները կը
 չափէին բնութեան կարգերով . օրուան ժամերը ծառոց
 ստուերներէն կը ճանչնային , տարւոյն եղանակները՝
 ծաղիկներէն և պտուղներէն և տարիներն իրենց հունձ-

քերէն : Այս ախորժ պատկերներն իրենց խօսակցութիւններուն վրայ մեծ հրապոյցներ կը ախտէին : Այսպէս Վիրգինիա իրեններուն կ'ըսէր . «Ճաշելու ժամանակն է , վասն զի սրանանեաց ստուերներն իրենց արմատին քով կ'ամհոստին» : «Քիչերը կը մօտենայ , որովհետեւ դամնեիք իրենց սերունդը կը գոցեն» : Երբ դրացիներ հարցրնէին՝ ե՞րբ պիտի այցելես մեզ , կը պատասխանէր . «Քաղցրիկ շաքարեղէգները կ'իջելու ստան» : — Իսկ օրիորդները կը կրկնէին . «Եւ անոնցմէ աւելի քաղցր և սիրելի է քու գալուստդ» : — Երբ մէկը հարցունէր իրեն և Պօլտին տարիքը , կը պատասխանէր . «Այդ ազբեր քովի մեծ Բոննուոյն հասակակից է եզրայրս , իսկ ես փոքրիկին , եւ իմ ծնելէս ի վեր մանկիկները տասներկու անգամ իրենց պտուղները տուին , և նարնջենիները քաննելոյրս անգամ իրենց ծաղիկները» : Եւ անոնց կեանքը , իրեւ փառնայից և դրիւսից , այն ծառերու վրայ հաստատուած էր . ուրիշ թուական մը չէին գիտեր , բայց միայն իրենց մայրերունը , ոչ ուրիշ ժամանակագրութիւն , բայց միայն իրենց ծառատունկերունը և ոչ ուրիշ փելլիստիայութիւն մը , բայց միայն ամենուն բարերարել և Աստուծոյ կամաց հպատակիլ :

Պ. ՏԸ ՍԵՆ ԲԻԷՌ

ՆԵՆԱՍՎՐՈՒԹԻՒՆ . — Պեռնատեան քր Ահն Բիէռ . գաղխացի մանկագիր , ծնած ի Հավր 1737 ին , մեռած 1814 ին . Իր գլխաւոր գործերն են . *Ստամբուլ բնութեան* , որ կը եկարուի արարչութիւնը ամենէն հմայիչ պատկերներու մեջ . *Պօզ եւ Վերցիմիա* , *Հնգկական իրճիր* , եւ այլն .

ՎԵՐԼՈՒՄՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒՂՎՈՒՆ . — Այս հաստուածը բազում է Պօզ և Վերցիմիայէն .

Ի՞նչ քաղցրութիւն , ի՞նչ պարզութիւն այս կիսափայրեմի երկու ման-

կանց բարուց մէջ, որք սահմանն թաւարակութեան ամէն սկզբունքներով կրթութեան են:

Իրաւ է որ տեսարանը տեղի կ'ունենայ Գաղտնի կղզւոյն կամ Սպիտակ կղզւոյն մէջ՝ որ այն ստան Գաղտնաւոյն էր, կղզւոյն մէջ նշուած, բայց մասնաբոլոր կեդրոնէ հետո և այնպիսի երկրի մը մէջ ուր բնութիւնը կը հայտնաբերուի ամէն պիտոյններ, Պոլ և Վերջինիս կրթութեան անտարբեր մասը այնպիսի բաներու, զորս չգիտնալ ձեզ համար ներքին չէ, մասնակցութեամբ ձեր մայրերուն տարիքը կամ ձեր ձեռքստանկերուն ժամանակաշրջանները չպիտի բաւէին ձեզ բնութիւն մը անցունելու համար:

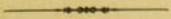
ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ. — Վկայ. — Վէպը կեզնդութեամբ ժէ, որուն մէջ զրոյր հետաքրքրութիւն կը զարթուցանէ կրթութեան ընդլայնմանը, բարուց նկարագրութեամբ, եւնի Բարոյական կամ կրթիչ վէպերը միայն կրնան որեւէ օգուտ ունենալ:

ՇՐՋԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ. — Շրջարաններ կամ շրջանաւարտներ անտղղակի շրջան մ'է յայտնելու համար զայն զոր մտքը չուզէր շատուի իմաստով բացատրել, այսպէս կ'ու օր է ըսելու համար, ըսուած է Պաննահաց ստուերներ իրենց արմատին իմ կ'ամփոփուին, աստեղծութեան արեւիկան եւ ըսելու տեղ, ըսուած է, մանկիկները աստեղծութեան արեւիկան պտուղները ծուին:

Վերի հաստատութիւն մէջ շրջարանութիւնները բոլորովին բնական են և նոյն իմաստը կուտան. ուրիշ տեղ պէտք չէ անով զեղծածիլ:

ՐԱՅԱՏՐԵՆԻ ԲԱՌԵՐ. — Իմաստակագրութիւն, գիտութիւն բուականներու, պատմական ժամանակներու և անոնց կարգին, — Պաննահի, տար երկիրներու տունկ, պտուղն բնութիւն, — Պաննահի, նեղիկ բուսի շատ փոքրիկ տերեւներով և վարդագոյն ծաղիկներով, Իր տերեւները կրողցուն արևը մարր մտնելու ստան: — Քոստի, արմաւենիի տեսակ մը, որ քորոյ կուտայ, — Մանկիկնի, նեղիկ ծառ անուշամամ պտուղներով: — Փառնայ, դաշտային դիբ: — Գրիպ, անտառաց, ծառոց յաւերձանարներ, որոնք ծառերու վրայ կը բնակին:

ԱՌԱՅ. — Ձեզ կարծեր թէ կրթականութիւն կայ առանց առաջինութեան:

Լ ՈՒ Ս Ն Կ Ա Ն

Պիշ պիշ նայիմ քեզ՝ աղւոր լուսնկայ,
 Ու չեմ կշտանար, չեմ գիտեր ի՞նչ կայ
 Շողիդ մէջ՝ այնքան հրապուրիչ՝ քնքուշ,
 Որ սիրտս ողողէ հեշտութեամբ անուշ .
 Մովը նենգաւոր, դամբաններ թափուր,
 Ամէն առարկայ տգեղ ու տխուր,
 Արծաթ փոշիով օծես գեղեցիկ,
 Երազներ անյօդ և մելամաղձիկ
 Իմ ապշեալ մտքիս առջև կը շարես :
 Այն սուր հառաչներ որ միսան երկրէս,
 Սգաւոր սրտի ողորմուկ արտունջ,
 Ու այն հոգիներ որ տարտամ ու մունչ
 Տիեզերքին մէջ թռչրտին մոլար՝
 Քու սեմիդ վրայ կը թառին յօժար :

. * .

Պիշ պիշ նայիմ քեզ՝ աղւոր լուսնկայ,
 Ու կ'ուզեմ գիտնալ թէ արդեօք ի՞նչ կայ
 Փայլուն ծոցիդ մէջ . ինձ թուի այնպէս
 Թէ շնայխարհիկ գանձեր կը ծածկես,
 Թէ քու հեշտաւէտ հովիտն ու անտառ
 Միշտ դալար պահեն դարուն և ամառ :
 Զուարթ ափերով լըճակ ու վրտակ
 Իրար խառնեն միշտ ալեակներ յըստակ .
 Մեղմածուփ հովեր ծառոց սաղարթէն
 Ներդաշնակաւոր երգեր յարդարեն,
 Ոչ պատեն երկինքդ ամպեր սեւայօն,

Շանթն ահագնալուր ոչ որտայ հոն ,
Ու ոչ փոթորիկ յորձանապտոյտ
Յուզէ ծովերուդ ալիքներ կապտոս ,
Այլ յաւէտ հպարտ՝ հանապազ չքքնազ
Բընութիւնն է հոն միշտ զեղածիծաղ ,
Ու եթէ բնակին արարածք ի քեզ՝
Աղաւնեաց նրման ամբիծ են և հեզ :

. . .

Պիշ պիշ նայիմ քեզ՝ ազուր լուսնկայ ,
Դիւթիշ լուսոյդ մէջ արատ մը չիկայ ,
Վերջին ամիսն է որ դուն կը փայլիս
Այսքան պաղպաղուն հրմայելով զիս ,
Զմբան հոժ ամպեր կը հասնին կանուխ
Պայծառ ճակատիդ անել ըստուեր թուխ .
Եւ , ա՛հ , աչնան չոր տերեւներուն հետ՝
Դեզնած հոգիներն ալ կ'ըլլան փետ փետ ,
Մո՛լն արձակելով ահաւոր մըռունչ ,
Քափանէ անոնց մարմըրած մրմունջ :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԴՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Դիւտառնուրիւնն է այն ձեւն՝ որով կեանք և զգացում կուտանք անկենդան առարկայից , բայտկայից , նոյն իսկ մեռելոց , Վերոգրեալն օրինակ է դիմառնութեան :

ԲԱՏԱՏԲԵԼԻ ԲԱՌԵՐ. — Պաղպաղուն , փայլուն :

ԴԵՂԵՑԻՎ ԲԱՆՔ. — Փախէր հանոյքներէն , անոնք ձեր ետեւէն պիտի վազեն :

Մ Ի Լ Տ Ո Ն

Մէկ կէտ միայն կ'ուզենք յիշատակել Մեծին Միլ-
տանի մանկութենէն, այն աշխարհառօչակ յերթողին՝
որ կոչը եզաւ Համերտսի պէս, որ Տանթէի շափ հան-
ճար ունեցաւ եւ որ մեռաւ առանց գիտնալու թէ իր
հայրենիքն որ մը պիտի արձանագրէր զինքը իր ամե-
նամեծ մարդոց կարգը, Վասն զի հարկ է խոստովանիլ
թէ իր մամանակակցաց առջեւ աննշան յերթող մ'ե-
զաւ, բայց իր մահուանէն շատ տարիներ յետոյ իրր ազ-
գային հարստութիւն համարուեցաւ անոր յերթուման և
Հազիւ, անոր կենդանութեանը, կը հաճէին կարգաւ քա-
նի մը հատումներ և անոնք իսկ որք յերթողին հիա-
նալի տակերն կարգալու արիւթիւնն ունեցան՝ խոր-
հեցան թէ զործն արժանի էր ճայրագոյն նախատանաց:

Այնչափ գեղեցիկ և ա՛յնչափ պարկեշտ էր նա որ
զպրոցի աշակերտք զանի կ'անուանէին գեղեցիկ կոչս և
Իր ճակատուն երկու կողմերն զլիսայն հերք վեր վեր
ինկած էին յայն խոզապիքներով և կը ծփային անոր ու-
սոց վրայ, իր աչքերը բարութեան զորովայոյզ արտա-
յայտութիւնն ունէին և իր զէմքը սովորաբար կը շա-
ւապունէր զոչոյն զովետտով և այդ ամօթզածութիւնն
աւելի ևս կը գեղեցկացնէր զինքը:

Ամբան որ մը Միլտան բնդերկար շրջագայութենէ
վերջ յնացած էր ծառի մը տակ, մեծ փողոցի մ'եղլին և
Սրկու օթկնայք՝ որք կատրով կ'անցնէին՝ մասաղաթի
ուսանողին գեղեցկութենէն հրապուրուած՝ կասեցուցին
իրենց կատրը և իջան շաւելի մտաւն զանի գիտելու հա-
մար: Ասանցմէ մին՝ որ հազիւ տամեհինգ տարեկան
էր, հրացմամբ զանի նկատելէ յետոյ մտախո մը հանեց

գրպանէն, գրեց քանի մը տողեր, թերի մը պատանեց
իր շուշանտարէն և գողգոջուն ձեռքով ներսնուծեց զայն
Միլլանի ձեռքին մէջ, յետոյ երկու ասարուհիները

կառքն ելան և մեկնեցան : Միլլանի բարեկամներն՝ որ
պահուրսած՝ հանդիսատես էին այս իրադարձեան՝ ար-
թընցսցին զանի և պատմեցին անոր : Միլլան ուսա-

նողն փութաց բանալ տոման որ դրուած էր իր ձեռաց մէջ . կիւարինի քերթողէն առնուած սա տողերը գրուած էին անոր մէջ .

«Պեղեցիկ աչքեր , ասաղեր մահացու ,
Թէ քնոյ մէջ իսկ ինձ ներշնչեցին բոց մը սիրարկու ,
Ինչ պիտի ըլլայ հմայքն ձեր սիրոյն
Թէ ըլլաք արթուն» :

Բարեկամները ծաղրեցին զանի այս դէպքին համար : Բայց ինք բողոքովին վրդովեցաւ : Խորհուրդ մը գրուեց իր միտքը , այն էր զանեկ գեղեցիկ օտարուհին՝ որ իրեն նպատաւոր կերպով ա՛յնքան լաւ դորձածած էր խտալացի քերթողին տողերն : Այս կնոջ շնորհիւ զոր երբեք չպիտի ճանչնար՝ Միլտոն տրվեցաւ Թաստոյի և Պետրարդի լեզուն : Անդադար այս կնոջ մերձենալու իղձէն մղուած , թողուց Անդլիան , գնաց Ճենովա , Վենետիկ , Հոտլմ , Նարոլի . ընտանեցաւ այն քերթողներուն զորս կը սիրէր , ինքն իսկ քերթող եղաւ , եւ թերեւս այն ամառնային օրուան գեղեցիկ հանդիպման կը պարտի Անդլիա իր Միլտոնն :

Թարգմ.

Ե. Տ. Ա.

Ա Ռ Ե Ղ Շ Ո Ւ Ա Շ Ը

Երբ ետիս դառնամ՝ անցեալը դիտեմ
Կեանքին առեղծուած կանգնի ինձի դէմ ,
Տիեզերական անհուն անսպառ
Կեանքին մէջ՝ մարդուն կեանքն է մէկ պատառ ,
Անծայր ծովուն մէջ՝ հազիւ մէկ կաթիլ՝

Ու կը հարցընեմ թէ կ'արժէ՞ ապրիլ .
 Ո՛հ , կեանքն անուշ է ու յաճախ լեզի ,
 Վճիտ վտակն ալ փոխուի հեղեղի :
 Տառապանք , վայելք , դառնութիւն , հաճոյք
 Զիրար հալածեն կամ բնթանան զոյգ ,
 Ու թէ որ ճնշէ զիս կեանքին պայքար
 Ծռիւմ հզէզին պէս գլուխս տկար
 Ու մրրիկն անոր զիս ոչ կ'արգելու
 Հոգւոյս ձգտումներն անխառով երգելու .
 Երբ ջերմ համբուրեմ վարդին լանջ քնքուշ
 Ի՛նչ փոյթ թէ շրթունքս արիւնէ սուր փուշ :
 Խեղճ փիլիսոսիայք , ի զո՞ւր կը յոգնիք ,
 Կեանքը կը լուծուի՝ բայց ոչ իր պաղանիք .
 Առեղծուած կեանքին թէ մահուան անգութ ,
 Ըսէ՛ք ինձ , սօ՛րն է շատ աւելի մութ .
 Կեանքը սերտեցի , հեշտ ու փշտա է ,
 Իսկ մա՛հը . . . գիշեր թէ առաւօտ է :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Ս Ո Ւ Ա Կ Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Վերջայայտ է : Պայծառ երկնքին մէջ առաջին ցու-
 քերը կը պլպլան , մանրիկ ու տկար քթթումով մը :
 Բայց , արդէն , երկրի վրայ , ամէն բան կը ստուերտաի-
 ծաղիկները միայն , սև կանաչութեան մէջ , կենդանի
 փայլ մը , որոշ զծաղրութիւն մը ունին : Իրենց բուրումն
 ալ կը սաստկանայ : Իրիկուան մեղմ հովը կ'առնէ կը
 տանի վարդերուն շունչը : Ծառուղիին երկայնքը , ճեր-

մակ մեխակներու ամուսնեքը խնկաւէտ ձիւն կը նմանին
Պահը անուշ ու գողտր է : Օդին մէջ խորին խաղաղու-
թիւն մը կը ծածանի :

Իրարու ետեւէ , թռչունները կը լռեն : Մեծ եղեւ-
նիի մը ծայրէն , տատրակը անգամ մ'ալ կը մնչէ : Կեւ-
նեխի մը արի սուլումը , սարեկի մը ուրախ ճլուրլիւնը
յանկարծ կը մարին , և նոյն իսկ իրենց զուարթ խա-
ղերուն մէջ հրաթեշտի մը տրամութիւնը կայ : Մացառի
մը տակ , շիկահաւի մը շաղփաղփանքը կը քնանայ .
քնացած է : Օդը կը զովանայ : Աւելի մութ երկնակա-
պուտին մէջ , մոլորակները աղամանդի հուրք կ'արձկեն

Ինչ անդորրութիւն՝
Այն ատեն , դիւթա-
կան լուսեան մէջ ,
գիշերին մէջ որ վեր-
ջապէս եկած է , զո-
վութեան և բոյրերու
մէջ , — միա մինակ ,
Սոխակը կը նախերգէ :
Երկարօրէն ար-
ձակուած խաղեր են
ատենք , գողտրիկ ու

թաղծալից միանգամայն , հեծեծանքի մը անձկալիր դան-
դաղութեամբ և հառաչի մը կրակոտ խորութեամբ : Ի-
րարու կը յաջորդեն , իրարու կը միանան առանց իրար
խառնուելու , ինչպէս շատ հանդարտ օդով մը կոհակ-
ներուն զուգաշտի դաշնակութիւնը : Յետոյ , յանկարծ,
կսկորդալիր , գինովութենէ և հանձարէ լռնուած ,
կ'երգէ , թող կուտալ իր հոգիին զեղուլ խօլ դաշնա-
կութեանց մէջ , վայրի անտառին երգիչը , դարնան գի-
շերներու վսեմ երգիչը . . . :

Գիտէ՞ք զերմանական այն սիրուն հեֆեսքն որ կը պատմէ թէ վանական մը հարիւր տարի կազնիի մը տակ նստած մնաց սոխակի մը մտիկ ընելով : Անցեալ իրիկուն , առասպելին վանականին զգայութիւնները կրեցի : Ծնորակա՛լ եմ , թռչնա՛կ , որուն կը պարտիմ յափշտակութեան վայրկեան մը :

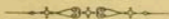
ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԳՈՔԷ

ԿՆՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — Ֆրանսուա Գոքե , արզի գաղիացի բանաստեղծ , ծնած է 1812ին : Իր գլխաւոր գործերն են . Անցորդն , ըրե գոր ինչ պատեխս , կալն :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Նկարագրութիւնն է բնական առարկայի զանազան մասանց , մարդկային գործոց կամ բնութեան տեսարանի մը երեւումից թուարկութիւնն : Նկարագրութիւնն , կ'ըսէ Մարմննէլ , պէտք է որ ներկայացնէ պատկերը իր ամենէն սրտաշարժ մանրամասնութեամբք և կենդանի զոյնելով : Նկարագրական ձեւերն են . կենդանի նկարագիր , սեղագրութիւն , դիմագրութիւն :

ՆՐԳԸ. — « Ես աշխարհի մէջ միայն երգերը սիրեցի , կ'ուզեմ որ իմ վերջին շունչս ալ երգ մ'ըլլայ . . . Ով որ երգ չունի կամ երգել չի գիտեր , չունի զգացման , ներդաշնակութեան , զեղեցկին ու սիրունին իտէականը շոշափելու քաղցրութիւնը . . . մարդուս էն առաջին ձայնը երգն է . . . բնութիւնն ամբողջ երգ մ'է . . . երիտասարդ ըլլալ՝ երգել , ծեր ըլլալ և աղածել » :

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՆԱՂԻԿԸ ԵՒ ԹԻԹԵՈՆԻԿԸ

Խեղճ ծաղիկ մը՝ կ'ըսէր թիթոսն երեսունեմ

— Մի՛ փախչի՛ր մի

Ո՛րքան տարբեր է մեր վիճակն . ես անշարժ եմ ,

Դու գնաս հեռի :

Բայց կը սիրենք զիրար . մարդոց աչքէն ծածկեալ
Կ'ապրինք աննենդ .
Ու կը նմանինք միմեանց . կ'ըսեն թէ երկուքս ալ
Ծաղիկներ ենք :
Այլ վա՛խ , տանի հողմն զքեզ , հողն է ինձ արգել ,
Բա՛խտ աննըւեր :
Ես իմ շնչովը կ'ուզէի թռիչքդ խնկել
Երկինքն ի վեր :
Է՞ր հեռանաս անթիւ ծաղկանց մէջէն անջան ,
Փախչիս արագ .
Մինչ ես մինա՛կ՝ կը զլտեմ հոս շուքիս շրջանն
Ոտներուս տակ .
Խոյս տաս , դառնաս , յետոյ դարձեալ գնաս մեկուսի
Փայլիլ այլ տեղ ,
Կուգաս գտնել զիս հոս ամէն արշալուսի
Արասրահեզ :
Ո՛հ , որպէս զի մեր սէրն աննղծ սահի թեթեւ ,
Վեհապետն իմ ,
Ինձ պէս արմատ ա՛ռ կամ թէ տուր ինձ զոյգ մը թեւ ,
Ու քեզ նմանիմ :

Թարգմ. Ե. Ե. Դ.

Վ. ՀԻԿՈ

ԲԱՍԱՏԵՆԻ ԲԱՌԵՐ. — Երեսանիւմ , երկնքի մեջ պտրտող . —
Աննուեր , անգուր . — Խնկել , անուշահոտել . — Աննղծ , անարատ .

ԱՌ ԼԱՅ ՕՐԻՈՐՔՆ

Զարդ վարդին է պարզ տերև ,
Սիրէ դու պարզութիւն ,
Եթէ վարդ ես արդարև :

Յ. ՈՍԿԱՆ

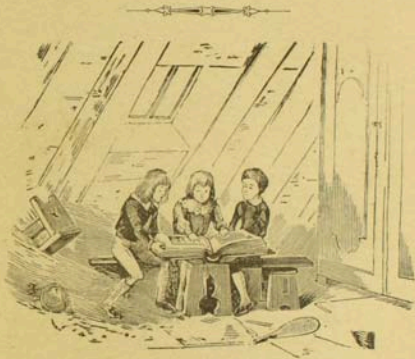
ԱՇՄԷՏ ԵՒ ՐԱՇԻՏ

Երկար ատենէ ի վեր բոցատոչոր երաշտութիւն մը կ'աւերէր Հնդկաստանը : Այն միջոցին երկու հովիւներ, Ահմէտ եւ Քաշիա իրենց կալուածոց եզրն իրարու հանդիպեցան ծարաւահիւժ եւ կը տեսնէին ոչխարները որ տկարացած իրենց շուրջը կը հեւային . աչքերնին երկինք վերուցած կը խնդրէին որ շուտով այս յետին թշուառութեանց դարման մ'ընէ : Եւ ահա օդին մէջ խոր լռութիւն մը կը տիրէ . թռչուններ կը լռեն եւ ոչխարները մայելէն ու բառաչելէն կը դադրին , եւ երկու հովիւները ձորին մէջ մարդու կերպարանքով էակ մը կը տեսնեն բարձրահասակ եւ վեհաշուք . սա հեազհետէ մօտեցաւ անոնց եւ երբ մօտէն զինքը կը դիտեն , խակոյն կը ճանչնան թէ բարիք եւ չարիք բաշխող ոգին է . մէկ ձեռքը առաաութեան խորձը բռնած , իսկ միւսն սատակման սուր մը : Յոյժ ահաբեկ կ'ուզէին պահուրտիլ , բայց ոգին՝ Արարիոյ խնկաւէտ անտառներուն մէջ երեկոյեան ատեն փշող զեփուին նման քաղցր ձայնով մը զիրենք կանչելով կ'ըսէ . «Մօտ եկէք , ս'ի հողածինք , ձեր բարեբարէն ինչո՞ւ կը փախչիք , այնպիսի շնորհք մը ձեզի ընելու կուզամ , որ ձեր անխոհեմութեամբը միայն կրնայ ձեզի անօգուտ եւ վնասակար ըլլալ : Դուք ինձմէ ջուր կ'ուզէք , ահա պատրաստ եմ ձեզի ջուր տալու , բայց ձեզմէ կ'ուզեմ իմանալ թէ ի՞նչ կերպով կրնամ զձեզ զո՞ր ընել : Մի՛ փութաք մէկէն պատասխան տալու . լաւ մտածեցէ՛ք որ մարդուս պիտոյից եւ վայելից վերաբերեալ բաներուն մէջ , ինչպէս խիստ քիչէն , նոյնպէս չափազանցէն

պէտք է զգուշանալ : Մէկ խօսքով լաւ նայեցէք որ ծարաւին տազնապը ձեզի մոռցնել չտայ խեղդուելու վտանգը : Ընէ՛ք ուրեմն ինչ որ կ'ուզէք, եւ դուն Անմէտ, նախ խօսէ՛՛ս — «Ո՛վ բարերար ոգիդ, պատասխանեց Անմէտ, ներէ՛ ինձ որ վեհ կերպարանքդ տեսնելով կը խռովիմ, փոքրիկ առուակ մը կը խնդրեմ որ ոչ ամառը ցամքի եւ ոչ ալ ձմեռը առատանայ :» — «Կ'ունենաս» կ'ըսէ ոգին եւ ձեռքի սուրը գետինը կը զարնէ, որ նոյն միջոցին բարերարութեան գործիքի մը կը փոխուի, եւ ահա անոնց առջեւ ազրիւր մը կը բլխի եւ խօխոջածայն ընթացքով Անմէտին դաշտերը կը ծածկէ, ծաղիկները նոր նոր անուշ հոտեր կը բուրեն, ծառերը կանանչագեղ տերեւներով կը զարդարուին եւ ամէն ազգի կենդանեաց դասախները իրենց պատուքը կ'անցընեն : Այն ատեն ոգին միւս հովուին դառնալով նշան բրաւ որ խօսի՞չ «Խնդիրքս աս է, ըսաւ Բաշխտ, որ հաճիս կալուածներուս մէջ հոսել տալ Գանգէս գետը իր ջրերովն ու ձկներով» : Պարզամիտ Անմէտը ընկերոջն ազնուական փառասիրութեան վրայ զարմանալով, ինքնիրեն կը վշտանար թէ ինչո՞ւ ինքն ալ այսպիսի փառասոր խնդիրք մը չըրաւ, բայց ոգին Բաշխտին դառնալով, «Փափաքներդ չափաւորէ՛, ըսաւ, ս'ի մարդ տկար եւ անխոհեմ : Քեզի անօգուտ եղածին հետամուտ մի՛ ըլլար, ինչո՞ւ քու ընկերէդ աւելի բան մը խնդրես, միթէ անկէ աւելի կարօ՞տ ես» : Այս իմաստուն ազգարարութիւնը լսելէ վերջն ալ Բաշխտ խնդիրքին վրայ հաստատուն կեցաւ, եւ մտքէն կը խնդար՝ Անմէտին պարզմտութեան վրայ, ինքն որ Գանգէսի իշխան եւ տէր եղած էր : Այն ատեն ոգին սկսաւ դէպ ի գետը երթալ : Իսկ իրենք անհամբեր իրաց ելքին կ'սպասէին : Նոյն միջոցին Բաշխտ արհամարհանօք մը

ընկերակցին երեսը կը նայէր, ա՜նա յանկարծ ալիքնե-
րու մռնչիւն մը լսուեցաւ և յորդագնաց հեղեղին թափ
տալէն խնայուեցաւ թէ Գանդէսն էր որ իր դարաւոր
սրահները կը խորտակէր: Այն ա՜նգին ջուրց հե-
ղեղը սուղ միջոցի մէջ Բաշխափ բոլոր դաշտերը աւերեց,
ծառերն արմատախիլ ըրաւ, ոչխարները յափշտակեց
տարաւ, և այն որ Գանդէսի տէր ըլլալ կը կարծէր,
կոկորդիլոսի մը կեր եղաւ:

ԲԱՅԱՏԵՆԻՆ ԲԱՍՏԵՐ. — Դասակ, խումբ. — Պատուար, պատ:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁՆ

Երկու եղբարքս և ես սըղայ էինք դեռ յոյժ.

«Գնացէք խաղալ, կ'ըսէր մեր մայրն, սակայն ըզգո՛յն,
Ձրլլայ կոխէք ծաղիկ, չե՛նէ՛ք սանդուխն ի վեր»:

Մեծն էր Աբէլ, կրտսերն էի ես աստնց քով,
 Հաց կ'ուտէինք մի այնպիսի ախորժակով,
 Որ խընդային ըզմեզ մօտէն գիտող կիներ:
 Վանքին մօտանը կ'երթայինք մէկտեղ ի խաղ,
 Ու տեսնէինք հոն խաղալու ատեն յաճախ
 Անմասոյց գիրք մը դըզրոցին դըրուած վըրան:

Օր մը դէպ այդ գիրքը մագղել ըրինք մեծ ջանք,
 Եւ չեմ գիտեր ինչպէս առնուլ յաջողեցանք.
 Բայց կը յիշեմ Աստուածաշունչ մ'էր այն մատեան:

Այդ հին գիրքէն բուրխոյի հոտ բուրէր ախորժ,
 Ըսքանչացած դնացինք նըստիլ անկեան մը խորշ,
 Պատկեր կար մէջն. ս'հ, ինչ հաճոյք, ինչ ցընծութիւն:

Մեր ծունկերուն վրայ դըրինք ու բացինք լայն,
 Նախկին բառէն այնչափ անուշ թուեցաւ մեզ այն՝
 Որ խաղն իսպառ մոռցած՝ ըսկսանք կարգալ իսկոյն:

Ինձ հետ եզբարքս ամբողջ առտուն դայն կարդացին.
 Յովսէփն՝ Հըռուքն՝ Բոտսն ու բարի Սամարացին,
 Շատցաւ հրապոյրն՝ երեկոյն ալ կարդալու:

Այսպէս տըղայք՝ երբ կը բռնեն քըռչուն մ'երկնից,
 Զուարթ հիացմամբ զիրար կանչեն ուրախալից,
 Որ շօշափեն ամով՝ անոր փեռուրն աղու:

Քարգմ Ե. Ե. Գ.

Վ. ՀԻԻԿՈ

ՀԱՐՏՄՈՒՆՔ. — Ինչ է Աստուածաշունչը. — Ի խաղ, կը նշանակէ խաղալու համար. — Ինչ կը նշանակէ անմասոյց. — Մագղելուն ճիշդ իմաստը տուէք. — Ինչ կը կոչուին սողացող կենդանիները. — Սողացող տունկերը. — Ինչ տարրերումիւն կայ Աստուածաշունչ մը և Աստուածաշունչը ըսելուն մէջ. — Բացատրեցէք այս ասացուածքը բուրխոյի հոտ. — Ինչ է պատկեր մը. — Համառօտիւ պատմեցէք Յովսէփին, Հոռոմին և Բոտսին պատմութիւնը. — Բարի Սամարացոյ տուակը. — Ինչ կը նշանակէ երկնի քըռչուն. — Բացատրեցէք Զէ հր մասին մէջ այս բազդատմութիւնը ճիշդ է:

« Ա Պ Ր Ի Մ — Մ Ե Ռ Ն Ի Մ »

Դեզին կոճակ մը մէջտեղը . — ազտոտ դեզին մը որ ինծի համար գոյներուն ամէնէն վհատեցուցիչն է, — ճերմակ շերքերով պարուրուած : Այս է բոլորը : Չոր, կարուկ ծաղիկ մը, որ սովորական ծաղիկներու փափկութիւնը ու խոնաւութիւնը, գոյներու պէսպիսութիւնները, երանգները ու մարեկիքները չունի, չունի, մէկ խօսքով, անոնց բանաստեղծութիւնը :

Ամէն ծաղիկ, բաց ի անկէ, իր երգիչը ունի, իր յարգուած ու մեծարուած պարտեզը, ու երբեմն ալ սիրտ մը որուն արտիումներուն կ'ունկնդրէ : Երիցուկը՝ զուրկ է ասոնց ամենէն, լերան վրայ, դաշտին մէջ, միամիտակը կը բուսնի ան, կոխկոտուքներու մէջէն, ձիւնին ու բուքին դէմ, որքի մը մեծնալուն պէս շարքաշ փթթումով :

Ոչ մէկ փունջի մէջ կ'երեւայ իր դեզին կոճակը, իր շքեղութենէ անմասն թերթիկները, որոնք ճերմակ ու կակուղ փուշերու կը նմանին . ամէն խնջոյքէ ու կոչունքէ վտարուած է ան . բայց անորտունջ փիլիսոփայութեամբ մը կը համակերպի իր լքումին :

Այս սովորութիւնը ու այս համակերպութիւնը վերջ ի վերջոյ իր սեւը մոռցնել կուտան քեզի . զայն փրցունելու համար ա'լ նոյն զգուշութիւնը չես ունենար . ինչ որ կ'ունենաս երբ մեխակ մը կամ յասմիկ մը քաղես : Ի՛րտ ձեռքով կը դատես զայն իր ցօղունէն, ո՛չ իր տեսքին համար կրնաս բաճկոնակիդ լամբակին անցընել, ո՛չ իր հոտին համար քովդ պահել զայն : Իր ծաղիկի կոչումը ոչինչ է :

Բայց աւանդական հարցումն է ան զոր տղայ տա-

րիքէդ ճանչցած ես, փետրտելով հէք պղտիկ թերթիկները «Ապրիմ-Մեռնիմ»ին, հաճոյակատար քուրմը՝ որ դէմքդ կեցած շարունակ. «սլափ ապրիս» պատասխանած է քեզի :

Ես սիրած եմ միշտ այս «Ապրիմ-Մեռնիմ» անունը Կեանքի ու մահուան այս քովքովիութիւնը, այս եղբայրութիւնը սիրած եմ : Քով քովի, ու թէ որ կ'ուզէք, իրարու մէջ անցած, ազնիւ թաշկինակներու անկիւնները բանուած սկզբնատառերու պէս : Այս գիրկընդխառնումը, մէկ բնութի մէջ ամբոյժուած, բոլոր աշխարհը չի՞ ձեւացընէր միթէ : Ըլլալու չըլլալու հարցը չէ՞ ան, ուսմիկ ու աղիտաւոր հարցը որ ամէն առարկայի վրայ դրոշմուած է :

Ամէն անգամ որ կը քաղեմ քեզի, ո՛վ պղտիկ դեղին ծաղիկ, կը յիշեցընես ինծի այն ահաւոր մերձաւորութիւնը զոր քու անունդ կը կազմէ, Ապրիմ-Մեռնիմ. երբոր ամէն տեղ կեանքը կը ջանայ ըստ կարի խոստալիլ, հեռու կենալ մահէն, քու վրայ միայն երկուքն ալ իրենց ճշմարիտ ու պատշաճ տեղը կը դնեն : Այն քաղաքին պէս որ իր գերեզմանոցը իր ծոցին մէջ զետեղած է՝ փոխանակ հեռուն, անտեսանելի անկիւն մը տանիլ դնելու, դուն ալ Ապրիլուդ մէջ Մեռնիլդ պարփակած ես :

Գ. ԶՕՂՐԱՊ

ՈՍՏԱՏԵՐԻԷ ՏԱՌԵՐ. — Շեղր, բերան, ծայր. — Պարուրուած, պարունակուած :

Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Երբ ձերան տխուր օրեր կը հասնին
Ու ծեփեն երկինքն ամպեր թռխ ու գորշ ,
Մրմունջք քընարիս կը մարին ինքնին :

Թռչուններն ալ լուռ՝ բոյներնին ունայն ,
Սմքած սահուրտին լերկ ծառերուն խորշ ,
Երգը մրրկին խեղդէ ամէն ձայն :

Կեանքն ալ աղքատին դժուար է ո՛րչափ
Պառաւ մը սառած դուռնէ դուռ մտրայ՝
Հաւաքէ յաճախ լուտանքի տարափ :

Հարուստ սերճ կնոջ սիրան է սառնապատ ,
Տեսէ՛ք , երբ իր ձոխ կառքով կը սուրայ
Պարկեշտ անցորդին ցեխտտէ ճակատ :

Գիշերն ամբողջ շրուայլ ամուլներ
Կանաչ սեղանին շուրջը կը աքնին .
Եւ երբ կը յիշեմ այդ եսամուլներ՝
Մրմունջք քընարիս կը մարին ինքնին :

Երբ դարնան դուարթ օրեր կը ծագին՝
Օրհնենքի երգեր բղխելով սրտէս ,
Թեւեր քընարիս կը հնչեն ուժգին :

Թուխ ամպերուն հետ կը ցրուին բոլոր
Իմ մեղամագձիկ խոհեր յուեանս .
Երկը պըլպուլին ծածկէ լեռ ու ձոր :

Թոշուներ աղւոր՝ կապոյտ կամ դեղձան
Իրենց բոյն շինեն ծառերուն գազաթ ,
Գարնան ծաղկանց հետ անոնք ալ դարձան :

Ոմանք դաշտային պարէն կ'ախորժին ,
Ուրիշներ գինւոյ կը բախեն դաւաթ ,
Աղքատն ալ ունի այս տօնէն բաժին :

Փթթումներ ծաղկի պահեն սիրտը շէն ,
Զեզումներ սիրոյ կազդուրեն հոգին ,
Պատիկ մ'ալ թէ ինձ տան այդ խնջոյքէն ,

Թեւեր քընարիս կը հնչեն ուժգին :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Վ Ա Ր Ժ Ա Պ Ե Տ Ն

Մեծ գործաւոր մ'է ա՛ն , վարժապետ , կը կռէ ,
կը դարբնէ անդուլ . ի՛նչ է կուածը , ի՛նչ է դարբնածը .
— միտք եւ սիրտ կը կռէ , գաղափարներ կը դարբնէ ,
կոշտ , անու , մթին է հոգին՝ երբ կ'երթայ նորա ձեռ-
քին մէջ . աստուածային է գեղափայլ երբ դուրս կ'ելնէ
անտի , թեւ չուներ , չիմա իրենն է միջոցը . ազա-
տաթեւ կը սաւառնի դարուց եւ աշխարհաց վերեւ , կը

թեւածէ անհունին մէջ : Աշխարհ ազջամեղջին քառս մ'էր
այդ մտքի առջեւ , այդ գործաւորը վամար մը վառեց
նորա մէջ , եւ ահա քառան լուսաւորուեցաւ , պարզուե-
ցաւ , եւ ի յայտ եկան արարչագործութեան հրաշալիք
իրենց ներգաշնակ եւ անյեղլի օրէնքներով : Վայրագ
ակնարկներ կը նետէր այդ հողին իւր նմանեաց վրայ ,
որք թշնամիներ կ'երեւէին իրեն , ս'վ յեղաշրջում , ինչ-
պէս գորովադին կը շողան հիմայ իւր աշխուճք , մպխտ
մ'աւնի ամենուն համար սիրոյ եւ ներսուլութեան , մար-
գարիտներ թանկագին , — այսինքն արցունքներ , գորս
գութը կը հանէ սրտէն , եղբայրներ կը տեսնէ անդ ուր
մերթ սասաներ կը նշմարէր , ինչ որ սճիր պխտի լինէր
գուցէ՛ կը լինի արդ անոր մէջ դիւցազնական առաքի-
նութիւն : Ո՞վ կը գործէ այդ յեղաշրջում . — ան ,
վարժապետը . ամէն օր ծածած այդ հողիին վրայ՝ կ'աշ-
խատի նա աստանագին . այդ հողուոյ ազամանդը պէտք
է գտել այն ազտերէն , այն կոշտ կեզեւներէն՝ որք կը
պատեն դինքն , եւ յետոյ պէտք է քանիլ անոր վրայ ,
յղկել , ողորկել , երեսակներ յօրինել որպէսզի իւր ամէն
կողմերով փայլիլի ճշմարտութեան եւ առաքինութեան
արեւուն դիմաց , որպէսզի ճաճանչն որ կ'իյնայ նորա
վրայ՝ բեկրեկելով արձակիլի շորս դին : Ո՛հ , խոնարհ
է այդ էակ , իւր կեանք գրեթէ խեղճ է միշտ . իրեն
համար չեն փայլիր ոսկին ու արծաթն , եւ կառքերն չեն
թաւալիր իրեն համար . շորարեկ հաց մ'է յաճախ իւր
արխտուրն , բայց իւր խոնարհութեան մէջ մեծ է այդ
էակ , նա մարտիրո՛ս մ'է յառաջդիմութեան , անոր ար-
եան գնով կը քայլէ մարդկութիւնը , ամուսին է որ
կ'այրի քաղաքակրթութեան մեքենայն դարձնող շողին
արտադրելու համար : — Օրհնե՛ալ ըլլայ վարժապետը :

ՈՒՍՈՒՅԻՉՆ. — Երբեք խորհումս է Թէ Բնչոյիսի մէկն է այն մարդն՝ որ ՚իջր սորվեցնէ : Կը մտնէք սայլագործի մը խանութը, նա կը կերտէ անիւներ եւ քեղիններ . կ'ըսէք. սա օգտակար մարդ մ'է : Կը մըտնէք ստայնանկի մը խանութը . նա կտաւ կը զործէ . կ'ըսէք. սա յարգի մարդ մ'է : Կը մտնէք դարբինի մը խանութը, նա կը շինէ բրինձներ, կռաններ, արօրի խօփեր . կ'ըսէք. պիտանի մարդ մ'է սա : Այդ մարդիկն, այդ աշխատողներն կ'ողջունէք դուք : Կը մտնէք ուսուցչի մը քով . աւելի խոնարհութեամբ ողջունեցէք. գիտէք, Բնչ կ'ընէ. նա մտքեր կը շինէ :

Վ. ԼԻՆԿՕ

Տ Է Բ Վ Ի Շ Ն

Մի որ Արեւելք, — կարծեմ թէ Պաղտատ —
Պատահմամբ գեանէն զըտնուած մի պարկ
Ընկուզի չորս կողմն առած, անընդհատ,
Սուճի մը մանուկներ անառակ ու բարկ,
Բաժնելու համար աւարն իրենց մէջ
Յարուցած էին մեծ պայքար ու վէճ :
Եւ քանզի ո՛ւր որ զըտնուի աւար
Զօրաւորն առնու միշտ բաժին ըստուար —
Պատերազմն իրօք տեսնելու բան էր •
Իրարու անցած ոտներ ու ձեռներ,
Սեւուլիկ աչեր բորբոքած զինչ հուր,
Աղաղակներ, խուլ ձայներ, ճիչեր սուր,
Այսպէս սասակութեամբ, կիրքով անհրնար
Տեւէր պատերազմն ու չէր վերջանար,
Երբ տէրվիչ մ'անցաւ սպիտակամօրուս,
Գլխարաց . մի մորթ կը ծածկէր իր ուս : —
Տեսնելով կրօխն, Վեկաւ մանկանց քով,

Կշտամբեց զանձնք մէկ երկու խօսքով ,
Բաժնեց իրարմէ , և հարցուց կըռւռոյն
Պատճառն . երբ ըսին՝ ժրպանեցաւ իսկոյն :

— « Գուք մանուկ էք դեռ , իսկ ես՝ ձերունի .
Հաւատացէ՛ք ինձ . սիրելի լինի՛
Թող խաղաղութիւն ձեզ ամէն ատեն ,
Ինչպէս Սուրբ Գիրք ալ պատուիրեն արդէն :
Արդ կ'ուզէ՞ք որ ես , ձեր խնդրոյն համար
Լինիմ դատաւոր և իրաւարար ,
Բաժնեմ ընկոյզներն ա՛յնպէս՝ ինչպէս որ
Տէրն Աստուած բարի , արդար և հըզօր ,
Եթէ հոս ըլլար , պիտ'անշուշտ բաժնէր : »

— « Կ'ուզե՞նք » , Գոչեցին բազմաթիւ ձայներ :
Յայնժամ , մինչ մանկունք պատէին իր շուրջ ,
Տէրլիչն ալեւոր , մրտախոհ և լուրջ ,
Բացաւ ընկուզի տօպրակն ու՝ կամաւ՝
Ոմանց շատ տուաւ և այլոց՝ բընաւ . . .
Ապա իւր աչերն ուղղելով երկին
Սրբածայր իր ցուպն ձեռք առաւ կրկին
Եւ՝ առանց ձայնի կամ հառաչանայն՝
Հանդարտ , խաղթալի , անկաւ ու դնաց :

ԱՂԵՔ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇԱՊԻԿԻՆ ԵՐԳՆ

Մասներն յոգնած ու մաշած, կտպերը ծանրացած կարմրցած, կին մը ցնցոտիներով ծածկուած, որու խեղճութեան դէմ հակադասակեր մ'էր իր դէմքը, նստած էր՝ յար շարժելով ասեղն ու դերձանը, կարելով, կարելով, միշտ կարելով, կ'երգէր շապիկին ւերը .

«Կարե՛լ, կարե՛լ, կարե՛լ, մինչ արագաղբ կը խօսի տանիքին վերեւ, կարե՛լ, կարե՛լ, տակաւին կարել մինչեւ որ ստաղերը փայլին առաստաղին մէջէն : — Ո՛հ, դերութիւն է այս, դերութիւն . միթէ Քրիստոնէի՞ աշխատանք է այս :

«Աշխատէ՛, աշխատէ՛, աշխատէ՛, մինչև որ խելքդ

դառնայ : Աշխատէ՛, աշխատէ՛, աշխատէ՛, մինչեւ որ
աչքերդ պղտորին ու գոցուին , թեզանիքը կարէ , օձիքն ,
աստառը կարէ , մինչեւ որ կոճակներուն հասնելուդ՝
քունէ՛դ վար իյնաս ու երազից մէջ ալ շարունակես
կարել :

« Ո՛վ մարդիկ . որք սիրեցեալ քոյրեր ունիք , ս՛ի
մարդիկ որք մայրեր եւ կիներ ունիք , կտաւ չէ՛ զոր կը
հազնիք , այլ մարդկային արարածներու կեանք է . —
կարէ՛, կարէ՛, միշտ կարէ՛, կրկնակ թելերով կը կարես
պատանքդ ինչպէ՛ս եւ շաղիկ մը :

« Բայց ինչո՞ւ մահուան խօսքը կ'ընեմ , վախ ստա-
կալի այն կմախքին խօսքը . անոր ահարկու գէմքէն չեմ
վախնար ես . նա այնքան ինձ կը նմանի , ես այնքան
կը նմանիմ անոր՝ ծոմազահու թեան երկար օրերէ ետքն՝
Ո՛վ Ատառած , կարելի՞ բան է որ հայն այսքան սուղ
ըլլայ , եւ կար կարող ալջկան միտն ու արիւնն այնքան
աժան ըլլան :

« Կարե՛լ , կարե՛լ , կարե՛լ , իմ աշխատութիւնս եր-
բեք չի թեթեւնար : Եւ ի՞նչ է անոր վարձքն , յարդէ
անկողին մը , չոր հաց մը եւ ցնցտախներ , սա ճեղքած
առատապէն , այս ցուրտ տախտակամածը , կտորած
աթոս մը , եւ ս՛նքքան մերկ պատ մը . շնորհակալ եմ
ստուերիս , երբեմն այն պատին վրայ տարածուելուն
համար :

Կարե՛լ , կարե՛լ , կարե՛լ , գեկանմբերի միզապատ
օրուան մէջ . եւ կարե՛լ , կարե՛լ , միշտ կարե՛լ , երբ օդը
պայծաս է եւ տաքուկ , երբ երգիքին եզերքը , ծիծեռ-
նակները կը կանչեն իրենց բոյնը շինելու , ինձ ցուցնե-
լով արեւէն սակեզօծաւձ փետուրնին եւ դարունէն ալ
զրկուիլս յիշեցնելով :

« Ո՛հ , իցի՛ւ թէ կարենայի շնչել , գեպիւսին ու
130 — 2 — — — — 8

դարձանամթաղկին անուշ շունչը, կարենայի արևն
 զգալի զլիսուս վերել, ու խոսան սարքիս տակ, կարճ
 ժամ մը միայն, մէկ ժամ կարենայի զգալ ինչ որ զգայի
 կարգադրութեան տառապանքները նանչնալ սկսելէն ա-
 ռաւ՛ երբ մէկ շքեղագայութեան նամար դեռ նաշէ մը չէ՛ք
 զբնութիւնը :

« Ա՛հ, կարճ ժամ մը միայն, մէկ ժամ, կարենայի
 շունչ ասնուց, կարճ շունչ մը, ոչ թէ երջանկաւէտ ար-
 նանկութիւն մը՝ սիրելու կամ յուսալու նամար, այլ միայն
 նանկասեան ժամ մը վշտակրութեան նամար, լալու նա-
 մար զիջ մը, որով սիրտս կը թեթեւնար. բայց իմ կո-
 սիտութեան տակ պէտք է որ դառն արցունքներս շորման
 կենան - զի մէն մի արտար կրնայ կասեցնել ասեղս և
 զնորմանս » :

Քարտ. Ե. Ե. Առեւելի.

ՅՈՎՄԱՍ ՀՈՒՏ

ՔԱՆՎԱՆ ՀԱՅ. անգղիացիներ, երգեց ինչպէս կ'ըսէ իր տապա-
 նալիցն հաղթիկն երգը. բայց այս բանաստեղծութիւնը շատ ետեմա-
 քաց իւր միւս յայտ գոյնն. որոնցմէ ոմանք վազնիմի ձեռով գրուած
 են. ինչպէս է Հերոն և Լեաները, ոմանք ալ մտացածին՝ Էտկար
 Քանի նշանակաւ գրուած. ինչպէս Էտէն Արամի Երազն, իսկ յաճախ
 զիւրիշ. զուսրք նկարագրով. բայց միշտ կորովի, ինչպէս է Գնդոն
 առ իմ փոքրիկ արցին (1799—1815).

ՄՋԵՍԼ ԱՌԱՆՔ ԼԱՅՈՒՆՔԵՐ

ՀՊՈՒՌՆ ԵՒ ՄՐՋԻՐՆ

Ճրպուան ամբողջ ամարան
Մէջ՝ երգելով բացրերան ,
Ձրմեան՝ անտարժ ցուրտ օդի՝
Մնաց անօգտար , անօթի
Ձունէր նա ճանճի եւ կամ
Որդի չնչին կտոր մ'անդամ .
Կրացի մըջնոյն նա շիտակ
Գրնաց յայտնել իր վիճակ ,
Ազաչելով որ իրեն
Քանի մ'հատիկ տայ պարէն ,
Յապրիլ ցրնոր եղանակ .
— « Քեզ , ըսաւ , տալ փոխարէն ,
 « Կ'երդնում , չեկած օգոստոս ,
 « Գլխավրճարն ու տոկոս : »
Մըջիւնը չէ՛ փոխասու ,
Այս՝ ո՛չ իր միակ թերութիւն .
« Ողջ ամառն ի՞նչ ըրիր դու . »
Հարցուց առ հէզ փոխասուն .
— « Անդուլ , գիշեր ու ցորեկ ,
« Երգեցի , չը բարկանա՛ք »
— « Երգեցի՞ր , օ՛ն , շա՛տ աղէկ ,
« Գընա՛ պարէ՛ դու հիմակ »
* * *
Ճրպուան , ըզզօն եւ հըլու ,
Առանց կիրք , ցաւ ըզզալու ,

Իսկոյն պարել ըսկըսաւ .
Փափկոտն էր , նուրբ հասակաւ ,
Եւ ա՛յնքան շիջ՝ որ ամբաւ
Հանեց անունն եւ համբաւ .
Եւ իրաւամբ երջանիկ՝
Քաղաթն հասաւ իր փառաց
Գոլով պարողն անդրանիկ
Օրերային անտառաց . . . :
Իր կառքերն եւ ապարանք ,
Պերճանքն ու ճոխ կերպարանք՝
Նըճեաց , թռչնոց ու թիթռանց
Վառէր զայրոյթն ու նախանձ :
— Օր մ՛յորդելով մի գետակ ,
Ջուրն ողողեց մըջնոյն ծակ :
Մըջիւնն , յայնժամ ճամբուն քով ,
Կանգնած , դողդոջ իւր ձեռքով ,
Ի նըպաստ իւր վիճակին
Շընոր՝ մ՛հայցեց լալագին
Ճըպուռէն . սա , հեզնաձայն
Հարցուց . « Պէտք չեն բանք ունայն ,
« Երբ ունէիր առատ հաց ,
« Ի՞նչ կուտայիր աղքատաց . . . »
— « Ոչի՞նչ , խնայող եւ ուշիմ
« Կը դիզէի շարունակ . . . : »
— « Կը դիզէիր , սիրունդ իմ ,
— « Գընա ճաթէ՛ դու հիմակ . . . : »

Թարգմ.

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ ԵՒ ԻՐ ՄԱՅՐՆ

Ոսկեբերան իր մօրմէն կրթուած էր քրիստոնէական հաւատքին մէջ : Բարեկամ մը՝ որ անոր հաւատքին հաղորդ եւ արծարծիչ էր, ուղեց զանի տանիլ Սիւրբիոյ մէկ անապատն, ուր մէկ քանի նգնաւորներ կ'ապսշխարեին : Այս խորհուրդն Ոսկեբերանի սրտին մէջ ուրիշ հակառակող չգտաւ բայց իր մօր դժկամակութիւնն եւ ցաւն : Պէտք է զինք լսել թէ ինչպէս կը պատմէ այս սրտաշարժ տեսարանը : « Երբ մայրս, կ'ըսէ քրիստոնեայ առաքեալը, իմացաւ մենաստան քաշուելու որոշումս, ձեռքէս բռնեց, իր սենեակը տարաւ զիս և իր քովը նստեցնելով սկսաւ լալ և յետոյ ինձ բտաւ իր արցունքներէն աւելի տխրեցուցիչ բաներ : « Զաւակս, իմ աղէտներուս մէջ միակ միսիթարութիւնս եղած է անդադար տեսնել զքեզ ու քու դէմքիդ վրայ նկատել ճշգրիտ պատկերն ամուսնոյս՝ որ ոչ եւս է . այս միսիթարութիւնն քու մանկութենէդ սկսած է, այն ժամանակէն, յորում դեռ դուն խօսիլ չէիր զիտեր, կեանքի այն ժամանակէն, յորում տղայք իրենց ծնողաց կը պատճառեն մեծագոյն ուրախութիւններ : Հիմա քենէ չնորձ մը կը խնդրեմ, այրի մի՛ ընե՛ր զիս երկրորդ անգամ, մի՛ արծարծեր թմրած վիշտ մը, գէթ մահուանս օրուան սպասէ՛ . դուցէ՛ հարկ պիտի ըլլայ ընդհուպ մեկնիլ այս աշխարհէ : Երբ թաղես զիս և խառնես անխնայներս քու հօրդ ածխոններուն հետ, այն ատեն մեծ ճամբորդութիւններ բրէ, ուզած ծովէդ անցիր, ոչ ոք քեզ պիտի արգիլէ . բայց երբ ևս տակաւին կ'ապրիմ, մի՛ նեղուիր ինձ հետ ապրելով, քու վրադ մի՛ ձգեր Աս-

տուժոյ բարկութիւնը զիս ընկճելով այնքան մեծ աղէտներով, միևնոյն եւ վեզ վշտացուցած չեմ» :

Ոսկերեբան իր մայրը վշտացնելու քաջութիւնը շունեցաւ և անկէ հեռանալու խորհուրդէն ետ կեցաւ :

ՎԻՒՄԷՆ

ՌԱՍՏՏՐՈՒԹՒՆՆԵՐ. — Սուրբ Յովնան Ոսկերեբան, յոյն եկեղեցւոյ ամենէն նշանաւոր հայրերէն մին, ծնած էր Մկենտիք 347ին :

ձգնաւոր մը կամ անապատական մ'է այն կրօնաւորն՝ որ առանձնութեան մէջ կ'ապրի Այն արեղաներն որ ի միասին կ'ապրին, միաբան կը կոչուին :

Ապաշխարել, կրօնական լեզուաւ, կը նշանակէ ինքզինքը ենթարկել պահքերու, աղօթքներու, անձնահարութեանց և ուրիշ այս տեսակ խտուածեանց մեղաց քաւութեան համար :

Երկրորդ անգամ զիս այրի մի՛ ըմեր. — ձշմարտութեամբ եւ մեղամազձութեամբ լի պատկերս Լքանել մայր մը, որուն ինքն է միսթարութիւն ու նեցուկը, երկրորդ անգամ անոր շուրջը պարապութիւն գործել է, մասամբ զանի երկրորդ այրութեան մասնել է :

Իմ աճիւններս. — Պէտք չէ տառական իմաստով առնուլ, մարմինս ըսելու ձեւ մ'է :

Միևնոյն եւ չեմ վշտացուցած. — Ոսկերեբանի մայրը իր անկեղծօրէն յայտնած վշտին մէջ իր սրտին և խելքին համեմատ կը խօսէր : Աստուծոյ ծառայելու և անոր հաճելի ըլլալու շաւղոյն եղանակն է իր որդիական պարտքը կատարել և նաեւ իր ընկերական պարտքերը : Ոսկերեբան իր ձորը մահէն վերջը Սիւրբոյ լեռները առանձնացաւ և իրր մեծակեաց հոն ապրեցաւ, բայց իր հայեցողական եւ առանձնական կեանքը չէր կրնար պատշաճիլ իր եռանդուն և անձնուէր հոգոյն :

«ձշմարտութեամբ իմանալ, կ'ըսէ Լաւարդին, զմարդիկ մարդկային ընկերութեան համար ստեղծած է :»

Մի քանի տարիներէ վերջ Ոսկերեբան վերադարձաւ Անտիոք, Յլաւիանոս արքեպիսկոպոսէն քահանայ ձեռնադրուելով, յետոյ Կ. Պոլսոյ եպիսկոպոսական զահը բարձրանալով իր պարտքերը կատարեց անխոնջ գործունէութեամբ : նշանաւոր հանդիսացաւ իր առատ ողորմութիւններով և հաւատքը ծաւալելու եռանդով :

ՃԱՄԲՈՐԴՆ ԵՒ ՇՈՒՆԸ

Ճամբորդ մը ձիով կ'անցնէր անտառին մէջէն, շուն մը որ ճամբուն վրայ կը քնանար, ընդոտտ արթնցաւ ձայնէն եւ սկսաւ խփոյն հաչել, ձիուն շուրջը ցատքել և անոր կարթերը խածկուտել : Ձին սկսաւ քառասմբակ արչաւել : Ճամբորդը այս հանդիպման վրայ կատաղած ըսաւ շանը՝ որ իր ետեւէն կը վնդէր . « Ձեռքս դէնք չունիմ քենէ ազատելու համար, բայց բերնիս մէջ վրէժ-խնդրութեան ազանով միջոց մը ունիմ » :

Երբոր աւանը հասան, ճամբորդը կը դռչէ . կատաղած շունը, կատաղած շունը : Այս ազաղակին վրայ բնակիչները իրենց տուներէն դուրս ելան գաւազաններով, բահերով, հրացաններով և խեղճ շունը անմիջապէս ձեռքի տակ սատկեցաւ :

Ձէնքը՝ զոր ճամբորդը գործածած էր, զրոպարտութիւնն է :

ԺԻՒԼ ՍԹԷՔ

ՉԱՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Բամբասանքը ծածուկ հպարտութիւն մըն է որ մեր եզրոր աչքին մէջ շիւղը մեղի կը ցուցնէ և կը ծածկէ գերանը որ մեր աչքին մէջն է : Յաճ նախանձ մը որ ուրիշին տաղանդէն կամ յաջողութենէն վիրաւորուած կը խծրծէ՝ դայն եւ կը ջանայ նսեմացնել զինքը մութի մէջ ձգող ամէն բանի փայլը, ծածկուած ատելութիւն մը որ իր սրտին մէջ պահուած դառնութիւնը իր խօս-

քերուան մէջ կը սփռէ : Անարժան երկդիմի կերպ մը , որ երեսին կը զովէ և զազտնապէս կը յօշոտէ , ամօթալի թեթեւամտութիւն մը որ չզխտեր ինքզինքին յաղթել և չփախցնել բերնէն բառ մը և յանախ իր հարստութիւնն ու հանդիստը կը զօ՛նէ անխոհեմ խծրըծանքի մը որ կրնայ ուրիշին ասորոժելի թուիլ :

ՕԳՍԷՆ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ

Ժողովին մէջ տեսած եմ զինքը . ոսկրուտ , նիւար ու դեղին գլուխ մը , որ հեռուէն , բեմին վրայ , անջատուած կ'երևար մարմինէն , միս մինակ կեցած հոն , ահարկու չոր դանկ մը որ կը խօսի , կը բարբառի , գրեթէ կը հայհոյէ :

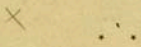
Կը յիշեմ իր մեռեալի ցուրտ ու անթարթ նայուածքը , իր խեղդուկ ձայնը , իր ծայրայեղութեան հակամէտ պահանջումները , որ հեռու տեղէ մը , ուրիշ աշխարհէ մը դալ կը թուէին : Հիմա , հոն է ինք , այն աշխարհին մէջ , որուն խորազնին ակնարկը , բարձր շեշտը , անկարելի փափագները կը ներկայացնէր կենդանութեանը միջոցին իր ուրականակերպ մարդու ձևերովը :

Սամաթիացի հրապարակագիրը մեծ գրագէտ մը չէր , բայց կրցաւ մեծ խմբագրապետ մը ըլլալ : Առօրեայ լրագրութեան մէջ՝ ոչ այնքան գրական գեղեց-

կութիւն կը փնտռուի որքան գրուածքներուն նորութիւնը , ուժգնութիւնը , անտովորը ու խրոխար :

Օգտէն կօծասարեան այս բոլորը ունէր ու մէկ հատիկ էր օրը օրին զբաղեցնելու համար այն տղան՝ որուն հասարակութիւն անունը կուտան :

Ուրիշներ՝ ընթերցանութեան գիրք մը կուտային ձեռքը , կաշեկազմ հատոր մը մաքուր տպագրութեամբ , ինք խաղալիկ մը կուտար , խաղալիկ՝ ուրկէ աւելի կ'օգտուէր մանուկը քան թէ այն մեծ հատորը ուսկից բան չէր հասկնար . կերպով մը ֆուտբոլիստներու գրութիւնը , մանկավարժական արդի եղանակները ի գործ կը դնէր այս խմբագրասպետը այն ընթերցողներուն համար , որոնք իր դպրոցին , իր լրագրին կ'աշակերտէին ու կը յաջողէր միշտ : Տղան շնորհակալ երբեք ու յանդգայս վարժուեցաւ միտք յոգնեցնելու այն ամէն էական խնդիրներուն որով հանրային կեանքը կը ձեւանայ : Օրագրին մշտնջենական արժանիքը պիտի մնայ այս :

Ուղեւորներ կան , որոնք ամէն բան նախատեսելով ճամբայ կ'ելլեն , պայուսակներ , հագուստի և ուտեստի պաշարներ , ամբողջ կարաւան մը հետերնին առած , այնպէս որ հարկ կ'ըլլայ կարաւանին սիրուն , որ ամէն ծակէ չանցնիր , ետ կենալ շատ մը տեղեր տեսնելէ , այցելելէ , թերեւս ամենէն շահեկան մասերը ուղեւորութեան : Եւ ուրիշներ ալ կան , որ ձորձ մը ուտերնուն ձգած ու ցուպ մը ձեռքերնին կը մեկնին , որոնք վարժ են պատի մը տակ կամ քարի մը վրայ քնանալու ի հարկին , որ ամէն նեղ անցքերը կը սիրեն , կը սրբանեն ու կարաւանով գացողին շրթածը ընելու կը յաջողին :

Օգտէն Սօճասարեան այս ցուպը ձեռքը ճամբորդ-
ներէն էր լրագրութեան մէջ : Ջուրով լեցուն աւազանի
մը մէջ կրնաք գաւաթ մը ջուր ալ դուք աւելցնել
առանց անոր գոյնը փոխել տալու , անդին կաթիլ մը
ներկը կը բաւէ գունաւորելու ամբողջը . Սօճասարեանի
օրագիրն այդ ներկի պուտիկն էր , որ ամէն օր կուգար
խնալու հասարակութեան մտքին մէջ , երփնելով անոր
անգոյն միօրինակութիւնը :

. . .

Սամաթիայի եկեղեցւոյն մէջն է իր համեստ գե-
րեզմանը . իրեն յատկացուած դոզն հողը դրամով գըն-
ուած չէ , մարմարէ , պորփիւրէ չէ իր շքեղ շիրիմը ,
մայրենի ծոցն է ան , անշուք ու տաքուկ մայրենի
ծոցը , ուր մեռելները չեն մսիր :

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՂԱՊ

Հ Ի Ի Մ Ե Ա Լ Ա Ղ Ձ Ի Կ Ը

Պայծառ էին իւր աչերն , այտերն ալ՝ թարմ ու զուարթ ,
վա՛րդ , վա՛րդ , վա՛րդ . . .
Յորոց զեփեւան ըշտապէր քաղել քաղցրիկ ի համբոյր ,
Բո՛յր , բո՛յր , բո՛յր . . .
Շուշանք ալ զինք կոչէին ի ճեւ գեղոյն անարնդոյր ,
Քո՛յր , քո՛յր , քո՛յր .
Թըռչնոյ նրման նորաթե՛՛ կ'երգէր նա սիրտ ի հրճիւ ,
ձի՛ւ , ձի՛ւ , ձի՛ւ . . .

Եւ ցոլանար իւր ճակտէն , երբոր ժըպտէր կամ խօսէր ,
Սէր , սէր , սէր :
Երբ բան մ'ըզգաց մի գիշեր , պաղ քրտանց մէջ
արթընցաւ ,
Յա՛ւ , ցա՛ւ , ցա՛ւ . . .
Հազ մը պոռթկաց իւր կուրծքէն , չոր հա՛զ մ'էր թէ
պարզ հարբուխ ,
Բո՛ւխ , բո՛ւխ , բուխ . . .
Հազա՛ց , հազա՛ց ու հազա՛ց , հէգ աղջիկը դալկահար
Յա՛ր , յա՛ր , յա՛ր .
Ունէր խըռով երազներ , տաղնապայոյզ զառանցանք ,
Յա՛նգ , ցա՛նգ , ցա՛նգ .
Յինքն ամէն ժամ բացուէին արիւնհանոս , դա՛ն աւերք ,
Վէ՛րք , վէ՛րք , վէ՛րք . . .
Սիրանըչոյլ այն աստեղ տակաւ մարէր լոյսն , աւա՛ղ ,
Վա՛ղ , վա՛ղ , վա՛ղ .
Աւա՛ղ , քանդի երկրի վրայ , ախտիդ դարման , ո՛վ
աղջիկ ,
Չի՛ք , չի՛ք , չի՛ք . . . :
Եւ մերձենար մահն հազիդ , ցաւերուդ դեզն ամոքիչ ,
Քի՛չ , քի՛չ , քի՛չ .
Օր մ'ալ հոգեակդ համբարձաւ , պարզած արիծ իւր
թեւեր ,
Վե՛ր , վե՛ր , վե՛ր :
Պառաւ մի կին անտարրեր պատնեց ըզքեզ անյապաղ ,
Պա՛ղ , պա՛ղ , պա՛ղ . . .
Ճերմակ դագաղդ գամեցին սուր գամերով վեց կամ ութ
Մո՛ւթ , մո՛ւթ , մո՛ւթ . . .
Յուզարկաւորք ալ ըզքեզ առին , տարին անմըբմունջ
Մո՛ւնջ , մո՛ւնջ , մո՛ւնջ ,
Ի ձայն աղու աղօթից եւ զանգակաց որք թընդան ,
Դա՛ն , դա՛ն , դա՛ն ,

Աւին, տարին, թաղեցին, հէ՛գ աղջընակ գեղայօն,
Հո՛ն, հո՛ն, հո՛ն,
Ուր սըգաւոր նոճեաց տակ գերեզմանին խոր բացուի,
Վի՛հ, վի՛հ, վի՛հ . . .
— Եւ արդ ըզքեզ անդ ծածկէ ամենակուլ ու պահող
Հո՛ղ, հո՛ղ, հո՛ղ .
Զազիր սողնոց, որդանց հետ պար կազմելով միասին
Սի՛ն, սի՛ն, սի՛ն .
Լանջիդ վերայ անկենդան արդ կը հեղուն գարշ ճըճիք
Ճի՛դ, ճի՛դ, ճի՛դ . . .
Անոնց լինի քո չքնազ դէմքդ, անարա՛տ քո սպակեր,
Կե՛ր, կե՛ր, կե՛ր . . .
Եւ մերթ, վերայ ցուրտ քարին որ հողակոյտդ է զոցած
Յա՛ծ, ցա՛ծ, ցա՛ծ .
Մայրդ կուգայ բունազիրի թռչնոց նըման ճըլվըլալ
Լա՛լ, լա՛լ, լա՛լ . . .
Զարնել սըրաին ուր վառի անհուն ցաւոց եւ ողբոց
Բո՛ց, բո՛ց, բո՛ց .
Եւ անիծել հեծելով. «Անիթիդճ, անգութ կնալահ,
Վա՛հ, վա՛հ, վա՛հ,
«Առիր ձագուկս, ա՛ն եւ զիս, եկո՛ւր, քենէ՛ չունիմ ա՛ն,
Մա՛հ, մա՛հ, մա՛հ» .

ԱՂԵԳ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԴԵՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ. — Յորոց, որոնցմէ, զբարս հոլովում յարարերականի. — Ի համբոյր, համբոյրով. — Ի շես, տեսնելով. — Ի հրճի, հրճուանքով. — Ի մայն, մայնով. ասոնք ամէնքը զբարարի նախադրութեանց կամոնով շինուած են (Տես այս մասին էջ 78) .

Պ Ա Ն Դ Ո Ւ Խ Տ Ը

Եղանակաց մէջ միայն աշունն է, որուն մէջ զարիպի կենացն ու տանը մէջ տրամութեան հետ ուրախութիւն կը խառնուի ըստ մասին: Աշունն անոր ըզձիցն ու ակնկալութեանց եղանակն է: Հազիւ թէ տերեւները դեղնած կը թափին, շոգենաւք կը բաճնայ մեր եզրայրներն և կը թափէ ասիական եղերք, Սամսոն, Կիրասոն և Տրապիզոն: Մըշափ բերկրութեամբ այդ եղանակի վերջին օրերն սաք կը դնէ զարիպն այն ցամաքին վրայ, որուն հրածեշտ տուած էր, չդիտեմ, քանի տարիներ առաջ, ծաղկանց ամսուն մէջ՝ գուցէ անյոյս և վշտարեկ: Մի վ կարող է սահմանել այն հոգեկան նորոգութիւնը՝ զոր կը կրէ յանձին այն մարդն, մինչ աչքերը վերամբարձ՝ կը դառնայ ասիական ցամաքէն դէպի արեւմուտք, և կը տեսնէ որ արեւական յետին բոցերը կը մարմրին Բիւզանդիոնի վրայ: Այն օրը յիրաւի նոր մարդ է նա:

Մէկ օր միայն հերիք է Սեւ ծովէն կրած տառապանքները մեղմելու: Ուստի երկրորդ օրը, տակաւին աղօթարանը չբացուած կարաւանը ճամբայ կ'ելնէ: Հոս ունի զարիպը մեր Պետրոս կաթողիկոսի դետակն՝ ուրկէ վերջին անգամ անցած էր, հոն ունի բլրակ մը՝ ուսկից առանջին անգամ մանկութեան ատեն նշմարած էր Սեւ ծովը, այդ կապոյտ երկինքը կապոյտ երկնից ասկ: Սակայն ինչ ընեմ անոնք, մէկն ունի երեսնօրեայ և միւսը՝ կիսամսեայ ճամբորդութիւն: Դու տեսն՞ր ես Տէրսիմի խորերն ու սարերը, բարձունք՝ որ ամպերու

կը կցուին , անդունդներ՝ որ դժոխոց կը մօտին , մէկ օրուան զատիվայր : Եւ սակայն կ'անցնի քարերէն և փուշերէն : Արեւելքն ունի իր քղձիցն ու ճամբորդութեան կողմնացոյց : Եւ գէթ երկինք նպաստաւոր ըլլար : Օգը ցրտին է , գետինը տղմոտ , ձիւնն ու անձրեւ անընդհատ կը տեղան երբեմն . անպատասպար կը քալէ նա տիգմերէ ու անձրեւէն թաթխուած , ինչպէս կը տեսնենք սովորաբար մեր պանդուխտները հոս անձրեւոտ օրեր : Կերեր ալ կան անոնց մէջ , մեր Պօղոս աղքատը 65 տարեկան էր երբ վերջին անգամ , գաւազանին վրայ կրթնած Տէրսիմի լեռներն անցաւ քալելով : Հրէից Մովսէսէն աւելի հաւատք ունէր և հասաւ իր երկիրը և առնն : Գիշերներն ստիպեալ է ժայռերուն քուաց տակ կծկուիլ , դու ըսէ պատասպարուիլ և դուն ուրեք գոմերու մէջ , որոց տէրը , իր եզան կամ գոմշուն քով , յանձն շառնուր շատ անգամ անկիւն մը տալ մեր զարիպին՝ հոն գիշերօթելու :

Աստու քալէ՛ , իրիկուն քալէ՛ , քալէ՛ ու քալէ՛ : Եւ ահա օր մըն ալ տաժանելի ճամբան կ'սպառի : Վերջին քայլն , և ահա զարիպին կարաւանը կը գտնուի երկու լերանց մէջ բարձունքներու վրայ , ուրկէ վար է ամէն բան : Օրուան վերջին ժամերը կը մեռնին ժամացուցին սուր սլաքին տակ , գիւղն է՝ կ'երեւի , ծուխն է՝ կը բարձրանայ : Երկա՛ր շնչառութիւն մը մաշած թոքերէ . « Օրհնեա՛լ է Աստուած » : Այգիները ու ծառաստանը կ'երեւին , եկեղեցւոյ կամարն և կամ վանքի կաթուղիկէն , որ մեր գիւղերը կը պահպանեն : Հոս ընկուզեանին իր մերկ ոտները օդին մէջ կ'երկարէ , հոն կաղամախին կ'երերայ հիւսիսին առջեւ , անդին սպիտակ ձեան վրայ իր սեւ թիւերը՝ կը պարզէ խաչը գերեզմաննոցին մէջ , ապին Ս. Կիրակոսի , Վառվառ տիկնոջ ,

Սուրբ Յակոբայ և Ս. Սարգսի քարաշէն մատուռները
գիւղը կը շրջապատեն :

Եւ սակայն նոր դող մը կը սկսի : Գիտնա ինչ է
այն . — մին կը խորհի ակամայ թէ պիտի գտնէ՞ ուն
այն ամէն անուններն՝ զորս իրեն զբոլած թոյլերուն
մէջ կը կարդար , և որք շատ անգամ կը նշանակուին
զարիպին սիրտը խաբելու , պիտի գտնէ՞ իր սրտին «ս»
տորիկը մեծցած զարգացած , զոր , իր մեկնած ասուն ,
թողած էր որբանի մէջ , պիտի գտնէ՞ իր մանկամարտ
կինը , որուն նեա հազիւ չորս ամիս կենակից եղած էր .
պիտի գտնէ՞ . . . — « Մի՛ վախնաք , տղերք , Աստուծով
ամենքն ալ ողջ են » : Հազիւ թէ այս խաբելորդ կը
մարին օղին մէջ , խաղաղ գիւղն է կը խառլի . կը
խայտայ , « ա՛հա տղերք եկան » : Ալ վազող վազողի .
ծերուկն ու պառաւն ալ կ'ոգեւորին , խառն բազմու-
թիւնն ընդառաջ կը վազէ , մէկուն քոյրը , միւսին եղ-
բայրը , ասոր մանկիկն և անոր մայրը , բայց ոչ մէկուն
կինը՝ որուն գիւղական պատշաճութիւնը թոյլատուութիւն
չըներ : Կարելի չէ բացատրել այն գրկախառնութեանց
խորութիւնն ու քաղցրութիւնն երբ իրար կը խառնուին
ճամբորդներն ու գիւղացիք :

Մ. ԿՈՒՐՃԵԱՆ

ԲԱՅԱՏՐԵՆԻ ԲԱՌԵՐ. — Աղօթարան, արշալոյս.

Մ Ր Տ Օ Յ Ի Թ Ո Ւ Ը

Հին խաչ մը մէջէն , գոյզ մը կեղտոտ մամ ,
Երկու խեղճ տէրտէր , ամբողջ օրը ծամ ,
Սոցա հեարտով ալ շորս պանդուխտ խեղճուկ
Առեր կը տանին դադադ մը անշուք .
Դադադի մաշուած թաւիչը մոմա
Կ'երթայ ու կուգայ օդին մէջ տենդոտ .
Իսկ սուրբ հայրերը ըշտապ կը յալեն՝
Քիթերնուն տակէն բան մը երգելէն :

Մի է այդ գրծրախտ հանդուցեալն անտէր .
«Պեխար մ'է» բառ գիրուկ մի տէրտէր
Խոր սղջոյն տալով՝ պառաւ մի տիկնոջ ,
Որ փընթիփընթալով ժամ կուգար դողդոջ .
«Գրբեցի մըն է» կ'ըսէր մի այլ ոք
Ու արտորայով վար կ'երթար անհող .
«Մրաօյի թունի» հեծեց խակալէն
Հուժկու հաւնալ մը իր բեռի տակէն :

Մրաօյի թո՛ւք , դու թըշուա՛ն Մրաօ ,
Գիտե՛ս ի՞նչ սեւ գուժ պիտ' լսես մօտոյ .
Մերութեան նեցուկ թո՛ւք ալ չի կայ ,
Թէեւ դեռ երէկ ձեզ կը յիշէր նա ,
Նա ձեզ կը յիշէր սիրով մի քնքուշ
Ու առաստաղին կը նայէր անուժ ,
Նա ձեզ կը կա՞ջէր մինչեւ վերջին շունչ ,
Իսկ հիմայ շիրթմ կ'երթայ անարտունջ :

Արդ անդորր է նա , բայց օր մը առաջ
Գարձեր էր յուզում , դանդառ ու հառաչ ,
Ի՞նչ քաղցրիկ երազ , մութ աչքերուն դէմ
Իր հայրենիքը կուգար գեղադէմ ,
Այն սիրուն ծովը , այն դաշտն ու լեռներ ,
Ախ , միտքը ինչե՛ր ինչե՛ր չէր բերեր ,
Նա այն սեւ օրը կ'անիծէր անբաւ ,
Երբ իր աշխարհէն ստքը դուրս գրբաւ :

Բայց ահա՛ իր դէմ սուներ հայրենի՛
Այն հողէ , խարխուղ յարկը սաշտելի .
Յած շեմի վրայ իր մայրն է նստեր ,
Հո՞ն՝ թո՞նիրի քով՝ սպասիկն ալեհեր ,
Իսկ դըրան առաջ գեռատի մի կին
Գառնն արցունքով կաթ կուտայ դաւկին :
Մեր հէք պանդուխտը ա՛լ չըզխմացաւ ,
Խո՛ր , խուլ վիսցուկ մը կրծքէն ժայթքեցաւ :

Արդ խոր կը ննջէ անյոյզ եւ անցաւ ,
Իսկ կարիճի հեռ օճախ մ'ալ անցաւ :
Բայց այդ չը գիտեն գեռ նորա սուներն :
Միայն բուրն ալ այսօր տրխուր են ,
Պասպիկն ազօթ քով համբիջ կը չրջէ ,
Մայրը կարօտով որդին կը կանչէ ,
Իսկ հարսը միշտ լուս կը նայի հեռուն ,
Վախկոտ յոյսերով կ'սպասէ մարդուն :

Լ. ՍԵՂՐՕՍԵԱՆ

Մ Ա Շ Վ . Շ Ի Ի Կ 0 Յ Ի

Վ. Հիւկօն մեռաւ :

Ուղեկորոյս մարդկութեան ազգաքը կտտարեալ եղաւ , վերջին նաւահանգստին լապտերն ալ մարեցաւ : Ո՞վ Աստուծոյ վրայ պիտի խօսի մեզի այսուհետեւ , ո՞վ մեր հողիները պիտի արթնցնէ : Ո՞ւր առիւծ որ գիսախօխ անատուաց մէջ պտըտցնէ իր բաշն ահագին ու երբ երկինքը դուայ՝ ինքն ալ վարէն որսոայ երկրի բուլոր արծաղանդները արթնցնելով : Էին , էին մարդկութեան մէջ մեծերու մէջ մեծ բանաստեղծներ , Հովերոս , Տանթէ , Շէքսպիր , այլ բանաստեղծներ եղան մանաւանդ Լամարթին ու Հիւկօ :

Շատեր հիացան իր հանձարին վրայ . . . Ի խոր թախանցելով այն մեծ հողին , քառաւնեւոր սքանչելի վէպը կարդալով , ուսումնասիրելով և մտաց ու հոգւոյ մէջ ընդունելով այն բոլոր աստուածաբանութիւնը , այն ձայնն հոգեհուազ , այն բոլոր սարսուռ , այն բոլոր յոյզքն ու խայտանք , բանն ու ճշմարտութիւն , յոյս և սէր , հուրն ու խանդ , սուրբ սրամտութիւնն , ու սուրբ գթութիւն , ու սուրբ ևս ներողամտութիւնն , որով միայն մարդկային արգարութիւնը աստուածային արգարութեան կը մօտենայ և որ Հիւկօյի հանձարին մասն է սխրալի :

Այս վէպը իր նմանը չունի ազգաց լեզուներուն մէջ և Հիւկօյի հանձարը հազիւ կը բաւէր զայն գրելու : Այսպէս են մէն մի հրաշակերտ որ ելած են իւր գրչէն :

Բանաստեղծութեան ամէն ճիւղերուն մէջ արտաքոյ կարգի փայլով փայլեցաւ : Ամէն մեծ քերթողի

հետ , Հովերոսէն Տանթէ ու Շէքոպիր մինչև Պայրըն ու Շիլլէն , իր մասնաւոր ճիւղին մէջ սրայքարեցաւ և հաւատար կեաւ : Լուսոյ ցումունքներով գրեց , ամէն բառէ ճառագայթ մը հանեց , շատ անգամ ալ ըստ կամայ շանթը լռեցուց կամ շանթ արձակեց : Մնչեց ու մոնչեց . աստ ցողն երկնքին , անդ տարափք ու սահանք , սողեր կան որ երբ կը կարդաս , կը զգաս զեփիւռին թեւերն ու մէյ մ'ալ յանկարծ կը լսես արծիւներու թռիչներուն բախիւնը որ այերքը կը խօսեցնեն : Անճողոպրելի կ'իջնաս իրեն հետ մինչև անդնդոց մթին յատակները , մէյ մ'ալ կ'ելլաս լուսոյ մաքրութեան անմատչելի կատարները : Եւ այս ըրոյր այլակերպ բանաստեղծութիւնը ինչպէս կը դիւթէ , կը զմայլեցնէ , կը խռովէ , կ'ալեկոծէ , կը հանդարտեցնէ , կ'ամոքէ , կը հրդեհէ միաքղ ու հոգիդ : Իր հանճարը անհեթեթ բան մը ունի որ կը հրապուրէ ու կ'ընկրկէ միանգամայն :

Զի ինք մեծ էր , մեծ կը տեսնէր ամէն բան : Ահա ընդհանուր կնիքը բանաստեղծութեան :

Եւ զի հետուն կը տեսնէր , ներկայէն դուրս մղուած էր : Ահա ընդհանուր կնիքը իր քաղաքականութեան :

Եւ զի մարդարէ էր , Աստուծոյ և հանդերձեալ կենաց կը հաւատար : Ահա ընդհանուր կնիքը իր իմաստասիրութեան :

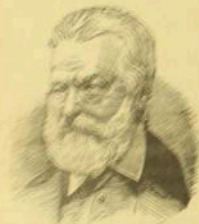
Իր աստուածալաշտութիւնը քրիստոնէութեան գողտր ու հրաշալի ձեւն ունէր : Վերջին տարիներուն զայն ձեռ մերկացած էր : Այլ եթէ չէր հաւտար , առաւել ևս կը հաւատար Աստուծոյ : Հանդերձեալ կեանքը կրօնական վարդապետութիւն մը չէր իրեն համար , այլ ստուգութիւն : Աչօք բացօք կը տեսնէր զայն : Միայն թէ Աստուծոյ և իր մէջ միջնորդ չէր ընդունելու և ո՞վ կրնար միջնորդ ըլլալ Աստուծոյ և մարդուն մէջ , բայց եթէ

նա ինչն ամաստեղծն : Յնոց համար չուզեց որ քանակն գտնուի ոչ իր մտաբնն գլուխք և ոչ դադարին ասելն : Այլ աս ասելոց զբնն իրբն կտակ :

« Այլ որ հուշի մը ունի, ինչ ազգիէ ինձի համար :
Եւ նա ազգիէնն ու իր սխառակն ալ օրհնեցի : Մա ինչ պէտք էր որ ճամբ բլլայինք այսպիսի ժամանակի մէջ : Եթէ կամարդինն ու Վ. Լիւկնն ալ շրջային . . . »

Գ. Ս. ՅՏԵԱՆ

Վ. ՏՅՅՈՎ. — Այնչ կը խուստի Վ. Լիւկի նախածին զոյս-
մանց սանձակն, որքն և ընթանն
սանձակն մէջ, Լուկոսի ոլն հրաշմանք
կը դիտ, տեղերայ հրաշմանքները, մեր
կիրք այս յախտնական ընթացած.
մեծկայելու իրկները, և ուրիշն որ
կերպ արարումնան զեղեցիութիւնն-
բնն. Եւ շուրջի ոլն կը թափանջէ մայր-
կային հոգւոյն խորագոյն ժայշերուն մէջ
նա ընձած է անոր ամէն տարածիւն-
ները և նանչած ամէն մեծութիւնները :

Վ. Լիւկն

« Այսպէս կ'երթայ իր ընթացածը
առկերէ, պարեղներէ, ներքին ժայշերէ
տրեւալ, նկատուրիւններով և պատե-
հաններով մինչև դարձեց զոյսցը. մարդկային ազգի այն վրայերդ-
թիւնն, մինչև Անուտ ասին, որդիական սիրոյ այն աղաղակը :

« Թաանքախոսը կուգայ ամաստեղծութեան խառնուիլ, տարբրինակ
Թաանքախոսի որուն դիտը բոլորովին ըստ բնաց է, ամէն իրականութենէ
և ամէն պոչեանագրական մեներէ ազատ : Եւ սակայն իր Թաանքախոս
եղբորայն մեր հոգիներուն կը տիրէ : Ո՛ր գտնել միանգամայն աւելի հա-
մարեակ և աւելի զգրուար կայութիւններ, աւելի հրապոյր և աւելի մեծ-
թիւն զգայմանց և մասնութեան մէջ, աւելի շնորհք կամ ազնուութիւն
խզուին մէջ :

« Այս գործին համար նա շինեց իջ լեզուն, կամ մանաւանդ վերածորոցեց
և փոխակերպեց մեր հին զաղխական լեզուն : Նա զայն հին մեներէ զերժու-
չանելով, ժողովրդականացնելով, ի վեր հանեց անոր հին ազբիւրծներն և

Եւ ինչ իրական շայտն ու ժամանակ շայտն ինչ իրական շայտն
նորով իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն
նորով իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն ինչ իրականն

անոր տուաւ զխրատարձուժիւն, կորով, շքեղութիւն, որ մինչեւ իր ատենը
 անծանօթ էին : Եւ ահա ասոր համար հակառակ իր երիտասարդութեան
 յեղաշրջող յաւակնութեանց , թէեւ ինքը պարծենցած է թէ ամէն ինչ
 աւերած, ամէն ինչ ցնցած է վերուստ ի վայրս , Վ. Հիւկօ իր կենդանու-
 թեան ատենն իսկ դասական եղաւ : Արդէն իր դէմքը կ'երեւէր մեծ քեր-
 թողներու փառաւոր բազմատեղաց մէջ , Գոռնէյլի, Մոլիէրի, Ռասինի,
 Վոլդեռի հետ . . . : Թոյլ տուէք ինձ միայն ֆրանսական փառքերը
 յիշել , անոնք կը բաւեն ընտրելոց այդ վերնատան . . . :

Պ. ՌԸՆԷ ԿՈՊԼԷ

Նախարար հասարակաց կրթութեան Գաղիոյ .

(ձառ առաստանեալ Վ. Հիւկօյի յուղարկուողութեան հանդէսին
 1 Յունիս 1885 :)

Հ Ո Մ Ե Ր Ո Ս

Հովնաճու , այս անունին պատասխանէ ամէն ինչ .
 Օդ՝ երկիրնք՝ ալիք՝ երկիր՝ Պինդոսէն մի՛նչ յեղեակտեսա,
 Ուրի՛շ մէկ դարու՝ ուրի՛շ բնութեան մը շինուած՝
 Մա՛րդ ես, և զքեզ չսփող բան չը զըտնէ՛ մարդն ինքնին .
 Անհաւատ իր խորխտանքն ա՛լ տաղտկացած զարմանքէ,
 Որ՞չգրեզ չըկրնալով համեմատել բանի մ՛հետ ,
 Հեռուէն կը շփոթէ առասպելաց հետ մըթին՝
 Անցեալին ամպերուն հետ՝ որ քու քերթուածըդ ծածկեն,
 Այլ այն հին դարերուն՝ ուր նորակերտ մի կառէ
 Հրէհներ կամ տատուածներ բերէր բնութիւնն յերևան՝
 Իր փառքին մէջ՝ վեհաշուք՝ զքեզ ստեղծած էր՝ երկիրնք,
 Իբր ուրի՛շ մի՞տփկէան խորի՛ն , անն՛զր ու անհուն ,
 Հայելի համակրական՝ որ ծածանուա ծոցին մէջ՝
 Յեղյեղուկ իր ալիքին առանց կապոյտն եղծելու՝

Շքնաբաններն իր ախտնքին կը ցուացնէ անընդհատ ,
Հոգիներն՝ որ հալածեն յաւերժարաններն փախըստեայ ,
Երկնի խորը նընջող աստղն ու խուսափող ջախջախ
կայմն ,
Արագ թռիչք փոթորկին գիշերուան մութ թեւոց վրայ
Կամ նեւերն սևապտույտ՝ որոտընդոտու կայծակին
Որ քերէ կանաչ փայտերն ու կո՛նակին մէջ մարի :
Տրեղերը սակայն ուր կան նեւքերդ ամէն տեղ՝
Իրրաստուած մ'ընդունեց քեզ թշնամանքով՝ մտացքով ,
Կըսեն թէ՛ աբ ափանց վրայ ուր յիշատակըդ կ'իշխէ ,
Քու փառքըդ մուրացիր ձեռքդ քընար մը բըռնած . . .
Փա՛նքդ . ա՛ն , ի՛նչ ըսի ես : Այդ երկնաւոր ջանն ինքնին
Քեզ համար գերեզմանի աստղ մը եղաւ արդարեւ .
Ախտիւնքդ՝ յաղթելով աղէտներովը կեանքիդ՝
Երնելով անոր ու քու մէջ ըստուերներն նախանձու .
Քու վերջին նայուածքէդ անգամ ի սպառ զըլացան
Անքան սուշ յորիզունէն ծագող ճաճանչն այդ լուսոյն .
Շիրմի քարն իսկ չըկըրցաւ , աւանդ , ըզքեզ պահպանել
Եւ անարդ այն օձերէն՝ որ քու ածիւնդ կըրծեցին
Հափելու համար իսկոյն մեծ անունի մը նըշխարն՝
Եւ թոյնով մը պըղծելու առաքինի լաւութիւնն ,
Ան անսուրբ ճըճիներն ծընան սեւ սեւ սողուններ՝
Ժառանգորդ Զոյիներու ամօթապարս անունին .
Որ նըման դամբանէն սընունդ գըսնող որդերու՝
Կը մոլին փառքիդ դէմ , գըսրովանքով կ'ապրին լսկ .
Այս է բախան ամէն դարուց , ճակատապրին է օրէնք ,
Ամէն աստղ իր ամոցն ունի՝ ցորչափ յատփա կը շողայ ,
Անունի մը մեծ նըշակն երբ շատ մօտէն կը լըսուի ,
Աւելախեղ պըղընձին նընխաններուն է նըման ,
Որ իր ձայնն արձակելով իր դարթուցած օգին մէջ՝
Կը դըրդէ տանարն ամբողջ և կը տանջէ ականջներն .

Այլ եթէ թրթռայ հետստ՝ արձագանդէ արձագանդ՝
նըւազկոտ թաւալելով անտառաց մէջ՝ ալեաց վրայ
Իւր շեշտն երկնաւոր և կոհակին մէջ հեծէ .

Կամ մեղկ անշընչանայ մօտ ականջի մ'ուշազիր՝
Մբտածմանց կ'ազդէ յուզում, հանէ հողին դէպ յերկինք .
Իւր աղու նըւազներսին կը դիւթուի մարդն երկիւղած ,
Եւ հընչիւնն երբ յամբարար օդատարած կը ցնդի՝
Մըտախոհ կը թողու դաշն՝ ալ չըլլուած ձայնին վրայ :

Քարգմ. Ե. Ե. Գ.

ԼԱՍԱՐԳԻՆ

Սոյն բերձուածը Պարզամտուած է Պատերազան չափով, այսպէս.

3 — 4 — 4 — 3

2 — 4 — 4 — 3

3 — 3 — 4 — 3

ԳՐԱԿՆՈՒԹԵՐԷՆ. — Գերանուկուքիւնն է յատուկ անուն մը հասարակ անուան տեղ զործածել և հասարակ անուն մը յատուկ անուան տեղ զոր օր. դերանունութեամբ զործածած կ'ըլլամ երբ ըսեմ Զոյիլ, անիրաւ քննադատի տեղ :

ՏԱՅԱՏՐՈՒ ԸՆԹԵՐ. — ՀՈՄՈՒՍ, երեսիլ յոյն քերթող, ճեղինակ Իլիականին և Ողիսականին, հասանականարար կ'ապրէր Քրիստոսէ առաջ Փ. դարուն : Եօրն քաղաքներ կը մրցէին անոր ճնկավայր ըլլալու պատուոյն համար : Հոմերոս կոյր էր, ևս Յուստատանի քաղաքները կը պօրտէր իբր մարտացիկ : — Զոյիլ, յոյն քերական Գ. դարու, Քրիստոսէ առաջ, անիրաւ ազարտիչ մը Հոմերոսի :

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԵՒ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Ս. Բարսղի և Ս. Գրիգորի բարեկամութեան կապը որ աւուր աւելի ամրացաւ, մանաւանդ երբ այս երկու շնաշխարհիկ բարեկամները, որ իրարմէ ծածուկ բան չունէին, սկսան փոխադարձաբար յայանել որ երկուքն եւս միեւնոյն դանձր կ'որոնեն, այսինքն խմաստութիւն և առաքինութիւն: Նոքա կ'ապրէին միեւնոյն յարկի տակ, կ'ուտէին միեւնոյն սեղանէն, ունէին միեւնոյն կրթութիւնը և զբօսանքը և սարգապէս ըսելով՝ երկուքը մի հոգի կը կազմէին: «Ո՛վ սքանչելի միութիւն, կ'ըսէ Ս. Գրիգոր, ճշմարիտ արգասիք քրիստոնէական սուրբ բարեկամութեան: Իւրաքանչիւրս կը փափաքէինք իրարու փառքին և կը ջանայինք շնորհիւ իրարմէ զերազանցել, այլ իրարու նմանիլ:

«Մեր զլիսաւոր ուսումը և միակ նպատակն էր առաքինութիւնը: Մենք կը մտածէինք մեր բարեկամութիւնը յախտենական ընել, պատրաստելով զմեզ երջանիկ խնամահոյութեան համար եւ կորզելով մեր անձը աշխարհային սիրոյ կապերէն և երկրաւոր յօժարութիւններէն: Մենք մեզ համար առաջնորդ և ուղեցոյց բռնած էինք Աստուծոյ խօսքը: Մենք էինք մեր տէրը եւ զերատեսուչը, որ եւ մէկզմէկ բարեպաշտութեան կը յորդորէինք: Եւ եթէ ըսածս սնապարծութիւն կը համարուի, կարող եմ բացարձակ ըսել, որ մենք իրարու համար կանոն էինք սուտը ճշմարիտէն և բարին չարէն որոշելու համար»:

Այս երկու սուրբերը փայլեցան միշտ իրենց ընկե-

բաց մէջ իրենց հողւոյն գեղեցկութեամբ և աշխուժութեամբ, իրենց յարատեւ աշխատութեամբ, իրենց գերբնական յառաջդիմութեամբ ամէն ուսմանց մէջ, իրենց կորովամտութեամբ և արագութեամբ, որով ըմբռնեցին և ուսան Աթէնքի մէջ մատակարարուած բոլոր գիտութիւնները, գեղեցիկ դպրութիւնք, բանաստեղծութիւն, գեղեցկախօսութիւն, խմաստութիւն. բայց աւելի գերազանց եղան իրենց վարուց անարատութեամբ, որով կը սարսափէին ամենափոքրիկ վտանգէ և կ'երկնչէին շարութեան ստուերէն անդամ: Ա. Գրիգոր իր գեղատիֆիֆ մանկութեան մէջ մի երազ կը տեսնէ, որոյ վայելուչ նկարագիրը թողած է մեզ տաղաչափութեամբ. նա քնացած ժամանակ կը տեսնէ երկու կոյս համանման՝ հասակով և գեղեցկութեամբ, հագուած պարկեշտ և վայելուչ: Նոքա իրենց աչքերը խոնարհած էին դէպի երկիր և իրենց երեսը քողով ծածկուած, որոյ թափանցիկ նրբութենէն կ'երեւէր մի վարդագոյն կարմրութիւն, զոր կուսական ամօթխածութիւնը կը սփռէր իրենց այտերուն վրայ: «Նոցա տեսքը, կ'ըսէ Ա. Գրիգոր, ուրախութեամբ լցուց սիրտս, վասն զի նոցա երեւոյթը մարդկային բնութենէ բարձր կ'երեւէր ինձ: Նոքա զիս գրկեցին և փայփայեցին իրբեւ մանուկ և կը սիրէին գորովանօք: Եւ երբ հարցուցի թէ ո՞վ են նոքա. պատասխանեցին ինձ. մէկը մաքրութիւնն է ևւ միւսը՝ ժուժկալութիւնը: Նոքա յորգորեցին զիս՝ իմ սիրտս և միաքա իրենց սրտի և մտքի հետ միացնել, որպէս զի իմ անձս կուսական զգաստութեամբ և փառօք լեցրնելով, կարողանան ներկայացնել զիս յախտնական Երբորդութեան անաղօտ լուսոյն առջեւ: Այս խօսքերէն յետոյ նոքա երկինքը սլացան, և իմ աչքս երկար նայեցան նոցա ետեւէն, որչափ զօրեցին»: Այս ամէնը

երազ էր , Բայց մեծ ազդեցութիւն ըրաւ Ս. Գրիգորի սրտին վրայ : Նա երբեք չմոռցաւ ողջախոհութեան այս չքնաղ պատկերն :

Ինչպէս Ս. Գրիգոր , նոյնպէս և Ս. Բարսեղ մեծ կարօտութիւն ունէին նոյնօրինակ առաքինութեան , իրենց անձը Աթէնքի մէջ պահպանելու համար , որ աշխարհիս վտանգաւոր քաղաքն էր վարուց և բարուց նկատմամբ : Բայց Ս. Գրիգոր կ'ըսէ թէ «Մենք այս ապականեալ քաղաքի մէջ երջանիկ եղանք , դառնութեան տեղ քաղցրութիւն վայելելով բանաստեղծներու պատմած գեոթին նման , որ ծովի դառնութեան մէջ իր քաղցրութիւնը կը պահպանէ և կամ այն կենդանւոյն նման՝ որ կրակի մէջ եւս կ'ապրի » :

Թուի թէ այսպիսի վարուց և բնաւորութեան տէր պատանեակները , որոնք հասարակաց կեանքէն կը խորչէին և ամենեւին անմասն էին իրենց հասակի զուարճութիւններէն և զբօսանքներէն , որոնց անմեղ և անարատ կեանքը մի շարունակ դատախազութիւն և յանդիմանութիւն էր այլոց անկարգութեանց , թուի թէ այսպիսի անձերը պիտի նշաւակ լինէին իրենց ընկերակիցներէն , պիտի անարգուէին և միշտ նոցա ատելութեան , նախատանայ առարկայ պիտի ըլլային : Բայց բոլորովին սորա ներձակ էր : Այս երկու բարեկամաց չքնաղ յիշատակը ամէն ժամանակաց մէջ փառաւորուած էր , ամենքը կը պատկառէին նոցա օրինակելի վարմունքէն :

Ինչ սքանչելի պատկեր բարեկամութեան , ինչ չքնաղ օրինակ ընկերութեան , և ինչ բարոյական կենդանի դաս ուսումնասենչ պատանեկաց համար :

ԿԵՆՍԱԿՐՈՒԹԻՒՆ. — Ս. Քարսեղ, յոյն եկեղեցոյ հայրերէն մին, ծնած է 328ին և մեռած 379ին. Նշանատօր ատենախօս և հեղինակ զլիսատօր մատենից: Գլխատօր գործն է *Ճառք վեցօրեից* .

Ս. Գրիգոր Նազիանզացի. Աստուածաբան, նոյնպէս յոյն եկեղեցոյ պարծանքներէն մին, ծնած 328ին և մեռած 389ին. Ունի *Տամակներ* և *Տերբուածներ*, որոնց մէջ կը փայլին ճոխութիւն, շքեղութիւն, շնորհք:

ԱՌՁՆՐ. — *Քարեկամըն ինչ որ ըզգայ՝
Լաւ քարեկամն այ ա՛յն կըզգայ .
Մի՛ ստեր քե աչց զարմանի՛ք,
Սըրտե՛ ի սիրտ ճանապարհ կայ:*

ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՊԻՍԿ ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Ահա՛ կրկին ևս կը դառնամ քաղցր ափունքը Հրահնասի,
Իմ երջանիկ բընագաւառն, ու փափկաշունչ հողմք
ընդառաջ
Կ'եղնեն ինձի, ինչպէս երբեմն, ու խըռով սիրտըս
կ'ամոքեն,
Մտերիմ ծառք որք զիս երբեմն իրենց թիւոց մէջ
օրրեցին
Ու նուիրական կանաչութիւնն, յաւերժագեղ կենաց
վրկայն,
Կը թարմացընէ զիս վերստին, մանուկ ափոց զիս
դարձընէ,
Օրհնեա՛լ երկիր, — Ձըկա՛յ բըլուր մէջդ ուր սկակսի
որթատունկը,

Ու հողմածուփ խոտոց մէջ վարն հասուն միրգեր
տեղան աշնան ւ
Հեղեղատին մէջ հրրակէզ լերինք լրւան իրենց սուներ ,
Արեւոտ իրենց ճակատ ծառոց շուքով կը զովանայ ,
Ու , ի՞նչպէս իրենց պատուն ուսոց վրրայ գլուարթ
մանկունք ,
Հիւղակք , ամրոցք մըթին լերան կողերն ի վեր կը
բարձրանան .
Եղջերուն հանդարտաքայլ անտառակէն դուրս գայ
առտուն ,
Կը սաւառնի պայծառ օդոց մարգերուն մէջ բազէն
խրրոխտ ւ
Բայց հովտին մէջ , ուր աղբերակ ջամբէ ծաղկին իր
սընունդ ,
Մարգէն անդին կը տարածուի խաղաղ գիւղա՛կը
գոհունակ ւ
Լքսին է հոս , հեռուէն հազի՛ւ ժիր ջաղացքին լըսուի
աղմուկ ,
Ու ճսինչ անուին շրղթայագուսոյ որ լեռն ի վար գայ
թաւալուն ւ
Քաղցրիկ հընչէ սուր գերանդւոյն խօշիւնն , ու ձա՛յնը
գիւղացւոյն
Որ արօրին մէջ ծանրաքայլ վարէ հարկի՛ին արօրադիր ,
Քաղցրի՛կ երգը մօրկան նըստած խոտին մէջ մանկանն
հեա ,
Զոր մայիսին արեւ գգուէ իւր քունին մէջ ժմաաղին ւ
Ահա՛ , դէ՛մս , լըճին եզերք , ուր հինօրեայ ազարակին
Դրան հովտնի սիւռէ կնձնին սաղարթազեղ , ու
ցանկին շուրջ
Ծաղկի վայրի թանթրըւենին , հոնկէ՛ ահա գիս
կ՛ողջունեն

Տունն հայրենի ու պարտիզին ծառայ սատարին ին-
տանդ...

Ուր բուսոց հետ և զիս երբեմն հողաց պնտոց սիրով
իմ հայր...

Ուր զուարթ, ինչպէս սկիւռն, հծծող սասոց մէջ իս-
պոյթ...

Կամ, երազուն, բուրստ խարին մէջ հակասորս ի ին-
կրայմէջ...

Մի իմ դաւառ հայրենարուն, հաւատարիմ ինձի յաւելու,
Փորովալից զիրկզ արդ բանաս վըտարանդւոյս, որպէս
նորմնն:

Ինձ կրկին պողարերէ դեղձին, ու ինձ համար դարմնայ
Լուսամուտին առջեւ սարրնայն ողկուզարեք կը յայն-
բանայ...

Կը կարմըրին, քրմահրապոյր, կեռասենուոյն զաւղոր
պատուէք...

Ու իւր ճիւղեր ինքնանըւէր կը կարկատին զաւղու
նեւ զին և

Պարտէզէն դուրս, նրբաշաւիղ կաման դարձեալ ինձ
հըրատէք

Կ'ուզդէ ողոք դէպ ի թաւուտքն երթալ ի խոր կամ
յեզր առտին,

Եւ ուղիքն ինձ կ'սսկեզօծես դարձեալ, ա'րեւդ իմ
բնիկ երկրին,

Ու կը տաքցնէ քո լոյսը զիս, ու կը խայտայ զԼուսիթ
չորս զիս,

Աւխն ու խանդ կ'ըմպեմ նորոգ քո բերկրալից բա-
ժակէն,

Դու չես թողուր ալեխառն գլխոյս անկնիլ թմրած,
անզոր,

Դու որ երբեմըն մանկութեան քունէն ոգիս զար-
թուցիր,

Ան մեղմանոյ՝ զօրութեամբ քարչեցիր զիս , հանեցիր
 զիւր ,
 Քա՛ղցր արեղակ , քեզ կը դասնամ ե՛ւրս ըզզօն ,
 հաւատարիմ ,
 Հանդարտելու խաղաղագլխն , ծառոց շուքին տակ
 հանգչելու :

Քարզմ. Թ. Յ. Գ.

ՅՐԻՏՐԻԻՆ ԸԷՕԼՏՏՐԼԻՆ

ԲԱՅԱՏՐԱՆ ԲԱՅԱՐ .— Խարզ. կողմ. — Հարկիք (եզանց) . եզանց
 զօրջ . — Կածան . համբայ .

ԿՆԳՆՅԵՒ ԲԱՆՔ . — Սրտով աւելի հաճելի կ'ըլլայ մտոյ իմ քե
 մեքով .

Ն Ո Ւ Ր Հ Ա Ն

Ազնիւ գերդաստանի մ'ազնուազոյն շատաւիղն
 մանկութենէլ ցոյց տուաւ Նուրհան որ մեծ ազազայի մը
 սահմանուած է : Ո՛չ վարժարան , ո՛չ համալսարան , ո՛չ
 Արտօր ստացած է իւր դաստիարակութիւնն , այլ իւր
 գերդաստանին ծոցն այլ խմաստուն և չնաշխարհիկ հօր
 մը թեւին տակ , իսկ իւր ուսմունքը կարծես թէ աւելի
 իւր մտաց բնիկ ճնունդն են քան դասատուներու ար-
 զիւնք : Ի բնէ աշխոյժ և սուր խմացողութեան տէ՛ր՝
 չսեսածը կ'երեւակայէր Նուրհան , չսորվածը կ'երկնէր ,
 չեղածը կը հարէր , Բեզմնաւոր միաք՝ իւր դասատու-
 ներու հրահանգները կը կանխէր և անսանձ կ'արշաւէր
 այնպիսի հրատույ խնդիրներու մէջ , որոց լուծումը չէ
 թէ զբքերու , չէ թէ ուսուցչին խոհական լեզուին ,

չէ թէ ընկերութեան , այլ իւր իմացականութեան մէջ կը
գանձէր , կը գանձէր :

Այսպէս վեչաւորանամեայ հասակին մէջ ընկերական
կարգին բոլոր մտութիւնները գիտէր , և ինչնուրոյն
կը արտօնէր ու կը փրփրէր թէ ի՞նչպէս զարգացնու
թիւններ իրեն ճշմարտութիւններ մարդկային պոյն
և մտքին վրայ կը տիրացնեն : . . .

Նուրճանի վառվառն բնասութեան , թաղուն
վիշտերուն , անձուն փափաքներուն միտք սանն , պիտանի ,
այգաւէն , սփտում էր՝ հորենական գործակալը սե
նարկը , գգուելի յորդորը , սիրաւէտ սաստը , ննաստը
եան խրատն որ ըսել կ'ուզէր .

— Որդեակ , կ'զգամ եւ ես աշխարհ , սաանը ու
աներ եւ փափաքներդ :

Եւ արդարեւ՝ մինչդեռ նուրճան իւր պեղարդ հոյս
հրամանին հլու՝ իւր տենչանքը կը սանձանէր և շնոր
ուսումնական անձերու գումարի մը մէջ առանձնակի կը
փայլէր , իւր անունն արդէն ժողովրդեան մէջ հռչակ
հանած էր : Եւ ի՞նչ տեսեր էին այս անձէն , այս պո
տանիէն , որ դեռ այն ինչ ծանօթ էր մանրփնտցոյ . դեռ
այն ինչ խօսելու սկսեր էր ընդերկար խորձշէն ասեւ ,
և ա՛նա իւր տեսքը խնդութիւն և խօսքը զարմանք կը
պատճառէին . ա՛յնչափ մեծ է ճշմարտութեան և ան
կեղծութեան ներգործութիւնը :

Մ. ՄԱՄՈՒՐՅԱՆ (Չորր)

ՐԱՍՏՏՐԱՆ ԲԱՌԵՐ. — Սեւեիլ , բարկանալ . — Յգեղանի , սպի
ղեղ (Նեշէ) :

ԳԵՂԱՍԵՆԻ ԲԱՆՔ. — Ի՞նչ է լեզու մը , բայց եթէ զգով մը սքե
շրթային՝ որով բովանակակ մարդկութիւնը կարգած է .

Տ Ր Տ ՈՒ Ն Ձ Ք

(Բ Ե Ր Չ Ի Մ Ա Հ Գ Ր ՈՒ Ա Յ)

Է՛՛ն , մընաք բարով , Աստուած և արեւ՝ +
Որ կը պըլպըլաք իմ հոգւոյս վերեւ . . .
Ասող մ'ալ ես կ'երթամ յաւելուլ երկնից ,
Ասողերն ինչ են՝ եթէ ոչ ամբիժ ,
Եւ թըշուառ հոգւոց անէծք ողբազին
Որք թըռին այրել ճակատն երկընքին ,
Այլ այն Աստուծոյն՝ շանթերո՛ւ արմատ՝
Յաւելուն զէնքերն ու զարգերն հըրատ . . .
Այլ , ո՛ն , ինչ կ'ըսեմ . . . շանթահարէ՛ զիս ,
Աստուած , խոկն հըսկայ փըշրէ՛ հիւլէիս՝
Որ ժպըր՛ի ձգտիլ՝ սուզիլ խորն երկնի,
Ելնել ասողերու սանդուխքն ահալի . . .
Ողջո՛յն քեզ , Աստուած , զողդոջ էակին՝
Շողին , փըթիթին , ալւոյն ու վանկին ,
Գու որ ճակտիս վարդն ու բոյն աչերուս ,
Խըլեցիր թրթուումս շրթանց՝ թոխն հոգւոյս ,
Ամպ տըւիր աչացս , հեւք տըւիր սրտիս ,
Ըսիր մահուան դուռն ինձ պիտի ժըպտիս . .
Անշուշտ ինձ կեանք մը կազմած ես ետքի ,
Կեանք մ'անհուն շողի բոյրի աղօթքի .
Իսկ թէ կորընչի պիտի իմ հուսկ շունչ
Հոս մատախուղի մէջ համր՝ անշըշուանչ ,
Այժմէն թող որ շանթ մ'ըլլամ դալկահար ,
Պըլլուիմ անուանդ մորնչեմ անդադար ,
Թող անէծք մ'ըլլամ , քձ կողըդ խըրիմ ,
Թող յորջորջեմ քեզ , Աստուած ռիսերիմ : +

Ո՛հ , կը դողդոջեմ , ջրծորոյն եմ արժգոյն ,
 Փըրփըրի ներսըս դըժոխքի մ'հասնզոյն . . . :
 Հառա՛չ մ'եմ հեծող նոճերու մէջ սեւ ,
 Թափելու մօտ չոր աչնան մէկ տերեւ . . . :
 Ո՛հ , կայծ արւէք ինձ , կա՛յծ արւէք , ապրի՛մ . . . :
 Ի՛նչ , երազէ վերջ գըրկել ցուրտ շիրի՛մ . . . :
 Այս ճակատագիրն ի՛նչ սեւ է , Աստուա՛ծ ,
 Արդեօք դամբանի մրուրո՞վ է գըծուած :
 Ո՛հ , արւէ՛ք հոգւոյս կրակի մի կաթիլ ,
 Սիրել կ'ուզեմ դեռ լ'ապրիլ ու ապրիլ ,
 Երկնքի աստղեր , հոգւոյս մէջ ընկէ՛ք ,
 Կայծ արւէ՛ք՝ կեանք , ձեր սիրահարին հէք :
 Գօրուենն ո՛չ մէկ վարդ ճակտիս դալկահար ,
 Ո՛չ երկնի շողերն ժըպիտ մ'ինձ չե՛ն տար :
 Գիշերն միշտ դազազս , աստղերը՝ ջահեր ,
 Լուսինն յար կուլայ , խուղարկէ վըհեր .
 Կ'ըլլան մարդիկ որ լացող մը չունին ,
 Անոր համար նա գըրաւ այդ լուսին .
 Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան ,
 Նախ կեա՛նքը , վերջը լացող մ'իր վրան :

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Վ.Ն.Ր.Ն.Ն.Ն.Ն.— . . . : « Դ՛շտին ծայրայեղութենէն զերագրգուած
 հոգւոյն կատարի զայրոյթը . դեռ չապրած իր մէջ կեանքի դալկացումն
 զգացող դժբաղդին բուռն յուսահատութիւնն է , որ կը պայթի հայրա-
 նաստեգծութեան ամէնէն արտաստիկ քերթուածքին , Տրտուեցիմն մէջ ,
 ուր կրակէ բառերը , արննավառ պատկերները , տենդասարսուռ բացատ-
 րութիւններն անհուն յուզման մը հրաբխային երգը կը թողացնեն » (Ա. Զ.
 ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ , կենսագրական եւ քննադատական ուսումնասի-
 րութիւն) :

Գ.Ր.Վ.Ն.Ն.Ն.— Ոճոյ ուժգնութիւնն ոչ այնքան բառերով ,
 որքան սիրտ շարժող և արժարժող ինաստից ընտրութեամբ կ'ըլլայ : Ոճոյ

ուժգնութեան կարեւոր մասերն են բացազանցութիւն, բացադարձու-
թիւն, փոխարեւորութիւն, եւլն:

Հակադրութիւնն է միմեանց հակառակ բառեր և իմաստներ զոր-
ծածել խօսքն ազդու ընելու համար: Զոր որ. Աստուած, խոկն հսկայ
փշրէ հիւշիւս:

ՐԱՍԱՏՐԵԱԻ ՐԱՍԵՐ. — Թերթում, բրբռացում. — Ոխերիմ,
բշնամի. — Տժգոյն, զունատ. — Հանգոյն, պէս, նման:

ԱՑԱՆ. — Ընտելացոյն և բարի համբաւով մեղեկի խան սպրիչ
նախասինով:

Մ Կ Ր Տ Ի Զ Ս Ա Ն Ա Ս Ա Ր Ե Ա Ն

Մկրտիչ Սանասարեանցի հողին որքան մեծ, սիրտն
որքան առատ ու զանձն որքան ճօխ էր, նոյնքան լու-
սափայլ ու խորարմատ էր իր սէրն տոհմին համար և
լուսարեւր անոր բարոյական ու մտաւոր զարգացման
համար ինքնարեւրաբար ընտրած միջոցներն: Զէր նա
հին, նախապաշարուծի մարդ, այլ ժամանակիս ճշմա-
րիտ լուսաւորութիւնը պաշտող անկեղծ մարդ էր: Նա
հիմնեց տաճարներ, վանքեր, հիւրատուններ, որոնցմէ
չատերն արդէն քայքայուն վիճակ ունին, այլ հիմնա-
կան գործիներ պատրաստեց: Այն բանաւոր ու կրթիչ
գործիներն են այն բազմաթիւ հայ պատանիներն, որ
իր ծախքով Եւրոպա ուսմունք առին, այն կրթական
մեծագործութիւնն է մանաւանդ Սանասարեան վար-
ժարանն, որ սահմանուչած է լոյս սփռել:

Որդի համեստ և ժիր հոր՝ Մկրտիչ Սանասարեան
կը ծնի Թիֆլիս 1818ին, և իր գործոց մարդը կ'ըլլայ:

Ձինուորական ծառայութեան մէջ մանկելով՝ կարող էր
յարատեւել և բարձր աստիճաններու հասնիլ . բայց ան-
կախ դիրքի մ'առաւելութիւններն քան ամէն շքանշան
և տխուրոս գերիսկեր համարելով՝ Մ. Սանասարեանց
կ'ընտրէ առեւտրական ասպարէզն . Բեղրղպուրկ կը
հաստատուի և ի վերջէ նաւային ընկերութեան մը (Կաւ-
կազ և Մերկուրի) վերատեսչութեան պաշտօնը կ'ըս-
տանձնէ : Կարող էր մեծանուն բարերարն իր վաստակոց
արդիւնքն ճոխարար վայելել , իշխանական փառաւոր
կեանք վարել և իր հարստութիւնն ունայնասիրական
հաճոյից համար վատնել , ինչպէս սովոր են ընել մեր
մէջ շատ մեծատուններ . բայց ողբացեալ բարերարն մեծ
մարդ էր և մարդկային հաճոյից գերազոյնը կը սեպէր
իր միտքը , սիրան ու գանձն առատօրէն նուիրել
տոհմին :

Սանասարեան պիտի ապրի յաւէտ , վասն զի իր կե-
նաց շքեղագոյն փառքն եղած է իր տոհմը սիրել և
անոր նուիրել իւր հոգւոյն և քրտանց առատ գանձերը :

Մ. ՍԱՄՈՒԲԵԱՆ

Ք Ն Ա Ր

Խոր ճրմեա է , հիւսիս փշրած իւր շրջթայն՝
Սլանայ աստ անդ , վայրագ որդին բընութեան ,
Եւ կ'արշաւէ արագ երկիր և երկին՝

Չայրագին :

Աշխարհ ամէն ծածկին բարդ բարդ ձիւն և սառն ,
Անպատրաստար հեծէ հիւզին մէջ թըշուառն .

Երբ արդեօք իւր տառապանքներ առնուն վերջ՝
Շիրմին մէջ :

Նորվեկիոյ մէջ շատ աւելի է ձրմեռ ,
Կոր տրխորութիւն պատէ անտառ՝ դաշտ ու լեռ ,
Տարերքն ամէն մըղեն պայքար դէմ միսեանց՝

Մոլեխանն :

Հոն այս պահուն տեսնենք դաշտի մէջ մի հէք՝
Որ դէպ յառաջ կ'երթայ դողդոջ , ահարեկ ,
Որտտագին անիծե օր իւր ծնընդեան ,

Յախտեան :

Համի իբ տեղն , կը զարնէ դուռն հիւզակին .

Անա բացուի , մանկունք գիսնն տրխորագին .

Այն հրնշապներ կը համբուրեն իրենց հայր

Վշտահար :

« Սիրուն հայրիկ , մեզ հաց բերի՞ր , ենք նօթի ,

« Մեր այս վիճակ երկնից գրթոյն կարտաի ,

« Անա երկուքս պիտի ընկնինք աստ նըւաղ

Անարաղ » :

« Հանդարտ կեցիք , որդեա՛կք , բարի է Աստուած ,

« Նա կը լըսէ անմեղներու ջերմ հայցում » .

Ապա կ'իջնէ լալով հէք հայրը մառան ,

Ընդունա՛յն :

Չի հոն յուսար գըտնել սընունդ , այլ ի զո՛ւր ,

Ուտի սենեակ դարձաւ քնկնայ և տրխոր ,

Ուր կը տեսնէ իր խնջոյից յուշարար

Մի քրնար :

Լոյս մը ծագի իր մտքին մէջ ալեկոծ ,

« Մանկո՛ւնք, կ'ուզէ՞ք պարել » — կ'ըսէ սիրտը խոց .

Հնազանդեցան անոնք ձայնին հայրական ,

Պարն ըսկսան :

Մոռցան շուտով անօթութիւնն անողոք ,

Ու ա՛լ ոչ եւս ունին խնդիր կամ բողոք .

Անմեղ դիմաց վրայ ծագի արդ ծիծաղ .

Են ուրախ :

Ապա կ'իյնան անոնք յողնած , սովալլուկ ,

Եւ կը ննջեն ընկճուած քաղցէն շարաշուք .

Հայրն անոնց քով ի ծունր իջած կ'աղօթէ

Ի սրտէ :

« Գրթա՛, ս'իլ Տէր , բաւ են այսքան տառապանք

Անմեղներուս , որոց այս ծանր են կապանք » :

Կը համբուրէ զանոնք , բառեր մրմնջէ

Եւ ննջէ :

Առաւօտ է , լոյսն ողողէ այն հիւզակ ,

Ուր գիրկընդխառն ննջեն երկու հրեշտակք .

Հայրն արթըննայ , կ'ողբայ որդւոց իւր ի տես

Գառնապէս :

Անոնց կեանքեր հընձեց մահուան սուր մանգաղ ,

Անոնց գրթաց մահուան հրեշտակն իսկ , աւա՛ղ .

Գոչեց երկինքն ի վեր , երբ տար իր հարուած ,

« Մ'իլ Աստուած . . . » :

ՌԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆՔ. — Հիւսիս , անձնաւորեալ ձեւ մը առած է հոս
այս բառն , փոխանակ ըսելու հիւսիսային հոլ . նոյն ձեւն ունի թիչ մը
վարն յիշուած Տարեւր բառն :

Մոլեխանն , կասաղի :

Երկնցեան օրն անիծել , Յորին իր ծնած օրն անիծելուն ակնարկու-
թիւնն է այս :

Լրեչակներ , փոխանակ ըսելու՝ մանուկներ , փոխաբերական ձեւ .

Անսուսդ , անօթի :

Հայցուած , խնդրուած :

Բեկեալ , կտորուած , ձեւաւոր խօսք :

Ս Ա Շ Ա Կ Ե Ի Մ Ե Ս Ր Ո Պ

Երկու մարդկային անուններ , որոնց սակայն ան-
ծանօթ մնաց մա՛նը և որոնք կարծես միշտ աւելի կ'ե-
րխտասարդանան տարիներու ծանրաբեռնումին ներքեւ :

Սահակ , մեծ տունի մը զարմիկ շառաւիղը՝ հաւն
եղաւ Արտազու սուրբին . իսկ Մեսրոպ զաւակն էր Տա-
րօնեցի աննշան մշակի մը : Մին հայրապետական աթո-
ռի , միւսը նահապետական արօրի մօտ ծնած ու սնած :
Մին իր երակներուն մէջ կը ժառանգէր իր Եկեղեցւոյն
ճակատագրին բարերարելու իղձն ու կամքը , միւսը՝
ժողովուրդին ծոցէն ելած՝ անոր կարօտութեանց մօ-
տուստ խելամուտ՝ պերճախօս բառեր ունէր իր շրթունք-
ներուն վրայ , անոր պէտքերուն մեծութիւնը պատմող :

Դիպուածի մը երեւոյթին տակ ծածկուած նախախը-
նամութիւնը իրարու մօտեցուց այս երկուքը , ու այ-
նուհետեւ ի մի ձուլուեցան անոնց սիրտն ու հոգին ,

նոյն կեանքն ապրեցան, ու նոյն երկնազդեցիկ համար-
ձակութիւնը ունեցան որ մը միաբերան գոչելու. « Ո՛չ
լուցանեն ճրագ և դնեն ընդ գրուանաւ », և հզօր
խմացականութիւնն ու կամքը՝ կերտելու և կոփելու
աշտանակն այն համակ ոսկի, որուն վրայէն Աւետա-
րանի լոյսը ա՛լ պիտի կրնար ճառագայթել ամբողջ իր
կենդանարար պայծառութիւնը :

Վե՛հ էր իրենց նպատակը, վե՛հ եղաւ նաեւ մի-
ջոցը, ուղեցին հայ մտքին մտաշելի ընել տառապանք-
ներով-գնուած հաւատքի մը ճշմարտութիւնները, ասոր
համար ձեռնարկեցին լրացնել կամ հնարել հայ գրերու
ամբողջութիւնը : Յաջողեցան . . . կրցան հայ տա-
ճարներէն տարամերժել օտար յունարէնն ու խժալուր
ասորերէնը, կրցան հայ նկարագրին մէջ ներարկել Յի-
սուսի կրօնքին սկզբունքները :

Բարեպաշտութիւն թէ տո՛մասիրութիւն, այս եր-
կու զգացումներէն ո՞րն է արդեօք որ մղեց զանոնք
զիրենք անմահացնող այս գործին. դժուարին է ճշգե-
լա՛ միայն կրնանք ըսել թէ մին իբր հայրապետ ու
միւսն իբր ուսուցիչ, երկուքն ալ կատարեալ գիտակ-
ցութիւնը ունեցան իրենց կոչումին, հովուելով՝ դաս-
տիարակելով և սփոփելով իրենց յանձնուած հօտը : Մին
իր իշխողական աթոռին վրայ, միւսն իր աշխատու-
թեան սեղանին առջեւ, երկուքն ալ՝ նոյն խոկումներն
ունեցան, նոյն տքնութիւններով հսկեցին, նոյն սեռն
հաւատքով ամրացան, պինդ գեանի վրայ խարսխելու
համար մայրենի եկեղեցւոյն զաղիադիտուն հիմերը :

Ու, դարերու վկայութեամբ, յաջողութիւնը չ՛լրի-
պեցաւ իրենց, ինչպէս ամէն անոնց որ բարի և անկեղծ
են իրենց ձեռնարկներուն մէջ : Իրենց նպատակն եղաւ
կրօնք և լեզու :

Այս երկուքն ալ ունէինք իրենցմէ առաջ , բայց
 ինչպէս . . . իրենք եղան որ մեր ծածուկ գանձերուն
 գիտակցութիւնը ներշնչեցին մեզի :

Փոքրիկ մանուկը իրենց քրտինքն ու աքնութիւն-
 ները կը թոթովէ իրենց կապած աթութաներու հեզու-
 մին մէջ , ալեւոր մատենագիրը պատկառոտ հիացումով
 կ'ընթեռնու իրենց աշխատութեան՝ մեր ոսկի գրակա-
 նութեան գլուխ-գործոցը , յաւիտենական գրքին հրա-
 շակերտ թարգմանութիւնը , մեր սուրբ եկեղեցւոյ քնարն
 ու փանդիւղը իրենց խանդն ու յափշտակութիւնը կ'ո-
 լորակեն դեռ , մեր՝ իրենց վերջահաս թուաներուն՝ սրտին
 մէջ միշտ պիտի արձարծի իրենց սիրոյն անշէջ կրակը :

Ու տարիները , որոնք պիտի գան տարիներու
 ետեւէն , անոնց անունին և գործին պիտի կցորդեն
 երախտապարտ զգացումներու այն սուրբ օծութիւնը ,
 որ ամենէն անթառամ արտայայտութիւնն է յարգանքի
 և սիրոյ :

ՅՈՐԳՈՄ ՎԱՐԴ

ԲԱՅԱՏՐԵԼԻ ԲԱՌԵՐ. — Զաղփաղփուն, խախուտ . — Փանդիւղ,
 քնար :

Հ Ա Յ Մ Ա Յ Ի Մ Ը

Զմբան տխուր այն գիշեր ,
 Սեփ սեւ մըթնած էր երկին .
 Յուրտ մէկ քամի կը փռչէր
 Եւ սառ պատեր էր դետին .
 Ծառոց ճիւղեր մերկ ու չոր՝
 Անպատըպար դողալով
 Շառաչէին սրգաւոր
 Սրտի սոսկում աղղկելով :

Զմբան տըխուր այն գիշեր
Երկնի ծագեալ էր արեւ .
Զմբան տըխուր այն գիշեր
Հրեշտակք՝ մարդիկ՝ թեւ ի թեւ
Աստուածորդւոյն տօնէին
Վայրաքերիցն ի յաշխարհ ,
Փարած գիրկը սուրբ կուսին
Իբրեւ մանուկ մը խոնարհ :

Հաւատացեալք այն գիշեր
Իբրու զաշխարհ մոռնալով ,
Ամէն հասակ էր վազեր
Երկնից մանկան մըսրին քով :
Կէսք զըւարթնոց երգակից
Ազազակեն ս'վսաննա ,
Եւ այլք հովուաց դասակից
Սըրտեր բերեր են ընծայ :

Այլ հրեշտակային երգոց զուգանես .
Եւ եկեղեցւոյն օրհնից բերկրաւէտ՝
Նաեւ վշտալից ձայն մը այն գիշեր
Հիւզի մը մէջէն կը թըռչէր ի վեր :

Թըշուառ մէկ սրտի մրմունջն էր և այն ,
Մօր մը հառաչանք էր կողկողաձայն ,
Որ քսան տարուան դեռ ծաղկահասակ
Այրի մընացած էր որդւով միակ :

Արդ և այն մատաղ դեռարոյս որդին ,
Մօրը բոլոր գանձ և յոյս սրտեկին ,
Դեռ հազիւ գարունն ըսկըսեր կենաց՝
Ընկած էր զինչ վարդ շնչով փոթորկաց :

Մանկան օրոցքին քով ծունկ ընկած մայր ,
Պաղեսալ անգամոց նորա շունչ կուտայր ,
Փափկիկ նորա թաթ ծոցին մէջ ծածկէր ,
Զերմիկ արցունքովն զանի կ'ողողէր . . . :

Մէջ մ'ալ անդիէն մօրն այն ցաւագին
Ականջն հասաւ թինդ ժամու զանգակին ,
Կարծես հրեշտակին լըսէր ըզհրաւէր .
Արթընցա՛ւ . . . ցաւէն ըզտօն մոռցեր էր :

Ծածկեց ճակատը քողով սրգապատ ,
Յանձնեց իւր մանկիկն Աջոյն երկնառատ ,
Եւ դողդոջ քայլիւն ոյժ տալով յետին՝
Հասաւ ու մտաւ սուրբ եկեղեցին :

Տեսաւ որ երկին ու երկիր բոլոր
Երանի՛ կուտան մօր մը երկնաւոր .
Ինքն ալ ցանկացաւ ըսել բան մ'ուրախ .
Են՛դձ մայր ու սրբունն թըռաւ սուր մէկ ա՛խ . . . :

« Մայր երկնաւոր , քեզմէ զատ ո՞վ կրնայ ո՞վ
Մօր մը սրտին ըզգալ ցաւեր ու խորով . . .
Ո՞վ քեզմէ զատ կարող է , մա՛յր որդեսէր ,
Զորցընել մօր մ'արցունքներ . . . :

« Որ դու այլ նոյն վիշտ ու վէրքեր քաշեցիր ,
Որ դու այլ նոյն լեզի արցունք թափեցիր . . .
Որ դո՛ւ ալ քու Որդւոյդ տեսար մահն ի խաչ ,
Մօր մը լըսէ դա՛նն հառաչ :

« Եթէ անմահ որդի՞դ վճռած է երկին՝
Որ հրեշտակաց հետ քովն առնու իմ որդին ,

Մի մայր , գո՛ւ ալ ողորմէ մօր մը վրայ ,
Զաւկիս հետ շունչս ալ երթայ : »

. . .

Այսպէս հառաչեց մայրն այն վշտակիր ,
Եւ արցունքներով ողորկեց երկիր ,
Եւ երբ բաւական հեծեց ու լացաւ ,
Տըխուր էր եկած՝ ըստփութեամբ դարձաւ :

. . .

Զմբան տըխուր այն գիշեր
Անցաւ , և նոր ծագեց օր ,
Օրն այն ձմբան տըխուր չէր ,
Արև փայլէր անսովոր :

Իրիկուան դէմ վառեցան
Մեռելոց մութ լապտերներ ,
Եւ հանգըստեան լըստեցան
Շարականներ , Սաղմոսներ :

Եկեղեցւոյն առաջեւ
Սեւ մէկ դագաղ անցուցին ,
Երկու զուարթունք թեւ ի թեւ
Անուշ հոն քուն լինէին :

Մէկ մէկու գիրկ պըլլըւած
Ելեր էին դէմ մահուան ,
Մահ նոյն սըրով էր կըտրած
Վարդն ու կոկոն անբաժան :

Ո՛հ, անբաժան իրարմէ
Երկուքն ալ նոյն հանդչին հող,
Զերկուսն ալ նոյն խոտ ծածկէ,
Երկուքն ալ նոյն կ'ըմպեն ցօղ :

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱՐՊԷՅ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Քնարական քանաստեղծութիւն. — Գեղօն. —
Նախնի Յունաց ժամանակ գեղօնն կամ երգն կամ քնարական քերթուածն
միշտ կ'երգուէր քնարով կամ այլ նուագներով : Այսօր գեղօնը պարզապէս
քերթողական նիւթ մ'է կորովի և խանդավառ զրուած : Վերոգրեալն
գեղօն մ'է :

Փոխարեւորքիւնն է սոնոյ այն ձևն որով կուտանք որ և է իրի մը
անունը ուրիշ այնպիսի իրի, որ կը նմանի անոր և անոր յատկէաթիւնները
կը ներկայացնէ . քաշ մարդու մը համար կ'ըսենք՝ այս առիւծը, ինչպէս
վերը ըսուած է փոխան մօր և որդւոյ՝ վարդ և կոկոն :

Զարիստանցութիւնը կ'առասելու նշմարտաթիւնը չափէն աւելի՝ լաւ
ևս զայն ըմբռնել տալու համար : Զոր օր. վերն յիշուած սա տողն, ևւ
արցունքներով ողողեց գերկիտ :

ՐԱՅԱՏԵՐԱՆ ԲԱՑԵՐ. — Վայրարերիչ, վար բերել . — Զուգա-
հնօ, միատեղ . — Կողկողսմայն, լալագին . — Խորով, այրելը . —
Ողողել, բրզել :

ԽՈՐԷՐԳԱՄՈՒԹԻՒՆ. — Անժառանգներու կեանքը մթին ևւ
անել հովիտ մ'է, որուն ամենեկն անմուկ կողմն ունի միայն մի ելի-
գերեզմանի դուռը :

3. ՍԵՅԵԱՆ

ՄՕՐ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կին մը նստեր էր իր սղաթիկ տղուն անկողնին գլուխը, ու վախուն որ դաւակը չելլայ մեռնի՝ սիրտը կը պատառուէր։ Դեփ դեղին կտրեր էր ան, և աչուկները դոցուեր էին։ Դեռ կը շնչէր, և մայրը անձկութեամբ սղաթիկ խեղճ արարածին կը նայէր։

Գուռը կը զարնեն ու կը բացուի. ողորմելի կերպարանքով ծերունի մը սենեկէն ներս կը մտնէ, ձիւ մեծ ծածկոյթով մը վաթթուած. ծածկոյթը տաքուկ էր, և ծերունին սէտք ունէր անոր, ինչու որ ձմեռը սաստիկ ցուրտ էր։

Երբ մայրը տեսաւ որ ծերունին ցուրտէն կը սարսուար և տղան ալ քնացեր էր, ոտքի ելաւ և գարեջուրով լեցուն սոճան մը կրակը դրաւ որ խմէ ու տաքնայ, ծերունին նստաւ օրօր մը ըսաւ տղուն, և մայրը աթոռ մը առաւ, անոր քովը գնաց իր տղուն նայելով որ կը հոնտար և անոր թաթիկները ձեռքերուն մէջ սեղմելով։

— Ա՛խ, արդեօք դաւակս ինձի պիտի մնա՞յ, հարցուց։ Աստուած պիտի առնէ՞ զայն ձեռքէս։

Ծերունին. — որ մահը ինքն էր, — այնպիսի տարօրինակ գլխու շարժում մը ըրաւ, որ թէ այն և թէ ո՛չ ըսել կուզէր։ Եւ մայրը աչքերը վար դարձուց, մինչդեռ երեսն ի վար արցունքներ կը վազէին։

Գլուխը շա՛տ ծանր էր, երեք օր երեք գիշեր էր որ քուն չէր քնացեր, ատեն ատեն վայրկեան մը քունը կը տանէր, յետոյ յանկարծ ցատքելով կ'արթննար, սարսափած, ու վախէն դողալով,

— Տէ՛ր Աստուած , պոռաց ետեւը դառնալով , ծե-
րունին անհետացեր էր և ազան ալ հետը :

Մայրը տունէն դուրս նետուեցաւ , զաւակը կան-
չելով : Ձիւնին մէջ կին մը նստեր էր երկայն սև հա-
զուստներով , որ իրեն ըսաւ .

— Մահը տունդ մտաւ , ու տեսայ որ զաւակդ
առեր կը տանէր կոր , հովէն ալ շուտ երթալով : Անոր
առածը ալ ես չի գար :

— Ըսէ՛ , ի՞նչ ճամբայ բռնեց , հարցուց պազատե-
լով , մինակ ճամբան ցուցուր , ու ես կը դանեմ :

— Շատ աղէկ , ըսաւ սև կինը , բայց պէտք է
որ նախ երգես ինծի բոյր այն երգերը , զոր ազուդ
կ'երգէիր . ես առ երգերը կը սիրեմ , ես անոնք շատ
եմ լսեր . Գիշերն եմ ես , և երգած ատենդ արցունք
թափելիդ տեսեր եմ :

— Անոնց ամենքը , ամենքը երգե՞մ քեզի , պա-
տասխանեց մայրը , բայց թո՛ղ որ երթամ , ծերունիին
ետեւէն հասնիմ ու զաւակս դանեմ :

Բայց գիշերը լուս և անկարեկիր մնաց , այն ատեն
մայրը ձեռքերը իրարու միացուց , ազաչելով երգեց ու
լացաւ . Վերջապէս գիշերը ըսաւ .

— Կը տեսնե՞ս սա մութ եղև իններու անտառը ,
աջ կողմը բռնէ՛ , մահը հոն մտաւ զաւկիդ հետ
մէկտեղ :

Անտառին մէջտեղը ճամբան երկուքի կը բաժնուէր
և չէր գիտեր թէ ո՞ր կողմէն երթար : Հոն փշոտ մա-
ցառ մը կար առանց ծաղկի ու տերեւի . ձմեռուան էն
ցուրտ օրերն էին , և սասերէն սառոյցի կտորներ կը
կախուէին :

— Մահուան ասկից անցնիր տեսա՞ր զաւկիս հետ :

— Այո՛ , պատասխանեց տատակը , բայց քեզի պիտի

չըսեմ անոր բռնած ճամբան, մինչև որ սրտիդ վրայ
զիս շտաքցնես. սասեր, քար կարեր եմ:

Մայրը տատասկը առաւ կուրծքին վրայ սեզմեց,
ախշափ ուժով, որ տաքցաւ անիկա: Փուշերը մտին
մէջ կը մանէին և արիւնը խոշոր կաթիլներով կը վա-
զէր, բայց տատասկը նոր նոր, կանանչ սերեւներով կը
հազուէր, և ձմեռուան սասուցիկ զիշերին մէջ կը
ծաղկէր. ախշափ տաք է ցաւ ունեցող մօր մը սիրտը:
Այն ատեն տատասկը ճամբան ցուցուց անոր: Հասաւ
մեծ ամայի լիճ մը որուն մէջ ո՛չ նաւ կար, ո՛չ իսկ
միակ նաւակ մը: Սասով ծածկուած էր, բայց սառը
ախշափ ուժով չէր որ վրան կոխելով անցնէր և ջուրն
ալ ծանծաղ սեղեր չունէր, որ սաքով անցնէր: Սա-
կայն պէտք էր որ միւս եզերքը ելլէր իր գաւակը դըս-
նելու համար: Գետինը նետուեցաւ լճին ամբողջ ջուրը
խմելու համար, թէև ստիկա անկարելի բան մըն էր
մարդկային արարածին համար, բայց խնդճ ցաւազին
մայրը իր յուսահատութեան մէջ կը կարծէր թէ հրաշք
մը պիտի գործէր:

— Ատիկա քու կարողութենէդ վեր է, բաւ լիճը,
աւելի աղէկ է որ գործը մէջերնիս կարգադրենք: Ես
մարդբրտի հաւաքածոյ մը կազմելու ետեւէ եմ. քու
աչքերդ էն վճիտներն են բոլոր տեսածներուս, լա՛ց
զանսնք իմ ծոցս, ու քեզ այն մեծ ջերմոցը ամենիմ ուր
մասը կը բնակի և ուր կը պահէ իր ծաղիկներն ու թու-
փերը, որոնք մարդկային էակներ են:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, կուտամ զաւկիս քովը երթալու
համար, գոչեց մայրը, և լացաւ մինչև որ աչքերը
լճին խորը ինկան և երկու թանկազին մարդբրտներ
եղան: Լիճը մայրը վեր վերցուց որպէս թէ նաւակի մը
մէջ նստած ըլլար, և մէկ նետուածքով անիկա ինք-

զինքը միւս եզերքը դտաւ , ուր բազմաթիւ փարսախսներու տարածութեամբ հիանալի բնակարան մը կը կանգնէր : Կարելի էր ճշդօրէն ըսել՝ անտառներով պսակուած լեռ մըն էր թէ փայտէ շինութիւն մը :

— Մըր կրնամ գտնել մահը , որ դաւակն առաւ ու փախաւ , հարցուց :

— Դեռ չդարձաւ , ըսաւ զխաթաղին պառաւ կնիկը , որ մահուան մեծ ջերմոցին հսկողն էր , բայց ո՞վ քեզի մինչեւ հոս ճամբան ցուցուց եւ օգնեց որ գաս :

— Աստուած , պատասխանեց մայրը , անիկա զթած ու ներողամիտ է , դուն ալ անոր պէս եղի՛ր եւ ըսէ ինծի թէ ո՞ւր կրնամ գտնել զաւակս :

— Է՛հ , չեմ ճանչնար քու զաւակդ , դուն ալ կոյր ես արդէն . այս գիշեր շատ մը թոռմած ծաղիկներ ու տունկեր ունեցանք . քիչ ատենէն մահը պիտի գայ զանոնք ուրիշ տեղ անկելու , իւրաքանչիւր մարդ իր ծառը կամ ծաղիկը ունի հոս , իր վիճակին համեմատ . բոլոր այս տունկերը սովորական տունկերու կը նմանին սա տարբերութեամբ որ ասոնք սիրտ մը ունին որ կը բարախէ եւ տղոց սրտերն ալ կը բարախեն : Այդ միջոցով թերեւս պիտի կրնաս զաւակդ ճանչնալ . բայց ի՞նչ կուտաս ինծի եթէ քեզի ըսեմ ինչ որ հիմա պէտք է ընես :

— Բան մը չունիմ որ տամ , ըսաւ մայրը յուսահատած , բայց քեզի համար մինչեւ աշխարհքին ծայրը կ'երթամ :

— Ատիկա ինծի օգուտ չունի , պատասխանեց կինը . բայց կրնաս ինծի նուիրել քու երկայն սեւ մազերդ . դուն զխես որ անոնք աղւոր են , ես կը սիրեմ անոնք . անոնց փոխարէն իմ ճերմակ մազերս կուտամ քեզի . բան մըն է նորէն :

— Ա՛տ է ուղածդ , սիրով կուտամ քեզի :

Եւ տուաւ անոր իր ազուորս սև մազերը և փոխարէն ընդունեցաւ պառաւին ձիւնէ մազերը :

Այն ատեն մահուան մեծ ջերմոցը մտաւ : Ծաղիկները և ծառերը հո՛ն հրաշալի կերպով իրարու խառնուած կ'աճէին , ջրային տունկերուն մէջ կար պզտիկ մաս մը որ դեռ բոլորովին թարմ էր , ուրիշներ՝ ճրղզած ու հիւանդոտ . ամէն մէկ ծառ և ամէն ծաղիկ իր անունն ունէր . իւրաքանչիւրը մարդու մը կեանքը կը ներկայացնէր , և այդ մարդիկը դեռ ողջ էին . . . : Խեղճ մայրը ամէնէն պզտիկ տունկերուն ծռեցաւ և լսեց որ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ մարդկային սիրտ մը կը բարախէր ու միլիոններու մէջէն իր զաւկին սիրտը ճանչցաւ :

— Գտա՛յ , պտուղաց , և ցուցուց կապոյտ քրքումի պզտիկ տունկ մը որ թուլցած մէկ քովին կը հակէր :

— Մի՛ դպչիր ծաղիկին , ըստ պառաւը : Հո՛գ կեցիր . երբոր մահը գայ , — և հիմա՛ կուգայ — թող մի՛ տար որ տունկը փրցնէ , սպառնալով որ եթէ ատընէ՛ , բոլոր տունկերը պիտի աւրչարկես , այն ատեն պիտի վախնայ , որովհետեւ Աստուծոյ առջեւ պատասխանատու է , և Աստուծոյ հրամանով միայն կրնայ տունկ մը անդէն վերցնել :

Յանկարծ պաղ մը մտաւ ջերմոցին մէջ , և կոյր մայրն զգաց որ Մահն էր մօտեցողը :

— Ի՞նչպէս մինչեւ հոս գալու ճամբան գտար , հարցուց , և ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ դուն ինձմէ առաջ հասեր ես :

— Ես մայր մըն եմ , պատասխանեց կինը :

Այն ատեն Մահը ուղեց բռնել տխեղճ ծաղիկը , բայց մայրը ձեռքերովը անոր փաթթուեցաւ և այսպէս անոր պահպանակ եղաւ , գորովագութ հոգածութեամբ

մը , առանց մէկ տերեւին դպչելու : Մահը իր շունչը
անոր ձեռքերուն վրայ փչեց , և մայրը զգաց որ այդ
շունչը սառ հովէն աւելի պազ էր . թեւերը ուժաթափ
վար ինկան :

— Զուակս տո՛ւր ինձի , պոռաց մայրը լալով ու
պաղատելով , յետոյ յանկարծ երկու սիրուն ծաղիկներ
բունելով՝ մահուան երեսն ի վեր գոչեց .

— Բոլոր ծաղիկները պիտի փրցնեմ , որովհետեւ
ա՛լ աչքս դարձաւ :

— Մի՛ դպչիր , պատասխանեց Մահը , կ'ըսես որ
դուն դժբախտ ես , և կ'ուզես ուրիշ մայր մը քեզի
չտի դժբա՞ղդ ընել :

— Ուրիշ մա՞յր մը , հեծկլտաց խեղճ մայրը և ձեռ-
քը քաշեց :

— Ա՛ռ սա աչքերդ , ըսաւ Մահը , լճին խորէն հա-
նեղի գանձնք , չէի դիտեր որ քուկդ են : Ա՛ռ և եկո՛ւր
սա առուակին մէջ նայէ՛ , քեզի անունները պիտի տամ
այն տունկերուն , զորս ուզեցիր հողէն փրցնել , պիտի
տեսնես անոնց ապագային մէջ՝ ամբողջ այն մարդկա-
յին կեանքը զոր ուզեցիր աւրել և քանցել :

Ու մայրը առուակին մէջ նայեցաւ . հաճոյք մըն
էր տեսնել թէ ի՞նչպէս անոնցմէ մէկը օրհնութիւն կը
բերէր աշխարհի , մինչդեռ միւսին կեանքը դառն
զրկում ու հողեր միայն :

— Երկուքն ալ Աստուծոյ կամքովն են , ըսաւ
Մահը :

— Անոնցմէ ո՞րն է դժբաղդութեան ծաղիկը և ո՞րն՝
երջանկութեանը :

— Զպիտի ըսեմ , պատասխանեց Մահը , բայց գիտ-
ցի՛ր որ մէկը քու զաւկինդ էր , անոր կեանքինը ,
անոր ապագայինը :

Մայրը այն ատեն սրտածմլիկ ճիչ մը հանեց :

— Երկու քէն ո՞րն է իմ զաւակս : Ըսէ՛, խնայէ՛ անմեղ զաւկիս : Ազատէ՛ զանի թշուառութենէ : Աւելի աղէկ է որ Աստուծոյ արքայութիւնը երթայ : Մուցի՛ր արցունքներս , մուցի՛ր ազօթ քներս , մուցի՛ր բոլոր ըսածներս ու ըրածներս :

— Ի՞նչ կ'ուզես ըսել , հարցուց Մահը , կ'ուզես որ զաւակդ քեզի՞ դարձնեմ թէ առնեմ տանիմ զայն հեռաւոր աշխարհը զոր դուն չես հանչնար :

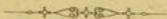
Մայրը ձեռքերը միացուց , ծունկի ինկաւ , և Աստուծոյ այսպէս պաղատեցաւ .

— Մի՛ մտիկ ըներ ինձի , եթէ ազօթ քս քու կամքիդ հակառակ է , ինչ որ դուն կ'ընես , աղէկ կ'ընես . մի՛ մտիկ ըներ ինձի :

Ու դլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ :

Եւ Մահը տղան առաւ անծանօթ աշխարհը տարաւ :

ԱՆՏԵՐՍԸՆ

Ի ՄԱՀ ԱԶՆՈՒԻ ԼՈՒԲՑԵԱՆ

Ո՛ւր ես , Ազնիւ , տեսանք երթալդ ,
Ուրախ դարձիդ չառինք մենք լուր .
Քեզ դրկելով ճամբայ դրբինք՝
Գրկերնիս բաց կ'սպասենք զուր .
Ո՛հ , ամենուն տըխուր ձայնիւ
Կը հարցընենք , ո՞ւր է Ազնիւ :
Ի՞նչ աւանդներ յանձնեցինք քեզ
Մօրդ ու քրբոջդ արտասուազին ,

Հարազատիդ և մըտերմաց
Այրած սրտերն ու ողջոյնն յետին .
Երբ դաս մեզի ուրախ դարձիւ՝
Ի՞նչ փոխարէն բերես՝ Ազնիւ :
Ու դեռ ինչե՛ր ենք սլատրաստեր
Թէ զքեզ նորէն գրկենք սիրով ,
Քեզի նրման ծաղկի փունջեր
Ու հանդէսներ ցնծուն սարով .
Բայց սրտերնիս լի է ահիւ ,
Ո՛հ , կ'ուշանաս , ինչո՞ւ Ազնիւ :
Աւա՛ղ , տեսե՛ք , սուգ առաւ ծով ,
Ձինքը տանող դարձաւ հովիթի .
Թեւերը կախ փըշէ տրտում ,
Ի՞նչ լուր բերիր մեզի , հովիթի .
— Այն ձեր սրտի հատորն ազնիւ ,
Թըռաւ , զընաց , մեռա՛ւ Ազնիւ :
Վա՛հ , շունեցար , սիրո՛ւն Ազնիւ ,
Գոնէ արխար հողին վրայ .
Արցունքներով մէկ թաց շիրիմ
Այս խօսքերով կանգնէր վրկայ , —
« Հոս իր բարքով դիմօքն ազնիւ
« Ծաղկահասակ նընջէ Ազնիւ » :
Ու չըլըսես պիտի , ափսո՛ս ,
Քու սիրելեաց շորս դին բոլոր՝
Ազեկիդիկ հառաչանքներն՝
Ո՛չ սոխակին երգ սըգաւոր ,
Եւ ոչ երկինք ու աստղունք անթիւ
Անոյշ ցօղով լան քեզ , Ազնիւ :
Թառամեցաւ ծովընկեցիկ
Փափկասուն վարդ իր հասակին ,
Ազի ալեաց անդունդին մէջ .

Շիջաւ արեւն այն կարիճին .
 Յաւերժհարսունք գիտախրոխ
 Ծովուն՝ մինակ լան քեզ , Ազնիւ :

Մ. ՊԷՇԻԿՓԱՇԼԵԱՆ

ԴԵՂԵՏԻՎ ՅԱՆՔ . — Այսպէս անա վաղ քե անագան վերջանայ
 կեանք ամենայն . զի պե՞տ է իրի նաւր , ու բոցն ալ շնչապատ ըլ-
 լայ եւ երիբամած բոշնի ծաղիկն ըստ բանաստեղծին , եւ մարդս որ
 վայրկեան մը կայծ կ'ըլլայ , ապա մոխի՛ր յաշիտեան :

ՅԱՍԱԽՈՒԻ ԵՒ ՄԱՂԵՐԸ . — Գիտախրոխ , մազեբը ցցումս :

Ե Ր Կ Ո Ւ Կ Ի Ն Ե Ր

(Ռուսական վիպակ)

Աստուած խնջոյքի կը հրաւիրէ բոլոր առաքինու-
 թիւնները : Մեծ է ոգեւորութիւնն երկնքի մէջ՝ զեղա-
 շուք հանդէս մը կատարելու համար ի պատիւ այն ա-
 մէն ոգիներուն , որոնք աշխարհի վրայ միշտ երկար
 շրջաններ կը կատարեն : Այս հանդէսն անոնց վարձք
 մ'էր մանաւանդ :

Որովհետեւ ամէնքն ալ աստուածային հրաւերն ըն-
 դունած կը դառնային այն անվերջ պատերազմէն՝ որ
 Չարին դէմ կը մղուի , եւ կուգային իրենց յաղթանակի
 դափնիներով հանդչիլ երկնային եղեմի ծաղիկներուն
 վրայ :

Աստուած անոնց ամէն մէկուն պատշաճ մեծարանք-

ներ կը ժառուցանէ և գորովալից խօսքեր կը փոխանակէ անոնց հետ . կը խօսուին կատարուած արշաւներու , երկար տքնութիւններու , յողնութիւններու վրայ և երկնաբնակը կը համբուրէ այդ ազնիւ քոյրերն , որոնց սրտերը կը բարախեն միշտ մոլութեանց ձեռք խաղալիկ եղած մարդկութեան հէք վիճակին վրայ :

Եւ սակայն ո՞վ են սա երկու կիներն՝ որոնք՝ թէև միմեանց մօտ՝ սակայն իրր անծանօթ օտարական են մէկմէկու և արձանի նման մնացած են հոն : Ինչո՞ւ արդեօք որ և է յարարերութիւն շունին մէկ մէկու հետ, և այս ընդհանուր խրախճանքին մէջ իբր երկու հակառակ սզիններ կը ներկայանան հոն՝ ուր սէրը կը տիրէ :

Աստուած զարմանքով դիտեց անոնց այս ընթացքն : Բայց յետոյ խորհեցաւ , «Թերևս ասոնք զիրար չեն ճանչնար , իրարու ներկայացնեմ » :

Ու մօտեցաւ անոնց՝ որոնք պատկառանքով ոտքի ելան և մէկը միւսին ներկայացնելով ըսաւ . «Ահա բարերարութիւնն» , և միւսին համար ալ՝ «Ահա երախտագիտութիւնն» :

Առաջին անգամն էր որ այս երկու կիներն զիրար կը ճանչնային :

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԻԱՆԵՐ

Կեանքի մէջ կայ զոյգ արահեա .
 Մին՝ ամայի և ծաղկաւէտ ,
 Որ անարտունջ , անխուով յաւէտ
 Կ'իջնէ սիրած զառիւթայրէն :
 Դիակ անցորդն զայն հազիւ հազ
 Զերդ դաշտին վտակ հանդարտ ի վազ՝
 Ում չը թողուր աղբերն աւազ
 Հանել մրմունջ մը մեղմօրէն :

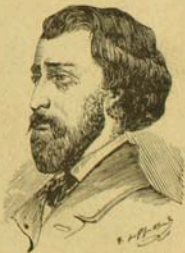
Անզուսպ հեղեղ՝ միւսն անդադար
 Վաստակարեկ խոնջ չարաչար ,
 Իֆսիոնին թաւալէ ֆար
 Անառակին սուքերուն տակ :
 Մին անձուկ է , իսկ միւսն՝ անհուն ,
 Մին մեռնի ս'ւր սկիզբն է միւսոյն .
 Մին կը կոչուի համբերութիւն ,
 Միւսըն փառքի տենչն է անյազ :

Ա. ՏԸ ՄԻՒՍԷ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — ԱԼՅՈՒՆՏ ՏԸ ՄԻՒՍԷ, ժ.թ. դարու ֆրանսական եղանակոր քերթող , ծնած 1810 ին . մեռած 1857 ին . Իր գործերը կը ցոյցեն լեռնայ տաղանդ մը , փափուկ և բերեղ շնորհք մը . Ալֆրեդ ար Միստ 1852 ին Ֆրանսական Ակադեմիոյ անդամ եղաւ .

ԳՐԱԿՐՈՒԹԻՒՆ . — Վերոգրեանն այլարանուծեան օրինակ է :

ԴԵՏՈՂՈՒԹԻՒՆ . — Իֆսիոնի ֆար . — Հոս Թեթեւ շփոթութիւն մը կայ . Իբրիճ Հերայի հետ ունեցած ստափանց համար

Ալֆրեդ ար Միստ

ճշտաշարժ անուի կապուեցաւ . Սխախտան էր որ աւագակուծիւն կ'ընէր
Ելլադայի մէջ , դատապարտուած էր մեծ քար մը լեբան մը ծայրը հանել ,
ուրկէ դարձեալ վար կը զլորէր :

ՀՈՎՆ ՈՒ ԶԱՏԿԱԾԱՂԻԿԸ

Ո՛հ , չըքնա՛ղ գարուն , ի՛նչ վըսեմ հանդէս ,
Դաշտ , լեռ , ձոր , անտառ տօնեն խնդութեամբ ,
Ելէ՛ք , ո՛վ մանկունք , շուտ երթանք ի տես ,
Ահա մեզ կ'ըսէ երկինք ջինջ անամպ ,
Գարուն է չըքնաղ , ի՛նչ վըսեմ հանդէս :

Օղբ կը հնչէ քաղցրիկ երգերով ,
Որքա՛ն չըքեղ է բնութեան այս խընջոյք
Որ մեզ ամենուս ազդէ սէր գորով ,
Վայելենք առատ խանդավառ հաճոյք ,
Օղբ կը հնչէ քաղցրիկ երգերով :

Ո՛րքան է տըխուր սա քնքուշ ծաղիկ ,
Հէք Զատկածաղիկն շուղեր դաշտի կեանք ,
Կ'աղաչէ հովին տանիլ զինք մեզմիկ
Դէպի բուրաստան ծաղկանց երկներանգ .
Ո՛րքան է տըխուր սա քնքուշ ծաղիկ :

Ու կ'ըսէ հովին . «Տա՛ր զիս , կ'աղաչեմ ,
Մօտիկ պարտէզին ծաղկանց խուճրին մէջ ,
Ես բընաւին անշուք՝ սին ծաղիկ մը չեմ ,
Քոյրերուս սիրովը կ'այրիմ հանչէջ .
Կը կրկնէ հովին . «Տա՛ր զիս , կ'աղաչեմ » :

«Յարափոփոխ կեանք մի՛ սիրեր դու բնաւ» .
Հովիկը կ'ըսէ մեր Զատկածաղկին ,
«Թէ կ'ուզես քաղել բարիքներ ամբաւ ,
«Սիրէ՛ պարզութիւնն անմեղ խնդագին ,
«Յարափոփոխ կեանք մի՛ սիրեր դու բնաւ» :

Նա անխորձ և խուլ այն խրրատներուն ,
Կը գտնէ իր կեանքն անբախտ և խոնարհ ,
Իր երջանկութիւն կը գտնէ հեռուն ,
Կ'ուզէ նոր բերկրանք , տեսնել նոր աշխարհ ,
Նա խուլ և անխորձ է այն խրրատներուն :

Հովին մեղմ շունչովն յետոյ երբ դընաց
Մօտիկ պարտէզը , իր երազոց բոյնն ,
Հոն կարծեց առնուլ ճաշակ բերկրանաց ,
Ուր կ'աճին սիրուն ծաղկունք գոյնզգոյն ,
Հովին մեղմ շունչովն ահա նա գընաց :

Բայց պատահեցաւ դառն անակնկալ ,
Օր մ'իջնէ պարտէզ Զարուհին փոքրիկ ,
Ծաղկասէր այնքան՝ ծաղիկ մ'էր ինքն ալ՝
Տեսաւ ու փրրցուց մեր Զատկածաղիկն .
Ո՛հ , քանի՛ դառն էր այդ անակնկալ :

Լաւ չէ՞ր դաշտիդ կեանքն , ո՛վ ծաղիկ սիրուն ,
Սին երջանկութեան ի զո՛ւր անձկարեկ՝
Թողուցիր շուտով շքեղ բընութիւնն
Ու քու բաղձանքիդ շքաստար երբեք ,
Լաւ չէ՞ր դաշտիդ կեանքն , ո՛վ ծաղիկ սիրուն :

ԱՐՉԱԿԻ ՎԵՐԱՄՈՒԱՆՔ . — Զատկածաղիկը կ'անէր դաշտին մէջ , որուն զարդն էր այն , զեղեցիկ կեանք մը ունէր հոն , և սակայն ձանձրացաւ և ուզեց մտաւայ պարտէզն երթալ , ուր կային զանազան չքնաղ ծաղիկներ : Աստի ազաչեց հովին . « Բննդրեմ , զիս տար սա մօտի պարտէզը , չեմ ուզեր այսպէս անշուք ապրիլ . կ'ուզեմ ծաղկանց ընկերութեան մէջ մտնել » :

Հովը ի զո՛ւր կ'ըսէր թէ վիճակէզ զո՞ն եղիր , նախանձելի է վարած կեանքդ : Զատկածաղիկը չհամոզուեցաւ , և ահա հովը տարաւ զայն մօտակայ պարտէզը : Բայց ի՞նչ պատահեցաւ այն տեղ : Հոն տան զեռաստի աղջիկը , Զարուհի , առաստ մը երբ պարտէզը կը պտըտէր , տեսաւ զայն , սիրեց ու խեց և իր փունջին վրայ աւելցուց :

Բաւականատէր ըլլալ . ահա այս պատմութեան բարոյական ինտսը :

ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐԵՐ

Կը տեսնէ՞ք փոզոցին անկիւնը այն տունն՝ ուր Զահերու լոյսը կը շողայ ուրախ դէմքերու վրայ . ինչո՞ւ են այս երգերն անուշ , այս դուարթ ծիծաղներն , մինչ ամբողջ աշխարհ միթին է և լռին : Որովհետեւ հարսնիք մը կը կատարուի հոն , և թերեւս լաւ մտածում մ'է զայն շնանդխտացնել օրուան աղմուկին մէջ :

Պահ մը մտնենք այդ ուրախութեան տունը :

Տեսէ՞ք ա՛հա նորահարսն՝ որու կ'ուզուին հանդիսականներու մաղթանքն , որու վրայ կը տեղան կարծես կրօնի երկնաշիթ օրհնութիւններն : Ո՛րքան քրնքուշ է և խռոված , իր կուսական անբիծ ճակատն խոնարհած է շիկնտո և ի՛նչ փայլ և հրապոյր տնի իր համեստ կերպարանքն , իր բոյնին զրգացող թռչունն էր նա և ա՛հա թախչները պիտի պարզէ դէպի նոր կեանք մը սլանալու համար . իր չքնաղ արդուզար-

դէն աւելի չքնադատոյն կը թուի նա : Եւ սակայն ո՞վ է սա մանկամարդ կինն սեւազգեստ՝ նորահարսին գիժաց , կարծես թէ անոր սրտի ալուց մէջ մըրիկը կը մանչէ : Տխուր , թաղծագին , արտասուալից է նա , արդեօք նախանձու ոգի՞ն է և կամ ուրախութեանց անհաղորդ սիրտ մը , ինչո՞ւ արտօսը կը փայլի անոր աչքին մէջ , մինչ նորահարսին դէմքին վրայ կը ճառագայթէ անմեղուկ դուարթութիւնն . ինչո՞ւ սեւազգեստ է , մինչ նորապսակ հարսն ժանեակներու , ժապաւէններու և մետաքաներու վէտվէտու մներսն մէջ կը թըռչրաի : Ո՛հ , խորհրդաւոր էակ մ'է նա . ո՞վ է արդեօք :

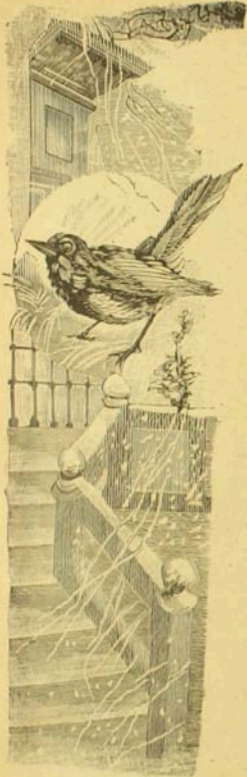
Բարէ՛ , սա նորահարսին քոյրն է , որ այն ինչ կորուսած է իր կեանքի անբաժան բնկերն և այսպէս անգութ բախտն զանի դառն յուսախարութեան մը մատնած է անոր կենաց զարնան մէջ : Մինչ նորահարսն լուսով և սիրով ողորուած՝ դեռ նոր կը մանէ իր ապագայի դռնէն , սա անկէ կը մերժուի , կարծես թէ անոր մուտքին առջեւ հրեշտակ մը կեցած՝ բոցեղէն սուրը ձեռքը կ'արդիլէ այդ ապերջանիկ կինն՝ որ այսուհետեւ յախտենական սուգը սրտին մէջ պիտի երթայ փնտուել խորշ մը՝ ուր ծածկէ իր դազանի արցունքները , ուր թափէ իր խորին հառաչներն : Ահա կեանքն , և ո՞չ միթէ այսպէս բնգմիշտ աշխարհի վրայ թշուառութիւն և երջանկութիւն գէմ առ գէմ կուգան , ինչպէս այն երկու քոյրերն այն հարսանեաց մէջ :

Ք.

ԳՆՂՆՏԻՆԿ ԲԱՆՔ. — Կեանքի հակապատկերաց շարժ մ'ե . Գեղեցկարոյր ծաղկան մօտ՝ որ զհայի երկին կը նայի կը շեսնես ուրիշ մ'որ դաշկահար եւ գլխիկոր գիտիկը կը ծռի . կը շեսնես ժպտին մօտ՝ արտասուք , կեանքին մօտ՝ մահը .

ՍՐՐՈՒՅԻ ՏԻՒՍԱՔ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՆ ՈՒ ԵԿՓԱՆԻՅԷ

Առաւօտ է . լոյսը վերէն
Ճառագայթէ արդ ուղիսօրէն .
Գիշերն անցաւ , ժամն է զըւարթ
Եւ հորիզոնը սրիռէ վարդ :
Ե՛լ , երկրագործ , տիւն անըստուեր
Աշխատութեան տայ քեզ հրաւեր —
Լսեց , ելաւ մըշակն արթուն ,
Գաշտը վաղեց ինք եռանդուն :
Աշխատեցաւ անխոնջ , անդուլ ,
Բա՛ն ու բրբիշ չուզեց թողուլ ,
Մինչեւ դարձեալ գիշերը սե
Տարածեց քօղն արտին վերեւ .
Նա այն ատեն այլեւս յոգնած՝
Խարխուլ հիւզակն հանգչիլ զընաց :
Այսպէս անմիտ ծուլութեան դէմ
Մըզեց պայքար գու ու վըսեմ :
Մակայն սրշափ թըշուառ է ինք ,
Ցանած հունտերն չօրհներ երկինք :
Իր թշնամիքն են թռչուններ ,
Խուճրով թռչին հոն վարուվեր ,
Կուտեն սերմերն և կը փախչին ,
Աշխատութիւնք կը կորընչին :
Արդ՝ երկրագործը զըտաւ հնարք ,
Ճարտարութեան մէկ նոր ձեռնարկ :
Որդայթներ լարեց խակոյն
Եւ գոչեց . «Մա՛հ թռչուններուն» :
Յետոյ հանդարտ և սրտազին

Ըսպասեց նա իրաց եկփին :
Հետեւեալ օրն երբ դաշտ գընաց՝
Տեսաւ տեսիլք մ'աչքին դիմաց .
Շատ թռչուններ գոյն գոյն ինքնին
Ծուղակին մէջ ինկած էին :
Է՛հ , ի՛նչ հրրճուանք , ի՛նչ գոհութիւն
Պարարեց սիրտը գիւղացւոյն :
Երբ նա բանած՝ ձեռքն իր դանակ
Ջարդէր խայտիտ կամ ծիծեռնակ ,
Անա սիրուն մի եկքանիկ ,
Խնդրեց պահել իր արեւիկ .

— « Ես քու երգիչդ եմ , ս՛հ , չը գիտե՞ս ,
« Միշտ երգերովս կը փոփեմ քեզ ,
« Ա՛հ , կը խնդրեմ չընտր՛հ և դու՞թ ,
« Թռչնոյ մահէն քեզ ի՛նչ օգուտ » :
Իսկ երկրագործն անոր ըսաւ .
« Իմ երաժիշտս ես դու իրաւ ,
« Բայց չարերու հետ բրանուեցար ,
« Պէտք է պատիժ կրես դուն ալ » :
Սպաննուեցաւ հէքն եկքանիկ ,
Դաշտի երգիչն այն երջանիկ :

Ո՞վ փորձանքի մէջ չէ ինկեր ,
Թէ եղեր է շարին ընկեր :

Ք.

ԱՐՁԱԿԻ ՎԵՐԱՆՐՈՒԱՄ . — Ազատ դաշտին մէջ , բնութեան բիր
բարեաց մէջտեղ կ'աշխատի մի երկրագործն : Առաւօտն մինչև երեկոյ
կիզիչ արևուն տակ աշխատութեան գիւցազ մ'է նա : Իր բրտանց մէն մի
կաթիլն օրհնութիւն մ'է , որ ցօյի պէս կ'իջնէ հողին վրայ :

Եւ Թէպէտ կ'աշխատի նա եռանդով , ունի սակայն Թշնամիներ ,

Յոչուններ, միջատներ, որոնք զուեղ զուեղ կուզան և իրեն ցանած հուն-
տերը կ'ուտեն, Հէ՛ք երկրագործ:

Նա կը մտածէ և կ'ըսէ. Յակարդ լարեմ աչդ Յոչուններուն համար.
Ի զորս կը դնէ իր խորհուրդն և կ'երթայ իր տունն, սպասելով իրաց
ելքին:

Հետեւեալ ստատտուն կ'ելնէ, կը տեսնէ որ իր հնարքն յաջողած է.
Իր ցանցերուն մէջ ինկած են տեսակ տեսակ Յոչուններ, սարեակներ,
արտառիկներ, խայտիտներ, և ինչ որ իսկուհի մէջ կայ նաև եկրանիկ մը, որ
այսպէս կ'ըսէ պաղատազին շեշտով. — «Ի՞մա՛ ինձ, ս'վ բարի երկրա-

գործս, չե՞ս գիտեր որ ամէն ստատտ իմ քաղցրիկ երգերովս կ'զբա-
ղեցնեմ քեզ, և քու տաժանելի աշխատութիւնդ կը քաղցրացնեմ:
ԴՅա՛, պիտի ուզե՞ս սպաննել քու դաշտիդ երգիչը. ի՞նչ հաճոյք կայ
օդային բանաստեղծ մը սպաննելուն մէջ. դեռ շիշուած հարուածդ՝
խորհէ՛ և զՅա՛ս:

Երկրագործը կը պատասխանէ. «Իրաւ է որ դուն քաղցրիկ եր-
գիչ մ'ես ինձ, բայց չարերու հետ բռնուեցար, պէտք է պատիժդ
կրես »:

Ու ամէնքն ալ կ'սպաննէ:

Վ Ե Ս Ո Ւ Վ

Նարբոլիի, այսինքն Եւրոպայի այն երկրին մէջ, որ
ամենէն աւելի երկնից պարզեւնեցող ճօխ է, Վեսուլի
ստորտաի գաչտն ամենէն
աւելի արգաւանդ և լաւ
մշակեալն է: Այդ տեղ
կը գտնուի այն համբաւ-
եալ այգին, որուն զինին
կը կոչուի Լագոխնա Քը-
ռիսի (արտօսք Քրիստոսի)
և անոր ճիշդ քովը կը
տեսնուին խանձողէն ա-
պականեալ հողեր: Գոգ-

Վեսուլ

ցես բնութիւնը վերջին ճիգ մը թափած է այդ հրա-
բլիսին մօտաւոր տեղւոյն վրայ և իր գեղեցկագոյն
ձօներով զարդարուած է, տակաւին կորստեան շմատ-
նուած:

Մարդ քանի որ վեր ելնէ, ետին դառնալով կը
տեսնէ Նարբոլին և շրջակայ հիանալի երկիրը: Արեւած
ճառագայթներէն ծովը կը շողայ պատուական սկանց
նման բայց արարչութեան բովանդակ շքեղութիւնը կը
մարի հեազհեաէ մինչեւ ածիւնի և մուխի երկիրը՝ որ
հրաբլիսին մօտ ըլլալը կը ծանուցանէ կանխաւ: Նա-
խորդ տարիներու երկաթախառն խանձողները իրենց
լայն և սև ախօսը կը ձգեն գետնին վրայ, և անոնց
շուրջը ամէն ինչ ազգազուն է: Այս ինչ բարձրութեան
վրայ այլ եւս թռչունները չեն թռչիր, այն ինչ բարձ-
րութեան վրայ բոյսերն շատ հազուագիւտ կ'ըլլան:

ապա միջասներն իսկ ոչինչ կը գտնեն ապրելու համար
այդ հրակէզ կողմանց վրայ : Հուսկ ուրեմն ամէն ինչ
որ կեանք ունի, կ'անհետանայ, մահուան իշխանու-
թեան մէջ կը մտնէք, և այդ փոշիացեալ երկրին մո-

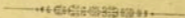
ՏԻԿԻՆ ՍԵ ՍՓԱԼ

կրակը ծուխի ամպի մը պէս միայն կը նշմարուի, և
խանձողը, որ գիշերը այնքան բոցավառ է, մթին
կ'երեւի արեւուն լուսով : Այս կերպարանափոխութիւնն
խակ քեղեցիկ տեսիլ մ'է՞ որ ամէն իրիկուն կը նորոգէ
այն զարմանքը, որ կրնար տկարանալ միեւնոյն տեսա-
բանին շարունակութեամբ :

ՏԻԿԻՆ ՍԵ ՍՓԱԼ

ԿՆՆՅԱԳՐԱԹԹԻՒՆ. — ՏԻԿԻՆ ՍԵ ՍՓԱԼ. Նշանաւոր գաղիացի
մատենագիր, դուստր նէքեր նախարարին, ծնած 1766ին, մեռած
1817ին. Իւր գործն է *Կորին կամ Իսայիա* :

ՈՍՏԱՍՏՐԵՒԻ ՈՍՏԵՐ — Խանձող, լատա — Ազագուն, չորս

Վ Ո Ս Փ Ո Ր

Ալեաց մէջէն կանգնած վեր՝
 Զոյգ հրաշալի աշխարհներ ,
 Ապշած դիտէք միշտ զիրար
 Իբրև երկու սիրահար .

Եւ Տէր ժպտի ձեր վրբայ ,
 Սիրուն ախունք Վոսփորայ :

Խարսեաց վարսիւք՝ աչք նուազ
 Դու Եւրոպա հարս չըքնազ ,
 Եւ քաւ մօրուօք՝ յօնք նրան ,
 Ասիան քո նստի դէմ .

Ով հեշտ ախունք Վոսփորայ ,
 Տէրն իսկ ժպտի ձեր վրբայ :

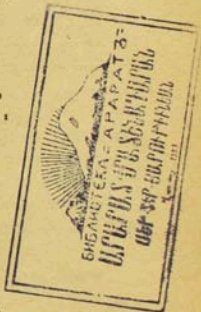
Զեր երկնքին տակ պայծառ
 Զըկայ ձրմեռ ոչ ամառ ,
 Այլ առաւօտն է դարուն ,
 Երեկոյին ալ աշուն .

Զըւարթ ախունք Վոսփորայ ,
 Տէրն իսկ ժըպտի ձեր վրբայ :

Դարէ ի դար դուք երկու
 Իշխէք հըզօր ծովերու ,
 Որ աշխարհիս ծայրերէն
 Երկրպագուս ձեզ բերեն .

Եւ Տէր ժըպտի ձեր վրբայ ,
 Կապոյտ ծովեր Վոսփորայ :

Երբոր հովեր մեղմաշունչ
 Մաղիկներու շարժեն փունջ ,
 Այնպէս անուշ հոտ բուրեն

Որ հրեշտակներ հրապուրեն .
Եւ Տէր ժպտի ձեր վրբայ ,
Մազկեալ արունք Վտփորայ :
Մածկեն թըրեր թռչունք բիւր
Եւ հովիաներ զով ազրիւր .
Սոխակին հետ վարդենիք
Տօնեն ամէն օր հարսնիք .
Եւ Տէր ժպտի ձեր վրբայ ,
Չքնազ արունք Վտփորայ :
Ոչ Հելուեախա , նարոյի ,
Ոչ են քան ձեզ սիրալի .
Մեծատուններ են անբախտ
Որ տեսած չեն զայս գրբախտ .
Եւ Տէր ժպտի ձեր վրբայ ,
Սնմահ արունք Վտփորայ :
Տրտու՛մ հոգիք նաեւ զուք
Որ փնտաէք ծառոց շուք ,
Կամ ուրանաք զուք , յամա՛ւք ,
Արարչութեան հրաշքն ու փառք ,
Եկէք յարունս Վտփորայ
Եւ Տէր գրթայ ձեր վրբայ :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԲԱՆԵՐՈՒԹԻՒՆ. — Տեղագրութիւնն է Եկարագրութիւն տեղւոյ,
տեսարանի, տանարի, պալատի, դուռի, և այլն :

ԲԱՏԱՏՐՈՒՄ ԲԱՆԵՐ. — Թարեւաչ, դիպիւն. — Թու, խիտ, մա-
զոտ. — Յեմբ, բեքոյի. — Նսեմ, մուր :

ՍԱՂԱՐՔՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ապրիլի սկիզբն ենք տակաւին . առտուն անձրևե
եկած է , և սաղարթներու դալարին վրայ ջրային
վճիտ մշուշ մը կը ցոլայ , ինչպէս երկնքի կապոյտին
վրայ ամպին ճերմակ բեհեզը : Դեռ թաց խփճերուն վը-
րայէն կը յառաջանանք փոքրիկ Ատրինէին նեա ընդար-
ձակ պարտէզին ծառուղիին մէջ , մինչդեռ երկուստեք
պուրակներուն ռռնալից լայն թեւերը մեր գլխուն վը-
րայ զիրար կը զրկեն : Չողարարձ տունկեր ծածանուտ՝
կը սողոսկին գալարուն օձերու պէս , փաթթուելով
կազնիներու՝ շոճիներու նասա բուներն ի վեր իրենց ցը-
ցուն նիհար բազուկներովը . ծլարձակ նուրբ բարտիններ
իրենց ճապուկ նասակովը վեր կը բռնեն օդին մէջ ցը-
ցունք մը ցանցառ տերեւներու , որ միջնուրտին ցաւկու-
րեան մէջ կը կապուանայ կարծես , իր կանանչէն ալ
անոր լուրթ երանգապնակին մէջ զմրուխտի կաթիլ մը
սրսկելով : Մեր շուրջը , ամէն տեղ , մարմանդներուն
վրայ հոծ և կենսալից շունչ մը կը ծաւալի . լեռնային
առօյգ ու մաքուր հովի է որ ծառերու վարսագեղ զը-
լուխները կը դողացնէ ադամանդներ թափթփելով ա-
նոնց սլացիկ թեւերն ի վար : Եւ կանանչին տիրապե-
տութիւնն է ամէն կողմ , կանանչ ծիրանի դօտի մը ,
կարելի է ըսել , հսկայ իր ծաւալին մէջ , ստեղնաշարք
վառվռուն երանգներու այդ լուռ երաժշտութեան ,
ճօնաժողովն մինչև ճօնիճողով կանանչին , բաց յափուկի
անդուսէ թարմ կանանչէն մինչև սիրամարգի փետրաս-
տուեր ջերմիկ կանանչը , մինչև թաւշային մութ խո-
րունկ կանանչը մամուռին , ուր հաւկիթներ կը դնէ

սարագնաց հասիկը իր պանդուխտի ուղեւորութենէն ետքը : Բարձրաբերձ ծառերու կատարէն մազի նման բարակ շիւղեր և սուազաստի նման լայնածաւալ տերեւներ , ժանեկաւոր ու միակատուր հեղեղի մը օւրերուն պէս կը գահասփռեն իրենց փրփրոտ ուղեւորները մարդերուն վարչ ու կակուղ գորգին վրայ , ուր կը ծլի գարունը իր կոկոններուն մէջ պահուրտած ամէկոտ ծաղիկներուն կուսական աներեւոյթ և անծանօթ թռչուցութեամբը : Արձակ հորիզոններու մէջ շրջաբերող այդ սոսոյզ բեղմնաւորութեան մէջտեղը , սքանչացած , նրբապուրուած կանգ կ'ստնեմ , և սիրտս գարունին թարմ բողբոջումին մէջ յանկարծ կորսուած մտերմութիւն մը գտնելու զգացումով կը բարախէ . «Ի՛նչ աղւոր է» կը գոչեմ :

— Ի՛նչ աղւոր պիտի ըլլայ , երբ բոլոր ծաղիկները բացուին , կը պատասխանէ Ատրինէ եռանդով :

Աւայտ մանկական միամիտ բացազանչութեան մէջ կը գտնեմ ամբողջ մարդկային կեանքը :

Այդ հսկայ ծառերուն տակ , դալարուտներու այդ վեհաշուք պերհանքին մէջ , որ բոլոր միջնորտը կը լեցնէ , և որ պիտի տեսէ ամբողջ ամառը իր յեղյեղուն բայց անսպառ փթթումներովը , տերեւներու այդ գահազանսակ ու անթառամ բանաստեղծութեան հանդէպ , որ աչքերդ ալ , սիրտդ ալ , թոքերդ ալ կը կազդուրէ , երիտասարդութիւնը թաքուն բազմանքներու սարսուռը կ'զգայ , և դարձնելով երեսը բնութեան այդ անխարայդ մտերիմ վայելքներէն , կը փնտռէ անոնց գոգին մէջ թրթռացող աննշան շափրակները , հովերու և սուսուսներու պէս վաղանցիկ , որոնք իրենց բուրումին հետ պիտի ցնդին , վայրկենական սուտ հանոյք մը նրբիբելով միայն :

Այսպէս չէ՞ կեանքն ալ , ամբողջ զայն լեցընող յոյսերը , դաւար թարմ ու կենսայորդ այդ սաղարթնե-
րուն նման երազել կուտան մեզի անծանօթ ծաղիկը ,
որ ազագային ծոցէն պիտի ծլի , ու ակնապիշ կ'սպա-
սենք անոր մեր ազուոր օրերուն մէջ , անտեսելով մեր
չուրջը փթթող երանութիւնը , երիտասարդութեան և
անհողութեան դաւար օրերը , որոնց տեւողութենէն կը
ձանձրանանք , ու կ'երազենք , կ'երազենք մինչև հաս-
նինք անոր , որ այդ ասուպը , այդ ծաղիկը պիտի ըլ-
լայ , անոր նման հազուադիւտ և խուսափուկ անոր
նման : Բայց այդ վայրկեանը պիտի ապրինք կեանքը ,

ՋԱՊԷԼ ՏՕՆԷԼԵԱՆ

ԲԱՅԱՏՐՈՒ ԲԱՌԵՐ. — Ուռճալից , անած , — Տամկուրիւն , խո-
նաութիւն , — Մորէ , կանանց :

Ս Ո Ւ Ջ Ա Պ Ն

«Ո՛վ , այր սասկետ կամ զինակիր ,
Իշխէ սուղիլ այս վրճին խոր ,
Նետեմ ոսկեայ բաժակ մ'ընտիր ,
Կընեց արդէն զայն մութ որկոր ,
Ո՛վ բաժակն ինձ կրկին ցոյց տայ ,
Թո՛ղ պահէ զայն իրեն ընծայ : »

Խօսի արքայն , ու բարձունքէն
Անբաւ ծովուն վրայ կարկառուն
Ապառաժին՝ բաժակն անդէն

Նետէ յանդունդն այն շառաչուն ,
«Կրկին հարցնեմ . ո՞վ յանդգնի
Սուգիլ խորոց մէջ այս խորնի : »

Ու զինակիրք , ասպետք , շորսդին
Կանգնած , լըսեն , այլ կը լըսեն ,
Ակնարկ մը տան վայրագ ծովին ,
Ո՛չ ոք բաժակն ըզձայ իրեն .
Երրորդ անգամ հարցնէ արքայն .
«Զըկա՞յ մէկը սրտոտ այսքան : »

Լուռ կայ համայն , որպէս յառաջ .
Բայց զինակրաց երկշոտ խումբէն
Գուրս կայ մանուկ մը հեզիկ , քաջ .
Գօտի , լօզիկ նետէ վրայէն .
Ու արք , կանայք ամէն կողմէն
Վեհ սատանին ապշած դիտեն :

Եւ երբ կ'երթայ ծայրը ժայռին
Ու կը նայի անդունդն ի վար ,
Զգայուէր Քարիբդ մրմրազին
Զուրքն ընկուղուած ծոցէն խաւար ,
Փրփրակուտակ , ու հեռաւոր
Խուլ որոտման հանելով գոռ :

Ու անդ սղսլջանք , զեռում , եփ , եռ ,
Ու շառաչում կայ , զերդ երբ ջուր
Խառնի հրով , և մինչ յամպեր
Գոլորչաւոր ցայտէ փրփուր ,
Ու ալիք անվերջ կուտին , իբր այն
Թէ ծով մ'ալ ծնիլ կամէր ովկիան :

Վայրագ մոլուցքն հուսկ կը ցածնու .
Ճերմակ փրփրին մէջէն յայտ գայ
Լայնափեռեկ փապ մ'ա՛նարկու ,
Սեւ , անյատակ , դժոխոց ճամբայ .
Ու յորձնեռանդն ալեաց խուժան
Կուլ տայ կրկին վը՛հին բերան :

Դեռ չը դարձած պայքարն ալեաց ,
Շուտ տղան յանձնէ զինքն երկնքին .
— Շըշուկ մ'ա՛նի շուրջ փրփրոսաց —
Արդէն մէջն է նա յորձանքին :
Կը փակուի վի՛ճ քաջին վըրայ
Խորճըրդաւո՛ր . — այ չեբեւայ :

Ու հանդարտ է երես ջըրին ,
Խորքը միայն խուլ կը դռայ .
Գողգոջ բարբառ լըսուի չորս դին .
« Վե՛հ պատանիդ , բարեա՛ւ զընա » :
Ալ եւս խուլ դռայ անդունդ .
Դէտակն ամէնք կան սրտաթուռդ :

Յորձանապտոյտ կո՛հակներէն
Խլուած քանի՛ նաւք գլորեցան
Հոն գահալէժ , այլ այդ շիրմէն
Լոկ ջախջախ ողն ու կայմ դարձան : —
Ու ե՛ւս յըստակ միշտ , ա՛լ եւս մօտ
Լըսուի իբրու գոռ մ'ամպորոտ :

Ու անդ պղպջանք , զեռում , եփ , եռ ,
Ու շառաչում կայ , զերդ ի հուր
Երբ խառնի ջուր և մինչ յամպեր
Գոլորշաւոր ցայտէ փրփուր ,

Մշտակուտակ այլիք ժայթքեն ,
Որոտագոչ մըռայլ ծոցէն :

Եւ ա՛նա՛ թուխ փրփրակո՛նակ
Ծոցէն , ներմակ իբրեւ կարաս ,
Կերելին լեր թեւ մ՛ու ծոծրակ ,
Ուժգին ու ժիր լուղալով յայփ ,
Ի՞նքն է , շարժէ ձեռքին մէջ ձախ
Բաժակն ի վեր , ժպտով մ՛ուրախ :

Ու խո՛ր , երկա՛ր նա կը շընչէր ,
Ու կ՛ողջունէր լոյսն եթերաց .
Եւ բերկրաձայն ընկեր ցընկեր
Գոչեն . «Կ՛ապրի՛, ս՛, չէ կորած .
Ձուրց յորձանքէն սպառնագին
Քաջն ազատեց ո՛ղջ իր հոգին » :

Գայ , զայն ահու՛մըն ուրախ պատէ .
Կը խոնար՛ի սաքն արքային ,
Բաժակն անոր կը կարկառէ :
Արքայադուստրն իր հօր լըռին
Հըրամանին՝ հրացայտ գինուով
Լընու զայն յորդ , ու դառնալով

Թագաւորին , «Կեա՛ց միշտ , արքա՛յ ,
Գոչէ մանուկն , հրճուի՛ նա որ
Վարդ լոյսին մէջ շունչ առնու տայ .
Բայց վարն ա՛նե՛ղ . մարդ չըլլա՛յ որ
Ուղէ փորձել դիքն ու տեսնել
Ի՞նչ են մութով ա՛նով ծածկել :

Կայծակնաստոյգ հոսեցայ վար .

Ժեռուտ կողէ ուղիս մը յայնժամ
Ինձ դէմ ժայթքեց վայրենարար .
Զոյգ հեղեղաց թափը գազան
Խլեց զիս , պտուտքեց իբրև շուրճան ,
Դիմադրելու անբաւական :

Խարակ մ'ի վեր ցցուած խորքէն
Ցուցուց ինձ տէր զոր կարգացի
Անձկութեանս մէջ ինձ ապաւէն .
Փութով խկոյն դայն գրկեցի ,
Զերծայ մահէն . բուստք հոն ի վեր
Նաեւ բաժակն էին բռներ :

Թէ ոչ կ'իյնար յանյատակ խոր ,
Զի մթութեան մէջ ծիրաներիեան
Տակս անդունդներ կային նոր նոր ,
Եւ ունկան լուռ թէև համայն ,
Այլ դժոխորկոր վիհն անհամար
Զեռուն , վիշապ աչաց ցոյց տար :

Գալարներով անդ պժգալի
Կը զեռային խառնափնդոր
Գարշ , քսամնափուշ ու անճոռնի
Զըկունք , կայտառք , նհանգ ահաւոր ,
Ու սպառնազին ցուցնէր ակօսն
Ժանտ շանաձուկ , ծովու բորեան :

Ու հոն կախուած կը մընայի
Զարհուրելի զգացմամբն այն
Թ'այդ խորքն առ իս չէր կարելի
Մարդ էակի հասնէր աջ , ձայն ,

Տխոր մենութեան խուճապներուն ,
ձիւազաց մէջ կ'ս միայն խոհուն :

Ու սարսուռով կը խորհէի
Թ' այդ բիւր հըրէշք կըրհրտալով
Կ'շարժին կուգան լափել ինծի .
Ահեղ ցնորքիս մէջ բուստին ջով
Զոր գրկէի՝ թողի . բախսս էր .
Բուռն յորձանքը նետեց զիս վեր :

Արքայն , թեթեւ զարմացումով ,
Ըսաւ . « Բո՛ւկդ է բաժակն , ու քե՛զ
Այս մասնին ալ թանկ գոհարով ,
Եթէ կրկին սուղիս , բերես
Ինձ լուր թէ ի՞նչ ծածկէ արդեօք
Մովուն ալուց խորագո՛յն գող :

Արքայադուստրն , յուզուած , լրսեց .
« Հա՛յր , դժնեայ խաղդ ըլլա՛յ ալ բաւ » ,
Ողորք բերնով հօրն աղերսեց .
« Այլոց չիշխածն ա՛ն քեզ ըրաւ .
Թէ չես դեռ գոհ , ասպետանիդ ,
Մն , շիկնեցնէ՛ թող պատանիդ » :

Կ'առնու գաւաթն արքայն արագ ,
Զայն կ'արձակէ մէջ յորձանաց .
« Կրկին բերես թէ զայդ բաժակ ,
Լինիս ընտիրն իմ ասպետաց ,
Ու բարեխօսդ իբրեւ հարս քեզ
Գրկել այսօր իս՞ի կարող ես » :

Կորով մ'երկնի տիրէ հողւոյն ,

Փայլատակէ աչքը խիղախ .
Տեսնէ շիկնի'լը գեղուհւոյն
Ու ծոխն ապա տրժգոյն նըւաղ :
Այդ թանկ վարձքին ի սէր , անասն ,
Գահալիժի ի կեանս ի մահ :

Եւ դարձդարձիկ ալեաց ամբոխ
Կը մըռընչէ որոտածայն ,
Ամէնք ի վայր սղնուռն ի դող .
Կուգան , կուգան կոհակք համայն .
Շառաչեն վար , շառաչեն վեր ,
Հէք պատանին ետ չեն բերեր :

Թարգմ. Ռ Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՇԻՒԼԵԱ

Խ Ե Ղ Ճ Ե Ր Ը

Ա.

Գիշեր է . աղքատիկ է խրճիթը բայց լաւ վակուած պատասպարուած . բնակարանը մթին է , և մարդ կ'զգայ բան մը որ կը ճառագայթէ այս ազօտ մթնշաղին մէջէն : Պատէն ձկնորսի ուսկաններ կախուած են . խորը , անկիւնը , ուր քանի մը սեղանի խեղճուկ անօթներ տարտամ շողիւնով մը կը վայլին դարանի մը երկայն տախտակներուն վրայ , կը նշմարուի վար ձգուած երկար վարագոյրներով մեծ մահճակալ մը : Անոր ճիշդ քովը հին բազմոցներու վրայ կ'երկարի անկողին մը ,

ուր կը նիրհենն հինգ փոքրիկ աղաք — բո՛յն հոգիներու :
Բարձր վառարանը , ուր քանի մը բոց դեռ կը հսկեն ,
մերթ ընդ մերթ կը շառագունէ մութ առաստաղը , և
ծնրադիր կլին մը ճակատը անկողնոյն վրայ դրած՝ շա-
րունակ կ'աղօթէ , և կ'երազէ և կը դունատի : Մայրն
է այն . առանձին է . և դուրսը շարաշշուկ ուկէանը
փրփուրներով սպիտակացած՝ իր սեւ հեծկլտանքը կը
նետէ երկնքին , հովերուն , ժայռերուն , մշուշին , գի-
շերուան :

Գ.

Այրը ծովուն վրայ է : Տղայութենէն նաւաստի՝ կը
մզէ նսեմ դիպուածին դէմ դժնդակ պայքար մը : Անձ-
րեւ կամ մրրիկ , պէտք է որ ելլայ , պէտք է որ եր-
թայ , վասն զի պզտիկները անօթի են : Երեկոները կը
մեկնի , այն ժամանակ երբ խորաջուր ծովը կը բարձ-
րանայ թումբին վերին աստիճանը : Ինքը մինակ կը
վարէ իր շորս առագաստներով վարհան : Կինը տունը
կը մնայ , ուր կը կարկտէ հին առագաստներ , ուսկան-
ներուն օղակները կը նորոգէ , կը պատրաստէ կարթը ,
կը հսկէ վառարանին՝ ուր կ'եռայ ձուկի ապուրը և
աղոց քունը տանելուն պէս՝ ջերմագին կ'աղօթէ առ
Աստուած : Այրը մինակ կոծուելով կոհակներէն՝ որ
միշտ անդադար հեղահեղ կը կազմուին , կ'երթայ
յառա՛ջ անդունդին մէջ , կ'երթայ յառա՛ջ գիշերին մէջ :
Դժնդակ աշխատութիւն , ամէն ինչ սեւ , ամէն ինչ
ցուրտ , ոչինչ կը շողայ : Խութերուն մէջ , մուկզնեալ
ալիքներուն մէջ , ձկնորսութեան յարմար տեղն կէտ
մըն է միայն , անսահման ծովուն վրայ շարժուն , մթին,
կամչոտ և փոփոխական վայրն՝ ուր կ'ախորժի արծաթի
լողարաններով ձուկը , իրենց սենեակին կրկին տարա-

ծութիւնը ունիւ Հոն, դեկտեմբեր ամսուն, թօնընկէցքին
ու մնայլին մէջ, ծփացող անապատին վրայ այդ կէտը
գտնելու համար, ի՞նչպէս հաշուելու է հոյն և մակրոն-
թացութիւնը, սրչափ լաւ կառավարելու է նաևուն զեկը
և սարիքը : Ալիքները նաևուն քովէն կը սողոսկին կա-
նանչ օծերու պէս : Վիշը կը դլտորի գալարելով իր
ահագին ծալքերը և զարնուրած սարիքներէն սոսկամար
խորդալու ձայներ հանել կուտայ : Միայն իր ժաննիին
վրայ կը խորհի սառուցեալ ծովերու ծոցին մէջ և
ժաննի արտասուելով կը կոչէ զինքը . և իրենց մտած-
մունքը գիշերուան մէջ իրար կը հանդիպին . սրտի
աստուածային թռչուններ :

Գ.

Նէ կ'աւունու իր լապտերը և իր վերարկուն և կ'ըսէ .
ժամն է երթալու նայելու թէ կը դառնա՞յ թէ ծովը
աղէ՞կ է, կը լուսնա՞յ թէ սրածայր դրօշը կայմին վերև
պարզուած է նշան տալու համար : Մն երթանք : Եւ
ահաւաստիկ կը մեկնի, առաւօտեան սիւքը դեռ չի փչեր-
բան մը չկայ . չկայ սպիտակ գիծ մը տարածութեան
մէջ ուր կը ծաւալի մթութեան կոհակը . կ'անձրեւէ :
Առաւօտները անձրեւէն աւելի սեւաթոյր բան մը չկայ .
կարծես թէ օրուան լոյսը կը դողայ և կը տարակուսի
անստոյգ և արշալոյսը մանուկին պէս ծնանելուն վրայ
կուլայ : Կ'երթայ նէ և ոչ մէկ պատուհանէ լոյս կը
չողայ : Յանկարծ ճամբան որոնող իր աչաց առջեւ
չգիտեմ ի՞նչպիսի եղերական և մարդկային կերպով
մը նսեմ տնակ մը կ'երեւի զառամած խարխլած : Ո՛չ
ճրագ կայ ոչ կրակ և դուռը հովէն կը տատանի կը
բարախէ : Փոթոթակեր պատերուն վրայ կը տատանի

տանիքի պէս բան մը . հիւսիսը այդ տանիքին վրայ կը գալարէ քստմեկի խողանները , գեղնած , ազտտա , նման գետի մը ստուարացած ջուրերուն , «Նայէ՛, բաւ , մտքէս ելած էր խեղճ այրին , ամուսինս անցեալ օր հիւանդ և առանձին գտաւ զանի , պէտք է երթամ , նայիմ , ի՞նչպէս է» :

+

Դուռը կը բաղխէ . ականջ կը դնէ , ոչ ոք կը պատասխանէ : Եւ ժաննի ծովու քամիէն կը սարսռայ : «Հիւանդ , հապա տղսքքը . ս'ըջափ զուրկ են սնունդէ : Արգարեւ երկու զաւակ միայն ունի , բայց ամուսին ալ չունի» : Ենտոյ դարձեալ կը զարնէ . «Հէ՛, դրացունի՛» կը կանչէ և տունը միշտ կը լռէ : «Մ՛հ , Աստուած , կ'ըսէ , ի՞նչպէս խորունկ քնով կը քնանայ դրացունիս . երկար ժամանակ պտուալ կանչել հարկ է» : Դուռը տխրագին դարձաւ և ինքնին բացուեցաւ ստուերին մէջ այս անգամ , որպէս թէ իրերը գերազոյն գլխոյ զգացում մը ունենային :

Եւ ժաննի ներս կը մտնէ , իր լապտերը կը լուսաւորէ մանչող ալեաց քով լռին կեցող սեւ բնակարանին ներքնակողմը : Մահճակալին քով ուր մայրը պառկած էր , երկու փոքրիկ մանուկներ , մանչ մը և ազջիկ մը միեւնոյն օրօրոցի մէջ կը ժպտէին քուն եղած : Մայրը մահուան մերձիկը զգալով անոնց ստուըներուն վրայ ձգած էր իր վերարկուն և անոնց մարմնոյն վրայ իր չրջագգեստը , որպէս զի այն մթութեան մէջ ուր մահն զմեզ կը կողոպտէ , անոնք չզգան ջերմութեան նուազիւր և որպէս զի տաքնան , մինչդեռ ինք պիտի պաղէր :

Ե.

Ի՞նչ ըրաւ արդեօք ժաննի այդ մեռելոյն տունը :
Ի՞նչ կը տանի իր խոշոր ծալքերով վերարկուին տակ .
Ի՞նչ է որ միատեղ կը փախցնէ : Ի՞նչօ՛ւ սիրտը կը բա-
բախէ : Ի՞նչօ՛ւ գողդղացող քայլերով այնքան կ'աճա-
պարէ : Ի՞նչ պատճառաւ փողոցին մէջ կը վազէ առանց
ետին նայիլ համարձակելու : Ի՞նչ է որ իր անկողնոյն
մէջ կը պահէ միթութեան մէջ վրդոված դէմքով մը .
Ի՞նչ էր արդեօք գողցածը :

Զ. *

Երբ կիներ տունը մտաւ , ծովեզերքին ժայռերը կը
ճերմկէին : Անկողնոյն մօտ աթոռ մը առաւ նստաւ
գունատ : Կարծես խղճի խայթ մը ունէր և իր ճա-
կատը անարին վրայ խոնարհեցաւ և մերթ ընդ մերթ
կցկտուր բառերով խօսքեր կ'ելլէին իր բերնէն , մինչ-
դեռ զայրազնեալ ծովը հեռուն կը գուար . « Խեղճ
ամուսինս , ա՛հ , Աստուած իմ , ի՞նչ պիտի ըսէ արդեօք .
արդէն այնքան հող , անձկութիւն ունի , ի՞նչ ըրի .
հինգ տղու բեռ արդէն ունէր . այդ աշխատող հայրը
իբր թէ քիչ նեղութիւն ունէր , այս նեղութիւնն ալ
իրեն վրայ հա՞րկ է որ աւելցնեմ . ա՛յն է արդեօք ,
ո՛չ . . . գէշ ըրի . . . եթէ զիս ծեծէ , պիտի ըսեմ , « Լաւ
կ'ընես » : . . . Ի՞նքն է . . . Ո՛չ . . . աւելի աղէկ . . .
դուռը կ'երերայ որպէս թէ անիկա ներս կը մտնէ . բայց
ոչ . . . խեղճ մարդ , այսպէս վախնալու եմ եզեր ես
հիմա իր ներս մտնելէն » : Յետոյ մտախոհ կեցաւ սար-
սուռն , աստիճանաբար խորասուզելով իր ներքին անձ-
կութեան մէջ և կորսուած իր մտախոհութեանց խորը

իրբեւ վհի մը մէջ , շլսելով իսկ դուրսէն եկած ձայ-
 ները , ոչ ծովու ազուաւներուն ձայնը՝ որ սեւ մունե-
 տիկներու պէս կանչելով կ'երթան , ոչ կոհակին , ոչ
 մակընթացութեան , ոչ զայրացեալ հովին ձայնը : Յան-
 կարծ դուռը կոնակի վրայ դղրդմամբ բացուեցաւ և
 խրճիթին մէջ սպիտակ ճառագայթ մը մտցուց և ձկնորսը
 քաշկուտելով իր թաց ուռկանը , որուն մէջէն ջուրը հե-
 ղեղի պէս կը վազէր , ուրախ դուարթ սեմին վրայ
 երեւցաւ և գոչեց . « Ծովու դործ է այս » :

Է.

« Գողցուեցայ , ըսաւ . ծովը անտառի պէս է » : —
 « Օղբ ի՞նչպէս եղաւ » : — « Գէշ » — « Եւ ձկնորսութի՞ւնը » :
 — « Շատ գէշ : Բայց ա՛նա կը տեսնես , քեզ կը դրկեմ
 և շատ ուրախ եմ : Բան մը չըսնեցի . ուռկանս ծակե-
 ցի : Կարծես սատանան ծածկուած էր փշող հովին մէջ :
 Ի՞նչ գիշեր էր , պահ մը այն շնկոցին մէջ կարծեցի թէ
 նաւակս մէկ քովին վրայ կը պառկէր և պարանս փրը-
 թաւ : Այն ժամանակ դուն ի՞նչ ըրիր » : Ժաննի սար-
 սուռ մը ունեցաւ և դողաց . « Ե՛ս , ա՛ն , Աստուած իմ ,
 սովորականին պէս բան մը չըրի , կարեցի և ծովուն
 որոտման պէս գոչելը մտիկ կ'ընէի , կը վախնայի » : —
 « Այո՛ , թէեւ ձեռքը շատ խիստ է , բայց հոգ չէ » : Այն
 ժամանակ խեղճ կինը դողդղալով անոնց պէս որ գէ-
 շութիւն մը դործած են , կ'ըսէ . « Միտքս եկաւ , ըսեմ ,
 մեր դրացուհին մեռաւ . երէկ մեռած ըլլալու էր . վեր-
 ջապէս ինչ որ է . գիշերը , ձեր մեկնելէն վերջը , Որբ
 կը թողու իր երկու զաւակները , որ պզտիկ են . մէ-
 կուն անունն է Կիյեօմ և միւսինը Մագթազինէ . մին
 դեռ ոտք ելած չէ , իսկ միւսը դեռ նոր լեզու ելած է
 եեղճ բարի կինը չքաւորութեան մէջ էր » :

X

Բ.

Մարդը յանկարծ լուրջ դէմք մը առաւ և սենեակին անկիւնը նետեւելով մրրկէն թրջած թիասպարտի գըլխարկը . «Չա՛ր սատանայ , չա՛ր սատանայ , դոչեց գըլխը քերելով , արդէն հինգ ունէի , եօթը պիտի ըլլայ . ձեռք օղը գէշ գացած ատեն ժամանակ կ'ըլլար որ չէինք ընթրեր . հիմա ի՞նչ պիտի ընենք : Բէ՛հ , աւելի գէշ , յանցանքը խմս չէ . բարի Աստուծոյն գիտնալիքն է . ասոնք մեծ արկածներ են . ինչո՞ւ այդ ճողածներուն մայրը իրենց ձեռքէն առաւ . ձեռքիս չափ հազիւ կան : Այս բաները դժնդակ են . ասոնց խելք հասցնելու համար մարդ ուսումնական ըլլալու է . այնչտի պզտիկ են որ չես կրնար ըսել . «Քացէ՛ք , աշխատեցէ՛ք» : Կնի՛կ , գնա՛ բե՛ր սա տղաքները . վասն զի եթէ արթնցած են , հիմա մեռեալին քով առանձին նստած պիտի վախնան : Կը տեսնես , մայրն է որ մեր դուռը կը դարնէ . այդ տղոց համար բանա՛նք : Մեր տղաքներուն հետ պիտի խառնենք : Իրիկունները մեր ծունկուղներուն վրայ պիտի ելնեն : Պիտի ապրին և միւսներուն հետ եզրայր և քոյր պիտի ըլլան : Երբ բարի Աստուած տեսնէ թէ պէտք է սնուցանել մերիններուն հետ այդ փոքրիկ աղջիկը և այդ փոքրիկ մանչը , մեզի աւելի ձուկ բռնել պիտի տայ : Ես գինիի տեղ ջուր պիտի խմեմ , կրկին պիտի աշխատիմ . ըսածս ըսած է : Գնա՛ բե՛ր , բայց ի՞նչ . կը սրդողի՛ս : Սովորաբար աւելի շուտ կը վազես ասանկ բաներու» : — «Նայէ՛ , ըսաւ կինը , վարագոյրները բանալով , ահաւասիկ հոս են» :

Վ. ՇԻՒԿՈ

Հ Ա Ն Պ Ի Ս Տ

Դեզնած ու խանձած՝ ինչպէս շոր տերեւ ,
Կախուած էր կեանքէն թելով մը թեթեւ ,
Եւ նա որ առոյգ՝ աշխոյժ էր այնքան ,
Հիմա անձանաչ , նիհար ուրուական ,
Կըմախք մ'է դարձեր , կաշի և ոսկոր ,
Դողդոջ ծերու պէս , բեկեալ , միջակոր ,
Ու լայն բիրն աչքին դուրս ցրցուած խորէն՝
Տըխուր ժպտով մը փայլի նեզնորէն ,
Բայց այդ ուժասպառ ու տարտամ ըստուեր
Տակաւին չքնազ յուսով մ'օրորուէր :
Եւ իր թափանցիկ մատներուն դազանի
Օնծութեամբ՝ փորձէր ոսկեղէն մատնի .
Երազներ՝ իրձեր տածէր վեհ կամ խել ,
Մինչ որնան նսկէր իր գլխուն վերել :

Ափսոս , նազուազխա ձիրքերդ ու տազանդ ,
Աննա փրճացած . ափսոս քեզ , Երուանդ ,
Որ զըւարթ նոգւոյդ ծաղիկներ մի մի
Փնտեցիր դուն քու ձեռքով թշնամի .
Մոլեգին տենդ մը նաճոյից նրապոյր
Անդունդը մըղեց ըզքեզ իրբել կոյր .
Ճըղակատր ըրիր կեանքդ արդէն խարխուլ ,
Մեր սէրը մոռցար , ու մեր ձայնին խուլ
Կըմեցիր անոյչ այն թոյնին կաթիլ ,
Առանց կարծելու . այսպէս շուտ մեռնիլ :

Կեանքը չը սերտած , ապերախտ տըղայ ,
Տրտնջայիր թէ աշխարհիս վըրայ

Գուն որր ու մինակ՝ լըքուած յուսահատ՝
 Չունէիր բաժին կոչմանդ համեմատ .
 Ու նշմարելով բազդը հեռուէն ,
 Բաժակ ի ձեռին՝ մութ տայիր իրեն .
 Բայց երբ բազդն հասաւ , շատ ուշ էր , աւա՛ղ ,
 Բարձիդ մօտ նստած գըտաւ սեւ ճիւղ .
 Ու դուն յուսախար դարձար մերին քով ,
 Լեզու թափեցիր խեղճուկ գանգատով ,
 Ու վերջին ճիգով՝ կեանքին փարեցար .
 Ահ , երխասարդ մեռնիլն է դըժուար :

Ա՛լ հանգիստ կարդամ քու թողմած գլխուդ ,
 Մոլորեալ կեանքիդ յանցանքներն ու խուժ՝
 Վերջին ժամերուդ՝ ամբողջ քաւեցիր .
 Ա՛լ հանգիստ երգեմ հոգւոյդ վշտակիր ,
 Որ խօլ յորձանքին մէջ նկատուած թէպէտ՝
 Բայց մաքուր էր ան և շարեաց անգէտ :
 Հեզիկ կըրեցիր տանջանքները խիստ ,
 Խեղճ ոսկորներուդ ալ կ'ըսեմ հանգիստ .
 Ա՛լ լըռեն , Երուանդ , խըժուկն ու խոստուկ .
 Աւերակ կուրծքիդ հառաչներ խեղդուկ
 Ու շեռ գանգատիբ թէ որր ես հիմակ ,
 Հողին մէջ պառկիս մօրըդ թեւին տակ :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԳՈՏՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒՄՈՑ, ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՂՕԹՔ

Գոյուրիւն Աստուծոյ . — Չեմ ըմբռներ Ձէ ի՞նչպէս կարելի է տարակուսիլ ասոր վրայ . . . Աստուծոյ անունը այնպէս տեսանելի կերպով գրուած է իւրաքանչիւր խոտոց, տերեւոց և աստեղց վրայ, և զիշերուան առանձնութեան, երկնից լուսմիւրը այնպէս կ'ազազակէ՝ որ սիրտս

ատուցիւ կը հաւատայ, ինչպէս որ աչքերս կը տեսնեն, և շրժուերս շունչ կ'անուան ու կուտան:

Առաքինութիւն. — Առաքինութիւն մը ստանալու համար կարօտ եղած շանից քառօրդը կը բաւէ ակտից հանդէս մ'ընելու . . . Ախտաւոր ըլլալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ աշխատութենէ զազրիլ. թողուլ յարատև և հուսկու շանքը՝ զոր կամք կ'անուանենք, և զիջել թիւրք և թողուլ ինքզինքը յորձանայ:

Աղօթք. — Աստուած կը լսէ իմ եռանդնալից աղօթքս . . . Պէտք է որ հաւատամ, բարեկամ, և մահուան վերջին կէտին յուսահատութեան մէջ չիջնալու համար, կարեւոր է հաւատալ Աստուծոյ մը՝ որ զմեզ կը սիրէ, և զՅայր աշօք մեր տկար սրտից վրայ կը նայի . . . որ օր մ'ալ իր հայրական նետք պիտի խզէ՝ մեր ժամանակաւոր կենաց կապանքը:

ՕԳՏԱԻ ՖԷՕՅԷ

ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՈՒ ՆԱՐԵԿԸ

. . . Մեր կրօնական դէմքերէն ոչ մէկը թերեւս այնչափ մեր մէջը խորհրդանշանը եղած է, երկնադրացի գերերկրաւորութեան՝ որչափ Նարեկացին: Ժողովուրդը դանիկա «հրեշտակական» կոչած է և անոր դիրքը՝ իրեն համար՝ ազօթքի մատենանէ աւելի բան մը, հրաշքի աղբիւր մը դարձած է. ամենէն թաքուն ակտերուն բուժիչն է ան, փորձութեանց դէմ էն ուժով վահանը, և այն հզօր խօսքը՝ որմէ դեւերը ահարեկ կը հալածուին: Ժողովուրդը այս ծայրագոյն նուիրագործումին մղողը, Նարեկացիին կեանքին չափ, և թերեւս աւելի, իր դործն է. դործ մը այնքան յանկուցիչ իր զգացման առատութեամբ, պատկերներու և լեզուի անհուն երաժրչտականութեամբ՝ որ ազգը, հմայուած, ան ալ հրաշք

մը նկատած է, տեսակ մը լուսաւոր տեսիլք՝ ուր սեր-
բովքէները տուն տուած են ու բանաստեղծը՝ գրած .
ու ո՛չ մէկ կրօնական գիրք մեր մէջ այնչափ կարեւո-
րութիւն ունեցած է որչափ Նարեկը . մեր ժողովուրդը
Աւետարանին քով, պիտի համարձակիմ ըսել՝ անկից
առաջ կը դնէ զայն, իր աղօթքի գիրքը, իր հրաշքի
գիրքը, իր հօգիի գիրքն է այն :

Այո՛, Աստուած երեւցած է անոր : Այրի մը մէջ ,
մինաւորիկ աղօթած ատենը, լոյս կը լլլսի քարերէն ,
և Յիսուսը կ'երեւայ իր մօր՝ Աստուածածնին հետ : Ա՛լ
ընտրուածն է անիկա, հրեշտակացած մարդ որ բնութե-
նէն վեր է, և ժողովուրդին համար՝ ա՛լ ոչինչ կայ անոր
անհնար : — Ահա ասիկ իր հրաշքին մէկը, զոր Յայսմ-
աւուրքը կը սլատմէ : Իր վայելած համբաւին նախան-
ձող կրօնաւորներ զինքը կ'ամբաստանեն եպիսկոպոս-
ներուն և իշխաններուն իրեւ ծայթ և հերձուածող .
անոնք ալ քանի մը հօգի կը զրկեն որ ելլէ իրենց առ-
ջեւ գայ հարցաքննուելու . Նարեկացին իրեն եկողնե-
րուն կ'ըսէ՝ Եկէք քիչ մը բան ուտենք նախ և յետոյ
կ'երթանք . երկու աղաւնի տապկել կուտայ և անոնց
առջին կը դնէ . օրը ուրբաթ էր, պահքի օր : Աւելի կը
գայթակղին եկողները, և կ'ըսեն . «Միս կ'ուտուի՞
ուրբաթ օրով» : Սուրբը օրը մոռցած ըլլալ կը ձեւացնէ .
«Կը ներէք, չգիտնալով ըրի» կ'ըսէ, և աղաւնիներուն
դառնալով, «Եկէք, կը գոչէ, ձեր տեղն ու ձեր երամը
գացէք, վասն զի այսօր պահք է» : Իսկոյն տապկուած
աղաւնիները կը կենդանանան ու թեւերնին բանալով կը
թռչին : Աս տեսնելով, ամենքը սուրբին ստքը կ'իյնան
և ներողութիւն կը խնդրեն : — Ահա այս հրաշքին վրայ
յաւելուածական մաս մը, նոյնպէս ուրիշ հրաշքներ ալ :
Այն օրը ուր այս մարգիկը կուգան Նարեկացին տանե-

լու, սուրբը դաշան էր, ոչխարներ արածելու զբաղած .
երբ զինքը կուգան կը կանչեն, կը տեսնէ որ գայլ մը
եկեր՝ իր հեռանալուն կ'սպասէ՝ ոչխարները ուտելու
համար . գայլը կը կանչէ և կը պատուիրէ որ մինչև իր
դառնալը՝ ոչխարներուն վրայ իրը պահապան հսկէ,
սուն կ'երթայ, ազաւնիներուն հրաշքը կը կատարէ, և
գարձին կը տեսնէ որ գայլը՝ խելօքիկ՝ պահպանութիւն
կ'ընէ ոչխարներուն . գառնուկ մը նուէր կուտայ անոր
և կ'արձակէ զայն : — Այն քարայրին մօտ ուր Քրիստոս
ու Տիրամայրը տեսաւ, որ մը աղբիւր մը կը բղխեցնէ,
որ դեռ կայ, կ'ըսուի և հրաշքներ կը գործէ : — Բայց
ահա իր վերջին հրաշքը, որմէ յետոյ կը վախճանի .
Նարեկ զխղին մօտ Գորգ անունով մեծատուն մը կար,
որ կիրակի օրերը կ'աշխատէր և ծառաներն ալ կ'աշ-
խատցնէր, Նարեկացին կը խրատէ անոր սուրբ պահել
կիրակին, և երբ անխկա մտիկ չընէր՝ կ'անիծէ զայն :
Երեք օրէն մարդը կը մեռնի : Ասոր վրայ՝ զխղին գա-
տաւորը բռնել կուտայ սուրբը և շղթայի կը զարնէ .
սուրբը կ'աղօթէ, ու երեք օրէն՝ շղթաները կը հալին,
ու ինքը կ'արձակուի . հոն ուր զինքը շղթայեցին աղ-
բիւր մը կը բղխի՝ որ հրաշքներ կը գործէ : Յետոյ,
սուրբը հանդիսաւորապէս կը պատարագէ, ժողովուրդը
կ'օրհնէ, և կ'առանձնանայ հսկելու և աղօթելու . բայց
ա՛յ դուրս չելլեր իր աղօթատեղիէն, և երբ հոն կը
մաննեն, զինքը չեն գտներ . անյայտ եղած է . աղօթ-
քով ու պահքով անոր անհետացման վրայ տեղեկու-
թիւն կը խնդրեն . հրեշտակ մը կ'երեւայ և կ'ըսէ թէ
Սուրբը Աստուծոյ քով եղած է :

ՔՐԵՎՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ. — Ժշ Գարու վերջին կիսուն, վանական
կեանքի խաղաղ մշտնորոտին մէջ անած ու զարգացած միտք մը, յանկարծ
ամբողջ սերունդի մը հիացումը կը հրաւիրէ իր վրայ : Քաղաքական ու

վարչական կեանքէն յաւէտ հեռի, ծնաւ բանաստեղծ-հանճար մը, սկզբ-
բնաստիպ ու ինքնաստիպ, իր երգերէն ոմանք գարնանային ծիծաղկոտ
բնութեան բստորն ունին ու արշալոյսի շողը, այլը՝ կրօնի ցոյքն ունին ու
ոգեւորիչ խանդը քրիստոնէութեան, որոնք կուզան կը հատնին մեզիս
Բնութենէն ծովը մանաւանդ Նարեկացւոյ համար անհամեմատ ներշնչող
մէ, որուն մերձակայութիւնը ընկնուածի ու սարսուռի խորին հետք մը Յո-
ղուց իր հոգւոյն մէջ: Տրամաբանուած խորհուրդներ չեն իր խորհուրդ-
ները, ամէնքն ալ լուս ու մունչ յուզումներ, նման՝ Նարեկայ արգասանդ
դաշտօրէից կոնակածու վէպէտումներուն, ու այդ ամէնքը Նարեկացիի
գրչին տակ իրարու միացած իր հոգւոյն պատկերը կը յորինեն Բնութենէն
ազգուած ու ներշնչուած, բնութեան երգիչն է ու նկարիչը անզուգական-
մեղքի զազախարէն սարսափած՝ մարդկութեան ապաշխարող ոգին է նա,
քրիստոնէութենէն ազգուած ու ներշնչուած, բարի վանականն է նա, իր
հոգիէն շարժուած ու իր սրտէն հրահանգուած՝ Հայ բանաստեղծն է Նա-
րեկացի: Եզակիան հանգամանքով մը ըմբռնեց Աստուծոյ զազախարը, վե-
հասկետ, արարչագործ, բարի, Հայր-Աստուծոյ մը ներկայութիւնը տեսաւ
ամէն զի, սրտերու մէջ, բնութեան խորը ու անհունին մէջ սուզուած:

Մենք կը լսենք իր ձայնը, աղօթողի ու բանաստեղծի ձայնը, և իր
միայնութեան մէջ Յափած արցունքները կ'տեսնենք բխրեղացած: Իր
սիրաը, տանարի մը պէս, բաց շարժման զգըտմի և անմեղութեան առ-
ջեւ, յաւիտենական սաստն եղաւ շարին ու շարութեան, իր հոգին, բուր-
վառը աղօթից, շանթն եղաւ մուլութիւններուն ու մեղքին: Մենք կը տես-
նենք գինքը, մեծ ու վսեմ, երբ կը բանանք մեր սրտերը իր սրտին առ-
ջեւ, անկէ քաղելու համար մեր հոգիներու կրօնական ազնուացումին հար-
կաւոր ու էական դասերը: Նարեկացին, կրցաւ իր վրայ բերել ախլը իր
ժողովուրդին: Աղօթող ազգի զաւակ, ինքն ալ աղօթող մ'եղաւ, բանաս-
տեղծ, կրօնաւոր հօր որդի, ինքն կրօնաւոր, ինաստասէր վարդապետի
աշակերտ, ինքն ալ ինաստասէր: Վանքի խոնաւ խաւերու մէջ կրցաւ իր
միտքն ու հոգին քարձրացնել դէպի վեր, մարդկային անձուկ սահմաններ-
էն անդին, գոնելու իր մտատիպարը, որուն առջեւ ծնրադրեց ու հառա-
չեց, աղօթեց ու արտասուեց: Մեր կրօնական գրականութեան փայլուն
դէմքերէն մին է Նարեկացի, ու քրիստոնէական հայ բանաստեղծութեան
Հայր-Բանաստեղծը:

ՍՈՒԵՆՂ ՎԱՐԴ.

Ս Պ Ա Գ Ա Յ Ն

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ ձրմբան ցուրտ սառամանիք
 Կը ծածկեն դաշտերն ու հլւզին տանիք ,
 Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել ծիծաղկոտ
 Ամառուան հուձքերն լերանց ըստորտ՝
 Որ կ'աճին ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ գիշերուան թէ՛ մթթին թեւեր
 Կը սգատեն զերկիր՝ ըզծով և զեթեր ,
 Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել քաղցրահոտ
 Սիւզերով խընկեալ ջինջն այն առաւօտ՝
 Որ ծագէ ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ աղբերք ցամքած են հարեակ ,
 Եւ չըտան շրթանց ցօղոյ մի կայլակ ,
 Բացէ՛ք աչերնիդ տեսնել այն արօտ ,
 Վըճիտ վըտակներ , ոյց ջուրց էք կարօտ՝
 Որ սա՛ին ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ խոնաւ խորշ մը անձկագոյն
 Կը սպառէ ոգիքն առողջ ձեր մարմնոյն ,
 Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել մթնօլորտ
 Զովացիկ ու անամպ , և ծըծել զայն օդ՝
 Որ չնչէ ձեր մօտ :

Եւ ի՛նչ փոյթ դարձեալ թէ՛ բընաւք տան խոյս ,
 Ու շիրմին բացուի խորն անդընդասոյզ ,
 Երկինք դարձուցէք աչեր նուաղկոտ՝
 Եւ տեսէք զԱստուած՝ բարւոյն առաջնորդ
 Որ հըսկէ ձեր մօտ :

Ե. Ե. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՌՍՏԱՏՐԱՆ ԲԱՅՆԵ. — Սիւզ, մեղմ հով. — Համակ, բոլորովին.
 — Անձկագոյն, շատ նեղ.

ՔՇՈՒԱՌՈՒՅԵԱՆ ԱՆՏԱՌԸ

Ձմրան խստաշունչ իրիկուն մը , երիտասարդ մը կը գտնուէր անտառի մ'եղերքն , որուն տեսքն իսկ բաւ էր սոսկում ներշնչելու : Դեղնած կեղեւով և տերեւ-լաթափ ոստերով բարձրաբերձ ծառեր , մշտադալար թանձրախիտ ցախեր որոնց շուրջը կը տեսնուէին ոսին թուփեր , սրածայր գալլախազներով լի և մանուածապատ անձուկ ճամբաններ , որք կը պտուտկէին և նորէն իրարու կը միանային , մտենիներ : աւասիկ ինչ որ կը ներկայանար աչքի :

Երիտասարդն արագութեամբ կը քալէր , յայտնի մտազբաղում մը մթութեամբ համակած էր անոր ճակատն և բոլոր ուշադրութիւնը դրաւած , որովհետեւ չնչմարեց թէ քանի՛ որ կը յառաջանար , ծառերն ու ծառատունկերն աւելի կը խտանային և թէ ճամբաները կ'անհետէին :

Եւ միշտ կը յառաջանար :

Բայց վերջապէս , յուսահատութեամբ տեսնելով որ չպիտի կրնար դուրս ելնել լաբիւրինթոսէն ուր մտնորած էր , ուժասպառ գետին ինկաւ :

Երկար ատեն նոյն դիրքին մէջ մնաց , որովհետեւ ցուրտը սառեցուցած էր անոր ընդարմացեալ անդամները , երկար ընթացքի մը յոգնութիւնն սպառած էր անոր ոյժերն և անօթութիւնը կը դալարէր անոր ազիքներն :

Յանկարծ , իր ցաւերէն ճիշ մ'արձակեց որուն արձագանգը շատ հեռուն թնդաց :

Գլուխը վերցուց , երեք մարդիկ իր առջև կը գտնուէին ոտքի վրայ , որոնց գալը ո՛չ տեսած և ո՛չ իմացած էր :

Գլխէն մինչև ոտքը սարսուաց : Երեք մարդիկ իրենց աչերն իր վրայ յառած էին ուշադիր :

Մին ոսկեթել երկար վերարկու մը հագած էր , մէջքէն դօտի մը կապած էր որուն ադամանդակուռ կոճակը շլացուցիչ շողունով մը կը փայլէր : Քովէն ալ սուր մը կախած էր :

Երկրորդը սև վերարկու մը և կարմիր դօտի մը կը կրէր :

Երրորդը կապոյտ կտաւէ պատմուճան մը և կաշեայ դօտի մը ունէր : Զեռքը բռնած էր տապար մը որուն վրայ կը կրթնէր :

— Ի՞նչ կ'ընես հոս , ըսին միաբերան երեք ընկերները :

— Մահուան կ'սպասեմ , պատասխանեց երիտասարդը , գթացէ՛ք իմ վրայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես , կրկնեցին միւսները :

— Կարելի եղածին չափ շուտ դուրս ելնել այս անիծեալ անտառէն :

— Ուրեմն մեր երեքէն ընտրէ զա՛յն որ քեզ պիտի ընկերանայ . որովհետև առաջնորդ մը պէտք է քեզ և զանի դուն պէտք է ընտրես :

Երիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երեք մարդիկն , որք լուրի մնջիկ կ'սպասէին իր քննութեան արդիւնքին և յարմար դատեց զանի՝ որ ոսկեթել վերարկու մը ունէր որուն կոճակն ակնախտիդ փայլեր կ'արձակէր :

— Զքեզ կ'ընտրեմ , ըմաւ :

Այն ատեն տարօրինակ ժպիտ մը երեւցաւ անծա-

նօթին ցուրտ շրթունքին վրայ, և ձեռքը երիտասարդին կարկառեց, մինչդեռ իր երկու ընկերներն աներեւութացան տեսիլքի մը պէս :

Սարսափահար, անձայն ու անշշուկ, երիտասարդն իր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց և մեկնեցան :

Արշաւասոյր վազեցին : Ծառերը կը փախչէին իրենց ետեւէն, և իրենց ոտքին դոփիւնը կը լսուէր անընդհատ, սակայն և այնպէս, ժամէ մը յետոյ տակաւին անտառին մէջ էին :

— Ո՛հ, ս՛րշափ յոգնած եմ, մրմնջեց երիտասարդը՝ կանգ առնելով քառուղիի մը եզերքն, ուր կը յանգէին բազմաթիւ ճամբաներ :

— Տակաւին շատ պէտք է քալել, և մեր սրունքները շատ տկար ըլլալով չպիտի կրնանք մեր նպատակին հասնիլ : Բայց, քիչ ատենէն, հեծեալ ուղեւոր մը պիտի անցնի ասկէց : Ա՛ռ այս թուրը. մօտեցածին պէս կուրծքը կը մխես զայս և կ'աւանուս իր երթվարն, որուն վրայ կը նստինք :

— Ահուելի՛ բան է այդ : Բայց ս՛վ ես դուն, դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կուտաս ինձ :

— Ես ոճիրն եմ, պատասխանեց անծանօթը :

— Կորսուէ՛, հեռացի՛ր ինձմէ՛, աղաղակեց երիտասարդն երեսի վրայ գետին իյնալով :

Դժոխային ծիծաղ մը լսուեցաւ և երիտասարդը մինակ մնաց :

Այն ատեն գլուխը վերցուց, միւս երկու ընկերներն իր առջեւ էին :

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, հարցուցին անոր :

— Մահուան կ'սպասեմ, պատասխանեց : Երիտասարդը, գթացէ՛ք իմ վրայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեցին միւսները :

— Կարելի եղածին շափ շուտ դուրս ելնել այս անիծեալ անտառէն :

— Ուրեմն մեր երկուքէն ընտրէ՛ զանի որ քեզ պիտի ընկերամնայ , որովհետեւ առաջնորդ մը պէտք է քեզ և զանի դուն պէտք է ընտրես :

Աւերիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երկու մարդիկն , և յարմար դատեց զանի որ սեւ վերարկու մը և կարմիր դօտի մը ունէր :

— Զքեզ կ'ընտրեմ , ըսաւ :

Այն ատեն առանց բառ մը արտասանելու , անծանօթը ժպտեցաւ և իր ձեռքն երիտասարդին կարկառեց մինչդեռ իր ընկերն աներեւութացաւ տեսիլքի մը պէս :

Երոտած , և ծունկերը դողդոջուն , երիտասարդն իր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց և մեկնեցան :

Ժամու մը շափ քաղեցին և վնի մը եղերքը հասան , ուսկէց ազազակներ և հեծեծանքներ կը լսուէին :

— Ո՛հ , սրչափ յոգնեցայ , մըմնջեց երիտասարդը կանգ առնելով :

— Ըամբան շատ երկար է տակաւին և մեր տկար սրունքներով չպիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին . ուստի քեզ հոս բերի՛ այս անտառէն ելնելու միակ միջոցը ցուցնելու համար . այս վնին խորը մահը կը դըտնուի , որ զքեզ կ'ազատէ քու բոլոր ցաւերէդ :

— Սարսափելի է այդ , բայց ս'վ ես դուն , դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կուտաս ինձ :

— Ես Յուսահատութիւնն եմ , պատասխանեց անծանօթը :

— Կորսուէ՛ , հեռացի՛ր , գոչեց երիտասարդը երեսի վրայ գետին ինալով :

Իրային քրքիջ մը լսուեցաւ և երիտասարդը միակ մնաց :

Գլուխը վերցուց և իր առջեւ տեսաւ երրորդ ընկերը :

Միւս երկուքին անունը յիշելով , ջանաց փախչիլ , բայց անձանօթը ձեռքով կասեցուց զանի :

— Ինձ հետ եկո՛ւր , ըսաւ . ճամբան երկար է , բայց Աստուած կ'օգնէ անոր որ կը տառապի :

Երիտասարդն անոր նայեցաւ և ձեռքը երկնացուց : Բայց անձանօթն ետ մղեց այդ ձեռքը , և սկսաւ քայլ առ քայլ անոր առջեւէն երթալ : Յետոյ , իր տապարով , նոր ճամբայ մը բացաւ կտրելով այն ծառերն որք արդեւք էին իրենց յառաջխաղացութեան , և ըսաւ երիտասարդին .

— Ուսդ ա՛ն այս ծառերէն մին :

Երիտասարդը հնազանդեցաւ . թէեւ իր յոգնութիւնը մեծ էր , սակայն հազիւ կ'զգար իր կրած բեռին ծանրութիւնը :

Միշտ ծառեր տապալելով , անձանօթը վերջապէս երիտասարդին հետ հասաւ անտառին եզերքը . իրենց առջեւ կը պարզուէր անձայրածիր դաշտ մը , որուն մէջտեղ տուներ կը նշմարուէին :

Այն ատեն անձանօթն ըսաւ երիտասարդին .

— Անտառն , ուսկէց անցար , կը կոչուի անտառ թշուառութեան : Յիշէ՛ր զայն միշտ և այժմ վա՛ր ա՛ն բեռդ :

Երիտասարդը գետին նետեց ծառն , որ իյնալով , իսկոյն ոսկիի փոխուեցաւ :

— Ո՞վ ես դուն , դո՛ւն որ այսքան լաւ խորհուրդ տուիր ինձ , հարցուց երիտասարդը զարմանքով :

— Ես աշխատութիւնն եմ , պատասխանեց ընկերը :

Թ Ո Վ Ա Կ Ի Ն Ն Ա Ր Ս Ը

(Հէճեաք)

Ա.

Ծովակին երկու փոքրուան վրայ, դէմ առ դէմ, երկու գիւղեր կային, մէկը մինչև հիմայ կը մնայ դեռ, միւսը կորսուած է ջուրերուն տակ:

Այն գիւղին մէջ, որ ա՛լ հիմա չերևար, մանկամարդ կին մը ծովուն հարսը կը կոչուէր. ամէն առտու արեւը ծագելէն շատ առաջ երբ ծովակը հովուն համբոյններուն տակ իր փոքրը կը դգուէ ու ալիքները հեռաւոր ծփանքներ կ'ողորեն՝ ծովուն հարսը՝ հեռուն ահորոջ լողացող սև թռչունի մը կը նայի որ կ'երթայ կ'անհետի ու ծովուն մէջ կը կորսուի մանրցած:

Իր երեսներէն ծաթած շառաւիղները ջուրերուն մէջ կը թափէին, ու հասակը ուռիի մը կը նմանէր գետերուն փունքն ի վար բուսած երկա՛յն ուռիներուն պէս, մազերը բարտիներէն վար սողացող լուսնի շողերը՝ կարծես ուսն ի վար, աչքերն ալ լեռները փախչող եղնիկները: Ու երբ ծովուն հարսը առտուանց ծովակէն կը հեռանար, ձուկերուն մէջ մողեգին յուզում մը կ'ընար: Այսպէս կը պատմէին ծերերը, որ հիմայ իրենք ալ չկան:

Բ.

Ամէն գիշեր, կէս գիշերին ուշ ատեն՝ ծովակին փունքին վրայ առկայծ լոյս մը կը դողդղայ ու ան-

քթիթ՝ ծովուն նշմար կուտայ , յանկարծ ջուրերուն մէջէն փրփուրի շառաչներ կը լսուին , ու ճերմակ պղպըջակի մը փաթթուած՝ ծովէն աղայ մը կ'ելլէ , գեղեցիկ , փրփուրներէն ծնած կարծես : Ու ամէն գիշեր՝ միայնակ , ծովի խիճերուն ու գորտերուն քով՝ ամառուիտան մէջ՝ ծովին սիրահարները իրար կը սիրեն մինչև լոյս , մութ խաւարին մէջ լուսթիւնը կ'ընդհատուի միայն գորտերու կրկուտքներովը , որոնք կ'երկարին ու ծովուն մէջ կը մարին :

Ու երբ արուսեակը ծայր կուտայ գիմացի գիւղին վրայ՝ լերան ետեւէն , ծովակի աղան նշան կը բռնէ աչքով , ու թեւերը ալիքներուն կ'երկարէ , սիրականը ետեւէն կը նայի ու կը նայի երբ լողացողը կը պզտիկնայ , սե թռչուն մը կ'ըլլայ , յետոյ կէտ մը , ու ա'լ չերեւար :

Առտուանց լուսոյն գէմ երբ ծովուն հարսը քայլերը կը դարձնէ ու տուն կը դառնայ , ալիքները ատերուն կը զարնեն ու ձուկերուն մէջ տարօրինակ յուզում մը կ'իյնայ :

Գ.

Օր մը դրացի պառաւ մը եզելութիւնը կը հասկընայ , ու էրիկը իր կնոջը՝ ծովու հարսին՝ գազանիքը կ'իմանայ :

Ճրագը իր տեղը այն գիշեր նորէն անկասկած իր նշանը կուտար , ու երբ աղան ծովակին կէսը հասած է ա'լ՝ յանկարծ մութին մէջէն մուկեգնամ ձեռք մը ճրագը գետին կը նետէ ու ծովուն հարսին մազերը թեւը կը պլլէ . արցունք , աղերսանք , անգութ էրկանը մուկեգնութիւնը չեն կրնար իջեցնել ու քարերուն վրայ մեռած միջոցին՝ հարսը կ'անիծէ էրիկը , կ'անիծէ պառաւը ու գիւղը՝ վերջին անգամ :

Միւս օրը , առտուանց , երբ արուսեակը կը ծաթի հեռակայ լեքան հաեւէն՝ ուր ամէն անգամ ծովուն սիրահարները կը բաժնուէին , իրիկունը լեռը պատկող հովիւը երբ գիւղը դարձաւ , ո՛չ գիւղ դառաւ , ո՛չ մարդ-ջուրը կլլած էր ամէնքն ալ :

Հիմա ջուրին մէջ ամէն գիշեր , կէս գիշերին՝ նոյն գիւղին տեղը աղօտ ճրագ մը կը վառի , կ'ըսեն , ու առտուան դէմ՝ արուսեակին ծաթելու պահուն՝ ճրագը կը մարի , ծովը տարօրինակ յուզում մը կ'ունենայ , ու երկու ճերմակ թռչուններ կարմիր կառքով՝ յանկարծ այն տեղ կ'երեւան , մեղմիկ , հանդարտ ջուրը կ'ակօսեն պզտիկ պեակներ հանելով , յետոյ նորէն կ'անհետին ու երբեք ցորեկները չեն տեսնուիր :

Մովա՛կ , անոնց անունը մարդու մի՛ ըսեր :

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Տ Ե Ր Ե Ն Թ Ա Փ

Մածկած էր աշունն երկրիս երեսը
Տերեւաթափով սոյն մեր անտառին .
Ա՛լ խորհրդաւոր չէր այն պուրակը ,
Լքուած էր անուշ ձայնը սոխակին :
Մաղիկ հասակին մահուան դուռն հասած
Տըխուր պատանեկ դանդաղ քայլով մը ,
Վերջին անգամ մ'ալ կը շքրջէր յոգնած
Ծանկալի անտառն իր մանկութեանը :
« Բարձ՛ով դու մընաս » , անտառդ իմ սիրուն ,
Կ'ընկճիմ ես , սուղըդ դուժկան իմ բաղդին .

կը տեսնեմ մահուանս ես դու չաղութիւն
Այն տերեւներով՝ որ դեռին կ'ընկնին» ։
Ի՛հ , Արամազդին ողորմ պատգամը ,
Ըսիր դու ինձի . «Տերեւն անտառին
երբ դեղնի նորէն աչքիդ առջեւը ,
Ա՛լ քեզի համար կ'ըլլայ այն վերջին ,
Կ'առնէ քու չորագիտ մըշտատե նոճին .
Տըժգոյն աշունէն աւելի տըժգոյն
Կը հակիս , գլորիս դու դէպ ի շիրիմ ,
Պիտի թարչամի քու այն մանկութիւն
Խոտերէն առաջ մարգագեղանին ,
Ու բարունակէն լեռներու կողին ։ »
Կը մեռնի՛մ . . . նրսեմ հովեր հարաւի
Յուրա շընչովն իրենց զիս շօշափեցին .
Գեղեցիկ դարունս աչքէ կը փախչի
Իրրե ըստուեր մը չքոտի ու սին ։
Ընկի՛ր դու ընկի՛ր , վաղանցս՛ւկ թերթիկ ,
Սա տըխտը ճամբան քօղարկէ՛ աչքէ .
Այն վայրն ուր վաղիւ կը մտնեմ լուիկ ,
Մածկէ իմ մօրկանս յուսահատ ցաւէ ։
Բայց իմ սիրունիս երբոր հերարձակ
Այն լուս ամայի ծառատունկին տակ
Արեւի մուտքին դայ զիս արտասուել ,
Թեթե շըշխնովդ նայէ՛ վերցընել
Ըստուերս , որ գտնեմ քիչ մը սիրտիանք» ։
Ըսաւ ու զընաց , և ա՛լ չը դարձաւ ։
Վերջին տերեւն որ անտառէն ընկաւ ,
Ա՛լ կընքեց վերջին օրն անոր կեանքին ։
Կաղնիին ներքե տապանը բացին . . .
Սակայն սիրունին երբեք հոն չեկաւ ,
Մենաւոր վէճին չեղաւ այցելու ։

Ու խաչնարածը մօտ հովիւներու
Միտին վրբդովնց ստքին ձայնովը
Տըխուր դամբանին խոր լըռութիւնը :

Քարզմ. ՆԱԼԱԳԵՏ ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՄԻԼՎՈՒԱ

ՈՒՂԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՍ

. . . Երբ որդաւոր ներգործութիւն մը կ'ընէր ամե-
նուս վրայ՝ նորածագ արշալոյսին հետ սկսող այս ճամ-
բորդութիւնն . կէս ժամու չափ երկու կարգ պողաւէտ
պարտէզներու մէջէ անցնելէ յետոյ , մասնք Սարօնի
ընդարձակ դաշտօրէն՝ որ ուրեք ուրեք մշակեալ պա-
րարտ հողեր և ուրեք ուրեք վաղահաս ամբան տապե-
րէն խանձած դետիններ կը պարզէ մեր շուրջը : Արեւն
իր բոլոր պայծառութեամբ կը ծագէր այդ դաշտին
վրայ , առաւօտեան զովութեան խառնելով իր առաջին
ճառագայթից մեղմ տաքութիւնը . գաղջ օդ մը կար
և հեշտ զովութիւն մը , որ ճանապարհին միօրինակու-
թիւնը մոռցնել կուտային : Սարօնի դաշան , ըստ տե-
ղական աւանդութեան , հռչակաւոր է Սամփոսնի յի-
շատակոյն , ուր Փղշտացւոց հունձքերն այրած է : Հին
Լիւդիա քաղաքին — ծննդավայր Ս. Գէորգայ — աւե-
րակները նշմարելէ յետոյ , երկու ժամէն հասանք ի
Թեմէ : . . .

Թեմէէն սկսեալ իբր երեք ժամու ճանապարհ՝ զա-
նազան տեսարաններ կը պարզուին ուղեւորին հանդէպ,
մերթ պատմական քաղաքի մը աւերակներն , մերթ

ամայի գերեզմանատուն մը . հոս մշակեալ արտեր, հոն ձիթենեաց անտառակներ . միակ շնչաւոր արարածներն՝ որոց կը հանդիպինք՝ արաք գիւղացիներ են կամ կիներ որք քաղաք կուգան . խուրձերով բեռնաբարձ ուղտեր ծանրադանդաղ կը յառաջանան լերկ դաշտերու մէջէն, բարձրէն նայելով մեր վրայ և կարծես արհամարհելով կառաց սրարշաւ ընթացքը : Սարօնի դաշտին ծայրը կը յանդի ի Պէյթ-Նուպա — կամ նախկին նոր քաղաք , հայրենիք Արիմելէք քահանայապետին, — յետոյ կ'անցնինք Լատրուն կոչուած կիսաւերակ գիւղէն , ուր դաշտօրէք անհետ կ'ըլլան և ժայռուտ բլրակներու շարք մը կը սկսի . այլ եւս ո՛չ ծառ ո՛չ դալար իրենց հրապոյրները կ'ընծայեն . այգուն զօլութիւնը տեղի տուած է միջօրէի կիզիչ տաքութեան մը . Յուդայաստանի լեռներուն մէջ մտած ենք :

Երկար կ'ըլլայ մի առ մի յիշատակել անուանքն այն պատմական վայրերու և աւերակաց զորս կը նշմարենք ի մօտոյ կամ ի հեռուս . կառուղին թէև լաւ յարգարուած , այլ եւս կը կորսնցնէ իր հարթութիւնը և կը փոխուի դառիվայրներու կամ դառիվերներու որք կը հանեն զմեզ բլրոյ մը գագաթը կամ ստորոտը կ'իջեցընեն : Երեք ժամու անընդհատ գնացքէ մը յետոյ , Ապուղօյի գագաթն ենք , ուսկից կ'երեւին Պաղեստինու լեռներն . . .

Այսպէս , փոշւոյ ամպեր ձգելով իր ետին , կառաց ու ձիաւորաց երկայն շարքն յառաջացաւ մէկ ժամու ճանապարհ , անցնելով Դերեսպինթի կամուրջէն , Պէյթ-Իսքա գիւղին մօտէն , Լիթթայի ձորին բարձունքէն , ուր կը վերջանայ անբնակ ճանապարհն . կառուղւոյն ձախակողմը պահականոցի ծառայող փոքրիկ անտարակ մը կը նշմարենք , որմէ յետոյ կ'սկսին երեւիլ

արեւելեան կողմէն Համբարձման լեռն և աջ կողմէն
խաչաւանքի ձորն . երկրորդ աշտարակ մը եւս, և ահա
ի հեռուստ կ'ողջուեննք Ս. Երուսաղէմը :

(Արեւելք)

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՂՈՒՍՆԿԱՅՆ ԳԵՐԵՉՄԱՆԱՅ

Այ իմ լուսնակ դեղեցիկ, աստուածաւառ դու լապտեր,
Զոր առաջնորդ գիշերոյ դըրաւ երկինք ինքքն Տէր .

Կոյր մթութեան աչք անտիակ, սրտիս այլ դու աչք կուտաս
Երբ շողշողուն շղթայով կախուած շարժիս իմ վրաս .

Քու թելն՝ երկնից արծաթէն հիւսուած, պատրոյզդ ալ
տակի ,

Աղամանդէ կայծակներ տիտես ասողերդ չորս դի .

Եղի մեղրի նրման կաթ մի ամանէդ յիս թափած

Կու խաղաղէ կըրքերըս զինչ ալիք լըճիս հանդարտած .
Մհ, ո՛նց պայծառ էիր դուն կենացդ երկրորդ գիշերին

Երբ նոր քաշուած Աստուծոյ ճախարակէն ընդ երկին .

Մհ, ո՛նց փայլուն էր քո լոյսն՝ երբ առաջին այն անգամ
Գիշերազուարճ պըլպուլիկըն ձրգեց ձայն երկնահամ .

Շունչըն պայծառ քեզ նման հովտէ հովիտ կուխաղայր,
Հեղիկ հովով թունդ ելած մաքուր առուակըն հեւայր .

Զըկայր ականջ հողեղէն որ զայն լըսէր ու փառք տայր,
Միայն հրեշտակք լըսէին և շարժէին ըզքեզ վայր :

Եւ դուն լըոիկ չափեցիր զանամպ երկնից կէս բոլոր ,
Ծովո՛ւ ցամաքի վարագոյր զացիր , ներքեւ մըտար խոր ,

Երբ արեգակըն կուգայր հրեղէն ստօքն յօդս ի վազ ,

Զարչալուսոյ ցօղ սիւնել և զառաւօտըն հրամազ . . .
կացի՛ր, արե՛ւ, յետ կացիր, մ'եղնե՛ր յերկիրնքըդ կապոյտ,
Թող լուսնեկիրդ ի ման գալ դեռ ի մէջ թուխ ամպերոյտ.

կա՛ց կա՛ց լուսնակ դու յառաջ , լեռնէ՛ ի լեռ սարէ սար
Մէջ ձորերուս խորերուս անցի՛ր յուշիկ հաւասար .

Հետ քեզ ունիմ ես դանդաս, քեզ նահապետն ունի բան,
Սիրտըն յերկուս է ճըղքած , և ցաւերն, ո՛հ, զանազան,
Պայծա՛ս լուսնակ , մի՛ փախչիր թէ տրտմութեան լըսես
ձայն ,

Ծաւած սրտի մխիթարանք ես դու կանգնել յերկիրնքն
այն ,

Ման դաս յերկիրն Եդեմայ , բայց ոչ ի հինն այն գիշեր
Երբ երջանիկ էր դեռ մարդ, լոկ սէր ու կեանք կը յիշէր,
Ճերմակ ճածանչդ յայնժամ տաք էր ջրերուն ու ծաղ-
կանց ,

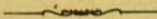
Ուր որ կաթէր քո շաղիկ՝ կենդանութիւն էր անանց ...
Դարձի՛ր նայէ՛ հիմ 'ի վայր , նայէ՛ ի փէշ սարերուս ,
Նայէ՛ ի քալի տաճարիս , և ի հողրանք գեղերուս . . .

Ո՛հ , գերեզմանքն են անոնց , որ ոչ եւս են յաշխարհի,
Մաշած նըշխարք մեր հարանց՝ թաղուած ի խոր խաւարիս

Լ. Ղ. ԱԼԻԵԱՆ

ՐԱՍՏԱՐՆԻ ՐԱՑՆԵՐ. — Ոնց (բառ գառառական), քակի. —
Տոփ, տափարակ տեղ:

ԳՆՂՆՅԵՆ ՐԱՆՔ. — Մեր կրօնքը կը միացնէ, ինչ որ մահը կ'ան-
շատէ:

Ն Է Շ Ա Ր Ի Ն Ե Ր Ա Ջ Ը

Մանձաղ ծովակին խոհուն ծալքերը կ'արթննային
այգուն ծաղիկ ծաղումին ծոցէն :

Հովն՝ անդայ համբոյրներով հեղուկ հիւսքեր կը
հիւսէր անոր հոլանի հարթութեան վրայ :

Շքեղ արշալոյսին լայն պատրաստութիւնը՝ կոյս
շաղեր կը շողացունէր եզերքն ի շար :

Կոյս շաղեր եզերքն ի շար, ուր կեցած էր նեղ-
սիրտ նէհարին նայ նաւակը :

. . .

Անուրջ մը անդոնակսն՝ անհանգստած էր զինքը
գիշերն ի բուն :

Ա՛լ ան անմահ չէր ան առտուքնէ . անհուն անձով
մը անտած էր անոր հոգին :

Բանուկ բիբերովն հեռուն հրաման մը հանեց հրա-
վարս յուերժհարսերուն :

«Շո՛ւտ , շո՛ւտ , շտապեցէ՛ք շուտ» , գոչեց :

Երա՛զ մը կերէ հոգիս , կ'ուզեմ տալ զիս ջինջ
ջուրին , կ'ուզեմ կոյս կղզեակին տալ զիս :

Տալ զիս կոյս կղզեակին , որ կարող է պահել զիս
կոյս» : —

. . .

Կաթ թաթիլիներ արագ արագ քակեցին կապը
նաւակին , ու թիթե թեւեր թեւեակները թօթուեցին :

Անցաւ սրտցաւ նէհար զիցական նաւակին ցից
ցուկն , և կողմնեցաւ հոն լուռ մուռ :

Թիերն սկսան ծափել ծրծաթ ծափերով ծովակին
ծփուն ծիծաղներուն հետ :

Եւ ինք Նէհար նիհար նայուածքով հորիզոնին հուրերուն յառած կը խառնէր անոնց իր երազն հուր :

Կը խառնէր իր երազն հուր , որ հնոց մը դարձուցած էր անոր հոգին :

. . .

Իր հուր երազը , զոր հոգի հայեացքն հուրի հրեշտակներուն զո՛ւր կը հնարէին քաղել :

Շարժուն շպարը շփացող ծովակին , հանգարտ հնարքն հոգեշօշափ հովին , մասնող լուսթիւնն առաւօտին՝ զո՛ւր միաբանեցան գողնալու երազն ազնիւ Նէհարին :

Երազն երազուն Նէհարին , որ համակ նամակ մըն էր մարմնափակ :

. . .

Հասաւ մունջ մակոյկը խորշը դեռ քնող կղզեակին , դեռ լուռ յառած էր Նէհար հորիզոնին հսկայ հուրերուն :

Յողնած քլեւակներէն կաթկաթումներու վերջինն ինկաւ ասուպի մը պէս ծովակն ի վար , արշիտ առաջին շողոթն արեւին :

Դուրս ցատկեց դիցուհին՝ ցամքած ա՛խ մը նետելով ծոցը ծծուն ծովակին :

Եւ յաւերժհարսերն ալ հրոսեցին ետեւէն անտառն ի վեր :

Անտառն ի վեր , որուն վսեմ նսեմին մէջ կ'ուղէր բանալ ու պատել Նէհար՝ իր երազը փախտտական :

. . .

Բայց մենացեալ վայրին անդորրութիւնը՝ վարդ-

գոյն վառ վանկ մը թոցուց լուռիին վակժոյժ շուրթերէն :

Անհուն արձագանգ մը առաւ հոն այդ վանկն : Ու զա՛յն իր յաւերժաբարը կրկնեցին նախ յաւերժ , և մայրիներուն զառամ սոքերը զայն երեքկնեցին իսկոյն :

Կրկնեցին նոյնպէս պահուրտող նազելի նայադք , երեքկնեցին զա՛յն տերեւներուն շաղակրատ շրշխւնները :

Կրկնեցին սօսաւող ստուերք , յաւիտեա՛ն կրկնել առին Նէ՛հարի նուրբ երազը :

. . .

Ի՞նչ էր երազը զարմանալի Նէ՛հարին :

Ի՞նչ էր կրկնուած ու երրադարձ կրկնուած այդ վարդգոյն վանկը տարաբազդ Նէ՛հարին :

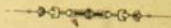
— Սէ՛ր էր բեհէզ երազը Նէ՛հարին , սէ՛ր իր զուսպ յոյզքը . սէ՛ր լուռ առտուան մէջ արձակուած այդ վարդ վանկը :

Սէ՛ր , սէ՛ր , սէ՛ր , կրկնել սկսած էին ծփանքը ծովակին , առֆն առաւօտին , արձագանգն անտառին , շուշան շուրթերն յաւերժաբարներուն :

Սէ՛ր , կրկնած էր մե՛ծ տունը տիեզերքին :

Յ. Գ. ՄՐՄՐԵԱՆ

ՐԱՅԱՏՐԵԱԻ ՐԱԳԵՐ . — Անդոյր, հանդարտիկ, հեզիկ . — Նայ, քաց . — Անդոնական, հոգ պատճառող . — Անձուկ, սէր, փափաք . — Անրած, շիրայած, կապած . — Շպար, գոյն . — Թեւեմակ քիակ . — Հրասել, խառնիխուռն վազել . — Վակժոյժ, անհամբեր . — Երրադարձ, երեք անգամ կրկնուած . — Առֆ, յափշտակում :

Ա Մ Ա Ռ Ն

Յորեններու ոսկին փայլուն

Ահա դիզուի մանգաղին տակ ,

Երկնի ոսկին մինչ զերդ վտակ

Կ'իջնէ ճակատին կազնեաց նրկուն .

Ամէն կողմ լոյս է տօնական

Ճաճանչազեղ կապոյտին մէջ՝ հրնձոց վրբան՝

Աստուածային ուղիներով փայլն սրբուի պայծառ .

Կեցցէ՛ ամառ :

Արեւներուն խածուածքին տակ

Պատուին հիւթերն կեղեւին ծոց ,

Ծիրանուոյն մէջ և շէկ պաղոց

Պարզեն իրենց ոյժ բովանդակ ,

Մէջ անտառաց և դաշտերուն

Կը յորդէ կեանքն իրբե բաժակ լի թաթաղուն ,

Ու բարձրանայ երկրէս արիւնն յերկնակամարն ,

Կեցցէ՛ ամառն :

ԱՌՄԱՆ ՍԻԼՎԷՍԴԲ

Ք Ա Ղ Ք Ի Ն Ժ Ա Մ Ա Ց Ո Յ Ց Ը

Կեանքի տենդոտ պայքարին ամանակն է այն՝
քաղքին ժամացոյցը , որ իր խոշոր սլաքներով աշտա-
բակին բարձունքէն կը մկրատէ միջոցը , ժամանակին
անճե՛տ արչաւը ուրբակելով հոն յաւէտ , նոյնքան ան-

տարրեր , վա՛րը , իր սօսքին տակ , իր պատուանդանին շուրջը , թղուկ մահկանացուներու հսկայ եռուզեռու մին , որ՛քան այս վերջինները անգիտակ ու անխոյժ յաւիտենին այն մասունքներուն՝ որ կը մեռնին ժամացոյցին սուր սլաքներուն տակ , յաւէրժութեան իւրաքանչիւր հիւլէին՝ զոր կեանք կ'անուանեն : Վե՛րը , կապոյտ աշխարհին մէջ Արեւը կը ծնի , կը ժպտի , կուլայ ու կը մեռնի նորէն ու նորէն , գիշերուան դիցուհւոյն աչքերը կը կածկլտան ու կը կուրնան շարունակ , երկրիս արբանեակը իր հիւծախտաւորի կեանքը կը քաշքշէ միջոցին մեջ ու տեղողութեան վրան՝ արգահատելի համակերպութեամբ մը : Եւքսինեան Պոնտոսի ալիքները դիւային տենդով մը կը կատղին , կը պոռան , կը կըռուին ու կը փշրուին . ժպտաւ և արցունք , երգ ու հառաչ կ'ըմբռնեն մարդիկ : Ժամացոյցը միայն , միշտ նոյն , միշտ անխոյժ , կը շարունակէ իր գործը անազորոյն յամառութեամբ մը , ճակատագրական մղումով մը կարծես :

. . .

Ի զո՛ւր պիտի ճգնէի լուծել զաղանիքը անոր վ՛ուկ արուեստին , ուսումնասիրել թրթռումները անոր մոզական քնարին , մինչդեռ անոնց նրբին ու խուլ արձագանգը իմ իսկ էութեանս մէջ կը գտնեմ յաճախ : Չեղաւ երբեք որ մը՝ յորում միեւնոյն անայլայլ զգացումներով վերաբերուէի դէպ ի անոր , շկրցայ երբեք ըմբռնել թէ ինչո՞ւ այնքան քամածին ու այլազան խաղերով կը զարնէ այն , հակառակ իղձերուս ու զգացումներուս , որոնց հոգեբանական խորունկ իմաստասիրութեամբ մը կարծես գիտակ է արդէն : «Դադրէ՛ , մի՛ զարներ» կը պոռամ իրեն զայրագին , և ուրիշ անգամ , երբ նա լուռ է արդէն , կը մեղադրեմ անոր դանդա-

դութիւնը , յագագուսը զարկին : Երբ զիշերը աստեղազարդ կամարը կը դիտեմ մենիկ , լուսնին հրապոյրներով ու աստղերուն հմայքովն արըշիւ , և անուշ պատրանքը կը զգամ երանութեան , ու հրճուանքի և լեկտրականութեան հասիլը հոգիիս նուրբ երակներուն մէջ , վազվազ կ'ընթանան աշտարակ-ժամացոյցին զանգակին կոշտ թնդիւնները . երբ կրթական յարկին տակ , պատանեակ ունկնդիրներուս խմբակէն բոլորուած , կը խօսիմ , նա կը փութայ իր խուլ թնդիւններով վերջակերտել դաստիարակութիւնս , որուն մէջ կը կարծեմ լսել իր յանկերզը . « Կայրկեանր՝ յորում կը խօսիս , արգէն հետի է քեռէ » :

Ու երբ կը սպասեմ կամ կը յուսամ . ա՛հ , շատ յամբ ու գլխովին համբ է այն , յոգնե՛ր թուլցիւր են սլաքները , ու չեն շարժեր , չեն զարներ այն ժամը , որ սպասումի նպատակը կը կազմէ :

. . .

Ինձի անանկ կուգայ որ անոր շեշտերը խորհրդաւոր բաներ մը կը մրթմրթան , ու անոր երգերը իմաստասիրական լայն ու խոր հայեցողութիւններ կը մեկնեն յաճախ : Բովանդակ տիեզերքին կեանքը կը նշուի անոնցմով : — Մեր երկրագունտին համար , անոր մէջ մի զարկը՝ աւետիս մը , ազդ մը ու դամբանական եզերգ մըն է միանգամայն , արեւուն պէս՝ որ միեւնոյն ասեմն հոս ծիրանի ծովուն ծիծաղախիտ ծուփ ծուփ ծոցէն ծնող խարտեաշ պատանեկիկն է քեզի համար , հոն , երկինքի գէնիթէն կրակ թափող միջօրեայ դուռնդն է վարդավառ , և անդին՝ իր ոսկի գիտակները կապոյտ ալեակներուն մէջ լուացող դիցանոյշն է մայրամուտ : Սա խեղճ վարձկանին համար հանգստի ու վարձատրութեան ժամն է

զոր կը հնչէ ան, ասոր որ շփոթ հապճեպով մը կը ջանայ որոշեալ կէտին հասնիլ ճիշդ ժամուն՝ յուսախարութեան առիթ մը, ու մէկ ուրիշին համար մահուան փողին ձայնն է դուցէ՛լ: Ու այս ամենէն՝ մենք, պատրանքի զաւակներ, կը կարծենք հասկնալ եւեթ թէ ժամանակը կ'անցնի . . .

Ժամանակը կ'անցնի՞ քե մենք եւնք որ կ'անցնինք . . . :

Ու հարիւր տարի վերջը, երբ ա՛լ այսօրուան մարդիկը չկան, նա միենոյն խաղը պիտի խաղայ վաղուան մարդերուն, որոնք նոյն զարմանքն ու զայրոյթը պիտի ուզերձեն ժամանակի այդ կուռքին: Ու ամէն բան պիտի անցնի թերեւս, երկինքն ու երկիրը, մարդն ու իր անունը, յիշատակն ու տառապանքն իսկ, ամէն բան. բայց պիտի մնան ժամանակն ու միջոցը, տարածութիւնն ու տեւողութեան ահաւոր երկրորդութիւնը, անհունը իր կրկին հանգամանքներով՝ զորս ըմբռնելու ձգտումներուն մէջ արդէն պարտուած կը զգամ միտքս:

Սուրհանդակ

ԹՈՎՍԱՍ ԱՃԷՄԵԱԸ[*]

Ա Շ Ո Ւ Ն

- Մարդկին տեղ դայ պըտուղ,
- Ամառուան տեղ աշուն.
- Բազմարդիւն եղանակ,
- Խա՛յծ պըտղոց, քեզ ողջոյն:

[*] Իբր ուսուցչական մարմնոյ կարեւոր անդամներէն մին է Թովմաս Աճէմեան, որ անցեալ տարի Սեմսոնի Ազգ. Վարժարանին տնօրինութիւնը կը վարէր և այդ առթիւ գրած է վերոգրեալն:

Տե՛ս անտառն իր առջն
 Կատարէ խոտառնն սրբ ,
 Եւ զեղնած ոստերէն
 Տեղայ զանձ յորդառատ :
 Կաղիններն են լեցուն
 Եւ հասած խոզկաղինն
 Ու միրգերն փնկոնի
 Քունդ ի թունդ կը թափին :
 Բայց անտառք մերկանած
 Իրենց զարդն , ու ի թշտփկ
 Կարճառօտ երգէ երգ
 Կարմրալանջ թափառիկ :

ԱՆՏՐԷ ՔԷՊՐԷ

ՌԱՅԱՏՐԵԼԻ ՐԱԹԵՐ . — Խայծ հասունացն . — Փնկոն, վայլի
 ծառ մը (զայլն աղանձը) :

ԾԱՂԻԿՆԵՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

(ՀԷՖԵԱՐ)

Սա ահագին բարձրութենէն վա՛ր տրկէ անցնող
 մարդը կրիայի մը շարժող խեցիին կը նստանի ու պարտազ
 անդունդ մը իր լայն երախը բացած՝ կարծես կը շո-
 րանջէ՝ այս հսկայ ապառաժներուն տակէն գնան է որ
 վար կուգայ 4 ալիքները տափակ , մաշած քարերուն կը
 զարնեն խուլ շառաչմամբ , փրփուրներ , ճերմակ պղզ-
 պղակներ ցատկեցնելով , անյնակ խոպան բնութիւնը
 իր աւանդական հողով ու քարովը նայել մնացնել :
 ասղին անդին օձի շապիկներ թափթփած են եւ սարդի
 երկայն թելեր կ'երերան մեծ պարապէն գարվար : վա՛-

բը , գեար ամոյն , մառախլապատ , իր արտան օձի հա-
սակովը պառկած կ'երթայ երկա՛յն , գլուխ կուտայ հո-
բիզոնին վրայ ու կը ծօփ կը կորսուի ; բարձրէն անցնող
թռչունները փետուրներ վար կը ձգեն որ դարձգարձիկ,
ոլործուն պտոյաներով վար կ'իջնեն , կամ քարի կտոր
մը յանկարծ մողէզի մը վազքէն փրթելով վար կը վա-
զէ գէպի գեար , վարերը , խորունկը թնդացնելով ,
Դէմը , հորիզոնին վրայ լեռներ կան խիտ անտառներով
ծածկուած որոնց թաւ կանանչը հոծ սառեքներու հետ
կը խառնուի ու կիտառ մթութիւն մը կուտայ , եւ այդ
ծառերուն մէջ պահուրտած հիւզակները ճերմակ եր-
գիքներնին կը ցուցնեն սաղին անդին կիտով թաւաւ
մէջ թաթխուած : Այս պակուցիկ բարձրութենէն վար
ուր մահուան անդունդը կոյր աչքով մը երկինքն ի վեր
կը նայի եւ ուր արեւին լոյսը բեկբեկելով ծիրանիի
բարակ շառախլներ կը ցանցընէ , ուր գեան իր անյաւ-
տակ կոնակին վրայէն ալիքներ կը ճէլ . . . այս սպա-
սամներու բարձրութենէն մարդ մը ինքզինքը վար նե-
տած է :

Բ.

Երեք որ էր որ կորսուեր էր . զաւակներն ու կինը
յուսահատ փնտառաքով ամէն տեղ , ամէնէն անսպա-
սելի ու ամենէն ծածուկ տեղերը փնտառեցին ու չգտան .
գիշերը իր անկողնին մէջէն ա՛յնչափ կամացուկ , ոտ-
քերուն ծայրերը կոխելով , գացած էր որ ո՛չ զաւակ-
ները եւ ո՛չ իսկ կինը կրցած էին գիտնալ . խենթեցե՛ր
էր արդեօք : Տարօրինակ , անհասկնալի հով մը առած
տարած էր անի : Չգտան . վերջին սպառէնի մը յու-
սով , յուսահատի համակերպութեամբ ուղեցին սպա-
սամներուն մէջ փնտառել որոնց վրայ ազաւնիին ոտքը
հազիւ կը կայնի եւ մարդը գործ չունի արդէն :

Մայրը սպասեց ու երկու սգստիկները փնտռեցաւ իւրան : Սասկո՛ւմ , ջիջ քարի մը ծայրը , սաքիւրը գտաարկութենէն կտփա , ու ուսած աշքերով մարդ մը նստած անդունդն ի վար կը գիտէ . քսամենելի վտանգին գիտակցութիւնը գինք չի խոսկեր , վայրի բազերուն թռիչքը կը գիտէ սրունք կը թռին , նազիւ երեսցող ապտակ գնդակներ կ'ըլլան ու կ'աներեսութանան . գնափն երկայնքը , հաս հան կանանց մարդանասակ եզէզները կը տատանին լռին ու աւարկու հրաւերի մը պէս . գինքը կը կանչեն արդեօք , կը նայի , միշտ անվարկ վարը կը նայի , ու կարծես չի լսեր ազերսող ձայնը իր դակըներուն , որ հեռուն կեցած , գարնաբաժնի գիմացձերով , ձեռքով գինքը կը կանչեն : Անդունդն արդեօք իր թո՛ղքն ունեցաւ , թէ իր գրկին մէջ քնուցող աւարկու հանդարտութիւնը ցուցուց սրու գրուի գնդը յախտեան կը քնանայ անուսութեան քունը քաշելով , ուր ա՛լ մարդ պիտի չիգտայ արթնցնելու իր պառկած անգէն , եւ ուր ա՛լ աշխարհի հովերը պիտի չփչեն իր սրտէն դարձար աշնան արտաք կակիճներ գալարել տալով . գետը մեզմ' օրօքներ պիտի ըսէ իր ազեակներուն բերնովը ու կանաչ գորանքաբզները նանդարտ տատանումներով ներդաշնակութիւն մըն աչ ուննք պիտի ըլլան ու երգեր պիտի ըսեն , մաւտան աւնո՛ւշ երգեր : Յաւերն այ իր հեռ մէկտեղ աչք պիտի խփեն :

Վ.

Ի՞նչ թնդիւն է սա որ վարէն կուգայ խո՛ւլ ու խորունկ՝ քարայրէ մը եկող , ջաղացքի ջուրերուն հանած ազմուկին նման գոր ժայռերը հանդիսաւոր ու վսեմ ձայնով մը կ'եղանակաւորեն . ահա՛ լայն ու տարածուն

տառանում մը տեղի կ'ունենայ ջութերուն մէջ , գետին
նողփխնը կը թնդայ գինավի գանդազխնով ու քարե-
րուն , ժայտերուն կը դարնուի , որիներ , վայրի բաղեր
արդեօք ինչ՞ու վարը ա՛ւարեկ , արագ արագ նախարան-
քով ելելէջ կ'ընեն ու խռոված վեր կը թռին նշելով ,
բայց դեար նորէն իր հանդարտ վէտվէտումներուն կծի-
կը կը քակէ ու գիմացի կանանց կաղնիներուն մէջէն
կը սողայ , քնանալ կ'երթայ անտանն ի վար , լեռներն
ի վար :

Հեռուն ծառերը նորէն լռին իրենց տեղը անշարժ
կը սպասեն ու հօգէ խրճիթներն այդ ստուերներուն
տակ մենաւոր , անխռով երազանքի մը երանութեան
մէջ կը կենան կը կենան , ու արեւը անոնց ներմակ
հօգէ սպասին ու տանիքը կը վայլեցնէ , մինչդեռ
գամիս մը , իրեւ թափառական մենակեաց , այդ վայ-
րերուն մէջ կը հաջէ խռչոտ հաջիւնով իր ձայնը սա-
զարթախիտ ծառերէն ներս հնչեցնելով :

Մ'ըր գնաց յանդուզն մարդը որ քիչ մը առաջ
քարին վրայ նստած , ռաքերը անհունութենէ մը դար-
վար կը կախէր՝ հսկայական սարապը ծաղրելով , խեղդ
մրն էր արդեօք թէ քարերուն մէջ ապրող ճին մը .
չէ՛ . ա՛նա գոյգ մը որբեր կաքաւի ձագերու պէս որ մի-
նակ են մնացեր քարերուն վրայ :

Ճը՛ս , Նը՛ս , ծղրիթները իրենց երգը կ'երգեն , օ-
գին մէջ վայրի թռչուններն ս՛ւր ս՛ւր ճիւղեր կը հա-
նեն , Հուտա երկու սղախիկներ կուլան , դառնապէս կու-
լան ու անցնող բազէին , փշոզ թեթեւ հովին հարցում-
ներ կ'ընեն , վար դացողը ալ չի՞ դառնար :

— Ըսէ՛ք , ս'վ քարեր , հայրերնիս ս՛ւր գնաց ,
հո՛ս , քիչ մը առաջ քարին վրայ նստեր էր , զինքը կը
տեսնայինք որ վար կը նայէր , ս'վ կանչեց վարէն

գինքը , դուք չի՞ տեսաք , պզտիկ ծղօտներ , որ իրենք
քովը կամաց մը կը շարժէիք , ձեզի բան մը չըսա՞ւ
մեզի բնելու , բան մը չաղտապրե՞ց :

Թառող թռչունը թռելու պահուն փետուրները կը
հաւքէ , գլուխը քիչ մը առաջ կը ծռէ , թեւերը կիտատ
մը վար կը կախէ ու վերջին թափով մը թե կուտայ ու
կը սլանայ :

Կաղչնայի դօսացած ցօղունները շարժեցան իրենց
տեղը՝ ծռելով ու շակելով անդադար , ու պզտիկները
իրենց հարցումին դադանի պատասխանը հասկցան գու-
ցէ այդ թեթեւ գողղզացումները . իրարու պլլուեցան...
վարը հայրիկը փնտռել կ'երթային :

Արեւը այդ քարերը նորէն կը լուսաւորէ մաքուր ,
ազուոր ճառագայթներով , իր վճիտ պայծառութիւնը
նորէն կ'ողողէ առատ լոյսի հեղեղով այդ վայրերը՝ ու-
րոնք դժբաղդ հօր մը ու մանուկներու կառավնատը
եղան , ու վայրի թթնկիչներու , քարէ-բանջարներու
քով հիմայ կարմիր ծաղիկներ կը բուսնին , կարմիր՝
արխնի գոյն , որոնք սիւքի մը թեթեւ շունչովը կը
գողղզան եւ շուքերու մէջ , քարերու տակ կ'աճին ,
վախկո՞տ , գլխիկո՞ր՝ որբերու պէս :

Այդ վիճը հիմայ մահուան անդունդն է որ սար-
սուռ կը պտըացնէ ճամբորդին երակներէն ներս , ուր
նոյն իսկ ուլերը կը վախնան կճղակ դնել ու արածիլ
անոնց վրայ . մինակ երկայն շարոց հարանեւոր մրջիւն-
ներ՝ սեւ կամ կարմիր գիծեր կ'երկնցնեն՝ հեքոտ ե-
լեւէջով իջնելով ու ելնելով անդադար՝ որոնք վարը
ս'վ գիտէ ս'ւր բոյն ծակած են : Ոչ ոք կը մօտենայ այդ
տեղերուն : Գիշերներուն լուսնկան կ'ելլէ միայնակ՝
լսին ու տխուր , կուգայ իր խուզարկու նայուածքով
կ'անցնի այդ տեղերէն , լուսաւորելով հիւանդ լոյսով

մը նոյն վայրի քարերը , որոնք ա՛լ աւելի խոռովալի կը
դառնան կէս լոյս թեւասաարած սառեւերներու տակ , վա-
րէն գետը կ'անցնի խշրտալով՝ մէկ քանի արծաթի շո-
ղերէ փալփլմէն , օձի լեզուովը կը խածնէ իր ալիքնե-
րովը վար եկած քարերն ու ափունքը ծլած ցրի մա-
մուսները , եւ ականջ կուտայ գորտերուն բիւբաւոր
կրկնութիւններուն որ կը պոռան կը պոռան մութին մէջ ,
գետը , մոռցած թէ իր աւազները խաւ շարեցին զըփ-
քաղց հօր ու զաւակներու դիակներուն վրայ եւ հե-
ռուները քշեցին : Ու անդունդը բնիկար խափշիկ կնոջ
մը սեւ ուքուականովը՝ անդիտակ թէ մոլորեցուց ու
կույ տուաւ մարդիկ , իր պլնրոտ շրթունքներով կար-
ծեա կը ժպտի դեռ լուսնկային , որ վերը մաքուր կա-
պոյտին մէջէն իրեն կը նայի :

ԲՈՒԲԵՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Լ Ճ Ա Կ

Ինչո՞ւ ապշած ես , լըճա՛կ ,
Ու չեն խայտար քու ալեակք ,
Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ
Քեզուհի՞ մը նայեցաւ :

Եւ կամ միթէ կը զմայի՞ն
Ալեակքդ երկնի կապոյտին ,
Եւ այն ամպոց լուսափթիթ
Որք նրմանին փրփուրիդ :

Մեղամաղձտ լճա՛կ իմ ,
Քեզ հետ ըլլանք մըտերիմ ,

Սիրեմ քեզի պէս ես ալ
Գրաւիլ , լուել ու խոկալ :

Ո՛րքան ունիս դու ալի՛
Ճակատս ա՛յնքան խոկ ունի ,
Ո՛րքան ունիս դու փրփուր՝
Սիրոսս ա՛յնքան խոց ունի բիւր :

Այլ եթէ գողդ ալ թափին
Բոյլքն աստեղաց երկնքին ,
Նրմանիլ չե՛ս կրնար դուն
Հողւոյս՝ որ է բոց անճուն :

Հող լուսաւորք չեն մեռնիր ,
Ծաղիկներն հող չեն թոռմիր ,
Ամպերը չեն թրթիւր հող ,
Երբ խաղաղ էք դու եւ օդ :

Լքճա՛կ , դու ես թագուհիս ,
Զի թ՛հովէ մ՛ալ խորշոմիս ,
Գարձեալ խորքիդ մէջ խրոտի
Զիս կը պահես գողդդալով :

Շատերը դիս մերժեցին ,
« Բընար մ՛ ունի սոսկ » ըսին .
Մին՝ « Գողդոջ է , գոյն չունի » , —
Միւսն ալ ըսաւ . — « Կը մեռնի » :

Ոչ ոք ըսաւ . — « Հէ՛ք արդայ ,
Արդեօք ինչո՞ւ կը մըխայ ,
Թերեւս ըլլայ գեղանի ,
Թէոր սիրեմ , չը մեռնի » :

Ոչ ոք ըսաւ . «Սա տըղին
 Պատուենք սիրտը տըրտմագին ,
 Նայինք ինչե՛ր գրուած կան . . . »
 — Հոն հրդեհ կայ , ո՛չ մատեան :

Հոն կայ մոխիր . . . յիշատակ . . .
 Ալեակքդ յուզուի՛ն թող , լըճա՛կ ,
 Զի քու խորքիդ մէջ անձկաւ
 Յուսահատ մը նայեցաւ . . . :

Պ. ԳՈՒՐԵԱՆ

Ա Ն Ի Ծ Ե Ա Լ Կ Ր Պ Ա Կ Ը

Ջարձակը , որ զուարթութեամբ ամէն ժամ կը թըն-
 դար , կը լռէ հիմայ :

Լռին եւ մթին սենեակին մէջ մայրը առանձին է .
 ձեռքերը իր ծունկերուն վրայ միացուցած , իր դէմքը
 կ'արտայայտէ անհանգստութիւն եւ տառապանք :

Ինչո՞ւ ուրեմն այնքան տխուր է : Ի՞նչ է այն ա-
 զօթքը՝ որ իր դողդոջուն շրթներէն դուրս կ'ելլէ :
 Միթէ սիրելագոյն զաւա՛կ մը կորսնցուցած է , որուն
 դարձին ի դժուր կ'սպասէ :

Ոչ , իր պզտիկ Աննան այն գիշեր դպրոցէն դար-
 ձած է աղէկ նիշերով լեցուն իր տետրակովը : Ա՛հ , ո՛ր-
 չափ դորովանօք սեզմեց մայրը զանի իր սրտին վրայ :
 Բայց նա կուլար զանի գրկելու ատեն :

«Հայրդ տուն շեկած , ըսաւ անոր : Անշուշտ դար-
 ձեալ գինեատունն է : Աստուած իմ , ի՛նչ դժբախտու-

թիւն , Գնա՛ , տղա՛ս , գնա՛ , փնտռէ՛ զայն : Դուն շատ
հեղիկ պիտի խօսիս , որպէս զի զանի մեր տունը բերես» :

Եւ պզտիկ աղջիկը գնաց այն անիծեալ կրպակը՝
որ իրենցմէ կը խլէ իրենց երջանկութիւնը :

Հայրը նստած է դալարազարդ հովանոցին տակ ,
անառակութեան ընկերի մը հետ : Նա երկչոտ կը մօ-
տենայ .

« Հա՛յրիկ , ճաշը պատրաստ է , և մայրիկը մեզի
կը սպասէ :

— Առանց ինծի կերէ՛ք , տմարդութեամբ կը պա-
տասխանէ չար հայրը :

— Եկո՛ւր , սիրելի՛ հայրիկս , որպէս զի մայրիկս չի
լայ :

Եւ թշուառը կը սկսի հայհոյել . կ'ուզէ զանի ետ
զրկել :

Պզտիկը այն ատեն շատ արցունք կը թափէ : Այս
անգամ հօրը սիրտը կ'սթափի : Ոտքի կ'ելնէ առանց
բան մը ըսելու , կը բռնէ անոր ձեռքէն , որ իրեն կը
կարկառէ եւ դողդղալով փողոցին մէջ անոր ետեւէն
կ'երթայ : Ամօթալից , կը դառնայ ընտանեկան սեն-
եակը , յետոյ երեսը դարձընելով իրր թէ կը վախնար
իր կինը գէմը տեսնելէ , կ'ուզուի դէպի անկողինը
ուր կը նետուի բոլորովին հագուած :

Խեղճ կինը , այն գիշեր ևս , դժուարաւ պիտի
քնանայ , նոյն տխուր աղօթքով և նոյն յուսով , մինչ-
դեռ պզտիկը պիտի տեսնէ գէշ երազի մը մէջ այն ա-
նիծեալ կրպակը որ կը լացնէ մայրերը և զաւակները :

Ս Է Ր

(ՆԵՂ)

Նրբ անբստուեր
Ջինջ երկինքն ի վեր
Մեր նայուածքն անմուր
Կը յածին բոլոր ,
Մեր սիրտն ըզքեզ կ'որոնէ անձկագին ,
Ո՛վ սէր , արե մեր կեանքին ,
Զերդ ծաղիկ , մարդ արօտ
Շողի , ցօղի ծարաւի .
Մենք ալ միշտ ենք կարօտ
Անուշ գութ ու գորովի,
Մեր հոգւոյն մէջ , դու , սէ՛ր , քաղցր աղբիւր
Հեշտութիւններ հեղուս բիւր,
Անմահ ընծայ
Քեզմով աշխարհ ցնծայ :
Մէկտեղ սիրուն
Թռչնոց բոյներուն
Որոնց տաս ներդաշնակ
Շեշտ ու եղանակ :
Առաւօտուն , զեփիւռին սոյլն ազու
Մօրկան օրօր , ժըպիտ արզու .
Հեղիկ մրմունջն առուակին
Գարնան վարդեր որ ծաղկին
Շիկնոտ կոյսեր
Քեզ կ'երգեն , սէր ,
Ո՛վ սէր , արե մեր կեանքին :

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆԸ

(Հէֆնաք)

Այրի՛ ծերցած մօր մը ձեռքին տակ կ'ապրէր Զըմիկ, երես առած աղու մը բոլոր անպատկառութիւնով : Իր տարեկից աղաքներէն, տարբերութիւնը զոր ունէր, սա էր որ մէկ հատիկն էր իր տունին, որուն բնակչութիւնը ծառաներէ կազմուած էր մանաւանդ : Ամբողջ գեղին մէջ մեծէն մինչեւ պզտիկը, ծուռ չէին կրնար նայիլ Զըմիկին, զոր ամէն շարածճիութիւն ընելու հրահանգած էր մօրը ծայրայեղ ներողամտութիւնը : Կը խածնէր, կը կամրթէր իր տարեկիցները . կը հայճոյէր, կը թքնէր իրմէ տարէցներուն ու ընտանի անասուններուն գլխուն ամէն փորձանք կը հասցնէր : Օր մը կարծես տաղակացած իր կեանքին հրապոյրներէն և ուրիշները անարգելու վայելքէն՝ նոր սատանութիւնով մը խորհեցաւ վերցնել արագիլի բոյնին հաւկիթներէն մէկը և անոր տեղ դնել հնդկահաւի հաւկիթ մը, երբ մայր-արագիլը դաշտ ելած էր, բազմաթիւ հարեւաններու հետ իր կափկափր երածչուելու : Քանի մը օրեր զգալի փոփոխութիւն մը բնաւ չտեսնուեցաւ բոյնին մէջ, որ՝ խոշոր ցախերով հիւսուած անինամ ու ցրքուն՝ տան կտուրին մէկ ծայրը կը բռնէր ՝ Զըմիկ, կը նեղարտէր, տեսնելով որ իր քմահաճ վարդետութիւնը բնաւ տարբերութիւն մը չէր ստեղծած խեղճ թռչունի վարմունքին մէջ, Կէս մը բարկութենէն ու մասամբ դատարկապորտի տաղտուկէն ձանձրացած, ստէպ ստէպ կ'ելլէր տանիքը, ծաղրելու միամտութիւնը թխտող արագիլին, որ հանդիստ նստած իր հաւկիթներուն վրայ ու կտուցը կը մխէր բոյնի ցախերուն

մէջ , իր թխսմօր շխինումը պարտըկելու ընազդումով ։ Այն ասեն , հայր արագիլ , սովորականին պէս կուզար կը նստէր , իր երկար ու չոր ոսներուն վրայ , ու թխսող ընկերին վրայ կը քթուէր յղութեան այն օրերուն , երբ այլեւս սէրը տաքուկ առազաստը հիւսած էր նոյն տարւոյ համար ։

Բոյնին վրայ թխսող արագիլը , իր փորին տակ զգաց ձագուկներուն շարժկլտուկը ։ Գեղին մէջ ոգեւորութեան նոր եռուզեւը երգի փոխարկած էր կեանքը բոլոր արագիլներուն , որոնց անհանդարտ ու զուարթ երթեւեկը , կենդանութեան ամենէն ոգեւորող հմայքը տուած էր այդ մոռցուած անկիւններուն , երբ խեղճ զոյգ մը արագիլները տակաւին շէին կրցած զգալ թէ այդ քան ինամքով արդիւնքի բերուած ձագերէն մէկը խորթ արիւնի կը պատկանէր ։

Իրականութիւնը շուտով քսամնեցուց զիրենք ։

Հայր ու մայր արագիլ , այդ իրականութենէն սարսափած , շուարտոտ նայուածքով նայեցան խորթ ձագուն վրայ , որ իրենց միտէն ու սսկրէն , ձեւէն ու կերպարանքէն բան մը չունէր իրեն հետ ։ Մայրայեղ անհանգստութեամբ մը թռան չղացին , եկան բոյնին շուրջը թեւածելով և շխինոտ պատկառանքով նայելով , շուրջի իրադարձութենէն բացարձակապէս անտեղեակ այդ անհարազատ ձագուկին վրայ ։ Հայր արագիլ իր կնոջ հաւատարմութեան վրայ կասկածներ ունեցողի մը բովանդակ գիտակցութիւնով , թուաւ բոյնէ բոյն , ու մէկիկ մէկիկ իր բոյնին շուրջը ժողվեց գեղին բոլոր արագիլները , անոնցմէ բան մը հասկընալու համար ։ Համացեղ թռչուններու մէջ այդ խորթ ձագուկին տարօրինակութենէն ծնած վշտոտ սարսափէն , այն օրը չկափկափեցին գեղին արագիլները ։ Մայր արագիլը

իր դրացիներու ներկայութեան նախատինքի պէս բան մը հազած ցոյց կուտար իր վրան, երբ ընկերը բացաւ իր լայն թեւերը, ոտքերը դէպի ետեւ երկնցուցած պտուտքեցաւ օդին մէջ, կատարելու համար ճամբորդութիւն մը, որուն գաղանիքին ոչ ոք պիտի կրնար թափանցել այն ատեն: Չըմիկ կը տեսնէր այս ամէնը և ուրախութեամբ հաւաքեց գեղին տղաքը, իր խաղցած մէկ խաղին արդիւնքը ցուցնելու անոնց:

Սր մը վերջ դարձաւ ճամբորդը:

Ճերմակ ամպի պէս բան մը կ'երկննար իր ետեւէն: Գաշտի տղաքը դէպի գիւղ խոյս տուին՝ փոթորկի մը երկիւղէն սասանած: Վայրկեան մը վերջ, անհամար արագիւններ իջան, դալարիքին վրայ հանդիսաւոր վայրկեանի մը սպասողի պէս մտածկոտ: Հայր արագիւլը տեղ մը դադար չառաւ բնաւ, թռաւ շիտակ բոյնը, և անկէ խորթ ձագուկը փոխադրեց այն չրջանակին մէջ՝ զոր հիւր արագիւնները շինած էին և ուր բերուած էր արդէն թխամայր արագիւլը: †

Յանկարծ երկար ու վայրահակ վզերնին դէպի վեր ցցուած, իր վրայ գալարուող օձի մը շարժումին պէս ոլորուն շարժումով, արագիւնները ինկան խորթ ձագուկին վրայ միասնական կամակախումով, յետոյ, յարձակեցան դէպի թխամայրը: Երկու անկենդան մարմիններ կային մարդին վրայ, դեռ պահ մը առաջ կեանք ծծող երկու էակներէն, որոց վրայ պատուհաս մը իջած էր, կասկածուած կամ սխալ կերպով երեւակայուած ամուսնական անհաւատարմութեան մը երեսէն: Չըմիկ անգամ այդ տեսարանին առջեւ դգաց իր մորթին տակ ցուրտ սարսուռի մը խլրտիլը գեղացիներուն հետ:

Այդ պատուհասի օրէն, բոյնին հաւկիթը գողցող

տղուն հետ քաղեց խղճի խայթին ծանրութիւնը , ինչպէս սասպատը կը քալէ կուղ մարդուն կունակով , և այդ խայթին հնճուքը երկար տարիներ ապրեցաւ իր մէջ , թարմ ու տաք յիշատակովը այն օրուան , ուր արագիւններուն խստութիւնը դողացուցած էր զինքը , բայց ալ ժամանակը անցած էր զզջումի : Գեղական թուր դուարձութիւններուն մէջ , զորս դաշտերուն գիրկը կը տունախմբէին գեղին մանչերը , Զրմիկ փորձելով մոռնալ անցեալին յիշատակները , ուժով՝ շատ ուժով կը նետէր ձեռքի մկունդը այն ծառի կոճղերուն , որոնք իբր թիրախ կը ծառայէին մկունդխաղի նորավարժներուն համար : Սաղին ամենէն տաք ու ոգեւորեալ վայրկեաններէն մէկուն , Զրմիկ նեղուած իր ընկերներուն նշանառութեան անվրիպութենէն , ձեռքին ծանր մէկ մկունդը ճօճեց օդին մէջ և այնքան ուժով նետեց զայն որ մարմինը կառչած զգաց անոր վրայ , ու նոյն թափով գետինը փռուեցաւ դալարոտ մարդի մը մէջ , հոն՝ ուր արագիւններու վրիժառութիւնը կատարուած էր : Սոչոր ծիծաղ մը փրթաւ ամենուն բերնէն , մէկը այն ծագրանքի ծիծաղներէն զորս տղաք դուրս կը պոսթկան մրցութեան հանդէսներու մէջ , ուրիշին անկարողութեանը վրայ : Զրմիկ տեղէն չշարժեցաւ բնաւ հակառակ ընկերներուն կոկորդալիբ խնդուածքին որ ամբողջ մարդը կ'արձագանգէր արագիւններու հինօրեայ կափկափին չափ սուր որոտումով : Ընկերներէն մէկը՝ վերջապէս փորձութիւնը ունեցաւ գրկելու Զրմիկի մարմինը ցուրտ , որուն գէժքին վրայ արեան բիծեր կը տեսնուէին : Սուր ու երկար կտուց մը մխուած էր աչքէն ներս , մինչև ուղեղին մէկ մասը , և վայրկենական մահով մը անշնչացուցած էր զանիկա : Ծշգուեցաւ թէ անիրաւ կրքի մը կամ տղայական քմահաճոյքի մը երեսէն պատժուած թխամայր

արագիլինն էր այն կտուցը , որ տարիներէ ի վեր կը մնար հոն , մարգին մէջ հեղուսուած , որուն վրայ տարուէ տարի բնութեան ձեռքը , ծաղիկներու և դալար բոյսերու հիւսուածքով պսակներ կը ձեւացնէր : Այդ յանցանքին պատուհասը , հինցած ու անկենդան կտուցով մը վրիժառու , թողուց որ խեղճ մայրը քայքայէ իր բոյնը , անոր մնացորդներուն տակը ծխալու իր սուգին հետ : Անէճճի պէս բան մը՝ երկար ատեն ապրած հոն , այդ անբնակ երդիքին տակ , վերջապէս որ մը քայքայած էր զանի , անմաղ անմօրուս լերկ զանկի պէս մնացորդ մը դուրս տալով անկէ , որուն վրայէն տարուէ տարի գեղին արագիլները կը սաւառնէին տխրօրէն :

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴ.

ԲԱՅԱՏԵՐՈՒ ԲԱՅԵՐ. — Թիրախ. նպատակ — Հեղուսուած , զամուած .

ԱՅԾԱՐԱՇԻՆ ՁԲՈՅՅԸ

Իջեւանին մէջ չը գտան տեղ մը բնաւ ,
 Ուստի Մարիամ՝ Յովսէփ գիշերն անցուցին
 Իրենց ցուցուած խեղճ մըսուրքի մը բացին ,
 Ու հոն Յիսուս իր կոյս Մայրէն էր որ ծնաւ :

Հազիւ թէ ծնած՝ գիշերուան մէջ՝ մերձակայ
 Հովիւներու՝ որ հըսկեն հօտը մօտէն՝
 Կոյս հրեշտակներ մեծ խորհուրդը կ'աւետեն .
 — Շատերն՝ երբ մութ էր գեռ՝ ելած են ճամբայ :

Կուգան՝ Տղեկին որուն չոր յա՛րդ է խըշտին ,
Ուր եզն ու էշը կը շընչեն մեղմօրէն ,
Կուգան բերել գառն-ու կաթ՝ մեղր ու ցորեն ,
Համեստ գանձերն աշխատասէր աղքատին :

« Ծա՛տ աղքատ եմ , ըսաւ յետնողն միւսներէն ,
Մէջքիս կապած սըրինդ մ'ունիմ առանձին ,
Որով կ'երգեմ երբ իմ խաչներս կ'արածին ,
Թէ Տղեկն չա՛նի՛ կըրնամ ձօնել երգ մ'իրեն ,

Ակնարկեց մայրն իր քօղին տակ ժըպտելով . . .
Բայց յանկարծ ներս՝ մօգերն մըտան անխըտիր ,
Մօտ Յիսուսին ազօթելու ծընրադիր ,
Ասող մ'էր զանոնք առաջնորդողն ապահով :

Ոսկեճամուկ՝ կարմիր կապոյտ՝ երկնագոյն
Կապոյտ կարմիր իրենց ձորձերը ուսին
Կը շողշողան , ու ոտքն ինկած Յիսուսին ,
Կ'ընծայեն զմուսս՝ ոսկի մանուկ-աստուծոյն :

Այդ վե՛զ գնացքէն՝ ամէն աչքեր կը խըտղան ,
Այծարածն ալ շլացած կեցաւ մեկուսի .
« Հեռու մնացիր » , ըսաւ Մայրիկն Յիսուսի ,
Երգած ատենդ , բարի մարդ , չե՛ս տեսներ Տղան»

Յառաջ անցաւ տատամսելով , հանեց սրինգն ,
Ու վեհերոս՝ զայն շըրթունքին տարաւ մօտ ,
Յետոյ անվախ փըչեց փողին նուրբն այն ծղօտ ,
Իր հօտին հետ իրր թէ մինակ ըլլար ինքն :

Ամբոխին մէջ Տըղուն միայն դէտ կենայ
Զուարթ աչքերով , ու կը շընչէ սաստկագին .

Հոն դրած իր սիրան , իր բոլոր շունչն հագագիծ ,
Աստղերու տակ իրր թէ մինակ ըլլար նա :

Հիացմամբ ամէնքը կ'ունկնդրեն անխռով .
Թագաւորներն գեղջուկ սրինգին կը դնեն ուշ ,
Ինքն իսկ Յիսուս՝ երբ վերջացաւ երգն անուշ՝
Բացաւ թեւերն աստուածօրէն ժրպտելով :

Թարգմ. Ե. Ե. Գ.

JEAN AICARD

Յ Ա Ռ Ա Ջ Դ Ի Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Երբ կը մտնէ մարդ վարժարաններն՝ ուր պատանեակք՝ բուսոց ու կենդանեաց , ազգաց եւ աշխարհաց վրայ ճշդագոյն ծանօթութիւններ ունին քան Հին աշխարհին ամենամեծ գիտուններն . կը մտնէ համալսարաններն՝ ուր յետին աշխատաւորին և առաջին դրամատէրին զտակն , ընկեցիկն եւ մեծատունն , աշխարհականն և եկեղեցականն , այրն և կինն՝ նոյն նստարանին վրայ բազմած և նոյն երկիւղածութեամբ շքջապատած են բեմական դասասիւսան , իմացակամութեան իշխանն՝ որ աննախանձ իր ունկնդրաց առջև կը պարզէ մարդկային մտաց գանձարանն , ի սկզբանէ աշխարհի համբարուած գիտութեան գումարն . կը մտնէ ճեմարաններն , իմաստասիրական գիտութեանց , դրական գիտութեանց , գեղատառից և գեղարուեստից և ընդհանուր դպրութեանց ճեմարաններն , ուր նոր վարդապետութիւնք և նոր յայտնութիւնք ի հանդէս կ'ածուին , — նոր լոյսեր՝ որ ընդհուպ հասօրէն աշխարհքի

մէջ պիտի սմբարին , որաթերթից , հանցիւց , դասա-
խոսութեանց ու մասնագրութեանց միջոցաւ , տարա-
ձեւով մատուցին ու նաքողին անուններն՝ ոչց արձան-
ներ պիտի կանգնէ մարդկութիւնն երախտազէտ , կը
մտնէ մասնագարաններն , ուր կը յովանդակին ինչ որ
տաղերգած ու գրած ու գասած են շեքթողք և գի-
տունք և իմաստունք համայն ազգաց . կը մտնէ թան-
գարաններն , ուր նախնեաց արուեստն ու միջին դա-
րուց արուեստն ու նոր ժամանակաց արուեստն իրե-
րաց մօտ կը ներկայացուին , գոխադարձաբար ի վեր
հանելով աշակէս միմեանց արժէքն առաւել ևւս . կը
մտնէ դասարաններն , արդարին դասն հնն անշահա-
սիրաբար կը պաշտպանուի , կը մտնէ նիւանդանոցներն ,
հնն սկիւրե կը վաչի գարուս մարդասիրական ոգին .
կ'աչցէ կը սեմնէ ձերանոցներն , անկելանոցներն , ըն-
կեցիկ մանկանց սուններն , ու կիրակնօրեաց դպրա-
սաններն , ու իննայութեան դրամատուններն ու դիւ-
ցասունն ու մահատունն , ընդհանուր ու մասնաւոր
արուեստահանդէսներն . առաքինութեան ու գիտու-
թեան մրցանակներն , աշխատաւորաց ընկերակցութիւն-
ներն ու բարեգործական ընկերութիւններն , ու դիւ-
րացնոց վաճառատուններն , ու դիւրուսոց դասատե-
տներն , ու ժողովրդական դասուց լուսաւորութեան
ու դիւրակեցութեան համար ստեղծուած բոլոր այն
հաստատութիւններն , ոչց անունն իսկ անձանօթ էր
այն ժամանակաց մէջ՝ զոր հին բարի մարդիկ սովոր
են կոչել ինն բարի ժամանակներ , երբ մարդ աշօք կը
սեմնէ և ձեռօք կը շօշափէ բոլոր այն անուբանալի և
անհայտելի յատազգիմութիւններն՝ որք կատարուած
են նիւթական , իմացական ու բարոյական կարգին մէջ ,
կը բուժի մարդ այն յոսետետութենէն , որով վարակ-

ուսած էր վաղը կեանք մը արտաջ' անսովորով թէ գիտունն :
ներն իսկ մեզքն անձամբ մտնէն անհասկանալի ընդ մէջ :
կը բուժի մարդ իր շուտանալու թե՛նէն , ու կենաց յուզ :
ւով շատ կը շորժի , նոր կը մտածէ թէ շտապ քակրի մ :
թեան ընթացքին մէջ անփութութեան ըն անհասկանալի :
նութիւնք , եւ թէ կարծեաց ու շունչ ասրերու :
թիւնն որ աներն ոչքն է , — շտապ քակրի մ թեան
էական պայմանն իսկ է . նոր կը մտածէ թէ պայքարին ,
որ երբնք չվտանգանք մարդկութեան մէջ , անվարանան
և յախանանական է նաեւ ընթացքին մէջ , եւ թէ կեանքն'
առանց պայքարի' պիտի ըլլար անտարակոյս կարի
տաղանկալի , թէ կենաց պայքարին մէջ , ընկերային
դասուց պայքարին մէջ , անձանն եւ հեռու արար ըն-
կերութիւնն եւ շան զեւ կը զօրանան նիւթապէս ու
բարոյապէս . թէ սէրն այդ պայքարին մէջ կը փորձուի ,
կ'աճի , կը ծաւալի , թէ մարդասիրութիւն բառն ստեղծ-
ուեցաւ իննեւ տասներորդ դարուն մէջ , այս մրցման ,
այս պայքարման ամենամեծ դարուն մէջ : Եւ պայքարն
ինչ ազնիւ հանգամանք մը ստացած է մեր իննեւ տաս-
ներորդ վեցերորդ դարուն մէջ : Ազգեր կը մարտնչէին
երբեմն միմեանց դէմ ու դասեր միմեանց դէմ . այսօր
բոլոր դասերն հանուր ընկերութեան դարգացման հա-
մար և բոլոր ազգերն հանուր մարդկութեան բարօրու-
թեան ու փրկութեան համար կը մարտնչին :

Գրական և Բնաստախր. Շարժում

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Անմահութեան խնդիրը ամենէն կարևոր խնդիրներէն մին եղած է միշտ և նորահասին առջև կ'ելլէ, երբ նոր կը մտնէ կեանքը և կ'ընդնշմարէ անոր զազանիքները :

Յախտենական կեանքը անհատական բնորութեան խնդիր է և թէ մասնաւոր ընթացք մը ունենալու հնք զայն մերն ընելու համար : Յախտենական կեանք խօսքով ըսել շուգուիր բան մը որ կը վերաբերի միայն ազգային : Քրիստոս չներկայացնէր երկրային կեանքը իրեւ բոլորովին տարբեր բան մը անոր յաջորդող կեանքէն : Որոշ խօսքերով կ'ըսէ թէ յախտենական կեանքը կը սկսի հոս, մարդկային սրտին մէջ և թէ առանց անոր վրայ տեղեկութիւն ունենալու մեանոզը չկրնար յանկարծ փոխուելով մանկ անոր մէջ : Մեր ձեռքն է ընտրել յախտենական կեանքը : Այն բանին մէջ կը զարգանանք, որուն կուտանք մեր ուշն ու ջանքերը : Երկաթագործը շարունակ կ'աշխատցնէ իր մկանները և հետեւանքը սա կ'ըլլայ որ կը զարգանայ ֆիզիքական ուժի մէջ : Այսպէս է նաև ամէն զարգացման համար . կրնանք ստանալ մտաւորական կեանք կարդալով և ուսանելով, և կրնանք ստանալ յախտենական կեանք՝ բարի գործերու մէջ համբերութեամբ յարատուելով : Մեր ձեռքն է որոշել այն աշխարհն՝ որուն մէջ պիտի ապրինք : Այն մարդն որ իր կենաց նպատակ ըրած է ստակ դիզել՝ պիտի ապրի ստակի աշխարհի մը մէջ, և անձնուրացութեան և սիրոյ կենաց երանութեանց վրայ բան չպիտի գիտնայ : Այն կինն՝ որ անապառ կեանքի

մը կը փափաքի , այդ կեանքին մէջ պիտի զարգանայ : Քիչ քիչ պիտի կորսնցնէ ամէն լրջութիւն , անկեղծութիւն , և շնչին հաճոյքներ առաջին տեղը պիտի բռնեն իր սրտին մէջ : Եթէ մէկը չկրնար ըմբռնել ինչ որ բարձր է և ազնիւ և ճշմարիտ , պատճառն այն է որ չէ մշակած իր հոգւոյն բոլոր կարողութիւնները :

Գերմանական առակ մը կ'ըսէ թէ երկու մարդ մեռան ու երկնից ճամբան բռնեցին . մին էր հարուստ մը՝ որ հաճոյքի համար ապրած էր , և միւսն էր աղքատ մը՝ որ մշակած էր իր բարձրագոյն բնութիւնը : Երբ Պետրոս հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեն , հարուստը ըսաւ . « Կ'ուզեմ հոյակապ պալատ մը , համադամ կերակուրներ , հանգստաւէտ թիկնաթոռ մը , օրաթերթ մը և ոսկւով լի շտեմարան մը » : Տրուեցան ասոնք իրեն : Տարիներ անցան , մարդը նորէն և նորէն համբեց ոսկիները , ամէն օր կ'ընէր լաւ ճաշ մը և կը կարգար օրաթերթը . սակայն այլ ևս այս բաները չտուին անոր հաճոյք և բոլորովին թշուառ եղաւ : Հազար տարի անցնելէ ետեւ Պետրոս եկաւ և հարցուց . « Կը սիրե՞ս այս կեանքը » : — « Ի՞նչպէս կրնամ սիրել » , պատասխանեց մարդը . « ասանկ երկի՞նք կ'ըլլայ » : — « Ո՞վ ըսաւ քեզի թէ այս է երկինքը » ըսաւ Պետրոս , « կը կարծես թէ մենք կայրե՞նք մեղաւորները՝ ո՛չ , մենք ամէն մարդու իրեն կը ձգենք իր պատիժը » : Մարդը ստկումով հարցուց . « Ո՞րչափ երկայն է յաւիտենականութիւնը » : — « Վախճան չունի » : Այն ատեն Պետրոս հանելով այս խեղճ մարդը տան դազաթը , անոր ցուցուց երկինքն ուր Աստուած կը բազմէր փառքով , հրեշտակները իր բոլորոթիքը և ամէն տեղ ուրախութիւն կար : « Ո՞րչափ գեղեցիկ » , ըսաւ թշուառ մարդը . « Ի՞նչ երջանիկ է Աստուծոյ ոտքը նստողը , ո՞վ է նա » : — « Այն աղքատն՝

որ երկրիս վրայ քովդ կ'ապրէր , նա խնդրեց Աստուծոյ
հետ ըլլալ և իր խնդիրքը շնորհուեցաւ , ինչպէս շնորհ-
ուեցաւ քուկդ » :

Այս պատմութիւնը մասամբ կը լուսարանէ թէ ինչ-
պէս ամէն մարդ կրնայ ընտրել այն կեանքը զոր կ'ուզէ
զարգացնել , այն աշխարհն՝ որուն մէջ կ'ուզէ ապրիլ :
Արիատտաէլ ըսած է թէ բարձրագոյն բարին է մեր բոլոր
կարողութիւններն ալ զարգացնել : Եւ Քրիստոս կը
ցուցնէ թէ այս զարգացումը իր բարձրագոյն արտայայ-
տութեամբ յաւիտենական է և կը կոչէ զայն յաւիտե-
նական կեանք :

(Յոդերձ առ շրջանաւարտս)

ՄԻՍ ՓԷԹՐԻՔ

Տնօրինուհի Ամերիկեան Գուշնիծ
Ազգիանց յիւսկիտար

Ս Ի Ր Է՛

Սիրէ՛ հայրիկդ , ան սիրեց քեզ կաթոգին ,
Մինչ դու մատաղ մանուկ էիր տակաւին ,
Ան քու լեզուէդ ինկած նախկին սուրբ վանկեր
Հաւաքելով՝ անմեղ խնդիրցդ էր ընկեր :
Սիրէ՛ հայրիկդ , ան ծերացած է հիմայ ,
Ալեծաղիկ մազերն ահա քեզ վըկայ :
Երբեմն արի քայլերն հիմայ արկար են ,
Սիրէ՛ հայրիկդ , որ ալ հիւր մ'է ինք աստէն :
Սիրէ՛ մայրիկդ , ս'հ , չըլլայ որ ճակտին վրայ
Աղետարեր արտմութեան հետք մ'երեւայ :

Լա՛ւ է լա՛ւ է դրդուել ղիւրել զայն սիրով ,
 Ան քեզ համար երբեմն համակ էր գորով ,
 Յիշէ՛ մայրիկդ , զի ցորչափ կեանք կը վարէ ,
 Ազօթք ընէ քեզի համար սուրբ սրտէ ,
 Սիրոյ շեշախք ընկերացի՛ր մօրկանդ հէք ,
 Մինչև մըռայլ մահուն հովիտ անցերեկ :

Սիրէ՛ եղբայրդ , մի՛ ժըպիտներդ զլանար ,
 Գժգմնի դուցէ իր սիրան անձկովդ վայրապար .
 Ծիւն ըզգացմանց փրթթելուն պէս թուով վաղ ,
 Երբոր մարի գորովանաց շունչ նըւալ :
 Սիրէ՛ եղբայրդ ուր տեղ որ ալ ազրիս դուն ,
 Եղբօր մը սէրն զարդ մըն է միշտ զըւարթուն ,
 Զարդ ճօխ , մաքուր մարդարիտէն աւելի ,
 Որ ծովուն խորքն աչքէ անտես կը պահուի :

Սիրէ՛ քուրիկդ , ս՛հ , քիչերը չափած են
 Քրքոջ մ՛ըստոյդ սիրոյն ծալքերըն հիւսկէն .
 Ծովու գանձերն անդունդներով ահագին
 Իր գեղածուփ մրկանունքէն կը բաժնուին .
 Սէրն իսկ անուշ ժամեր ւ՛օրհնիք կուտայ ձօն
 Շաւղին տանող դէպի կեանքիդ բրարիտն :
 Սէրն ինք քեզի պիտի հիւսէ փունջ ծաղկանց ,
 Փունջ՞ որ ըլլայ ինչքէ , փառքէ գերազանց :

Թարգմ. Անդրիեքնէ

Յ. Մ.

ՌԱՅԱՏԵՐԵԼԻ ՌԱԹԵՐ. — Դիւրել , հանգիստ տալ :

Զ Ա Պ Է Լ

Զապելի ամենէն մեծ և գովելի շնորհքն՝ իր սրբաւոր և երկիր զած կենցաղաւարութիւնն էր, զոր այնպէս զմայլելով կը յիշեն ամէն ականատեսներ և ժամանակով մերձաւորներ, որոնց մէկն ալ համառօտ կոչէ զանի «Ամենագով թագուհին Զապէլ»։ Եւ այնքան պարտուց և պատշաճից մէջ՝ երբ մինակ ըլլար, առանձնութեան մէջ կը ճգնէր պահքով և ազօթքով, Բայց իր աստուածասէր և մարդասէր սրտին միշտ բաւական չէր ըլլար առանձնակեաց սրբութիւնն, շատ անգամ պալատէն դուրս կ'ելնէր իրրեւ անծանօթ անձ մը, երթալ վաղել՝ ուր որ բարեպաշտութիւն և ողորմածութիւն կրնային տանիլ. կ'երթար երբեմն իր սիրելի դրօսարանն, իր դաստակերտ թէատրօնը՝ լսելու սրտառու ձայներ. կ'երթար իր հիւանդանոցը և աղիւստանոցը, կամ ուրիշ հիւանդանոցներ և առանձին տուններ, ուր ալ որ լսէր թէ հիւանդ մը կամ երեսէ ինկած մը կայ, կամ կարօտ մը թէ՛ մարմնաւոր և թէ՛ հոգեւոր դարմաններու։

Կը յիշեմ մեծ և դիւցալիսա կայսրն Օգոստոս, որ իմաստութեան ալ պատուող՝ շատ հեզ կը հրաւիրէր իր առանձին սեղանին կցորդ՝ իր ժամանակին երկու մեծ բանաստեղծները, Վերգիլիոս և Ուրաւիոս. ասոնց մէկն, կ'ըսեն, շնչառութեան նեղութիւն ունենալով՝ ստէպ հեկեկալու ձայն կը հանէր, մէկալն՝ աչքը ճպղտով ստէպ արտասուք կաթէր։

Օգոստոս կը ծիծաղէր ու կ'ըսէր. «Արցունքի և հառաչանաց մէջ նստած եմ»։ — Վերցուր գլուխդ, ս'ի տիեզերակալ Օգոստոս, տե՛ս. — Մենք կը տեսնենք հոս Զապէլը, ի՞նչպէս ումանց առատապէս ստակ, զգեստ

և դեղ բաշխէ, ոմանց ալ անձամբ ծառայէ, սիրովէ մխիթարէ, ի նշպէս շատերը աւելի առատ ու քաղցր սրտով և բերնով կը յորդորէ հոգինին հոգալու. հին եկեղեցւոյ զգաստ այրեաց և սարկաւազուհեաց նման կը սորվեցնէ տգիտաց՝ հաւատոյ կանոնները և հրամանները, կը սիրցնէ անհոգներու՝ եկեղեցւոյ սուրբ խորհուրդները, զղջման կը շարժէ խիստ կամ աղտոտ սրտերը :

Երբեմն ալ իր սրտին վերաթռիչ կրակէն վառուած ու վարուած՝ կ'ելնէր գաղտուկ հաւատաւորի մը պէս, գլուխը քողով ծածկած ու գետին խոնարհած, հոգւով քան թէ աչքով տեսնելով ճամբան կը փութար կ'երթար ուխտատեղեաց և վանօրէից դրանց քով աղօթքի կենալու : Մանաւանդ ուր որ լսէր թէ սուրբ անձ մը կայ, ոչ միայն հոն անոր մօտ փափաքէր հասնիլ, այլ և կ'ուզէր նոյն ճամբէն երթալ, նոյն հողն ու քարը կոխել՝ զոր սրբազանն կոխած էր : Քանի՛ լուռ և անշփոթ ժամեր, քանի՛ մութ ու ցուրտ գիշերներ, լուսընկայ կամ անլուսին երկինք՝ տեսան մեր ջերմեռանդն ուխտաւորը՝ անձանօթ և անմարդածայն ճամբուն վրայ, ոչ ձմրան ձիւն ու բուք, ոչ տօրոսական ցուրտ պախըրցին, ոչ հողմակոծ ծառերուն և ջրերուն մրմուռն, զազանաց մռնչել ու կանչելն կրնան արգիլել այս սրբասէր տիկինը : Երբեմն ալ ճամբուն վրայ կանգ առնելով, հազիւ վանաց և եկեղեցեաց դրանց մօտեցած՝ կը դնէր ծունր, կը պագնէր սրբազանից կոխած գետինը, կը թրջէր մարգարտակաթ արցունքովը, կը քսէր դալար դէմքերը այն կրկին սրբեալ հողոյն ու կաւոյն վրայ, անով կը շպարէր նա իր պայծառ հոգւոյն դրսի հայելին : Այս էին սիրեւագոյն զարգարանք և զբօսանք Զապելի :

Ո Ր Բ Ն

Քանի՜ ծանր է որբին համար կեանքի բեռն ,
Հէքն ինչ սոսկամամբ շուրջը տեսնէ մեծ անկում .
Զի իր հայրիկն մեռաւ , ս'վ վիշտ անսպասում .
Իր ոգրերուն տան արձագանգ դաշտն ու լեռն :

« Հայրի՛կ , հայրի՛կ , ալ շե՞ս դառնար դու մեր տուն ,
« Ուր լոյս , բերկրանք կը վայելէր մեր հոգին .
« Հոն կ'ըստասենք դարձիդ սրտով կաթոգին .
« Եկո՛ւր , եկո՛ւր , ս'վ պահապան մեր արթուն » :

Ու անոր ձայն պարապութեան մէջ մարի ,
Գիրդ քայլերուն առջեւ ցրցուին փուշ տատասկ ,
Որ կ'արգիլեն անոր զըւարթ ձեմքն ու վազք ,
Զո՛ւր կ'ուզէ նա փախչիլ տենդով յիմարի :

Կարծես թէ զինք կը հալածէ բախտն անգութ ,
Սե ուրուական մը կը խռովէ որբն անդուլ ,
Եւ բնաւ անմեղ ժըպիտ մ'անգամ չի տար թոյլ ,
Սրտիկն ածու մ'էր՝ ուր տեղաց խիստ կարկուտ :

Մինչ թարթափէր անյուսութեան մէջ խորին ,
Թանձր քօզ մը իջաւ անոր աչքերուն ,
Քաղցրր թըւէր անոր ննջել մահուան քուն ,
Ականջքն յաւէտ գոցել կեանքի ժըխորին :

Ուստի ելաւ բնակարանէն իր հօրկան ,
Բարձրր լերան գընաց հանգչիլ ծառին քով ,

Քարէ բարձին գլուխն երբ դրաւ խոնջանքով ,
Երազին մէջ տեսաւ պատկեր սիրական :

Իր հայրն էր նա , նո՛յն լուրջ դէմքով , նո՛յն ժպտով ,
Ծոցը գըգուանք լեցուն , շուրթերն ալ համբոյր ,
Շունչը գարնան սիւգի նրման քաղցրաբոյր ,
Աչերն աղու լոկ փայլէին սէր , գորով :

Ու ըսաւ նա . «Մի՛ լար , որդեա՛կ իմ քաղցրիկ ,
«Եղիր յաւէ՛տ դու ժիր աշխոյժ պատուասէր ,
«Հօրդ օրինակն ու կեանքն ըլլան քեզ դասեր» :
Արթնցաւ որքն ուրախ , զըւարթ , երջանիկ :

Իջաւ լեռնէն նա յուսալից և ժպտուն ,
Մոռցաւ իր վիշտ , մոռցաւ հառաչ լ'արտասուք ,
Վանեց սրտէն տրտում հոգերն ու խոր սուգ ,
Ուրախութեամբ վազեց , գընաց նա իր տուն :

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՊԱԼԱՍԱՆԵԱՆ

(1889 Փետրուար 19)

Մեռաւ և Պալասանեանը , սև հողը ծածկեց այն
կուրծքը , որ երեսուն տարիէն աւելի կը բարախէր մեր
մտաւոր և բարոյական դաստիարակութեան համար :
Նա չկայ այսօր , մի մարդ էլ պակսեցաւ մեր հորիզո-
նէն : Բայց , ափսո՛ս , դա այն մարդերէն չէ , որոց կո-
րուստն այնքան ողբալի չէ , որոց համար Հիւկոյի հետ
«Հարկ է մահուան իւր աւար» կրկնելով կ'անցնինք :

Պալատանեանի կորուստը այժմուս անխոխարինելի կորուստներէն է , ո՛չ միայն Ճեմարանի համար , ոչ միայն զայն նանաչողներու՝ այլ եւս ազգի համար : Եւ ո՛վ է որ զայն չի նանաչեր . ոչ ոք էլ նանաչող չլինի , բաւ է նորա աշակերտաց ստուար խումբը , որ մի պատկառելի թիւ կը կազմէ , և որի համար վիշտ է արդարեւ իրենց սիրած ուսուցչի գրեթէ տարածամ մահը :

Իբրեւ ուսուցիչ՝ նա վերին աստիճանի պարտաճանաչ էր : Գրեթէ առանց երկրայութեան թղթատեցէ՛ք այն բոլոր ուսումնարաններու դասամատենաններն ուր ուրեք եղել է նա , եւ կը տեսնէք այն տեղ շատ ուսուցիչներ , որոնք այլ և այլ պատճառներով ունին բաց թողած շատ դասեր . բայց նախախնամութիւնը կարծես միայն այդ մարդուն էր զլացել որ և է պատճառ՝ յետ մնալու իր դասերէն : Պատրաստ միշտ , դասագիրքը ձեռքին , զանգակէն անմիջապէս յետոյ դասարանի մէջն էր նա , կամ հաշիւ կ'առնուր կամ կուտար Քնուիթեամբ շատ հաճեալ էր նա :

Տոկոսն եւ պարկեշտ էր նա իր պաշտօնի մէջ առանց անտախ փառասիրութեան , Քսան և հինգ տարուան ուսուցչութեան ծանր և դժուարակիր բնուր իր ուսերու վրայ բարձած , նա այնպէս կ'ընթանար այսօր , ինչպէս ընթացեր էր իր երիտասարդութեան օրերուն մէջ , սակայն առանց որ և է ակնկալութեան :

Զգոյշ էր Պալատանեան իւր կեանքի ընթացքի մէջ . խոյս կուտար այն ամէն բաներէն՝ որոնք իւր առաջադրեալ նպատակին դիմելու արգելքներ կարող էին յարուցանել : Խնայող էր նա , մանաւանդ ժամանակին , յուժուէտս չէր շռայլեր նա իր ժամանակը : Որդեակեր հայր էր նա , քնքուշ սիրով կը սիրէր նա իւր աղջիկը : Իսկ դու , ո՛վ ազնիւ հոգի , որ կը հանգչիս արդ , ա՛ռ

ընդունէ՛ մեր ջերմ արտասուքը . թո՛ղ նոքա վարդեր
բուսցնենք քո ցամքած սրտի վրայ : Քեզ կը հետեւինք
և մենք . այս քո վարձքը լինի , կ'երթանք քո շաւղով ,
որովհետեւ դու հաւատարմութեան և պարտաճանաչու-
թեան տիպար էիր , դու համեստ էիր , պարկեշտ , սո-
կուն և առաքինի հայր : Շա՛տ շատերը կան որոնք շիր-
միդ մօտէն անցնելով՝ պիտի դռչեն բարձրաձայն . «Այս
այն մարդն է , որ երեսուն տարի մտաւոր եւ բարոյա-
կան յառաջդիմութեան ասպարէզի մէջ , իրեւ կորովի
մշակ քրտինք թափեց :»

Արեւելք

ԱՇԱԿԵՐՏ

Վ Ա Յ Ր Ի Ս Ա Գ Ե Ր Ը

Լուռ է բնութիւնը բովանդակ .

Թըռչուններուն ձա՛յնն է դադրած .

Գորշ երկընթին տակ ամպամած

Տըմոյն դաշտերն են ըսպիտակ :

Ագռաւնե՛ր միայն սովալըլուկ ,

Որ որս փընտուեն իրենց համար ,

Պեղելով ձիւնը կըտցահար ,

Կ'աղարտեն գոյնն անոր դալուկ :

Հորիզոնին ծայրէն հեռու

Կը բարձրանայ կառանչ մը խուլ ,

Որ դէպի մեզ կուգայ անդուլ .

Դա՛ վայրի ցեղ մ'է սագերու :

Զերդ արձակուած սլաքներ ուժգին ,

Ամէնքն ունին վիզեր ձրկտուն .

Միշտ կը սուրան արագագոյն՝
Յիմար թափովն իրենց թռիչքին :

Կը մըտարակեն հովն ու կ'անցնին

Իրենց շըշող թեւերովն յար .

Իսկ առաջնորդը անմոլար

Այս օդաչու կարաւանին ,

Ձոր ծովերէ՛ անտառներէ՛

Ամայքներէ կ'տանի անդին ,

Որպէս զի յամր անոնց գնացքին

Քիչ մը շարժումն ածապարէ ,

Ձայնով մ'ազդու երկարածիզ

Կ'արձակէ ճիշ սուր մերթ ընդ մերթ ,

Ձերդ ժապաւէն մը կրկնավերտ՝

Կը ծըփի տարմն օդալացիկ .

Ու՛ երկնի երեսը կը պատէ

Շառաչիւնով մը անսովոր

Այդ եռանկիւնը թեւաւոր ,

Որ կ'ընդլայնի հետզհետէ :

Բայց վարն անոնց եղբայրներուն

Յուրտէն թըմրած խումրը գերի

Գանդաղաքայլ կը դեգերի

Գաշտագետնի մը վրայ անհուն :

Քուրձեր հագած մի պատանի

Կը պտըտցընէ զայն սուլելով ,

Նաւու մը պէս յամր՝ անխըռով ,

Որ յամբօրէն կը տատանի :

Լըսելով ճիշն երկնահընչուն

Անցորդներու այդ երամին ,

Վեր կը տընկեն անոնք գլուխնին ,

Ու՛ արագընթաց տեսնելով չուն

Ճամբորդներուն այդ բարեբաստ՝

Անճրբարկեալին մէջէն տըժգոյն՝
Վարիններն ոտք կ'ելլեն խակոյն ,
Թեւածելու կազմ ու պատրաստ :

Թոյլ թեւերնին կը շարժեն զուր ,

Սաւառներու յոյսով պատիր :

Կուրծքերնին վեր՝ կանգնած յայթիտ՝

Այդ թափառկոտ կոչին իլուր :

Կ'ըզգան շրփոթ զարթունն ուժգին՝

Մէջ սիրտերնուն խոց վիրաւոր՝

Լուռ քրնացող բնազդներու խոր ,

Երանութեան իրենց նախկին ,

Գաղջ միջոցին , ասիերուն գէջ :

Ու՛ մոլեգնած կը վազվրձտեն

Յիմարներու պէս գէս ու գէն ,

Զիւնախաղաղ դաշտերուն մէջ :

Եւ ընդերկար երկինքն՝ հեռուն՝

Վերուզդելով ճիշ տրտմագին ,

Պատասխանել կը փափաքին

Իրենց վայրի եզրայրներուն :

Թարգմ. ԹՈՐԳՈՐՎ ՎՐԴ.

ԿԻ ՏԸ ՄՈՐԱՍԱՆ

Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Զ Է Ք Ը

Դեկտեմբերի վերջին օրուան մը համար շատ գեղեցիկ ու պայծառ երկինք մը կար : Օրհասականի մը հուսկ ժպիտին պէս նուազուն՝ արեւուն սակի ճառագայթներուն մէջէն իւր հրածեշտի ողջոյնը կուտար հեռացող տարին , թերեւս անուշ յիշատակ մը թողլու համար իւր անդարձ մեկնումէն առաջ : Ո՛չ ձիւնի պատանք , ո՛չ

փոթորկի կոծեր , առաքինի կեանքի մը վախճանին նման
հանդարտ ու ջինջ իրիկուն մը , անսահման լուսթիւն մը
կը տիրէր բնութեան վրայ : Անդորր էր կապուտակ Մար-
մարան ալ , որուն ջինջ ծոցին մէջ կը ցոլային Յանա-
բաքիի մշտադալար նոճիները , սպիտակ փարօք և Մօ-
տա-Պուրնիի մարմարեայ տուները՝ ժայռի կարկանդե-
բու վրայէն :

Չոր , շէկ տերեւներով շրջանակուած լայն պատու-
հանին մօտ , կապոյտ թախչէ մեծ թիկնաթոսին մէջ
ընկողմանած , Ասթինէ անթարթ աչօք կը դիտէր հորի-
զոնը՝ որ Մօտայի ճեմելիքին անտերև ծառերուն ետե-
ւէն կը պարզուէր : Պահ մը ազազուն ոստերուն մէջ
ճլուրլացող թռչուն մը իր ուշք կը գրաւէր , յետոյ անոր
օդասլաց ճախրանքին ցանկալով , գոզցես կը հետուէր
անոր մինչև որ անհետ ընկղմէր կապոյտ անհունին մէջ :

Տխրամած ճակտին վրայ սև սև մաղերուն ոլոր-
ները ցիրօցան , ձիւնաթոյր կերպասէ թեթեւ փետուր-
ներով շրջանակուած հազուստին մէջ այդ երկնագեղ
աղջիկը երջանկագոյն աշխարհի էակ մը կը թուէր տա-
րագրուած այն ճոխ սենեակին մէջ՝ ուր աշխարհիկ կնոջ
համբաւը վայելող իւր մայրը՝ իր մտերիմներն ու մտեր-
մունիները կ'ընդունէր :

Նորատի կիներ մերթ թեթեւօտն կը մօտենար կա-
պոյտ թիկնաթոսին , հազիւ շրթները կը կոյցնէր ման-
կան ճակտին և կը հարցնէր թէ բանի մը կը փափաքի
ու կը դառնար բարեկամներուն մօտ : Ասթինէ կը դիտէր
զայն գորովալից . կը տենար գրկել համբուրել մայրը ,
բայց չէր համարձակեր , վախնալով արգուզարդը ազար-
տելէ , կ'ուզէր զայն իւր մօտ պահել բայց կը քաշուէր
հիւրերէն :

Հազիւ ինը տարեկան կար Ասթինէ , այնքան

վախ , անքան նիհար , ջերմանոցի նուազկոտ ծաղկի մը կը նմանէր , ի դուր դեղ ու դարման , վկայեալ հիւսանդապահներ , սնուցիչ նիւթեր . անհար էր կազդուրել հէք մանկիկը . նախնական խնամքները պակասձէին իրմէն , ոլորտապտոյտ վալսերու հրապոյրին մէջ մայրը շատ անգամ մոռցած էր իր մանկան գոյութիւնը ու պարահանդէսի սեթեւեթից մէջ սեղմուած՝ քանի՛ քանի՛ անգամներ քիչ էր մնացած որ շնչարգել խեղդուէր այդ նորարողոյ՞ տունկը՝ որ հազիւ կ'սկսէր ծլիլ : Մինա յանձնած էր իր նորածինը յոյն կաթնատուի մը , որուն թերի խնամքն ու անհիւթ կաթը չէին կրցած բնաւին կազդուրել մանկան վատոյժ մարմինը . շատ պաղատած էր Վահրամ իր կնոջ հակել գիշերը մանկան մօտ , պէտք եղած դարմանները իւր ձեռքով կատարել . ամէն ատեն խօսք տուած էր նա այդ նուիրական պաշտօնը կատարելու և ամէն ատեն թերացած էր :

Պզտիկը հետզհետէ կը ծիւրէր օտար ձեռաց մէջ , և Մինա բնաւ ուշ չէր դարձըներ , բաւ էր որ միշտ ժանեակներով խճողուած ըլլար իւր պիպիկն , ամէն օր տարբեր հագուստ կրէր և օրօրոցին վրայ անդուս և լարեր անպակաս ըլլային , թէև քիչ անգամ իւր ժպտուն գէմքը քնացող մանկան վրայ հակած կը տեսնուէր հոն :

Սօսակցութիւնը սայլօնին մէջ , թէյէն յետոյ , յոյժ ոգեւորուած էր . տիկնանց արծաթիկ ծիծաղները և արանց քրքիջները փողոցի երգեհոնին ազմկայոյզ շեշտերով կ'ընդհատուէին և թմբուկներու ձայնը դռնէ դուս պարտող փոքրիկ խմբակներու երգին խառնուելով՝ հեշտին տպաւորութիւն մը կ'ընէին ներկայից վրայ . իւրաքանչիւրն իր ապագայի երազներուն , առձեռն զուար-

ճութիւններուն և հանդէսներուն վրայ կը խօսէր , երբ ,
գրան թանձր վարագոյրներէն մին բացուելով տանտէրը
Վահրամ սեմին վրայ երեւցաւ :

Գահլիճէն ներս մտնելուն , սիրալիր բայց ոչ փութ-
կոտ ձեռքի սեղմումներ փոխանակեց ամենուն հետ ,
քաղաքավար մէկ քանի խօսքեր ըրաւ և մօտեցաւ Աս-
թինէին՝ որուն աչաց մէջ անպատում ուրախութեան
ճառագայթ մը շողացած էր . հայրը տեսնելուն , կիսով
ելաւ թիկնաթուին վրայէն և հայր ու աղջիկ զիրար
ողջագութեցին ընդերկար , յետոյ սկսան մին այն թեթե-
ու անոյշ խօսակցութիւններէն՝ որուն հրապոյրը ճշմա-
րիտ գորովի տէր ծնողք միայն կը ճանչնան :

Յանկարծ Մինա ամուսնոյն դարձաւ՝

— Մեր ևն Ասթինէին կազանդէէքները , հարցուց :

— Հրաման ընէիք , բերէին :

Տիկնոջ քնքուշ մատը հաղիւ ելեքարական զանգա-
կին զսպանակին հպած էր , բարձրաձայնակ շէկ աղջիկ
մը , սիրուն կողով մը ձեռքը՝ ներս մտաւ . . Ասթինէին
մօտ տեղաւորեց զայն և խոնարհութիւն մ'ընելով դուրս
ելաւ :

Ինչե՛ր չէր պարունակեր այդ կողովը , կարծես դիւ-
թական ցուպ մը հոն նետած էր այդ ամէնը . մետաքս-
եայ ոսկեհուն շաքարի պարկեր , փոքրիկ խաղալիքներ
ու մանաւանդ պիպիւ մը , դեղին խոտոպիքներով սիրուն
աղջնակ մը , ճոխ հագուած , ինչպէս նաև պատուական
տուփ մը բլիշկ կարի և ձեռագործի նիւթերով լի ,
ոսկի ճախարակներով , մարդարտայեւ մասնոցներով ,
հազարումէկ սիրուն առարկաներով՝ բոլորն ալ սխրե-
ցուցիչ : Ամէնքն ալ սքանչացած կը դիտէին զանոնք :
Մինա ուրախութեամբ ծափ ծափի կը զարնէր :

— Պրաւ՛ , կը գոչէր , շատ սիրուն է :

Ասթինէ կը ժպտէր , իւրաքանչիւր առարկան ձեռքը կ'առնէր կը նայէր , երախտագէտ նայուածք մ'ուղղելով հօրը , և իր քովի սեղանին վրայ կը շարէր զանոնք մեղամաղձօրէն . ինչ պիտի ընէր այդ շաքարները , կանխահաս սղու փորձառութեամբ գիտէր թէ ամենափոքր որկրամոլութեան փոխարէն քանի՛ օր անկողնի կը դատապարտուէր , և այդ պեպէք , երբեք զայն գրկած՝ պտոյտի ելլելու երջանկութիւնը չպիտի ունենար :

Վահրայմ՝ Ասթինէէն հեռացած էր փոքր ինչ և մտիկ կ'ընէր իւր շուրջը ըսուածները , երբ՝ յանկարծ նշմարեց թէ աղջիկը բնաւ չէր զբաղեր իւր ընդունած ընծաներով և աչքերը պիշ՝ փողոցը կը դիտէր տրտմազին . յուշիկ մօտեցաւ անոր ձեռքը ուսին դպցնելով ,

— Ասթինէ՛ , ըսաւ մեղմ ձայնով . չե՞ս հաւնիր կազանդէէքիդ . գո՛հ չե՞ս , ուրիշ բան մը կուզէիր ունենալ , ըսէ՛ , աղջիկս :

Յայնժամ հէք աղջիկը հայրը պատուհանին մօտ մղեց , ցուցնելով անոր վարը՝ ծովեզերքը հաւաքուած ցնցոտազգեաց տղայոց երամ մը , որք տիղմերուն մէջ բոկոտն , առոյգ ու կայտառ , երեկոյեան ցուրտէն կարմրած գիրուկ այտերով , սե հացի շերտեր անյազարար կը խածնէին և կը ցատկրտէին դուարթօրէն շաքերնախին ձայնով :

— Գիտե՞ս , ի՞նչ կ'ուզէի , հայրի՛կ , մրմնջեց սե գեղեցիկ աչքերը թափանցիկ քօղով մը վարազուրուած , կ'ուզէի ես ալ այդ տղոց պէս ըլլալ . . . :

Երիտասարդն անպատում ցաւով համակուած՝ իր սրտին վրայ սեղմեց զայն , և արցունքի երկու կայլակներ փոքրիկ աղջկան մետաքսեայ զանգուրներուն մէջ կորսուեցան :

(Արեւելք)

ԵՒՓԻՍԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

(ԱՆԱՅԻՍ)

Հ Ա Մ Ր

Մայրը ս'ըբան կը սիրէր վարդն այդ խնդուն ,
 Անդրանիկն էր , առջի ծաղիկն իր սիրոյն ,
 Մատղաշ թուփին վրայ ծըլած նորարոյս ,
 Զայն կը հոգար , զայն կ'երազէր ցայգ թէ լոյս :
 Երջանիկ էր , միշտ դիտելով իր քայլեր ,
 Երբ նուրբ մաղերն անոր յուշիկ կը սանտրէր
 Գանդուր , դեղին ինչպէս նըշոյլն արեւուն ,
 Համբոյր տալով անոր խոշոր աչքերուն ,
 Նըման գարնան կապուտակին , որուն ծոց
 Իր լոյս արցունքն է լեցուցեր այգուն բոց .
 Զայն լուսլուս , ծաղրելով խօլ իր կոծեր ,
 Հեղձամեղձուկ երբոր ձեռքէն կը սլործէր
 Առատ ջուրէն , բարկ օձառէն զարնուրած ,
 Եւ սսկեփայլ նոր հայելոյն իր դիմաց
 կը ծըմբուկէր քիթն ու բերան տըղան մինչ ,
 Ինք կը նայէր ձիւն այտերուն անոր ջինջ . . . :
 Եւ կը սիրէր , պարզուկ հաճոյք անոյշ մօր ,
 Իր ափերուն մէջը բըռնել ամեն օր
 Մերկիկ ոտքերն անոր քընքուշ վարդի թերթ
 Խածնել , սեղմել , հաղուտոյն մէջ պահել զերթ
 Կարմրուկ , հասուն միրգեր գաղտուկ բըրցուած :
 Մանկիկն հիմայ նոր քայլ առնել ըսկըսած՝
 Անութհերէն երբ բըռնէին մեղմուլին ,
 Ծիծաղելով կը դողդոջէր մէկ քովին .
 Իբրև այն թէ արբած ըլլար երկնից մէջ ,
 Ուրկէ կուգար , հաղիւս բացած կեանքին էջ ,

Խորհրդական պահելով ցոյք մ'եզակի
Արրեցումէն նախկին , կաթէն իր հոքի :

Մայրն հտեւէն կ'երթար դողով քայներուն՝
Միշտ ջանալով մեղմել ընթացքն երեբուն ,
Խոնջ՝ սեւեռած թմրած նայուածքն անդադար
Մանկան քայլին՝ կը գլտորէր երբոր վար ,
Եւ կը հաւտար գոռոզութեամբ մայրական
Թէ օր մը մեծ պիտի սեանար իր տղան ,
Ու մըտքին մէջ ցընորք մ'անհիմ կ'որոճար ,
Թէ այդ զաւակն ըլլար ծընած մի հանճար .
Օրուող մանկիկն էակ մ'ընտրեալ կը կարծէր ,
Ըլ մէջէն , մայրե՛ր , փառք չէ երազե՛ր :
Երբոր գիշեր կ'ըլլար խուցին մէջ խաւար ,
Զոր կ'աստեղէր վերէն առկախ կանթեղ վառ ,
Մայրը փոքրիկ վարդարանով կ'աղօթէր
Պատէն կախուած խաչելութեան մ'աւրնթեր ,
Եւ համբուրել տալով միտալն՝ իր զաւակին ,
Կը զեռեղէր օրրանին մէջ՝ հեշտագին :
« Գիշեր բարի » ըսել տալու ջանադիր
Կամ ձեռնամած՝ կոչել մեղմիկ ձայնովն իր
Քաղցրիկ Յիսուան , որ հոն ծըռած՝ կը լըսէր . . . :
Զո՛ւր կը վատնէր սակայն իր ճիգն ու յոյսեր ,
Բոլոր բարբառն անոր ճուանք մ'էր մինակ ,
Խորունկ , տըխուր զերթ փըշրըւող մի կոհակ
Խութին վըրայ , կամ թէ կոծող իրրեւ հով
Շրթուող շորցած ծառոց զարնան գիշերով :
Մայրը կ'ըսէր . դեռ ժամանակն եկած չէ .
Վաղը միւս օր պիտի խօսի ի հարկէ . . . :
Յետոյ պարզուկ երգ մ'երգելով նախնական
Ոտքով կ'օրէր իւր պաշտելւոյն այդ օրրան ,

Այդ սնել տրչան էր տատանէր յազթապանն՝
 Զինասպրտակ տատաններուն պըլլուած . . .
 Այդ կը փակէր արտեւանունքն անոր նինձ՝
 Զնոյթ սոյ թըսիչ , նուր աշքերուն վըրայ լինձ ,
 Այդ դեռ կարծես կը իշնդար բաց իր բերան
 Այդ նըրաչին հառազաչթած իր վըրան ,
 Մայրնին նակած՝ վախով՝ մահնին իր կատար
 Զկոյր շըթանցն անոր պաշիկ մը կուտար :
 Ան սիրալու աչք նամբոյրէն դարձած նուր
 Իր մայրնին մէջ կը պահէր կոյսն աչք սարտու :
 Հասնակնով անդորրն ամպոտ գիշերուան
 Լուս կը դմաչէր զուարթագեղ զէմքին վրան
 Թայրնորուն մէջ ներմակ՝ նիրոզ իր զաւկին
 Թուչիս դողդոջ ամպոց մէջ զէմք լուսնակին :

Էր . զնուսթիւն , ձեռքդ երազներ կը փըշընն ,
 Էր կը լընուս , կը պարպես ծովն ասերէն ,
 Եւ նոյր ծառոց մէջ կը խօսի թռչնոց պար ,
 Էր աք տըզան տըխուր , անխօս , անբարբառ՝
 Արտատուալից իրեն մօր քով միայնակ
 Պիտի մեծնայ ամեն բանի անգիտակ ,
 Եւ անկարող բացատրելու սիրտն իր նէք՝
 Զը նաւիչնայ պիտի հողին մօրն երբէք :

Մայրն՝ որ գիտէ աղէտքն , նագեր է սեւեր ,
 Յերկնները զուրս ելնելու սիրտ չըններ ,
 Գիշեր ասուն կը պտըտի՝ իր գունատ
 Սեղն մունջ զաւկին ձեռքէն բըռնած յուսահատ ,
 Եւ ինչպէս սուրբ մ'որ կը պահէ մի տապան
 Արեակելով մերթ անխօսուկ ու անձայն՝
 Անոր վըրայ աղու նայուածք մը միայն ,
 Այ լը խօսիր , քանի որ նամբ է տըզան :

Ծ Ե Ր Ո Ւ Ն Ի Ն Ս Ի Ս Է Ո Ն

Երկար տարիներու բեռը պարապ տեղ չէ՛ շալկած նա . ապրած է տաճարի շրջանակին մէջ , Իսրայէլի կեանքն ու կենցաղը զեկավարող այդ կեդրոնին մէջ . գիտէ նա այդ կեդրոնին տկարութիւնները , անկման վտանգաւոր ախտանիշները , հրեայ Քահանայութեան հոգեվարքն և լա՛յն շունչ մը կ'ուռեցնէ անոր լանջքը , երբ կ'գրկէ Յիսուսի խանձարուրը :

Սիմէոն զգաց որ հասարակ մանկիկ մը չէր իր գրկածն ու այդ մանկիկին կատարեալ զարգացումին մէջ տեսաւ , շօշափեց , համբուրեց սպասուած Մեսիան՝ Փրկիչը : Այլ եւս մեռնիլ կ'ուզէր ծերունին , մեռնիլ , որովհետեւ իր աչքերովը տեսաւ խաղաղութիւնն ու փրկութիւնը . ա՛լ հոգ չէր իրեն համար , յախտենապէս հեռանալ այդ Տաճարէն , մթնցած ու անազդեցիկ եղած ա՛յդ վաղնջական կեդրոնէն , որովհետեւ նոր ԱՌՅ ծագած էր . ա՛լ չպիտի ցաւէր իր ծերութեան օրերը ծանրացուցած ըլլալուն համար Քա՛յն խորունկ և սարսոզ վշտերով , զոր կ'զգար Տաճարի համայնքէն , որովհետեւ Իսրայէլի ժողովրդեան փառքը մարմնացած էր և կ'սեղմէր զանի իր գիրկը :

Ո՛րքան նախատեսուած , ճիշդ , յուսալից յայտնութիւններ են ասոնք , որ կ'ըլբեղանան ծերունիին զգածուած խօսքերուն մէջ , նախանձոր ծերունի մը չէ Սիմէոնը՞ , անպիտան հաշիւներ ու մտածումներ չեն կուրցներ անոր գորովով լեցունկ աչքերը , նա կ'յայտարարէ ինչ որ կ'զգայ , ինչ որ կ'նախատեսէ ու կը տեսնէ ապագային մէջ :

Հիանալի՛ ձեր : Միշտ ուշս գրաւած ես դո՛ւն ,
խորհած եմ աննհնգ բացատրութիւններուդ վրայ , որք
քու ըղձանքն ու տենչանքն են : Գուն մեռնիլ ուզեցիր
ա՛լ , երբ տարիներէ ի վեր տեսնել ուզածդ տեսար իր
խանձարուրքին մէջ : Եւ իրաւի եթէ կայ պարագայ մը
Տեառընդառաջի տօնին մէջ , որ կրնայ քրիստոնէական
ամենէն նուրբ և ամենէն շինիչ թելադրութիւնն ընել ,
կրօնական աւանդութիւններու վարժուած և յաւիրացած
մեր աչքերուն , սովորականներու մէջ թաթաւուած մեր
էութեան , ա՛յդ պարագան , այո՛ , ձերունի Սիմէոնին՝
ամբողջ Աւետարան մը արժող քանի մը խօսքերն են ,
ոսկի խօսքեր ազամանդէ շեշտերով , որք կ՛աղդեն
Աւետարանը կարդալ գիտցողներուն վրայ : Քրիստոսի
Քառսունքին տօնն իր պարզութեանը մէջ ուրեմն շա՛տ
արտայայտիչ սկզբունքներ ունի : Քրիստոսի խանձար-
բային կեանքին շա՛տ հասարակ մէկ յիշատակութիւնը
պիտի ըլլար Տեառընդառաջը , եթէ չտեսնէինք այդ
Տօնին բունը , բարի Մերունիով յայտարարուած , և յե-
տոյ նոյն ինքն Քրիստոսով գործադրուած Խաղաղու-
թիւնը , Փրկութիւնը , Լոյսը , Փառքը :

Գիտակցօրէն ապրուած կեանք մ՛է ձերունին , որ
իր վերջալոյսին մէջ կ՛անուշնայ , մարը մանող արեւին
պէս , տժգոյն բոցաւառութեամբ , երկա՛ր երկա՛ր ճա-
ռագայթներով որք կ՛երկնցնեն մեր մարմնին շուքը ,
առասպելական երկարութիւն մը : Այդ Արեւ-կեանքը
կ՛մթագնի , խոյս կուտայ մենէ , արդիւնաւորելէ , կե-
նագործելէ ետքը բովանդակ օրն իր ջերմութեամբ ,
լոյսովը : Մարդ կ՛ուզէ ապրիլ . ապրիլ կատարեալ եր-
ջանկութեամբ , այսինքն՝ հասնելով իր հաւատոյ փա-
փաքներուն , տենչերուն՝ վայելելով անոնց խաղաղ
պտղաբերութիւնը : Երանի՛ թէ ձերունիին աննախանձ

վայելքն ըլլային մերիններն ալ , շեշտուած այն սկըզբունքներով , զոր աւետեց , քարոզեց երեսուն տարի ետքը՝ ծերունի Սիմէոնէն գրկուած մանուկը՝ Յիսուսը :

(Քիւզանդիոն)

ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԴ.

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ի Ր Ք

ԼԱՒՆ ՈՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆԸ

Լաւին համար լաւագոյնն է մի անպատեհ դրացի .
էշը չէր էշ , ինչպէս որ է թէ լաւագոյն չըլլար ձի :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Ա Ն Ջ Ն Ը Ն Ց Ի Ր Ն

« Արեւն՝ ինծի , օդն՝ ինծի .
Ամէն բարիք՝ իմ անձի .
Կամքը իմս է , խօսքը՝ իմ .
« Կե՛ր ու խմէ՛ , դու անձն իմ » :
Այլոյ վիճակ քեզ ի՞նչ փոյթ ,
Անհոգ կեանքն է կեանք անքոյթ : »
Այսպէս խօսի անձնընտիր ,
Իսկ թէ մերթ քեզ մեծարէ ,
Միայն շահուն համար է .
Վնասովդ զինքը երբ ճանչցար ,
Սթափէ՛ , ալ մօտը մ՛երթար :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Յ Ա Ս Կ Ո Ց Ն

Իբրև մեղու որ խայթէ,
 Եւ խայթն իրեն միշտ մահ է,
 Զայրացողին բուռն կիրք
 Նախ իւր անձին վընաս է:

Յ. ՈՍԿԱՆ

Պ Ղ Ե Ր Գ Ն

Գիտեմ, ծնաւ ու մեռաւ,
 Այլ իբրև մարդ ապրեցա՞ւ . . . :
 Այս յայտ է թէ անօգուտ՝
 Միայն այլոց բեռ եղաւ :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Ա Ռ Մ Ե Մ Ա Մ Ի Ց Ն

Առիւծի մորթ երկայն ականջ չի ծածկեր,
 Մեծ խօսելը մեծ հոգւոյ մը չէ պատկեր .
 Վայելուչ միշտ՝ ինք իր չափը ճանաչել,
 Է՛չ կարծէ թէ զըօրնչելն է մըօրնչել :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Կեանքը հեղուկ մ'է,
 — Մահը՝ խոր ձագար —
 Մարդը մետաղ մ'է .
 — Կինը՝ փորձաքար . . . :

ԱՂԵՔ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ծ Ո Յ Ը

Չարթեցնելու քեզ՝ չեն կարող փող թմբուկ ,
 Ծոյլ ես բնութեամբ եւ բոյն ես դրել ի մահիճ ,
 Ուր բթացնէ քեզ հանդստեան գիրկ փափուկ .
 Յոռի ախտից անտի գլորիս ի ճահիճ ,
 Ունակութեանց մէջ բորբոքած միշտ կ'եռաս ,
 Քեզ մեղադրեն տղայք , աղջրկունք , ծեր մարդեր ,
 Եւ դու փրտտիս տըհաս իբրեւ մի կեռաս ,
 Եւ փուշ դառնայ քեզ համար կեանքն՝ որ վարդ էր :

Պ Լ. ԱԳԱՄԵԱՆ

Տ Ա Պ Ա Ն Ա Գ Ի Բ Մ Ը

Ի Ի Ս Կ Ի Ի Տ Ա Ր Ո Ի Գ Ե Ր Ե Ջ Մ Ա Ն Ա Տ Ա Ն Մ Է Ջ

Տ Ե Կ Ի Ն Է Յ Տ Ի Կ Ս. Է Ս Մ Է Բ Ե Ա Ն .

Դ ու ս ր Յ. Է Յ. Փ ա փ ա զ ե ա ն ի եւ կ ո ղ ա կ ի յ Ս. Է ս մ Է ր ե ա ն ի

Որն անդունդ մը կարծեց
 Այստեղ որն ալ բարձունք մը ,
 Մէկը ծաղիկ մը դրաւ
 Միւսն ալ անխօս արցունք մը :

Ու այդ երկուքը դալար
 Թող պահեն այս հողը ուր
 Ծաղիկ հասակի մը հետ
 Կը հանգչի կեանք մը մաքուր :

1867—1893

Հ Ա Յ Ո Ւ Ա Մ Ն Ե Բ

ԱՐՈՒԵՍՑ ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԳԷՆ

Ճոխ և չբնազ միտքերով ընթերցանն յաւէտ արդաւանդ,
 Գիտէ բաժին տալ անձնիւր հեղինակի իւր տաղանդ...
 Ինչ նիւթի վրայ որ գրես, լինի՛ այն լուրջ կամ զըւարթ
 Ազգմտութիւնն յանգին հետ թող չը մղէ երբեք մարտ...
 Արեմն ըզբան սիրէ միշտ և քու գրութիւնք թող անտի
 Ստանան միայն իրենց փայլն արժէքն ու գինն հաւաստի...

Այն ոճն որ շատ միատարր՝ միօրինակ ունի շեշտ,
 Զուր կը փայլի մեր աչքին, կը քնացընէ անհրաժեշտ:
 Քիչ կ'ընթերցուին այն գրիչներն որ ծնան ի պէտս ձանձ-
 րութեան,

Ար կարծես միշտ միեւնոյն ձայնով սաղմոս կը կարդան,
 Երանի՛ այն՝ որ գիտէ ոլորակով մը թեթեւ

Ծանրէն՝ քաղցրին՝ զաւեշտէն լուրջն անցնելու առնուլ
 թեւ,

Երկինք սիրէ գիրքն անոր, ընթերցողներ սիրեն զայն,
 Եւ Պառպենի քով փրնառեն զայն գընորդներ բազմազան

Ինչ որ ալ գրես միշտ ջանա՛ գրձձութենէ՛ հեռանալ,
 Նըւազ ազնիւ ոճն անգամ ազնըութեան մ'ունի փայլ...
 Իմաստ մը երբ բառերու կը կըտրէ շարքն ու հանգոյց,
 Թող կախ թողու կիսասխիւֆն հանգիտոն անոր տալով
 ցոյց՝

Զգուշացի՛ր մի գուցէ ձայնաւոր գիր մ'հապճեպով
 Ճամբուն վրբայ իր նրման ձայնաւորի մ'իյնայ քով,
 Կա՛յ ընտրութիւն մ'աջողակ դաշնակաւոր բառերու,
 Փախի՛ր յոռի ձայներու հընչումներէն միշտ հեռու .

Ամենէն սեղմ տողն անգամ և մտածութիւնն իսկ անգին ,
Երբ կը խայթեն մեր ականջն՝ հաճոյական շեն մըտքին :

. . .

Գաղղիական Պառնասին տարիներուն մէջ նախկի ,
Քրմահաճոյքն էր միակ դընտղն ամէն օրէնքի ,
Եկա՛ւ Մայիտպ վերջապէս , և առաջին՝ Գաղղիոյ մէջ ,
Տըւաւ ամէն տաղերու դաշնակաւոր ելեւէջ .
Յարմարագիր բառին ոյժն ամէնքն իրմէ՛ նախ ուսան ,
Պարտուպատշաճ կանոնի հնազանդեցուց նա մուսան :
Հըմուտ գրողէն այս լեզուն գըտած յըզկու՛մը վերջին ,
Ալ չը հընչեց երբեք խորթ ամենէն նուրբ ականջին :
Ա՛լ ամէն տուն վայելուչ գըտաւ իր տեղն ինքնիրեն ,
Չըկըրցաւ տող մը շեքիլ ուրիշ տողի մը վրայէն :
Ընդունուեցաւ իր օրէնքն , և առաջնորդն այս ընտիր
Այժմ իսկ շատերն օրինակ կ'առնուն իրենց անխըտիր :
Դուն հետեւէ՛ իր շաւղին և սիրէ՛ ոճն իր յըստակ
Ջանա՛ նմանիլ պարզութեան դարձուածներուն յա-
ջողակ . . . :

. . .

Անտարակոյս կա՛ն մըտքեր , որոնց մըռայլ խորհրդոց
Շուրջ կը խըռնին ամպ ու մէգ խափանարար թանձր
ու հոժ ,
Չոր բանին լոյսն իսկ՝ կարող փարատելու չէ՛ երբեք ,
Գրելէ առաջ դուք ուրեմըն նախ խորհիլ սորվեցէք :
Գաղափարին պարզ կամ մութ կազմըւելուն համեմատ ,
Արտայայտումն ալ կ'ըլլայ պայծառ շըփոթ կամ գունատ .
Ի՛նչ բան որ լաւ կ'ըմբռնեմ կ'արտայայտուի այն յըստակ ,
Չայն պատմելու համար բառն ինքնին կուգայ գըրջիս
տակ . . .

Աշխատէ՛ ստէպ հանգչելով, թէ իսկ հրաման մ'ա-

նարդար

Ձքեզ ստիպէ, մի՛ պարծիր արտորանքով մ'անհանճար.

Որքան ըլլայ ոճն արագ և արշաւէ յանգելով,

Սուր իմաստներ և դատում հոն կը պակսին ապահով:

Տըզմուտ դեանի մը վրայէն, յորդ ընթացքով, խիճով լի՛

Յորձանապտոյտ թաւալող հեղեղներէն աւելի՛

Ես կը սիրեմ այն առուակն որ լարդին մէջ ծաղկազարդ,

Մանրաւազին վրայ կակուղ՝ ման կուգայ շուռ հան-

դարտ:

Անապարհ՝ յանրար ևւ երեւ մի՛ վիասիր,

Քրասն անգամ քու զըրուածից այժի անցո՛ւր մըսադիր:

Անդոյ յրդիկ՝ վերլսին զայն ողորկի՛ անդադար.

Երեւերն միայն աւելցո՛ւր, շատ ինչ յաճախ ի բաց սա՛ր:

Թարգմ. ԹՈՐԳՈՒՄ ՎԱՐՆ.

ՊՈՒԱԼՈՅ

ՄԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԷ. ՊՈՒԱԼՈՅ. գաղիացի նշանաւոր քերթող, ծնած

1836 և մեռած 1711 ին, իր գլխաւոր գործերէն է ակրուեստ քերթողականութեան, նոյն ժամանակին անուանի գրավածառ մը: — Կիսաստիւի, կը կոչուի ձայնաւոր գիր ձայնաւորի հանդիպիլը (hiatus): — ՄԱԼԷՐՊ, մեծանուն գաղղիացի քնարական - բանաստեղծ, որ անմահացուց իր անունն բանաստեղծութեան և գաղղիերէն լեզուի կանոնադրման մէջ ունեցած արդեամբքն: (1555—1628):

ՊՈՒԱԼՈՅ

ՆԱՐԱՏՈՆԱԿԸ

Փոթորիկն անցաւ . կայծակին ահեղ
 Գոռ եւ որսառմն , անձրեւ ու հեղեղ
 Դադրեցան ալեւս , ու նորէն փայլի
 Կապոյտն երկնքին պայծառ աւելի .
 Բնութիւն համայն կազդուբած պըճնի՝
 Նոր երանգներով կարծես վերծընի
 Տօնելու համար հանդէսը չքնաղ
 Վերափոխումին , ու գեղածիծաղ
 Լեռներ որ հագնին մշուշէ շուրջառ :
 Հովիկ որ շարժէ ծառերուն բուրվառ ,
 Իրիկնամուտին այն վեհ տեսարան
 Ար վարդակամար յօրինէ խորան ,
 Տիրամօր կուսին օրհնեն յիշատակ ,
 Ու գովարանեն փառքն ու յաղթանակ .
 Լուսնակն ալ ահա կուգայ՝ ամայի
 Դաշտերուն վրայ արտում կը նայի ,
 Ու ծոցէն անուշ ցօղեր կը ցանէ
 Զի մեռելոցին նախատօնակն է .
 Եւ մտքով մոլար թափառիլ կ'երթամ
 Հոն ուր թաղուած են աղքատն ու փարթամ .
 Հոն ուր շարուած են հողակոյտեր ցած
 Եւ դամբարաններ շքեղ բարձրացած ,
 Հոն ուր քով քովի կը ննջեն հանդարտ :
 Մրցակիցք անհաշտ , սսոխներ հպարտ ,
 Եւ ուր հաւասար ծածկէ նոյն այն հող՝
 Գանկը սնամիտ ու գլուխը խորհող .
 Ու երանի տամ անոնց որ հանգչին
 Խաղաղ շուքին տակ պարզ փայտէ խաչին :

Մ Ո Յ Լ Ը

Ամէն բանէ աւելի պէտք է վախնալ մեղկութենէ և զքօսանքէ : Այս երկու թերութիւնները կրնան ամենէն սարսափելի անկարգութեան մէջ ձգել այն անձերն իսկ՝ որ ամենէն աւելի հաստատապէս որոշած են առաքինութիւն ի գործ դնել և ամենէն աւելի կը սոսկան մոլութենէ : Մեղկութիւնը հոգւոյ թուլութիւն մըն է, որ զայն կ'ընդարմացնէ և կը բառնայ ամէն կենսական ոյժ բարւոյ համար : Ուստի առնական և կորովի հաւատք մը պէտք է որ կշտամբէ այդ մեղկութիւնը առանց երբեք անոր մտիկ ընելու : Մեղկ և զքօսասէր մարդը երբեք ուրիշ բան չկրնար ըլլալ բայց եթէ խեղճ մը անկարող է մշակել իր ձիրքը, ոչ ստանալ կարելոր ծանօթութիւնները, ոչ ալ արիարար ջանալ ինքզինքը ուղղելու : Անիկա Ս. Գրոց ծոյն է, որ կը կամենայ և չկամիր, որ հեռուէն կ'ուզէ ինչ որ պէտք է ուղել, բայց որուն թեւերը թոյլ կ'իյնան երբոր մօտէն գիտէ աշխատութիւնը : Ի՞նչ ընել[՛] այդպիսի մէկը . բանի մը[՞] օգտակար չէ : Գործերը զինք կը ձանձրացնեն, լուրջ ընթերցումը[՞] զինքը կը յոգնեցնէ, կեանքն իրեն անցընել[՞] տալու էր[՞] հանգստեան[՞] անկողնի մը յըրայ : Աշխատելու ըլլայ[՞], վայրկեանները երկար ժամեր[՞] կը թուին . զբօսնելու ըլլայ, ժամերը իրեն վայրկեաններ կ'երեւին . բոլոր[՞] ժամանակը իրմէ[՞] կը լիախօյի կ'երթայ, չգիտէ թէ ի՞նչ[՞] քնէ զայն[՞], կը թողու որ[՞] սահի այն ինչպէս ջուրը կամուրջներուն տակ : Հարցո՛ւր իրեն թէ ի՞նչ ըրաւ իր առաւօտը, չգիտեր, վասն զի ապրեցաւ առանց մտածելու թէ կ'ապրէր . կրցածին չափ շատ քնացաւ, շատ

ծանր ծանր հագուեցաւ , դէմը ելնողին հետ խօսեցաւ , սենեակին մէջ քանի մը անգամ շրջան բրաւ , ճաշի ժամանակը եկաւ : Կէս օրէ ետքն ալ այնպէս պիտի անցնէի ինչպէս առաւօտը , և բոլոր կեանքը ինչպէս այդ օրը : Դարձեալ կ'ըսեմ . այդպիսի մարդ մը անպիտան մէկն է :

ՅԵՆԵԼՈՆ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐ ԵՒ ԳԻՐՔԸ

Ահաւասիկ ինչպէս կը պատմեն ինչ որ պատահած է երկու սեւամորթներուն մէջ , որոնց մին կարդալ գիտէր և միւսը չէր գիտեր : Ինչ կը դիտես այդ թուղթին մէջ , կը հարցնէ տգէտը : « Ա՛հ , գիտնայիր , պատասխանեց կարդացողը , ո՛րչափ զքօսեցուցիչ է , ասոր մէջ կան անձեր որ կը խօսին , մարդ աշուրներով կը լսէ » : Սեւամորթ մը ըլլալով հանդերձ այսպիսի սահման տալ դէշ չէր , շատ սպիտակամորթներ պիտի կըրնային ատով պարծենալ : Այդ սեւամորթն արգարես հասկցած է գրքի մը ինչ ըլլալը : Եթէ ես գրքի մը սահմանը տալ պահանջէի , պիտի շուարեցնէի շատեր : Յայտնի է թէ թղթի թերթերու գումարում մըն է որոնց վրայ գրեր տպուած են : Բայց ինչ որ ճշմարտապէս կը կացուցանէ գիրքը , չեն գիտեր զայն առ ի չգոյէ խորհրդածութեան : Գիրք մը ձայն մըն է որ կը լսուի , ձայն մըն է որ կը խօսի . անջրպետով և ժամանակով չմեզմէ զատուած անձի մը կենդանի մտածութիւնն է , հոգի մըն է :

Է. ԼԱՊՈՒԼԵՑ

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ

Գիրք մը ինծի համար բարեկամ մը եղած է, խորհրդատու մը, պերճախոս և հանդարտիկ մխիթարիչ մը: Մեզմէ ո՞վ է այն որ ասործելով չիշեր առաջին երկերը զորս լափած կամ ճաշակած է: Հին փոշոտ մատենանի մը կողքը զոր մուցուած դարանի մը դարակներուն վրայ կը գտնէք վերստին, միթէ ձեր երիտասարդական տարիներուն շնորհալի պատկերները յիշեցուցած չէ՞ երբեք ձեզ: Ձեզ այնպէս չէ՞ թուած միթէ թէ ձեր առաջին անգամ զայն կարդալու պահուն երեկոյեան կարմրորակ ցոլքերով ողողեալ մեծ մարգագետինը ձեր առջև կուգայ: Ո՞հ, գիշերուան մութը սրչափ կանուխ կ'իջնէր այդ աստուածային էջերուն վրայ: Ի՞նչ անգութ եղանակաւ վերջալոյսը գրերը տատանել կուտար տրտմոյն թերթին վրայ: Ա՛լ լմնցաւ. գիշեր եղաւ. պէտք է մեկնիլ. ճամբան քարուտ է, սահանքը անձուկ և լպիրծ է, ասիունքը խորտուրորտ է. քրտինքով ծածկուած էք, բայց ի զո՛ւր կը ջանաք, շուտով պիտի հասնիք, ընթրիքը սկսած պիտի ըլլայ. ի զո՛ւր ծերունի սպասաւորը որ զձեզ կը սիրէ, կարելի եղածին չափ ուշացուցած պիտի ըլլայ զանգակը զարնել. ամենէն վերջը հասնելու կորանքը պիտի ունենաք և մեծ մայրը քաղցր և տխուր ձայնով մը շատ գորովալիբ շատ թեթեւ յանդիմանութիւն մը պիտի ընէ ձեզ, որ խիստ պատիժէ մը աւելի զգալի պիտի ըլլայ ձեզ: Բայց երբ երեկոյին ձեզի հարցնէ ձեր այն աւուր խոստովանանքը, և դուք շառագունելով խոստովանիք թէ մարգագետնին մէջ ընթերցմամբ ինքզինքնիդ մուցած էք, և երբ գիրքը ցուցունելու ստիպուելով տատամսուժէ և մեծ

երկիւղէ վերջ թէ մի՛ գուցէ ընթերցումը շաւարտած
 գրաւուի այն, դողդղալով ձեր գրպանէն կը հանէք .
 ի՞նչ . . . Թոպէնստն Գոլուզօէ, ո՛հ, այն ատեն մեծ
 մայրիկը կը ժպտի . ապահով եղիք, ձեր գանձը ձեզ
 պիտի վերադարձուի : Բայց այլ ևս պէտք է շնորհալ
 ընթերիքի ժամը : ԺՈՐԺ ՍԱՆ

Ս Ե Փ Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Անձս մշակութեան կը նուիրեմ, երկաթի գործի մը
 կը միտեմ հողին մէջ . այդպէս քրքրուած հողը կը դար-
 ձնեմ բարեբեր ընող օդին, հատիկներ կը ցանեմ, շուրջը
 կը հսկեմ, մինչ կը բուսնի, կը քաղեմ երբ կը հասուն-
 նայ . կը փշրեմ զայն, կրակին մէջ կը դնեմ, հաց կը
 շինեմ : Այդ հացը զոր ես այնքան ջանքով շինեցի, ո-
 րո՞ւ է . ինձի՞ որ այնքան աշխատութիւն ստանձնեցի
 թէ ծոյլին որ կը քնանար մինչ ես մշակութեամբ կը
 պարապէի : Ամբողջ մարդկութիւնը պիտի պատասխանէ
 թէ իմս է : Վասն զի վերջապէս հարկ
 է որ ապրիմ, և ի՞նչ աշխատութեամբ
 պիտի ապրէի եթէ ոչ իմինովս : Եթէ
 այն պահուն յորում բերանս կը տանիմ
 այն հացը զոր ես շինեցի, ծոյլ մը իմ
 վրաս յարձակէր և շորթէր զայն ինձ-
 մէ, ի՞նչ պիտի մնար ինձ ընել եթէ ոչ
 ես ալ յարձակէի ուրիշի մը վրայ և ինչ
 որ ինձի եղած է, ընել անոր, սա ալ
 երբորդի մը . այսպէս աշխարհ փոխանակ աշխատու-
 թեան թատր ըլլալու պիտի դառնար աւարառութեան
 թատր մը : ԹԻԷԹ

ԹԻԷ

ԹԻԷԹ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Երբեք դուք ձեզի հարցուցած էք թէ ի՞նչպիսի կարգադրութեամբ փականագործ գործաւոր մը, օրինակի աղագաւ, կը շինէ իր հացը, իր միսը, իր գինին, իր զգեստները, իր զաւակաց դաստիարակութիւնը և ամէն օգտակար բաները խարտոցի և կռանի հարուածներով. կանգուն մը գետին ժառանգած չէ, չգիտեր ոչ մշակել, ոչ հնձել, ոչ աղալ, ոչ թրել և սակայն կը սնանի հացով, կեանքին մէջ երբեք այգեկութք ըրած չէ և իր ոյժերը կը նորոգէ դաւաթ մը գինի խմելով, երբեք անասուն մը սնուցած չէ և կ'ուտէ միս և կը հագնի կաշիէ կոշիկներ, առանց մանելու հիւսելու կամ կարելու ունի ճերմակեղէն և հագուստներ, Երկու հուսկու ձիեր զորս ինք սնուցած չէ, զինք կը տանին գործատուն եթէ հետուն է, և ետ կը բերեն, Երբեք մտքէն անցուցած չէ տուն մը շինել և ունի լաւ կամ գէշ բնակութիւն մը, Ի՞նչ ըրաւ երէկ, առաւօտեան ժամը Չէն մինչև 12, այնչափ բարիքէ և ծառայութիւններէ իրեն ինկած բաժինը վճարելու համար։ Դրան զանգակներ զետեղեց. զարմանալի չէ՞ այս։ Անշուշտ։ Յիշեալ աշխատաւորը երախտագէտ ըլլալ պարտական է իր ժամանակակիցներուն, որոնց աշխատութիւնը կը պարզէ և կը դիւրացնէ իր կեանքը։ Բայց իր ժամանակակիցները իրեն նոյնչափ կը պարտին և կշիռը միշտ անայլայլ կը մնայ ցորչափ վճարէ իր գնածը և իր սպառածին փոխարէնը արտադրէ։

Հասու ըլլանք այս ճշմարտութեան և աւելի արդար պիտի ըլլանք իրարու նկատմամբ։

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ես ծնած եմ երկու էակներէ, որ ինձ կեանք տալէ վերջ զիս մեծցուցին և մարդ ըրին: Եթէ շուրջս նայիմ, կը տեսնեմ որ այս այսպէս է նաև ամէն մարդոց համար, մեր նմանեաց համար: Մենք ամենքնիս մեր ծնողաց պարտական ենք կեանքն զոր կը վայելենք:

Ամէնն այսչափ չէ: Մենք կ'իյնանք ընկերութեան մը մէջ, որ արդէն ունի դարէ դար զիգուած անազին հարստութեանց գումար մը: Աշխարհ աշխարհ ըլլալէ ի վեր անթիւ հազարաւոր սերունդներ անդադար աշխատած են մեզ պատրաստելու երկիր մը առողջաւետ դարձուցած, մշակուած, և աւելի հարուստ, աւելի նրբացած և աւելի քաղցր քաղաքակրթութեան մը ամէն պարգեւներովը զարդարուած: Արդ ուրեմն ես ինքզինքս համերաշխ կ'զգամ այն ամէն սերնդոց որ կեանքի մէջ ինձի նախընթաց եղած են և ինձի համար աշխատած են: Ես ուրիշ բան չեմ կրնար ընել իմ երախտագիտութիւնս յայտնելու և անոնց իմ պարտքս հատուցանելու համար: Ուրիշ ոչինչ բայց եթէ զիս շրջապատող և ինձմէ ետքը եկող մարդոց համար ընել ինչ որ ըրին անոնք ինձի համար, տալ իմ աշխատութեան բաժինս, յաւելուլ իմ դոյզն մասս, մէկ խօսքով ընել այն քիչ մը բարիքը զոր կրցայ ընել:

Մեր առաջին պարտքն է աշխատութիւն. մեր երկրորդ պարտքն է բարութիւն: Պէտք է բարի ըլլալ որչափ ձերանամ, այնչափ աւելի կ'զգամ այս սկզբան կարեւորութիւնը:

Ծշմարիտ ուրախութիւն երբեք չկայ, բայց եթէ

բարի ըլլալուն մէջ, մինչև անգամ ատոր մէջ միայն կայ բարոյական մեծութիւն :

Մենք պարտինք բարի ըլլալ ուրիշներու համար, վասն զի մեզի համար բարի եղած են որչափ և սակաւ կերպով : Այս՝ համերաշխութեան զաղափարին սոսկ մէկ հետեւեալն է : Այժմ ստոյգ է թէ բարութեան համար այնպէս է ինչպէս աշխատութեան համար : Չայն ի գործ դնել թերեւս դժուարին է ի սկզբան, ապա կ'ըլլայ վարժութիւն մը և խազ մը որմէ մարդ շկրնար հրաժարիլ : Ես կը ջանամ ապրիլ կրցածիս շափ աւելի պարկեշտօրէն և հանգստաւէտ եղանակաւ : Համառօտելով բարոյական օրէնքը այս կրկին բանաձեւին մէջ. — Աշխատութիւն և Բարութիւն :

Ֆ. ՍԱՌՍԷՅ

ՇԱՆ ՄԸ ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինձ տարեկից քանի մը ստահակներու հետ քարայրի մը քով կը խաղայի, որուն բերանը գրեթէ դոցուած էր մակարոյժ բուսականութեամբ մը : Մէյ մ'ալ յոյժ տարօրինակ շշիւն մը, որուն ետեւէն փոնգտալներ լսուեցան, ինչպէս կ'ունենան բարկացած կատուազգիներ, իմ ուշադրութիւնս հրաւիրեց և քիչ մնաց վախէս պիտի մեռնէի, ձախ կողմս տեսնելով սեւաթորմի օձ մը՝ որու գլուխը ազխուսակաւոր տախտակի նման քառակուսիներ ունէր և իր պոչին ծայրին վրայ ուղղորդ կանգնած կը կաքաւէր իր եռանկիւնի սլաքովը ինծի սպառնալով, ինծի հասնելու վրայ էր այդ սոզունը. արդէն իսկ կը հպէ՞ր : Յանկարծ հողակոյտի մը

ետեւէն սոսկալի մոմոում մը լսելի եղաւ, և Սեւեռ նետուեցաւ խոտին երեսը սփռուած չոր տերեւներուն վրայ և գրեթէ իսկոյն երեք կամ չորս քսամնելի կոտորներ իմ ոտքիս տակ գալարուեցան: Աւա՛ղ, արդարեւ իժը քաջ անասունին ժանիքներէն կտրտուած էր, այլ սա կռուոյն միջոցին քիթէն խայթուելով մէկէն ուռեցաւ և նոյն գիշերն իսկ մեռաւ, փորն և դունչը սոսկալի կերպով ուռած: Հայրենի տանը մարդագետներն մէջտեղ կը հանդչի նա և մայրս շատ անգամ ինծի ըսած է ցոյց տալով ինձ ճողած հաղարջենի մը որ հոն կը սողայ: «Առանց անոր որ կը հանդչի այդ թուփին տակ, ես դեռ պիտի լայի և միշտ»

Ե Ձ Ը

Եզը մարդուս համար ձիէն և էշէն աւելի օգտակար է: Մեզի կը ծառայէ և միանգամայն կը սնուցանէ: Անոր վրայ կը դառնան դաշտին բոլոր աշխատութիւնները, ագարակին ամենէն պիտանի սպասաւորն է. գլուղական տան նեցուկը, երկրագործութեան բովանդակ ոյժն է այն: Ատենով մարդոց բոլոր հարստութիւնն էր և այսօր իսկ պետութեանց ճոխութեան հիմն է, որոնք միայն երկիրներու մշակութեամբ և արջառներու առատութեամբ կրնան պահպանուիլ և ծաղկիլ:

Եզը ձիուն և էշուն չափ յարմար չէ բեռ կրելու. կռնակին և մէջքին ձեւէն յայտնի է: Բայց պարանոցին հաստութիւնը և ուսերուն լայնքը ըստ բաւականի կը ցուցնեն թէ նա յարմար է լուծ կրելու և քաշելու:

կարծես այս գործին համար յատկապէս ստեղծուած է իր մարմնոյն զանգուածը, շարժմանց դանդաղութիւնը, սրունքներուն քիչ բարձրութիւնը, ամէն ինչ, մինչև իսկ իր հանդարտութիւնն ու համբերութիւնն աշխատութեան մէջ՝ կարծես կը նպաստէ արտերու մշակութեան յարմար և ուրիշ ամենէն աւելի կարող ընելու զայն որ յաղթէ յարատեւ և միշտ նոր դիմադրութեան, զոր երկիրը իր ջանքին դէմ հանէ :

ՊԻԻՖՈՆ

Ա Ղ Ո Ւ Է Ս Ը

Աղուէսը համբաււոր է իր խորամանկութիւններով և մասամբ իր համբաւին արժանի է : Ինչ որ գայլը ուժով միայն կ'ընէ, ինք զայն ճարտարութեամբ կը կատարէ և աւելի յաճախ կը յաջողի, առանց շուներուն և հովիւներուն դէմ կռուիլ ջանալու, առանց հօտերու վրայ յարձակելու, առանց դիակներ քաշելով տանելու, աւելի ազահով է իր ապրուստը հանելու : Ինչք մանաւանդ ի գործ կը դնէ քան թէ շարժում . իր միջոցները կարծես իր մտքին մէջ են . ինչպէս յայտ է, ամենէն նուազ վրիպողները այդ միջոցներն են : Այնչափ խորամանկ որչափ չբջահայեաց, հնարագէտ և խոհեմ, մինչև իսկ համբերութեան աստիճան, իր ընթացքը կը փոփոխէ, պահեստի միջոցներ ունի զորս գլտէ պատեհ առթիւ միայն գործածել : Ինքզինքին պահպանութեան շատ փոյթ կը տանի, թէպէտև գայլին չափ անխոնջ է և մինչև անգամ անկէ թեթև, չվստահիր բոլորովին իր արագընթացութեան, պատասպարան մը պատրաստելով,

գիտէ ինքզինքը ապահովել, ուր կը քաշուի ստիպողական վտանգներու միջոցին, ուր կը զետեղուի, ուր կը մեծցնէ իր կորիւնները, դատարկապորտ կենդանի չէ, այլ բնակաւոր անասուն: Նա անտառներու եզերքը կը բնակի, գիւղերու մօտ. աքաղաղներու խօսիլը և հաւերուն ձայնը մտիկ կ'ընէ, հեռուէն անոնց համը կ'առնէ, ճարտարութեամբ յարմար ժամանակը կը գտնէ, կը ծածկէ իր գիտաւորութիւնը և գնացքը, կը սողոսկի գետնի վրայ քսուելով կ'երթայ, կը հասնի և քիչ անգամ անօգուտ փորձեր կ'ընէ:

Եթէ կրնայ ցանկերուն վրայէն կամ տակէն անցնիլ, վայրկեան մը չկորսնցնէր, հաւնոցը կ'աւարէ, ոչ մէկը ողջ կը թողու, յետոյ կամաց կամաց կը քաշուի կը հեռանայ հետ առած իր որսը, զոր կը ծածկէ մամուռին տակ կամ իր որջը կը տանի: Քանի մը վայրկեան ետքը նորէն կուգայ ուրիշ մ'ալ առնելու համար, զոր նոյնպէս կը տանի կը ծածկէ, բայց ուրիշ տեղ մը: Յետոյ երրորդ մը, չորրորդ մը, և այլն, մինչև որ լուսոյ ծագիլը կամ տան մէջ շարժում մը իրեն ազդարարէ թէ պէտք է անցնիլ երթալ և այլ ևս չդառնալ:

Միեւնոյն կերպը կը բանեցնէ թակարդներուն և անտառակներուն մէջ, ուր տորդիկները և կտցարները կը բռնեն ծուղակով: Հաւորսէն առաջ կը հասնի, առաւօտուն շատ կանուխ կ'երթայ և յաճախ օրուան մէջ քանի մը անգամ, աչքէ կ'անցնէ ծուղակները և ոտողերը. բռնուած թռչունները հետզհետէ կը տանի, անոնց ամէնքն ալ զանազան տեղեր կը դնէ, մանաւանդ ճամբաներու եզերքը, անուահետքի մէջ, մամուռի տակ, գիշի ծառին տակ, երբեմն երկու երեք օր հոն կը թողու և ի հարկին լաւ գիտէ զանոնք նորէն գտնելը: Նապաստակաց ձագերը կ'որսայ դաշտի մէջ, երբեմն նա-

պատանկներն ալ կը բռնէ որջներուն մէջ, երբեք չվրի-
պիք երբոր անոնք վիրաւորեալ ըլլան: Ճագարանոցնե-
րուն մէջէն ճագարի ձագերը կը հանէ գետնին տակէն,
կաքաւնեբու, լորամարգիներու բոյները կը գտնէ, հա-
կիթներուն վրայէն թխամայրը կը յափշտակէ և բազում
որսի անասուն կը մնոցնէ:

ՊԻԻՏՈՆ

ԹՈՉՆՈՅ ՄԸ ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՉԱԳԻՆ ՀԱՄԱՐ

Որտէ կը դառնայի և պարտէզիս մէկ ծառուղիէն կը
քալէի. շունս իմ առջեւէս կը վազէր, իր քայլերը
պզտիկցուց և սկսաւ զգուշութեամբ յառաջանալ, իր
թէ իր գիմացէն որսի հոտ կ'առնէր: Ճամբուն երկայնքը
գիտեցի և տեսայ մատղաշ ճնճղուկ մը, կտուցը տա-
կաւին դեղին և գլուխը միայն փետրիկներով: Բոյնէն
վար ինկած էր, (հովը ուժգին կը տատանէր ծառուղ-
ւոյն թղթենիները) և հանդարտիկ կենար, իր փոքրիկ
թեւերը խեղճ կերպով բացած և հազիւ փետուրները
եկած: Թռէզոս անոր կը մօտենար, բոլոր մկունքը
պրկուած: Մէյ մ'ալ սև լանջքով ծեր ճնճղուկ մը մօ-
տակայ ծառէ մը վար նետուելով ինկաւ քարի պէս ճիշդ
չան որկորին գիմաց և փետուրները ցցուած, խելայեղ,
հե ի հե, ողորմուկ և յուսահատ ճուռղիւնով. երկու
անգամ ցատքեց դէպի այդ բաց և կեռ ժանիներով
զինուած որկորը. իր ձագն ազատելու համար ինքզին-
քը վար նետած էր, կ'ուզէր անոր պատուար ըլլալ:
Բայց իր բովանդակ փոքրիկ մարմինը վախէն կը դող-

դըղար . իր ճիշդ կերկերեալ և վայրենի էր . կը մարէր կը մարմրէր , իր կեանքը կը զոհէր : Ի՞նչ ահագին զազան կը թուէր արդեօք շունը անոր աչքին և սակայն չէր կրցած իր այնչափ բարձր և ապահով ճիւղին վրայ կենալ մնալ , իր կամքէն աւելի զօրաւոր ոյժ մը զինք գահալիժած էր : Թռէզօն կանգ առաւ , ետ ետ գնաց : Տեսնողը պիտի ըսէր թէ այդ զօրութիւնը ճանչցած էր : Փութացի քովս կանչել իմ շունս , որ բոլորովին ամօթահար կ'երեւար և հեռացայ տեսակ մը սուրբ յարգանքով լցուած : Այո՛ , մի՛ ծիծաղիք , արդարև յարգանք էր որ կ'զգայի այդ հերոս թռչնակին առջև , անոր սիրոյ խանդին դիմաց :

ԻՎԱՆ ԹՈՒՐԿԵՆԷՅ

Արու մեղու

Էդ մեղու

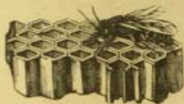
ՄԵՂՈՒԻՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փոխանակ մեղր ծծելով շատանալու , որ աւելի լաւ կը պահուի փոքր խողովակին մէջ , ուստի ծաղիկները դուրս կ'ելլեն քան թէ ուրիշ ամէն տեղ և փոխանակ օրէ օր անով սնանելու , մեղուն կ'ամբարէ զայն ամբողջ տարուան համար և գլխաւորապէս ձմրան համար :

Իր սրունքին վրայ եղած փոքրիկ կեռիքներուն մէջ կը լեցնէ այնչափ որչափ կրնայ տանիլ , բայց զգուշանալով մածուցիկ նիւթով իր թեւերը պլշկելէ , որոնց պէտք ունի ասդին անդին թռչելու և նորէն դառնալու համար : Եթէ մէկը փոյթ չէ ունեցած անոր համար փեթակ մը պատրաստելու , ինքնիրեն հատ մը կը շինէ ծառի մը կամ ժայռի մը խոռոչին մէջ : Հոն մեղրին հետ խառն ինկած մեղրամոմը կը զատէ : Այդ մեղրամոմով կը կազմէ խցիկներ հաւասար բաղմանկիւններով , որպէս զի

Փեթակ

Բջիջ

կարենան իրարու միանալ և ոչ մի անջրպետ թողուլ : Այդ փոքրիկ ամբարանոցներուն մէջ կը հոսեցնէ մաքուր և անխառն մեղրը և որչափ ալ առատութեամբ լցուած տեսնէ իր մթերանոցները դարձեալ հանգիստ չառնուր մինչև որ քաղելու աշխատութեան ժամանակը չանցնի : Հոն ոչ ծուլութիւն , ոչ ազանութիւն , ոչ անձնասիրութիւն կը տեսնուի , ամէն բան հասարակաց է . կարեւորն ամէնուն կը շնորհուի , աւելորդն և ոչ մէկուն , հապա կը պահուի հասարակաց բարեոյն համար : Նոր գաղթականութիւնք որ իրենց վրայ աւելորդ բեռ պիտի ըլլային , կ'արտաքսուին . անոնք գիտեն աշխատիլ և միւսները կ'ստիպեն զանոնք աշխատելու , ճամբու գնելով :

Բ Ձ Է Չ Ը

Բզէզներու եղանակն է : Ասոնք զիս ժամանակաւ
չատ զբօսցուցած էին , բայց կը սկսէի այլ եւս զուար-
ձութիւն չզգալ . մարդ ինչպէս կը ծերանայ : Սակայն
և այնպէս մինչ սենեակիս մէջ առանձինն իմ պարտա-
կանութիւններս կը կատարէի , մահու չափ ձանձրոյթով,
յօժարութեամբ կ'ուզէի այդ կենդանիներէն հատ մը քովս
ունենալ : Հիմայ ալ գործս չէր զայն թելի մը կապել
թուցնելու համար , ոչ ալ փոքրիկ սայլի մը լծել : Այն-
չափ մեծցած էի որ այդպիսի զբօսանքի չէի տար ինք-
զինքս : Բայց միթէ կը խորհի՞ք թէ մարդ այդչափ բան
միայն կրնայ ընել բզէզով մը . մե՛ծ սխալ : Այդ տղա-
յական խաղերուն և բնապատմութեամբ պարապողի մը
լուրջ ուսումներուն մէջտեղ ելնելիք շատ մը աստիճան-
ներ կան : Բերանն ի վար դարձուած ապակեայ դաւա-
թի մը տակ անոնցմէ մին կը պահէի . անասնիկը դաւա-
թին կողերէն դժուարաւ վեր կ'ելնէր նորէն վար իյնա-
լու համար և նորէն կը սկսէր նոյն բանն ընել անդադար
և անվերջ . մերթ կ'ունակին վրայ կ'իյնար . այս բանը ,
զիտէք ա՛ , բզէզի մը համար մեծ դժբաղդութիւն մ'է :
Անոր օգնելէ առաջ կը դիտէի իր համբերատարութիւնը ,
որով իր վեց բազուկները միջոցին մէջ կը պտըտցնէր
յամբարար , հոն չգտնուած մարմինի մը կառչելու ակն-
կալութեամբ , որ միշտ ի դերև կ'ելնէր : Ծշմարիտ է թէ
բզէզները անբան են , կ'ըսէի ինքնիրենս :

Շատ անգամ գրչիս ծայրը անոր ներկայացնելով
առիթ կուտայի իրեն այս դժուարութեան մէջէն ելլե-
լու : Եւ ահա այս իսկ էր որ զիս առաջնորդեց , մե-

ծագոյն և յաջողագոյն գիւտին , այնպէս որ Պէրգէնի հետ կարելի է ըսել թէ բարի գործ մը անվարձ չմնար . բզէզս փետուրին մազերուն կառչած էր և ես զինքը հոն կը թողուի որ խելքը զլուխը ժողվէր մինչդեռ ես տող մը բան կը գրէի աւելի ուշադիր ըլլալով իր արարքին և շարժուածներուն քան Յուլիոս Կեսարի , զոր այդ պահուն կը թարգմանէի : Պիտի թռչէ՞ր արդեօք թէ փետուրն ի վար պիտի իջնէր : Իրերը սակայն ի՞նչ բանէ կախում ունին , եթէ առաջին բանն ընելու որոշում տար , գիւտ ընել չկար : Ես շէի կռահեր անգամ : Ետտ բարեբախտաբար սկսաւ իջնալ : Երբ տեսայ որ մելանին կը մօտենար , կարապետող նշաններ , նախազգացումներ ունեցայ թէ մեծամեծ բաներ պիտի պատահէին : Այսպէս Գոլոմպոս առանց ծովեզրը տեսնելու Ամերիկայի նախազգացումը կ'ունենար : Արդարեւ ահա բզէզը գրչին ծայրը հասած իր գայլիկոնը կը մխէ կը թրջէ մելանին մէջ . շուտ պէտք է հասցնել ճերմակ թուղթ մը , մեծ ակնկալութեան վայրկեանն է :

Գայլիկոնը թղթին կը հասնի , մելանը կը թողու իր հետքին վրայ և ահաւասիկ սքանչելի գծագրութիւններ : Երբեմն բզէզը կամ հանճարի շնորհիւ և կամ անոր համար որ արջասպը իր գործարանները անհանգիստ կ'ընէր , վեր կ'առնու իր գայլիկոնը և կ'իջեցնէ ճամբայ ընելով հանգերձ : Ասկէ յառաջ կուգան կարգ մը կէտեր , հրաշալի փափկութեամբ աշխատութիւն մը , երբեմն ալ գաղափար փոխելով ճամբան կը դարձնէ , յետոյ նորէն գաղափար փոխելով ետ կը դառնայ . ահա Տ մը կը կազմուի : Երբ այս տեսայ , լուսոյ շող մը զիս շլացուց :

Զարմացուցիչ անասունը տետրակիս առաջին երեսին վրայ կը դնեմ , գայլիկոնը մելանով աղէկ մը լեցուած , յետոյ իր աշխատութիւններուն ուղղութիւն տա-

լու և անցքը խափանելու համար յարդի շիւղով մը զինուած՝ կ'ստիպեմ զինքը այն կերպով պտոյտ ընել որ ինքն իսկ գրէ իմ անունս : Երկու ժամ պէտք եղաւ . բայց ինչպիսի հրաշակերտ :

Ազնուագոյն նուաճումը , կրսէ Պիւֆոն , զոր մարդս երբեք ըրած ըլլայ , է . . . է անշուշտ բզէզը :

ԹԷՊՖԷԻ

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ծ Ր Ա Ք Ի Ր Մ Ը

Ամէն օր երկու ժամ քալէ՛ , ամէն գիշեր եօթը ժամ քնացի՛ր . քնանալ ուղեւոր պէս պտակէ՛ . արթննալուդ պէս ելի՛ր . ելնելուդ պէս աշխատէ՛ : Անօթենաս՝ կե՛ր , ծարաւնաս՝ խմէ՛ և միշտ յամբօրէն : Պէտք եղած ժամանակ խօսէ՛ , գրէ՛ այն զոր կրնաս ընդունիլ . ինչ որ կրնաս ըսել ըսէ՛ : Երբեք մի՛ մոռնար , թէ ուրիշներ քու վրայ յոյս կը դնեն և թէ դուն պէտք չէ անոնց վրայ յոյս դնես : Պէտք եղածէն աւելի մի՛ յարգեր արծաթը . բարի ծառայ մը և չար տէր մըն է : Նախ բոլոր մարդու ներէ՛ , աւելի անկասկած ըլլալու համար . մի՛ անարգեր մարդիկը , մի՛ ատեր զանոնք աւելի և մի՛ ծիծաղիր տարապայման կերպով , ցաւակից եղիր անոնց , Ամէն առտու լոյսը տեսնելուդ պէս մահուան վրայ մտածէ՛ և ամէն երեկոյ , երբ մութին մէջ թաղուի : Երբ շատ տառապիս , ցաւին ուղղակի նայէ՛ . այն պիտի մխիթարէ քեզ ինքնին և քեզ բան մը պիտի սորվեցնէ :

Ջանա՛ պարզ ըլլալ , օգտակար ըլլալ :

ԱՂԵՔՍ. ՏԻՒՍԱ ՈՐԴԻ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱ ՊԷՉՃԵԱՆ

Ազգ. Հիւանդանոցի հիմնադիրը ծնած է 1771 ապրիլ 10 ին, Եէնի Գարու : Հայրն էր Կարսեցի վաճառական Մահտեսի Պօղոս ազա Պէզճի, որ 1768 ին ստեղծեցրը Պոլիս եկած էր և կը զբաղէր կտաւի վաճառականութեամբ : Պէզճեան՝ իր մանկութեան տարիները՝ հետեւեցաւ Մայր վարժարանի դասերուն, ուր հազիւնաբնական կրթութիւն մը ստացած, 1783 ին շուկայ ելաւ՝ մետաքսի առեւտուրով զբաղելու : Քիչ ատենէն, շնորհիւ իր ուշիմ ու խոհական գործունէութեան, յաջողութիւն գտաւ, և իրր մետաքսի վաճառական՝ անուն մը շինեց : 1802 ին Տիւզեան Յովհաննէս Չէլէպի Տէրութենէն ստանձնած ըլլալով մետաքսի մաքսին վարձակալութիւնը, այդ գործին վերակացու կարգեց Պէզճեանը, որ հաւատարմօրէն ծառայեց Տիւզեան գերդաստանին : Յովհաննէս Չէլէպի աջնախի վստահութիւն ունէր անոր վրայ որ Տիւզեան տան ընդհանուր վերակացու կարգած էր զայն :

1819 Սեպտ. 5 ին Պէզճեանին յանձնուեցաւ Արքունի փողերանոցին վերատեսչութեան պաշտօնը, զոր տասը տարիէ աւելի ժամանակամիջոց մը վարեց : Յարութիւն ամիրա, իր պաշտօնավարութեան միջոցին հաւատարմօրէն ծառայեց Կայս. Կառավարութեան և արժանացաւ մեր Օգոստոսիան Սուլթանին մեծ հօր՝ Երջանկայիշատակ Սուլթան Մահմուտի բարձր շնորհներուն :

Պէզճեանի բարեգործութեանց գալով, երկար է անոնց շարքը : Կարելի է ըսել թէ վերջին դարերու մէջ ո՛չ մէկ հայ իրեն շախ խնամք տարած է եկեղեցական,

կրթական և բարեգործական հայ հաստատութեանց բար-
գաւածման։ Ո՛չ միայն Եկեղի Գուլէի Ազգ. Հիւանդա-
նոցին հիմնադիրն ու բարերարը եղած է, այլ իր ջան-
քով ու նիւթական օգնութեամբ կառուցած է Մայր
Եկեղեցին, Պատրիարքարանը և Պէզճեան Ռւսումնա-
րանը, Գուժ-Գարուի դրօսի Ս. Յարութիւն Եկեղեցին՝
որուն շինութիւնը իր մահէն շատ ետքը՝ 1855ին աւար-
տեցաւ իր կտակած գումարով, Գուժ-Գարուի դուրը
մանչերու և աղջիկներու յատուկ երկու դպրոց՝ դորս իր
ծախքով կանգնած է ի յիշատակ իր հօր՝ Պէզճի Պօղոսի
և իր մօր Վառլամէի Պէզճեան այդ վերջին երկու վար-
ժարաններուն ծախքը մշտնջենապէս ապահովելու համար
250,000 դրուշ տուած է Մայր Եկեղեցւոյ, ի հաշիւ ա-
նոր շինութեան պարտքին որպէս զի նարուէ տարի քը-
սակը երկու դրուշէն ամսական 1000 դրուշ վճարուի
այդ վարժարաններուն։ 1824ին Օրթագիւղ հաստատե-
լով իր բնակութիւնը, տեղւոյն Ս. Աստուածածին Եկե-
ղեցւոյն հարիւր հազար դրուշի պարտքը իր քսակէն
վճարած է. ի՞նք աւարտած է նոյնպէս Արքունի նաւա-
րանին մէջ կառուցուած Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյն շի-
նութիւնը, որուն եկեղեցական զարդերն ու անօթները
հոգացած է, ինչպէս շատ մը ուրիշ եկեղեցիներունը ։
Ի՞նք է որ հիմնած է Բերայի մէջ աղջկանց ասեղնա-
գործութեան վարժարան մը, որուն տարիներ ետքը
պիտի յաջորդէր արդի Արուեստանոցը ։ Նորոգած է Մայր
Եկեղեցւոյ Ս. Լուսաւորիչ վարժարանը, Գարթալի դըպ-
րոցն ու եկեղեցին՝ որուն շքափակին մէջ աղբիւր մը
կառուցանել տուած է ։ Չանաք Գալէի և Կէլիպօլուի
եկեղեցիներուն ըրած օգնութիւններէն զատ, իր շնոր-
հիւ վճարուած են Էպիրնէի և Մալկարայի հայ եկեղե-
ցիներուն պարտքերը ։

1829 ին Պոլսոյ աղքատներուն նուիրած է 100,000 զրուշ և իր նախաձեռնութեամբ է որ հաստատուած է 1832 ին, Տնանկաց Մատակարարութիւնը, 36 անդամներով, որոնք վեց կարգի բաժնուած էին: Արդի Աղքատախնամներուն գաղափարն էր որ կը յլանար Պէզճեան և այդ հաստատութիւնը մեծ մխիթարութիւն մը կուտար ժամանակին բոլոր հայ կարօտեալներուն:

Կրօնասէր, աղքատասէր և դպրոցասէր Ամիրան մեծ սէր ունէր նաև հայ գրականութեան վրայ: Իր ժամանակակից ամիրաններուն մէջ չի կար մէկը որ այնքան մտերիմ ըլլար իրեն, որքան Գրիգոր պատուելի Փէշախմալճեան, իր ատենին Պոլսեցի հայ գրագէտներուն ամենէն հմուտն ու նշանաւորը: Անոր խորհրդովն էր որ տպագրել սուաւ Գէորգ պատուելիի Պարսկահայ բառգիրքը: Պէզճեան ստտարած է նաև Հայկազեան բառգրքին տպագրութեան, որ այնքան օգտակար եղած է հայ լեզուի մշակման և զարգացման տեսակէտով:

Պէզճեան՝ Պատրիարքարանի գործերուն մէջ իր ժամանակին ամենէն ազդեցիկ անձնաւորութիւնը եղած է: Իր ջանքով է որ 1830 ին ձեռք բերուած է Կայս. Հրովարտակ մը՝ որ կ'ապահովէ Երուսաղէմի Ս. Փրբկիշ վանքին հայոց սեպհականութիւն ըլլալը: 1820 ին Հրաւեր սիրոյ ի միաբանական ձեռնարկին մէջ ինք եղած է զլիսաւոր դերակատարներէն մէկը, թէև այդ բանը շատ սուղի նստած է իրեն:

Պէզճեան՝ իրր պետական պաշտօնեայ և իրր հայ գիտցած է կատարել իր պարտքը: Ժրաջան, աշալուրջ, հանճարեղ, յաջողած է զրեթէ իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, իր ազգակիցներուն պատկառանք և սէր ազդելով և իր օրինակովը հրաւիրելով զանոնք բարեգործութեան: Այնպէս որ իր մահը, որ պատահեցաւ 1834

Յունուար 3 ին , ճշմարիտ սուգ մը եղաւ ազգին համար ,
 և յաւ պատճառեց կառավարական շրջանակներու մէջ
 ալ , ուր այնքան մաքուր համբաւ մը շինած և այնքան
 սիրուած էր :

Կայսերական արտօնագրով Պէզճեան Յարութիւն
 ամիրա թաղուած է Մայր Եկեղեցին , որուն մէջ իր
 կենդանութեանը ատեն ինքն իսկ շինել տուած էր իր
 գերեզմանը :

Հ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՅ ՏԱՏԵԱՆ

Դարուս ամենէն նշանաւոր Հայերէն մէկը եղած է
 Յովհաննէս Պէյ Տատեան : Իր խելքով և յարատեւու-
 թեամբ յաջողած է Օսմանեան կառավարութեան օգ-
 տակար ծառայութիւններ մատուցանել , գործնապէս
 աշխատելով մանաւանդ մեքենագիտական ճիւղին :
 Հմուտ , համեստ , անվհատ աշխատող , գիտցած է իր
 ժամանակին պետական անձնաւորութեանց մէջ կարե-
 ւոր դիրք մը գրաւել , արժանանալ բարձրագոյն գնա-
 հատման , և ասով Հիւանդանոցին ու Ազգին մատու-
 ցած է մեծ ծառայութիւններ :

Յովհաննէս Պէյ Տատեան ծնած է Կ. Պոլիս , Ազատը
 գիւղը , 1798 փետրուար 14 ին : Չորս օր ետքը , փետ-
 րուար 18 ին , մկրտուած է Փիլիպոս գիւղը Ս. Նշան
 եկեղեցին , ձեռամբ Տ. Պօղոս քահանայի որ Կաղզուանցի
 Զաքարիա Պատրիարքին եղբորորդին ու կենսագիրն է :

Յովհաննէս Պէյի հայրն էր Տատ Առաքել Ամիրա ,

որ 1753ին ծնած էր Ակնայ Կամարակապ գիւղը՝ ՚ին գերդաստանէ մը և Պոլիս գալով, շնորհիւ իր ճարտարութեան, 1795ին վառօդապետ կարգուած էր: Ուսումնասէր, ընթերցասէր և բարեպաշտ, բաւական խնամք տարած է իր զաւակներուն կրթութեան: Յովհաննէս իր մանկութեան առաջին տարիները Այ Նորկի գիւղը (Ազատլը) յոյն քահանայէ մը կ'ուսանէր յունարէն, նոյն միջոցին հայերէնի սկսած էր նշաստածեան Գրիգոր անուն ուսեալ անձէ մը, որ Վենետիկի մէջ Մխիթարեաններէն սորված էր գրաբարն ու խոսակերէնը և գիտէր նաև քիչ շատ ֆրանսերէն ու լատիներէն: Նշաստածեան Գրիգոր՝ Առաքել ամիրայի ծառայութեան մտած էր հայերէնի թարգմանութեան համար եւրոպական Հանրագիտարանի մը Ամիրային մասնագիտութեան վերաբերեալ կարգ մը գիտելիքներ: Նշաստածեան առանց մեծ բան մը սորվեցնելու իր աշակերտին, կը մեռնի 1809ին և անոր կը յաջորդէ Սամաթիացի Տիրացու Յակոբ վարժապետ, քաջ հայագէտ, որմէ Յովհաննէս Տատեան կ'ուսանի հայ լեզուն՝ զոր բաւական աղէկ կը գրէր, ինչպէս նաև թուարանութիւն, որուն մէջ շատ յաջող եղած է ետքը: 1811ին, Մխիթարեանց աշակերտներէն Չամչեան Պ. Սահակէն ալ սկսած է սորվիլ ֆրանսերէն:

Տատ Առաքել ամիրա 1812ին վախճանելով, 1814ին Յովհաննէս Տատեան կը մտնէ վառօդարանի ծառայութեան, իր եղբորը՝ Սիմոն Տատեանի քով, որ հօրը մահէն ետքը վառօդապետ ընտրուած էր:

Յովհաննէս Պէյ կ'աշխատի մեքենաներուն խելք հասցնելու, վառօդարանի Վարպետ Սիլրի Խաչատուր քէնիայէն և ճարտար մեքենագործ Բալուցի Ուստա Ղուկասէն օգտուելով: Վայդ միջոցին կ'աշխատի նաև

գծագրութեան, աշխարհագրութեան և կը թարգմանէ ֆրանսերէնէ իր ճիւղին վերաբերեալ կարգ մը գիտելիքներ: 1820ին վերատեսուչ կը կարգուի Պէյքօզի թղթաշինութեան գործարանին զոր կը թողու երկու տարի ետքը: 1826ին վերջը էյուպի մանածի գործարանին տեսուչ կ'ըլլայ. այս գործարանը հաստատած էր Առաքել անուն հայ մը, որ Վիէննայի մէջ ուսած էր մանածի մեքենաներուն շինութիւնը և գործածութիւնը: Այս գործը կը թողու 1829 դեկտեմբերին: Նոյն միջոցին կը շինէ հրացանին երկաթները ծակելու մեքենայ մը:

Իր եղբոր՝ Սիմոն ամիրա Տատեանի մահէն երեք օր ետքը, 1832 մարտ 7ին, կայս. իրատէով Յովհաննէս Պէյ Տատեան Ազատլըի վառօդարանին, և Սիմոն ամիրայի զաւակը, Պօղոս Պէյ Տատեան, Պօլսոյ վառօդարանին վառօդապետ կ'ընտրուին:

Յովհաննէս Պէյ այս կարեւոր պաշտօնին կոչուելէ ետքը, աշխատեցաւ իր ճիւղին մէջ կատարելագործութիւններ մտցնելու, հետզհետէ նորագոյն ուսումնասիրութիւններ ընելով: 1835ին առաջին անգամ ցամաքի ճամբով Եւրոպա գնաց և այցելեց Ֆրանսա և Անգլիա: Ֆրանսայի մէջ աշխատեցաւ տեսականապէս քիմիաբանութեան և ուսումնասիրեց իր ճիւղին վերաբերեալ հաստատութիւնները թէ՛ Ֆրանսայի և թէ՛ մանուսանդ Անգլիոյ մէջ, և երբ 1866ին վերադարձաւ Պօլսոյ հետը կը բերէր վկայականներ, որոնք կը հաստատէին թէ իր ժամանակը պարապ անցուցած չէր Եւրոպայի մէջ: Այդ միջոցին աշխատեցաւ տեղեկութիւններ առնել երկաթի ձուլարաններու և չուխայի գործարաններու գործիքներուն ու գործողութեան հղանակին վրայ: Դարձին՝ նոր մեքենաներ հաստատեց և բոլորովին նոր դրութեամբ կազմակերպեց իրեն յանձնուած գործը:

Ասկէ զատ , իր վերակացութեամբ կառուցուեցան նախ Պէյքօզի խաղախորդի գործարանը , նիկումիդիոյ չուխայի գործարանը , Հէրէքէի մետաքսեայ կերպաներու գործարանը , Զէյթուն Պուրնուի երկաթ ձուլելու գործարանը , Էայլն , սրնոց ուսումնասիրութեան և այս մասին հարկ եղած մեքենաները բերելու համար , Յովհաննէս Պէյ նորէն երկու անգամ Եւրոպա ճամբորդեց 1842ին և 1847ին :

Յովհաննէս Պէյ քանիցս արժանացած է Սուլթան Մահմուտի և Սուլթան Մէճիտի մեծ շնորհներուն , 1838ին՝ Իֆթիխարի պատուանշանին , և 1856ին Ոչլայի և Պէյութեան տիտղոսին :

Յովհաննէս Պէյ գնահատուեցաւ եւրոպական շրջանակներու մէջ ալ և պատուոյ անգամ ընտրեցին զինքը Բարիդի Բաջալերութեան ընկերութիւնը (Société d'Encouragement), Լճնտօնի և Էտիմպուրկի ճարտարութեանց բարդաւանձման ընկերութիւնները և Բարիդի Արեւելեան ընկերութիւնը : 1856ին Յովհաննէս Պէյ անգամ ընտրուեցաւ Տէրութեան բարձրագոյն Ատեանին (Անքեամը Ասլիէ) և 1857ին Հասարակաց Կրթութեան ժողովին (Մէճիտը Մէարիֆ) :

Գալով ազգային շրջանակի մէջ իր ունեցած դերին , պէտք է բնենք թէ ինք եղած է Ազգ. Հիւանդանոցին մեծագոյն բարերարներէն մէկը , օրական 15 օխայ մօի և 37¹/₂ օխայ հացի պետական շնորհը խնդրելով և յաջողելով իսկ : Այս կարեւոր նպաստն այսօր բազմապատկուեցաւ շնորհիւ մեր բարեխնամ ինքնակալ Յղոստափառ Սուլթանին :

Բարեպաշտ , ազքատասէր , տոհմասէր , Յովհաննէս Պէյ հետամուտ եղած է միշտ ազգին մէջ վառ պահելու կրօնքի , գրականութեան և կրթութեան սէրը : Հիմնած

է Ազատչի Ս Աստուածածին եկեղեցին , Մաքրիզիզի եկեղեցին , նոյնպէս Նարլը Փարուի վարժարանը : Գրող-բոցներ հաստատած է Բզմիտի դաւանին մէջ : Անդամ եղած է 1847ին և 1853ին Գերագոյն ժողովներուն : Նարլը Փարուի վէճերուն ասեմն , իր եզրօրոյրի՝ Պօղոս Պէյի և Կարապետ Պալեան ամիրայի հետ էմնաֆներուն կողմը բռնած է : Մխիթարեանց մեծ գումարներ նուիրած է հրատարակելու համար մուսննագրական երկեր . նոյնպէս տպել տուած է աշխարհագրական քարտէսներ և երկրագունտ մը , որոնք ազգային վարժարաններու մէջ աշխարհագրութեան ուսուցը ծաւալելու մեծապէս նպաստեցին :

Իբր գիտուն և արհեստագէտ , Յովհաննէս Պէյ ունի գրաւոր անտիպ ուսումնասիրութիւն մը . իբր պատմագէտ , իր ժամանակին մէջ ամենէն հմուտներէն եղած է , և ընդհանուր պատմութեան մասին իր թողած ժամանակագրական աշխատութիւնը , որ կը մնայ ձեռագիր , ապացոյց է թէ այդ ճիւղին աշխատած է մեծ խանդով : Ունի կարգ մը ուրիշ գրուածներ ալ , ձեռագիր , որոնք հայրեններն են իր խոհական մտքին , կրօնասէր հոգիին և ազնիւ զգացումներուն :

Իր արժանիքներէն մէկը եղած է նաև , Կարապետ ամիրա Պալեանի պէս , խնամեալ կրթութիւն մը տալ իր զաւկներուն : Անոնցմէ անդրանիկը Սիսակ-Առաքել Պէյ Տատեան , ճարտարագէտ , և կրտսերը՝ Գրիգոր Պէյ Տատեան , վառօդարանի մէջ կարեւոր դեր մը ունեցած են , և առաջինը վառօդապետ եղած է իր հօրը մահէն ետքը . երկրորդը՝ Ներսէս Պէյ Տատեան , Եւրոպա կըրթուած , երկրաշափութեան և մեքենագիտութեան աշխատած , լաւ ֆրանսերէն ու հայերէն ուսած . իսկ երրորդ որդին՝ Բարձր Արթին փաշա Տատեան , Պետութեան և

Ազգին մէջ իր այսօրուան ունեցած դիրքով արժանի
զաւակ եղած է իր բարեպաշտ, սրամիտ և քաղաքա-
գէտ հօրը :

Յովհաննէս Պէյ Տատեան, վերջին տարիները գոր-
ծէ քաշուելով, ապրած է Պէշիկթաշ, և իր հիւանդու-
թիւնը զարմանելու համար 1868ին Վիէննա ըրած ու-
ղեւորութենէն քիչ ետքը, 1869 ապրիլ 18ին, Աւագ
ուրբաթ օրը կնքած է իր մահկանացուն :

Լ. ԱՍՍՏՈՒՐ

ՊԵՆՍԱՎՐԱԿԱՆ ՊՄԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿԱՑ

Ազամեան (Պետրոս Հերսեմուս) . — Ծնած է Կ. Պոլիս 1850ին, զերասան, իր առաջին ներկայացումը կուտայ 1853ին Կ. Պոլսոյ Արեւելեան Պատրոնին մէջ, այնուհետեւ միշտ իրբ անստղիւտ զերասան կը հրաշակուի իր անունը, մանաւանդ Շէքսպիրեան խաղերու մէջ և հուսկ ուրեմն կոկորդային քաղցկեղը զինք զերեզման կ'իջեցնէ 1891 Յունիս ամսոյ 3ին : Ազամեան բանաստեղծ է միանգամայն . բազմաթիւ են իւր քերթուածներն, որոց ամբողջական Հաւարածոյն լոյս տեսաւ 1895ին Վենետիոյ Միսիմարեանց տպարանէն : (Նախապէս (1880ին) ալ հրատարակած է իւր Քերթուածքն ի Թիֆլիզ) . — Հրատարակած է 1887ին ի Թիֆլիզ «Շէքսպիր և իւր Համէլը ողբերգութեան աղբիւրն ու քննադատութիւնները» անուն գործն :

Անէմեան (Մկրտիչ) . — Ծնած է Պոլիս, Նախկին աշակերտ Մուրատեան վարժարանի . բանաստեղծ՝ որ մանաւոր ձիրք ունի զողտրիկ քերթուածներ յորինելու . անոնցմով իրբ հայ Խաւանուա Գովէն կ'ողունուի զրատէրներէ : Հրատարակած է բանաստեղծութեանց հատորներ, Ժպիտք և Արշասուիք, Լոյս և Սոռուիք, Գարեան Հովիտ, Բացի ասոնցմէ Տիգրան Արփիարեանի խմբագրութեամբ հրատարակուած 1900-91ի Մասիաներուն մէջ ունի բազմաթիւ սիրուն քերթուածներ :

Արփիարեան (Տիգրան) . — Խմբագիր, որ Պոլսոյ Հայ լրագրութեան մէջ կարեւոր ոյժ մ'է իր օգտակար յօդուածներով, տեսութիւններով, սիրուն և կուռ ոճով : Արեւելիով սկսած է իր զրական գործունէութիւնը : Ախորժով կը կարգացուն միշտ իր զրածները, յիշենք ատոնցմէ՝ Երուսաղեմայ Պատրիարք Տ. Յարութիւն Պատրիարքի Երուսաղէմ ուղեւորած ատեն իրբ Պղծակից հրատարակած ուղեւորական տպարութիւնները, զարձեալ հանգուցեալ Աշըքեան Խորէն Սրբազանի Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական Առողջ առաջնորդող պատգամաորութեան հետ երթալով իրբ Պղծակից հրատարակութիւնները, և ին. և ին : Հիանալի են իր Պատերա-

կան քրանիկները : Այժմ Մասիսի խմբագրապետութիւնը կը վարէ , որ ինչպէս կը դիտուի , որքէ որ համակրելի կ'ըլլայ շնորհիւ իր խմբագրին , որ Պոլսոյ գրական շրջանակին մէջ 16 տարի գրագէտի պաշտօն կը վարէ , շոյջ տալով խոր հետազոտութիւն զազգ. գրականութեան : (Թազմ. 1900 յուլիս 18) :

Ասատուր (Հրատ) . — Ծնած է 186³ին Սպաստա 10ին Պոլսոյ Պոյաճը գիւղը : Ուսմանց շրջանը Ռուսերմ Գոլէճի մէջ սկսած է և 1881ին Բարիզ գացած և հոն իրաւագիտական վարժարանի դասընթացքին հետեւած է : Ետո բեղմնաւոր գրական կեանք մը ունեցած է . աշխատակցած է Պոլսոյ հայ Թերթերուն , մանաւանդ Արեւելիի , 1884էն ի վեր , ուր իր Արախ ծածկանունով հրատարակած է շատ մը յօդուածներ սկեանքն ի Ֆրանսա մակագրով : 1892ին Գրիգոր Զօհրապի հետ հրատարակած է Մասիսը : 1898էն 99 որսածերմ Մասիսի խմբագրապետը եղած է , հրատարակելով շատ մը յօդուածներ : Տնէլեանի քերականութիւններուն աշխատակցած է . պատրաստած է 1900 , 1901ի Ընդարձակ Օրացոյցները , հրատարակած է նոյնպէս Պատանիական Ներշնչումներ 1879ին :

Գուրեան (Աղիշէ Ապիսկ) — Բազմահմուտ եկեղեցական , եղբայր վաղամտիկ քանաստեղծ Պետրոս Գուրեանի , ծնած 1860ին , յիւսկիւտար Կ. Պոլսոյ . նախկին աշակերտ Իսկիւտարու Ճեմարանին . աշխարհական անունն էր Միհրան : 1880ին վարդապետութեան կոչում ընդունելով՝ թիշ յետոյ գնաց Նիկիովոյիոյ Պարտիզակ գիւղը , ուր տասնամեայ պաշտօնավարութեամբ օգտակար կերպով ծառայեց գիւղին եկեղեցւոյն և դպրոցին , պատրաստելով ուսեալ երիտասարդութիւն մը՝ որմէ յիշներ Երուանց Տէր Անդրէասեանը՝ որ լեզուաց և գիտութեանց բաւական պաշար մը մտերած է իր մէջ և Բիւզանդիոնի մէջ Քէլեանէն վերջ խմբագրական կարեւոր ոյժ մ'է :

Գուրեան Սրբազան Պարտիզակէն հրաժարելէն ետքը Արմաշու Դպրեվանքի ներքին տեսուչ կարգուեցաւ և Սրմանեան Սրբազանի գործակցութեամբ հմուտ եկեղեցականներ ընծայեց ազգին : Այժմ Գուրեան Սրբազան Արմաշու Դպրեվանքին փոխ վանահայրն և վերատեսուչն է և կ'արդիւնաւորէ յաւէտ իր պաշտօն ուսեալ եկեղեցականներու ջիւղ անցնելով մեր մէջ , Հրատարակած է մի քանի դասագրքեր . Ընթացքի Գրոց Բարբառ , Ա. և Բ. Տարի . Բառագիտութիւն , Պատմ. Հայ Մասեկագրութեան , Ընթիւր Ասացումս :

Զօհրապ (Գրիգոր) . — 1860 ին Պոլիս ծնած է , նախ աշակերտա

է Կալամա Աշխարհի և յետոյ Պայտերական իրաւագիտական վարժարանին , ուրիշ փաստարանի վկայագրով գործած կեանքի մէջ մտաւ . իբր հրապարակադիր՝ Եզական գո՛ւ մ'ուծիւ : Լրատարական է Անճեացած սերունդ մը վէպիկը , Գրած է Արեւելիք և Մասխի մէջ զեղեցիկ նորավայնէր , հաստով հոտով յոգուածներ , որոնք մեր լրագրութեան իբր նորութիւններ են :

Մամուրեան (Մարտու Յովհաննէս) . — Մնած է ի Զմիւռնիա և մեռած 1901 յունուար 3 ին : 1824 ին իր նախնական ուսումը տեղւոյն Մեսրոպեան վարժարանին մէջ առնելէ յետոյ՝ Բարիզու Մուստեան վարժարանը մտնելով յաշտոյցաւ է հոն ուսմանց վկայական առնուլ : Մամուրեան անխոնջ հրապարակագիր մ'եղաւ , ինքն էր որ 30 տարիներէ ի վեր կը հրատարակէր Արեւելեան Մամուլ հանդէսը , զոր հիմա սրդին Լրանց Մամուրեան կը շարունակէ : Մամուրեանի գրական գործունէութեան յորելեանը կատարուեցաւ անցեալ տարի հոկտեմբերին և այս առթիւ ազգին կողմէ մեծ պատիւներու արժանացաւ իրուամբ : Անի բազմաթիւ Զարգմանութիւններ վէպերու . իսկ զլիաւոր գործերն են շ. Նամականի , Անգղիական նամականի , Ուի չերին մարդը , Եւլն , Եւլն :

Մուրաշեան (Մելքիսէղեկ Արքիպիսկ) . — Ռուսաստանցի և Շամշատին բազաբը մնած՝ 1836 ին . իր նախնական կրթութիւնն առած է Ինֆլիլը և աշակերտած է Կերսիական վարժարանին : Իր գործերն են . Պատմ. Հայ Առաքիչական Ո . Եկեղեցւոյ , Պատմ. Նոր Կտակարանի , Խրկու խօսք Ռուսաստանի կրօնական և կրթական վիճակին վրայ , Կենսագրութիւն Պետրոս Եանշեանցի , Ընդհանուր Եկեղեցական պատմութիւն , Հոփուական Աստուածաբանութիւն , Երիտասարդութեան ատեն աշխատակից եղած է Մարկոս Աղաբեկեանի կ'առնել անազրին . իսկ երկար ատեն վարած է Երուսաղէմի Սիոն հանդիսի խմբագրութիւնն և միեւնոյն ատեն զլիաւոր վարիչն ըլլալով տեղւոյն մասնաւորաբար վարժարանին՝ բազմաթիւ աշակերտներ պատրաստած է :

Ոսկան (Սակոբ) . — Վենետիկի հին աշակերտներէն , զրեմէ Պոլսոյ միակ ձերբոնազարդ հայ ուսուցիչն՝ որ լաւ գիտէ Հայերէն , Իտալերէն , Իտալերէն լեզուներ . բազմաթիւ աշակերտներ հասուցած է : Անի սիրուն ուսանաւորներ , մանաւանդ Միսէնտիսեան տպարանէն Եւլած օրացոյցներուն մէջ : Լրատարական է Անգղիքն Պետրոս վէպիկին Զարգմանութիւնը :

Պերպլեան (Ռէքոս Յակոբ) . — 1851 ին Լոկոններէր անոյ վերջերը մնած է Պոլիս՝ Խապիւզի մէջ . աշակերտած է Խապիւզի Կերսիա-

եան վարժարանին: Ընտւ է Լայ. Թուրք. Փրանս., Անգղ. և Գերման լեզուաց, նոյնպէս Յունարէնի և Լատիներէնի: Ինք հիմնած է համաձուռ վարժարանը զոր յաջողագէտ և անգուլ ոգւով կը շարունակէ 25 տարիներէ ի վեր և զարդ 126 շրջանաւարտներ ընծայած է ազգին: Բացի իր լուրջ և բազմակողմանի հետազոտութիւնէն յորս ժամանակ ժամանակ տնտես է լրագրաց մէջ, իր աւանձին երկասիրութիւնք են. Առաջին տերեւի, Գեղեցիկն և զեղարուեստ, Թշուառութիւն և գոյր, Ժողովրդեան գրասենեկեր, Զերման և Գոտարկա (Թարգմ.), Բանկ հաւասարեղոյ ուրուի, Մատչիկ և իրք. և այլն:

Ռուսիեան (Նահապետ). — Բժիշկ, ուսումն առած է ի Բարիզ 1818 ին. Աշխարհիկ լեզուի նոր ուղղութիւն մը տալու համար հրատարակած է Ազգախօսութիւնն. իր հեղինակութիւններն են 1854 և 1877 ի երկու Տարեցոյցներն, Տուրքի վրայ խօսած ծառն և ասեղարանութիւններ. Պարզմանած է Վիկթոր Զիկոյի Ռիյ Պլանն, յորինած է Դասագիրք փիլիսոփայութեան գործը. մեռած է 1876 ին:

Տէմիրիխաւեան (Եղիա). — Ծնած է ի Խասպիզ 1851 ին Մաշիս անոյ սկիզբները և տեղւոյն Կերասեան և Շաճազարեան վարժարանաց մէջ առած է իր նախնական ուսումը: 1876 ին Մարտիլիա գացած և հին ալ Ecole de Commerce ի դասընթացքին հետեւած է: Խիստ կանուխէն գրական ասպարէզն իշած է: Աշխատակցած է հայ լրագրաց, մանաւանդ Գրասէր Ահոմ ստորագրութեամբ, զիտաորարար Մասիս օրամբերմին: 5 տարիներ խմբագրագետն եղած իրկրագուկն ամսամբերմին. առանձին իր նարտար գրչին արդիւնքն է Գրական և խմաստասիրական Շարժում հանդէսն, զոր վեց տարիներ անընդհատ հրատարակեց: Ասանցմէ զատ յորինած է Եանկագործանի մը խղճին պարզ սննոյրիւնք, Նոր կեանք, Փիլիսոփայական բառարան, Երչագայութիւն իմ բաղիս մէջ, Տարեք Գոսմ. խմաստասիրութեան, ձառ աղչկանց դաստիարակութեան վրայ:

Տօնէլեան* (Զապէլ). — Ծնած է 1865 ին Իւսկիւտար և կը պատկանի Խանձեան զերդաստանին, գրական ծածկանունն է Սիպիլ: Ուսումն առած է Իւսկիւտարու ձեռնարան վարժարանին մէջ, Կանուխէն ծանօթացած է իր սիրուն ոտանաւորներով: Լրատարակած է Աղջկան մը

* Տիկին Տօնէլեան կը կոչուի հիմայ Տիկին Ասատուր, ծանօթ գրագէտ Լրանտ Ասատուրի հետ ամուսնանալով:

սիրքը վէպը. նոյնպէս Աշխարհաբար իրականութիւններ, Ա. Բ. և Գ. մասն. Առնոցմէ զատ 1891 էն ակտաւ Մասիսի, Արեւելիի և ուրիշ Թերթերու մէջ գրութիւններ կամ քերթուածներ ունի. որոնք իր անունը աւելի յոգովբայական ըլլած են:

Փանոսեան (Աղեքս. Գ.). — Ծնած է 1858 ին և նախնական ուսումն առած է Շամնազարեան վարժարանին մէջ: Բուրասան Մանկանցի մէջ սկսած է գրել սիրուն տառամարներ, որոնք վերջը առանձին հատորի մէջ լոյս տեսած են Շաղեր ու Յոզեր անունով: Բուրասանէն զատ Երկրաչունցի, Մասիսի, Արեւելիի, Սուրհանգակի մէջ ևս զոգտրիկ և յաջող քերթուածներ ունի:

Փէօքրմալեան (Տիգրան փաշա). — Բժիշկ, Ծնած է 1837 ին. երկար տարիներ քաջկական ընկերութեան նախագահութիւնը վարած է ու կարևոր մասնակցութիւն մը ունեցած է քաջկական Թերթին խմբագրութեանը մէջ: ԅօրինած է Պատմութիւն մարդկային պատուասման և Մանկասանութիւն քաջկական գրքերն: Մեռած է 1894 Դեկտ. 3 ին և Թաղուած է Շիշիի գերեզմանատունը:

Քէչեան (Բիզանդ). — 1859 ին Թգրատու ամսոյ 8 ին Ծնած է Պոլսոյ մէջ: Հայրը կենսաբացի էր: Նախնական ուսումն առած է Մայր Եկեղեցոյ դպրոցը: Քէչեանի իբր խմբագիր զործունէութիւնը կը սկսի 1879 Յունուար 1 էն Մասիս օրաթերթի միջոցաւ ուր իր Բ. ստորագրութեամբ տուած յօդուածները ուշադրութեան առարկայ եղան: 1884 ին Արեւելիի խմբագրութեան մէջ մտաւ և մինչեւ 1896 շարունակեց իր խմբագրի պաշտօնը անենամեծ յաջողութեամբ և ձեռնհասութեամբ: 1896 նոյ. 4 ին հիմնեց Բիզանդիոնը, զոր շատ քիչ միջոցի մէջ առանձնակարգ դիւրի մը հասցուց իր յօդուածներով, տեսութիւններով՝ որոնք այնքան օգտակար են հանրութեան: Իր առանձին գործն է Պատմ. Ազգային Հիւանդանոցի. Թարգմանած է եռահատոր Ընկերային ևսմականին:

Յ Ա Ն Ն Ե Ի Ի Ք Ո Յ

(Ա Ր Ձ Ա Ն)

ԱԼԻՇԱՆ (Հ. Ղ. Մ.).	— Զապէլ	244
ԱԼԵՄԵԱՆ (Թովմաս).	— Քաղքին ժամացոյցը	207
ԱԼԵՔՍԵՆ.	— Մար մը պատմութիւնը	157
ԱԼՏՈՆԵԱՆ (Արամ).	— Յովհաննէս Այվազովսքի	52
ԱԶԱՍԵՐ.	— Ստեփաննոս Պալատանեան	247
ԱՅՈՒ (Էման).	— Համերաշխութիւն	272
ԱՍՏՈՒՐ (Հրանտ).	— Յարութիւն Ամիրս Պէզնեան	284
»	— Յովհաննէս Պէլ Տառեան	287
ԱՐՓԱՐԵԱՆ (Տիգրան).	— Ազգեւորութիւն ի Ս. Արուսայէմ	210
ԱՆՆՏՈՅՈՅԱՆ (Ե. փիմէ).	— Կազանդէքը	251
ԲԱՐՅԷՆ (Վ.).	— Երեւոյն Սիմէան	259
ԳՈՒԷ (Յաւստուս).	— Սոխակին երգը	97
ԶԱՐԳԱՐԵԱՆ (Ռուրիկ).	— Մովակին ճարտը (ճեփար)	206
»	— Մազիկներ . կարմիր ձաղիկներ (ճեփար)	221
ԶՕԼԵԱՅ (Գ.).	— Վկայիմ ձեռնիմ	105
»	— Թղտէն Խոնասարեան	120
ԹԷՊԵՆԹ.	— Բզէզը	281
ԹԷՆԹ.	— Սեփականութիւն	271
ԹՈՐՊՈՄ (Վ.).	— Սահակ և Մեսրոպ	150
ԹՈՒՐԿԵՆԷՏ (Իվան).	— Թոշոյ մը անմտիրութիւնը իր ձազին համար	278
ԺԸՆՈՅՏԵԱՅ (Հ. Կուստոնար).	— Թշուառութեան անտարը	201
Լ. Բ.	— Զմեռը	27
»	— Տիկին Պիլըր Ստու	61
»	— Երկու եղբայրներ	86
ԼԱՍԱՐԹԷՆ.	— Երկու սեւամարմնեքը և զիրքը	269
ԼԱՊՈՒԷՍ (Է.).	— Պանդուխտը	125
ԼՈՒՐԱՆԱՆ (Մ).		

ՀԻՆՅՈ (Վ.)	— Խեղճերը	187
ՀՈՒՑ (Թովմաս)	— Շաղկկին երգն. Թարգմ. Բ. Ք.	112
ՄԱՄԱՐԵԱՆ (Մ.)	— Նուրհան	142
»	— Մկրտիչ Սանասարեան	146
ՄԷՋԵԼՑ	— Ընկերակցութիւն	24
ՄՈՒՇԵՂ (Վ.)	— Քթանը (ճեփար)	11
»	— Արաղիլներու բոյնը (ճեփար)	231
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (Մելք. Եղ.)	— Ս. Բարսեղ և Ս. Գրիգոր	136
ՄԵՐԵԱՆ (Յ. Գ.)	— Նէհարին երազը	214
ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ (Ռ. Յ.)	— Շոգեկառքն	31
»	— Փակեալ տնակն	49
»	— Վարժապետն	108
ՊԵՃՈՆ	— Կարագն	33
»	— Եզը	275
»	— Աղուէտը	276
ՊԱՅՈՒԷ	— Սթէնք և Սպարտա	66
ՌԵՍՍՈՑ (Փ. Փ.)	— Առ կոնան տը Լասթիք	74
ՍԱՆ (Փորժ)	— Ընթերցման հանոյքը	270
ՍԱՐՍԷՑ (Ֆ.)	— Աշխատութիւն և բարութիւն	273
ՍԷՆ ԲԵՂՑ (Պ ար)	— Պոյ և Վիրգիլիա	89
ՍԷՎՆԵԷ (Տիկին ար)	— Առ տիկին տը Կրինեան	88
ՍՅԱԼ (Տիկին ար)	— Վեսուվ	175
ՍԹԷՔ (Փիլ)	— Ճամբորդն և շունը	119
ՎԱՄԷՆ	— Ս. Յովհանն Սկեբերբան և իր մայրն	117
ՎԱՆՆՈՑ	— Ժանոյ և Գոլէն	16
ՏԷՄԵՐԱԾՊԱՆԵԱՆ (Սղիս)	— Աշխատութեան երգը	43
»	— Մայիս	58
»	— Մկրտիչ Էմին	70
»	— Յառաջդիմութիւններ	237
ՏԷՆԼ	— Մանուկները զգրոցին մէջ	7
ՏԻՄԱ ՈՐԻՑ (Աղեքս.)	— Կեանքի ձրագիր մը	283
ՏՕՆԷՆԵԱՆ (Չապկ)	— Սաղարթները և տերևները	179
ՓԷՐՐՈՔ (Միս.)	— Յախտենական կեանք	240
ՓԷՆՏԵՄԱԼԵԱՆ (Տ.)	— Սփոփանք գիտութեան	79
Ք	— Երկու բոյրեր	170
ՕՏԵԱՆ (Գ. Ա.)	— Մահճ Վ. Հիւկոյի	130
ՅԷՆՍԷՆ	— Մոյլը	268

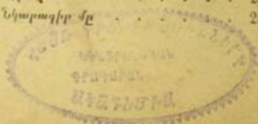
ԱՆՍՏՐԱԳՆԵՐՔ.	— Չի՛նստայիկ. 81. — Միլլան. 91. —
Սննդ և Քաշիտ. 101. — Չարսխասուժիւն. 119. — Երկու կի-	
ւեր. 165. — Կարեկալցի և Կարեկ. 196. — Ածխեայ կրակակշ-	
228. — Ետն ձը անձնուիրուժիւնը. 274. — Մեղութիւն աշխատու-	
ժիւնները. 279.	

ԱՆՍՏՐԱԳՆԱՆ ՔՆՆԵՐ Չանուցան շայ հեղինակաց	293
--	-----

(ՈՏԱՆԱԵՒՈՐ)

ԱՆԱՄԵԱՆ (Պ.)	— Ծոյլը	268
ԱՆՆԱՆ (Հ. Ղ.)	— Լուսնկանց գերեզմանաց	292
ԱՆՄԵԱՆ (Մկրտիչ).	— Քաջակամ	44
»	— Արածքը	41
»	— Ծովը	51
»	— Առուպներ	59
»	— Քունը	88
»	— Լուսնկան	92
»	— Ասեղծուածը	96
»	— Եղանակները	107
»	— Ղափոյ	177
»	— Չանգիտ	194
»	— Կախատուակը	267
ԳՆՆՐՈ (Պ. Ա.)	— Փոքրիկ Սափոյացիւն. Քարզի. Հ. Գ.	
	ԳՈՒՆՆԵՐԵԱՆ	45
ԳՈՒՂ (Ճուանուա).	— Չայհոյուժիւն և Արածք. Քարզի.	
	Ե. Ե. Գ.	76
ԳՈՐԵԱՆ (Եղիշէ Եպիսկ.)	— Այգազան	200
ԳՈՐԵԱՆ (Պարոս).	— Տրուանչք	144
»	— Լնակ	226
ԷՊԱՆ (Ժան).	— Այծարածիւն գրոյցը. Քարզի. Ե. Ե. Գ.	235
ԲՆԻՐՈՒՂ (Անարկ).	— Ալուն	220
ԼԱՄԱՐԳՈՆ.	— Չոմերու. Քարզի. Ե. Ե. Գ.	188
ԼԵՄՈՆԷ.	— Ժամացոյցն	25

ԼՈՐԳՎԻՆՆ ՈՒՆԱՆՑ	— Մատուցը. Թարգմ. Թ. Յ. Գ.	32
ԿԷՂԷՐԳ (Քրիստիան).	— Նկարիչը. Թարգմ. Թ. Յ. Գ.	56
ՀԷՕԼՏԵՐԷՆ (Ֆրիտորին).	— Վերագործ. Թարգմ. Թ. Յ. Գ.	139
ՀԻՒԿՕ (Վ.).	— Մաղիկ և ՕթՅեռնիկ. Թարգմ. Ե. Ե. Գ.	99
»	— Աստուածաշունչն. Թարգմ. Ե. Ե. Գ.	103
ՄԵՂՎՈՒԱ.	— ՏերնՊախ. Թարգմ. Ն. ՌՌԻՍԻՆԵԱՆ	208
ՄԵՒՕՒ (Ալֆրեդ ար).	— Երկու Նամբաներ	167
ՄՈՍԿՈՒՆ (Կի ար).	— Վայրի սպաները. Թարգմ. ԹՈՐԳՈՒՄ Վ.	249
ՅԱՐՄՈՒԿՆԵԱՆ (Ա.).	— Յուզույ Սաչուն (Ասանկալիկ)	64
ՆԱՐԿԷՑ (Խորեն Արքեպ.)	— Հայ մայր մը	152
ՇԻՂԷՐ.	— Սուզանն. Թարգմ. Թ. Յ. Գ.	181
ՇՂԱԳ (Կիստամվ).	— Յետագործ ակնարկ. Թարգմ. Թ. Յ. Գ.	54
ՇՈՒ (Սուկիեն).	— Մզեալ տակը Լաֆոնդէնի. ձգուած և մրջիւն. Թարգմ. Ա. Գ. Փ.	115
ՈՍՏԱՆ (Յ.)	— Նկարագիրը (Լան ու լապագոյնը. — Անձնընտրեն. — Յասկունն — Գլեթցն. — Առ մեծամիտն	261—262
ՈՐՈՍԵՐԱՆ (Ռ.)	— Գրչին ճամբան	68
ՊԷՇՈՒՓՈՒՆԵԱՆ (Մկրտիչ)	— Ի մահ Ազնուի Լուծֆեան	163
ՊՈՒՍԼՈՒ.	— Հատուածներ Արուեստ քերթողա- կանի տաղին երգէն. Թարգմ. ԹՈՐԳՈՒՄ Վ.	264
ՌՈՒՆԿՈՒԳ (Ժորժ).	— Համբ. Թարգմ. ՋԱԳԷԼ ՏՕՆԷԼԵԱՆ.	256
ՍԵՂՏՈՍԱՆ (Լ.).	— Մրտոյի Սոսը	128
ՍԵՂՎԷՍԵ (Արման).	— Ամառն	217
ՏԵ ՀԷՐԷՏՈՒ (Փոզկ Մարիա).	— Մայրամուտ արևը. Թարգմ. ԹՈՐԳՈՒՄ Վ.	37
ՏՕՆԷԼԵԱՆ (Ջապել).	— Ժանեակները	24
»	— Մենաստանին կոյսը	29
»	— Դարավերջիկ հիւանդը	70
ՓԱՆՍՏԵԱՆ (Ա. Գ.).	— Մարդուն լաջը	9
»	— Տէրվիչն	110
»	— Հիւժեակ աղջիկը	122
»	— Սէր	235
»	— Նկարագիր մը	262

Գ	— Քնաց	147
»	— Հովն ու զատկածաղիկը	168
»	— Երկրագործը և եկրանիկը	172
ԱՆՍՏՐԱԳԻՐՔ.	— Քնար. 147. — Որբն. 246. — Սիրե՛.	
	242. — Տապանադիր մը. 263.	

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք Ե Ի Ո Ի Ղ Ղ Ե Լ Ի Ք

	Սխալ	Ուղիղ
28	14 տրիտեթեան	տրիտեթեան
52	13 փոփոխականք	փոփոխական
54	20 իրեն	իրեն
77	28 պանեն պիտի պանեն	պիտի պանեն
147	23 երկին*	երկին*
212	24 ձովու ցամաքի	ձով ու ցամաքի
216	25 յափշտակում	կաշուածք, ստացուածք (domaine)
225	2 մեղի	մեղի
252	21 մայրք	մայրը